Jacquards *artístichs*

teixits singulars a les col·leccions catalanes

Sílvia Carbonell Basté | Sílvia Saladrigas Cheng

Jacquards *artístichs*

teixits singulars a les col·leccions catalanes

Sílvia Carbonell Basté | Sílvia Saladrigas Cheng

CENTRE DE DOCUMENTACIÓ I MUSEU TÈXTIL

JACQUARDS *ARTÍSTICHS*
TEIXITS SINGULARS A LES COL·LECCIONS CATALANES

Centre de Documentació i Museu Tèxtil
Salmeron, 25 Terrassa
www.cdmt.cat

Publicació

© DE L'EDICIÓ
Centre de Documentació i Museu Tèxtil, 2017

© DELS TEXTOS
Sílvia Carbonell Basté, Sílvia Saladrigas Cheng

© DE LES IMATGES
Francesc Casañas, Arxiu Històric de Sabadell
Jaume Cusidó
David González Ruiz, Museu d'Història de Sabadell
Ramon Manent, Museu Disseny de Barcelona
Quico Ortega, CDMT
Museu de la Pell d'Igualada i Comarcal de l'Anoia
Olivella-Baldrich
Olivella-Cardona

CORRECCIÓ I TRADUCCIÓ
Isabel Cama

REVISIÓ DE TEXTOS I ÍNDEX
Paqui Martínez, Cristina Mas

DISSENY I MAQUETACIÓ
Txeni Gil

IMPRESSIÓ
Printcolor

DIPÒSIT LEGAL
B 6973-2018

ISBN
978-84-937764-3-5

Agraïments

ARXIU HISTÒRIC DE LA CIUTAT DE BADALONA
ARXIU HISTÒRIC DE SABADELL
MUSEU DE BADALONA
MUSEU DE LA CIÈNCIA I LA TÈCNICA DE CATALUNYA
MUSEU DEL DISSENY DE BARCELONA
MUSEU DE L'ESTAMPACIÓ DE PREMIÀ DE MAR
MUSEU DEL GÈNERE DE PUNT, CAN MARFÀ, MATARÓ
MUSEU D'HISTÒRIA DE SABADELL
MUSEU DE LA PELL D'IGUALADA I COMARCAL DE L'ANOIA

Lourdes Baldrich
Antoni i Montserrat Bargalló
Anna Capella
Isabel Cardona
Montserrat Carreras
Joan Comasòlivas
Jaume Cusidó
Josep Cusidó
Assumpta Dangla
Roser Enrich
Conxita Gil
Mercè Gual
Rosa Maria Junyent
Joan Olivella
Bàrbara Oliver
Josep Planas
Marta Planas
Jaume Perarnau
Salvador Soley
Sílvia Ventosa

FOTOGRAFIA DE LA COBERTA
© Quico Ortega, CDMT.
CDMT 22.969, donació Francesc Fontbona

Imprès al desembre de 2017

C D M TÈXTIL
Documentació Formació Museu
és un consorci de: Ajuntament de Terrassa · Diputació Barcelona #DibaOberta
Diputació Barcelona
#DibaOberta

Sumari

8 Jacquards *artístichs*, teixits singulars
Sílvia Carbonell Basté

32 Catalogació

Catalogació de peces
Sílvia Saladrigas Cheng

38 Joseph Marie Jacquard

43 Retrats

74 Reproduccions d'obres d'art

126 Escenes religioses

142 Paisatges i arquitectura

149 Commemoratius i publicitaris

167 Bosses de perfum i menús

176 Miscel·lània

183 Teixits en gènere de punt

189 Annexos

190 Bibliografia

191 Índex de catalogació

Índex d'autors
Índex de fabricants
Índex de títols
Índex de museus i col·leccions

196 Traducciones en castellano

Sílvia Carbonell Basté

Jacquards *artístichs*, teixits singulars*

Etiqueta realitzada en ocasió de l'exposició *La revolució jacquard*. Fibra sintètica. CDMT 23105.

En diversos museus i col·leccions privades de Catalunya es conserven una sèrie de teixits artístics molt propers al gravat i a la fotografia que van ser propis d'una època i d'una tècnica concreta. Es tracta de sèries limitades de teixits figuratius amb retrats de personatges il·lustres (reis, polítics, militars, empresaris), escenes històriques, religioses, commemoratives, reproduccions de quadres i altres motius, treballats amb el sistema jacquard, majoritàriament en seda i en colors blanc i negre.

L'any 1985, en commemoració del 150è aniversari de la mort de Joseph Marie Jacquard, el Museu Tèxtil i d'Indumentària de Barcelona i el Museu Tèxtil de Terrassa organitzaren conjuntament una exposició dedicada a la tècnica i l'art del sistema jacquard.[1] I no va ser fins el 2015, a partir de la recerca engegada feia un parell d'anys sobre els teixits jacquard produïts a l'Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell, que es va tornar a exposar una bona col·lecció d'aquests teixits, alguns dels quals inèdits. La primera mostra es va organitzar al Museu d'Història de Sabadell[2] i la segona al Centre de Documentació i Museu Tèxtil (CDMT), de Terrassa.[3] A partir d'aquí, gràcies al suport de la Diputació de Barcelona,[4] hem catalogat les peces i hem estudiat l'origen de les seves col·leccions, però no només d'aquests dos museus, sinó també de diversos prestadors que van ampliar l'exposició que es va fer a Terrassa, entre els quals hi ha el Museu de Badalona[5] i el Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya.[6] A més, en aquest catàleg hem volgut recollir els teixits d'aquesta tipologia conservats en altres museus catalans, així com de col·leccionistes privats, sabedors del nostre interès. D'entre els museus que custodien aquesta tipologia de peces, recollim els conservats al Museu de l'Estampació de Premià de Mar, el Museu del Gènere de Punt, Can Marfà, de Mataró, el Museu de la Pell d'Igualada i Comarcal de l'Anoia, el Museu del Disseny de Barcelona, l'Arxiu Històric de la Ciutat de Badalona, a més del Museu de Badalona i el Museu de la Ciència i la Tècnica de Catalunya, que ja hem esmentat.

Aquests teixits, que en un primer moment es van anomenar *artístichs*,[7] van arribar als museus de mans de particulars que van reconèixer la vàlua d'aquelles obres que havien marcat un moment clau de la transformació de la indústria tèxtil. Val a dir que la majoria dels col·leccionistes que els han recollit tenen alguna vinculació directa amb el sector tèxtil: professors, teòrics, empresaris, dibuixants, etc., com ara Malvehy, Tarascó, Rodon, Calabuig, Bargalló, Cusidó, Mas i Soley. Altres els han col·leccionat per passió a l'art, per emmarcar-los i apreciar-los cada dia penjats en qualsevol racó de la seva llar.

El primer retrat d'un jacquard conegut a Catalunya data de 1862,[8] però el sistema ja hi havia entrat uns anys abans i s'utilitzava bàsicament per a teixit de la llar, indumentària i cinteria.

El fet que molts d'aquests teixits estiguin signats amb el nom de l'empresa, del dibuixant, la data de fabricació, el nom del director o fins i tot de l'escola on es van projectar i teixir, els ha fet, si més no, singulars. Coincideix cronològicament amb l'etiquetatge dels vestits confeccionats per grans modistes, que al voltant del 1900 comencen a cosir etiquetes teixides en sistema jacquard amb els seus noms comercials.

En aquestes peces úniques s'uneixen el reconeixement de la tecnologia i l'habilitat artística del dibuixant. La perfecció dels detalls que oferia el sistema jacquard amb l'alternança ben conjugada entre trama i ordit que, aconseguida per la utilització d'un o dos ordits i dues trames, permetia obtenir negres i blancs purs i alhora un degradat progressiu de la gamma dels grisos que aportaven una lluminositat i un efecte de relleu, la qual cosa els conferia un tret distintiu. La seva raó de ser fou, en la majoria

* Aquest text és una ampliació i correcció dels dos articles: CARBONELL BASTÉ, Sílvia. "Teixits *artístichs*, retrats singulars (I)". *Datatèxtil*, 33, Terrassa, novembre 2015, i "Teixits *artístichs*, retrats singulars. L'Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell. (II)". *Datatèxtil*, 34, Terrassa, maig 2016.

1 Catàleg *La Revolució Jacquard*. Museu Tèxtil i de la Indumentària de Barcelona i Museu Tèxtil de Terrassa, 1985.

2 "Teixits *artístichs*. Jacquard singular. L'Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell". Museu d'Història de Sabadell, 4 desembre 2015 - 17 abril 2016.

3 "Teixits *artístichs*, retrats singulars". CDMT, 20 octubre 2016 - 22 gener 2017.

4 Ajut econòmic gràcies a la Línia de suport a Activitats de la Xarxa de Museus Locals, àmbit de Museus i patrimoni cultural, de la Diputació de Barcelona.

5 Principalment la col·lecció de Pau Rodon i Amigó, professor tèxtil, director de l'Escola Tèxtil de Badalona i de Robert Domingo.

6 Col·lecció de Ferran Calabuig Alsina, enginyer tèxtil.

7 Tal com es recull en l'àlbum de la col·lecció de Pau Rodon i Amigó, que es conserva a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Badalona.

8 Retrat d'Isabel II fet per l'empresari seder Benet Malvehy.

Retrat de J. M. Jacquard.
Seda. École Municipale
de Tissage de Lyon, disseny
Ch. Michel. Finals segle XIX?
CDMT 10751.

de casos, commemorativa, comercial i publicitària, de promoció per a les indústries tèxtils que havien modernitzat la seva maquinària, però també de reconeixement de la tasca docent que duien a terme les escoles especialitzades, com l'Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell.

Probablement hem de buscar els orígens d'aquestes representacions tèxtils en les estampes dels segles XVIII i XIX, però també cal veure la seva proximitat amb les arts gràfiques del tombant de segle XX i sobretot amb la fotografia, que buscava la professionalitat i el purisme en el retrat, i fins i tot algunes imatges ens poden recordar el pictorialisme fotogràfic, corrent artístic que es donà entre l'any 1890 i finals de la Primera Guerra Mundial, aproximadament. Els artistes que van participar en aquest corrent, com el sabadellenc Joan Vilatobà,[9] manipulaven els originals de les fotografies amb la intenció d'aproximar-les a la pintura i per tal de posar-les en valor al mateix nivell que les altres arts.

Els retrats i altres teixits singulars que es van teixir amb el sistema jacquard a Catalunya, i específicament a Sabadell, són el testimoni de l'adaptació de la mecànica jacquard i dels seus perfeccionaments a casa nostra.

Qui era Jacquard i com era el seu sistema

Abans d'entendre com eren i què van representar aquests teixits, i on, per qui i per a qui van ser teixits, cal comprendre la mecànica jacquard i fer una breu ressenya del personatge que donà nom a aquest invent: Joseph Marie Jacquard (Lió, 1752-1834), una de les figures més emblemàtiques de la indústria sedera lionesa, reconegut internacionalment.

Jacquard és el nom genèric que se li va donar al mecanisme que simplificava el teler de llaços utilitzat fins al segle XIX per als teixits llavorats. A finals del segle XVIII, Joseph Marie Jacquard havia ideat un sistema de tissatge continuador del de Basile Bouchon —que tingué la idea de substituir el complicat sistema dels nusos i les cordes del teler de llaços per unes agulles i ganxos (1725)—, les millores introduïdes per Jean Baptiste Falcon —que ideà els cartrons el 1734— i per Jacques Vaucanson —que va ser el primer que va substituir el tirador de llaços per un cilindre automàtic l'any 1745—. Jacquard, estudià el funcionament de les mecàniques elaborades pels seus predecessors, fins a concebre una mecànica que fusionava la de Falcon amb la de Vaucanson, i la presentà al voltant de 1804. Malgrat que la primera màquina no va acabar de funcionar, seguí insistint i millorant-la fins que va ser reconeguda pel mateix Napoleó, que li encarregà seguir amb el projecte. El sistema jacquard oferia una gran possibilitat de millora per a la fabricació de teixits llavorats de gran complexitat, gràcies a la possibilitat de moure els fils d'ordit de manera individual. Tot i que exigia un alt nivell de destresa tècnica, simplificava procediments i abaratia costos.

Funcionament

La mecànica dita *a la jacquard* és un aparell independent del teler que se situa a sobre d'aquest. La seva principal contribució és la possibilitat que els fils d'ordit es moguin individualment i de manera mecànica mitjançant un codi binari elemental, de punts perforats i sense perforar. El dibuix previ del que serà el disseny es passa sobre una quadrícula

9 A Catalunya destacà especialment el fotògraf sabadellenc Joan Vilatobà (1878-1954), que també va ser professor de l'Escola Industrial de Sabadell i va poder influir directament sobre els projectes inicials dels retrats jacquard de l'Escola. El seu fons es conserva al Museu d'Art de Sabadell i algunes fotografies al MNAC.

que representa els creuaments de fils d'ordit i trama (anomenats *prens* i *deixes*), i es tradueix en una sèrie de cartrons estrets, perforats i lligats un al costat de l'altre, col·locats damunt del teler, que a cada passada de trama premen els extrems d'unes agulles i aquestes es mouen o resten immòbils segons si el cartró té forat o no en té. Cada una de les agulles accionades ordena un moviment al fil d'ordit que li correspon que el situa per damunt de la passada de trama (diem que la *pren*). Si les agulles resten immòbils, els fils d'ordit queden per sota de la passada de trama (diem que la *deixen*). Es fan tants cartrons com passades de trama es necessiten per a cada disseny.

Amb aquest sistema s'aconsegueixen lligaments complexos, amb dissenys tant de gran format com de petit format. La seva execució, especialment la d'aquests teixits artístics, és molt complexa. Exigeix un alt grau de coneixement dels lligaments i dels efectes que aquests produeixen segons la seva posició respecte a la llum i l'aplicació de les ombres. S'hi barregen l'estètica i la tècnica, la gràcia del dibuixant i el seu talent per escollir el lligament i els fils, i la del teixidor per interpretar l'obra. Els primers passos: dibuix, posada en carta, picat dels cartrons i muntura al teler, eren especialment entretinguts i hi calia una col·laboració molt estreta entre el dibuixant, el teòric i el teixidor.

La posada en carta és en gran manera complexa, ja que és el moment de marcar l'encreuament de fils de trama i ordit i, si no es fa bé, donaria errors o tares al teixit resultant. Cada un dels quadrets pintats s'anomena *pic*, i representa un *pren* del fil d'ordit.

Des de la seva creació, el sistema jacquard no ha parat d'avançar tecnològicament. Les primeres millores a tenir en compte van ser la del 1858, quan l'enginyer italià M. Vincenzi hi va aportar diverses modificacions que milloraren l'enginy, com la del canvi en el moviment dels cartrons (més fins i menys costosos). Aquest sistema era el que a principis del segle XX s'emprava més a Catalunya, juntament amb la màquina M. Jules Verdol (de la Société Anonyme des Mécaniques Verdol), que treballava amb un paper continu més prim que substituïa els cartrons i n'agilitzava la producció. Per fer-nos una idea clara de les millores, hem de saber que 1.000 cartrons de jacquard pesaven més de 50 kg, 15 kg en el sistema Vincenzi i 2 kg en el Verdol.

L'invent es propagà ràpidament per la resta de països europeus, però no sense entrebancs, ja que els obrers veien que la màquina jacquard substituïa molta mà d'obra. Tot i així, a mitjans de segle XIX, a França, ja s'havia adaptat també a la cinteria per a indumentària i complements.

El reconeixement a la figura de Jacquard arribà tard, però encara en vida del protagonista. I avui és reconegut com a precursor de la informàtica, ja que el cartró perforat de Jacquard és l'antecedent del sistema binari informàtic.

En ocasió del primer centenari de la mort de Jacquard, se li va retre homenatge a la ciutat de Lió, coincidint amb la Fira de Mostres.[10] Al cap d'uns anys, es començà a debatre la seva paternitat i la importància del paper dels seus antecessors, com a resultat dels estudis fets per Camil Rodon Font.[11] Actualment, el sistema jacquard funciona totalment amb tecnologia digital.

L'arribada del sistema jacquard a Catalunya

A Catalunya l'arribada del sistema jacquard va ser gradual i sense interrupcions. La cronologia varia segons els historiadors, i la introducció exacta del sistema encara no es pot precisar, però podem afirmar que a mitjans de la dècada de 1830 el sistema ja era habitual, almenys als telers de cotó i per a la sederia hi havia prop de "quinientas máquinas"[12] gràcies segurament al fet que la Junta de Comerç de Barcelona s'hi interessà aviat. Concretament, l'any 1822, la Junta va enviar Domènec Cavallé Coll[13] a Lió a veure els últims perfeccionaments de l'art tèxtil i a comprar una màquina, suposem que d'última novetat. Cavallé comentava per carta que se li va presentar un tal Claudio Roure, introductor del sistema jacquard (podria ser importador), que li va fer veure unes

10 *Indústria Tèxtil*, març 1934, núm. 3.
11 RODON FONT, Camil. *La invención de la máquina jacquard. Estudio histórico y analítico de su proceso*. Cataluña Textil, Badalona, 1919.
12 GARCIA BALAÑÀ, Albert. *La fabricació de la fàbrica*. Tesi doctoral. UPF, 2011.

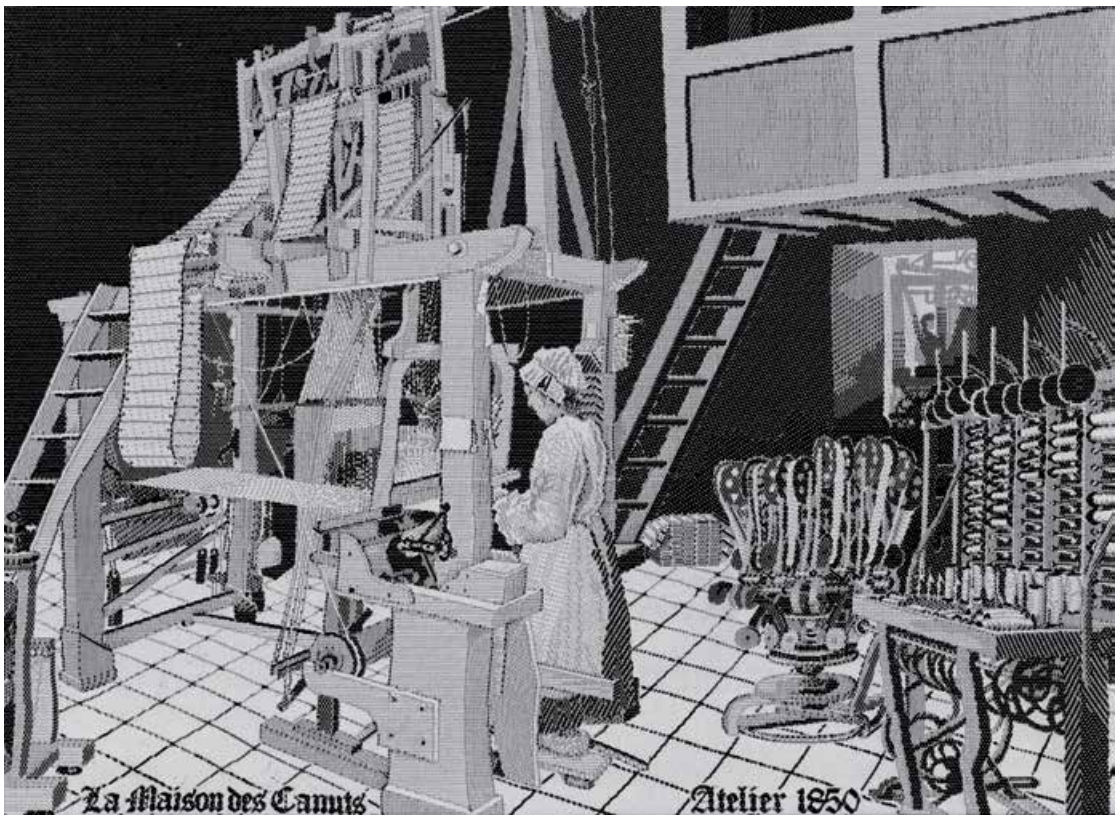

La maison des canuts. Col·lecció Olivella-Baldrich.

màquines, que segurament eren les del sistema jacquard. Cavallé de seguida s'adonà de les múltiples utilitats que podia tenir en tots els rams tèxtils i per executar els dibuixos més complicats,[14] de manera que sol·licità diners a la Junta per comprar-la. Aquesta li va enviar els diners, tot i que posteriorment s'hi va negar i en l'escrit no queda clar si la va arribar a comprar o no. D'altra banda, a partir d'un escrit de 1822 signat pel fabricant Jaume Carrancà, a qui la Junta havia demanat un informe sobre l'estat de la indústria sedera, es desprèn que encara no s'havien instal·lat jacquards a Catalunya, o almenys no eren freqüents, i per això sol·licitava la introducció de la màquina veient que milloraria la qualitat i el preu dels teixits. Del mateix any consten dues màquines introduïdes pel francès Joan Gras, que entre 1820 i 1830 equipà les fàbriques barcelonines amb més de 400 màquines jacquard.[15]

Pocs anys més tard, el 1826, ja hi havia jacquards en funcionament, segons consta al catàleg de l'exposició pública de Belles Arts i Indústria organitzada a la Casa Llotja: tres mocadors i xals, fabricats amb màquina jacquard "bastante conocida y usada en varios establecimientos de esta capital".[16]

A més a més, Cabana apunta que l'introductor fou Pierre Baurier Berchoux, originari de Lió.[17] Baurier arribà a Catalunya el 1820 com a venedor de teixits i instal·là una fàbrica cotonera a Roda de Ter especialitzada en piqué blanc. El 1853 va obtenir el privilegi, durant cinc anys, per fer aquesta tipologia de teixits amb màquina jacquard. Segons Cabana van ser els primers telers jacquard que funcionaren a Catalunya i a tot l'Estat. Sembla, però, pel que hem vist, que ja s'hi havien introduït uns anys abans.

També s'apunta com l'introductor del jacquard al nostre país Pablo Sadó Pérez (1818-1895). Tal com consta al registre de donacions de l'any 1958 dels Museus d'Art de Barcelona, les netes de Sadó van donar un retrat dibuixat per Pahissa, on s'indica que és "Introductor de la máquina jacquard en Barcelona".[18] Segurament en devia ser importador, però per la data del seu naixement, no hauria estat el primer.

El fet és que el sistema es va anar normalitzant a tot el Principat. L'any 1842 la Junta de Comerç deia que s'havien anat generalitzant la llançadora vo-

13 Domènech Cavaillé o Cavallé (1771-1862). El seu pare era del Rosselló, i podria haver-se catalanitzat el cognom. Expedient de la màquina inventada per Pierre Cavaillé (inventor) per filar lli, cànem, estam, estopa de seda i llana. Junta de Comerç de Barcelona, 1790-92.

14 Expedient de Domènec Cavallé i Coll, organista, fill de Pere Cavallé, que demana una subvenció per poder introduir a Catalunya les màquines dites *jacquard* que ha vist a Lió, i altres coses relatives a la seva tornada de França. (47f). Junta de Comerç de Barcelona.

15 MOLAS RIBALTA, Pere. *Los gremios barceloneses del siglo XVIII*. Confederación Española de Cajas de Ahorros, Madrid, 1970.

16 CARRERA PUJAL, Jaume. *Espíritu y fuerza de la industria textil catalana*. Gremi de Fabricants de Sabadell, Institut Industrial de Terrassa. Fomento de la Producción Española, 1943.

17 CABANA, Francesc. *Fàbriques i empresaris*. Enciclopèdia Catalana, Vol. 2, Barcelona, 1992-1994, p. 348.

18 Catàleg del Museu Tèxtil i d'Indumentària de Barcelona. *Legados y donativos a los museos de Barcelona, 1952-1963*. Junta de Museus, Barcelona, 1963. Les netes del Sr. Sadó van donar l'any 1958 un retrat dibuixat a plom fet per Pahissa de Pablo Sadó, emmarcat per la casa Renard. Número de catàleg 1461, p. 168.

lant i la màquina jacquard.[19] I segons Manuel María Gutiérrez, el 1850 un de cada dos teixidors de seda (velers) catalans treballava amb jacquards, i també molts teixidors de cotó: "en muchas de ellas se usan máquinas á la Jacard para toda clase de tejidos labrados." [20]

Tal com apunta Garcia Balañà,[21] a mitjans de la dècada de 1830 els telers jacquard eren habituals en la cotoneria del país i en la sederia barcelonina.

Sobre els aparells de la indústria llanera matriculats entre 1856 i 1900, trobem les dades següents: els telers manuals amb jacquard eren 150 a Barcelona i 7 a Girona, i pel que fa als mecànics, 816 a Barcelona i 44 a Girona. Pel que fa als de cànem i lli amb sistema jacquard, 77 eren manuals i 209 mecànics a Barcelona. En la indústria sedera, 262 manuals i 667 mecànics, el 1900 a Barcelona.[22]

A partir de 1900, per a robes de seda i les seves mescles, així com per estam i lli, ja n'eren 2.400. Nadal[23] afirma que el 1845 la mecànica jacquard ja estava implantada a Terrassa, i que fou introduïda per Galí i Codoñet. I a Sabadell sembla que hi entrà el 1840.[24]

A finals del segle XIX s'hi havia incorporat i assumit plenament; pràcticament totes les indústries sederes, cotoneres i llaneres catalanes tenien diversos telers que treballaven amb el sistema jacquard, davant l'interès que mostraren els empresaris que hi veien més avantatges que inconvenients. A tall d'exemple, Escuder,[25] Casacuberta i Pujol, Sederies Balcells, Sederies Vilumara, Bernades, Malvehy, Bonaventura Solà i Sert[26] ja havien incorporat el sistema a finals del segle XIX per a les seves produccions d'indumentària tant masculina com femenina, cinteria o roba de llar. De molts d'ells es conserven diversos mostraris al CDMT.

La representació de figures humanes als teixits. El retrat aplicat al teixit

La representació de figures humanes teixides no ha estat una tasca fàcil, almenys pel que fa a les reproduïdes amb la fidelitat dels jacquards que tractem aquí. Per trobar els retrats teixits més antics ens hauríem de remuntar a l'Egipte copte. Cavallers, caçadors, nedadors, ballarins, sants o altres figures cristianes i mitològiques treballades en tècnica de tapís, en lli i llana, ens mostren uns personatges graciosos amb faccions encara brusques. A l'altra banda del planeta, els pobles precolombins, amb les mateixes tècniques i amb fibres dels pèls d'animals que tenien a l'abast —alpaca, guanac, vicunya i llama— també teixien manualment peces per a l'aixovar i la indumentària amb algunes representacions humanes molt esquemàtiques sovint amb uns rostres que tenien uns ulls grossos molt expressius. En canvi, en les tècniques d'estampació i pintura sobre tela,[27] o fins i tot als brodats, els elements figuratius es van desenvolupar amb més facilitat, ja que evidentment no exigeixen la complexitat d'una peça teixida.

No va ser fins al desenvolupament de la indústria sedera lionesa al llarg del segle XVIII que es començà a desenvolupar el retrat. Lió en va ser el puntal

19 LLANAS ANDIÑACH, Joan. "Síntesi històrica de la introducció i evolució de la màquina jacquard a Catalunya". *La revolució Jacquard*. Exposició, Museu Tèxtil i de la Indumentària de Barcelona, Museu Tèxtil de Terrassa, 1985, pp. 31-33.

20 GUTIÉRREZ, Manuel María. *Comercio libre ó funesta teoría de la libertad económica absoluta.* Imprenta de Don Marcelino Calero y Portocarrero, Madrid, 1834, p. 135.

21 GARCIA BALAÑÀ, Albert. *La fabricació de la fàbrica: treball i política a la Catalunya cotonera (1784-1884).* Tesi doctoral. Universitat Pompeu Fabra, 2011, pàg. 21. També hi afegeix: "eren governats molt majoritàriament per homes, i coexistien amb molts altres centenars de telers Jacquard on s'elaboraven teixits llavorats que exigien més o menys destresa, esforç i qualitat del material. Una porció significativa d'aquests teixits llavorats o labrados fets amb Jacquards — aquells teixits 'que tengan sobre la superficie flores o dibujos hechos al telar'."

22 *Catalunya la fàbrica d'Espanya. Un segle d'industrialització catalana 1833-1936*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 1985, pp. 79, 85 i 91.

23 NADAL, J. *Catalunya la fàbrica d'Espanya, Un segle d'industrialització catalana 1833-1936*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 1985.

24 BIGORRA, Pere. *Des del vapor de la O. La parla figurativa de la indústria tèxtil de la llana a la fàbrica, al carrer i a casa. Ed. Agrupacions Narcís Giralt,* Sabadell, 1974.

25 L'any 1862 ja tenia 80 telers amb sistema Jacquard per a les seves sederies de fantasia. Garcia Balañà, pàg. 49.

26 Durant el mateix any 1865 Bonaventura Solà i Sert Germans havia engegat a la seva fàbrica de Barcelona "un taller de mecánicos", és a dir, "una sección de ensayo con telares mecánicos, máquinas de devanar, plegar, encanillar, etc. movidos por una máquina de vapor de la fuerza de 5 caballos", taller que completava l'arsenal de 40 telers manuals senzills i 140 jacquards de què disposava la fàbrica, Garcia Balañà, pàg. 82.

27 Teixits pintats a Egipte d'època romana o els estampats a partir del segle XVII i sobretot XVIII.

Retrat de Napoleó, seda. França ca 1905. CDMT 14172.

perquè fos justament en aquesta ciutat francesa i a la rodalia on es propulsés el desenvolupament de la industrialització tèxtil.

Diversos autors[28] coincideixen a afirmar que és amb Philippe de Lasalle que es fan els primers retrats, segons que sembla perquè havia estat treballant amb el seu mestre Boucher en els cartrons dels tapissos dels Gobelins.[29] N'han quedat com a testimoni els retrats de Caterina II de Rússia,[30] la reina Victòria de Gran Bretanya,[31] Lluís XV de França[32] o el comte i la comtessa de Savoia. Lasalle presentava el bust del personatge de perfil emmarcat en un medalló ovalat, inspirat en la pintura de l'època. La bibliografia francesa sobre aquesta tipologia de teixits és força extensa[33] i ens descobreix altres personatges francesos com Malpertuy o Carquillat, grans especialistes en retrats jacquard.

Al segle xx, amb la implantació del sistema jacquard, es va generalitzar l'art del retrat al teixit, específicament al de seda, però també de cotó i estam. Al principi aquests teixits van ser fonamentalment commemoratius i patriòtics, especialment a França, on l'èxit arribà d'empreses com Neyret Frères, ubicada a Saint-Étienne,[34] territori històricament tèxtil. Aquesta empresa, fundada el 1826, es va especialitzar en la reproducció d'escenes pictòriques pastorals, romàntiques, cortesanes, religioses, en retrats de reis, reines i presidents de diferents països, o en escenes tan patriòtiques com soldats o *souvenirs* de les guerres. La majoria d'aquestes obres, moltes de les quals es van fer en format de postal o punt de llibre,[35] reivindicaven els moments històrics viscuts.

Neyret Frères signaven amb les inicials *NF* en un cantó inferior del teixit, i sovint indicaven el nom de l'autor de l'obra original. Aquestes inscripcions, juntament amb els catàlegs que van publicar,[36] ajuden enormement en l'actualitat a la tasca d'identificació de les peces.

A partir d'aquí, moltes empreses es van iniciar en l'art del jacquard artístic, inspirant-se en Neyret Frères, firma que havia omplert el mercat i que, fins i tot, va traspassar fronteres.

28 *Les tableaux tissés de la fabrique Lyonnaise*. Exposition Grand Salon de la Bibliothèque, 1922. *La Fabrique des grands hommes*, Musée des Tissus de Lyon, 2012.

29 Només cal posar com a exemple els tapissos gobelins per veure com es representen imatges sobredimensionades per a grans palaus, treballades amb tota mena de detalls. La tècnica de tapís permet treballar les trames de manera individual i incloure-hi les que siguin necessàries per donar forma a les cares, els cossos, els vestits.

30 Lampàs, brocat, setí, brodat, seda. Musée Historique des Tissus, Lió, n. 2869.

31 Lampàs espolinat, fons de setí, seda, làmina d'or i fils metàl·lics. Musée Historique des Tissus, Lió, n. 34313.

32 Lampàs espolinat, fons de setí, seda. Musée Historique des Tissus, Lió, n. 45306.

33 Destaquem: *Tableaux tissés de la Fabrique Lyonnaise. Exposition Salon de la Bibliothèque*. Société des Dessinateurs Lyonnais. Lió, 1922. *Images de soie. De Jacquard a l'ordinateur*. Somogy, Éditions d'Art, Paris, Musée de l'Art et la Industrie, Saint-Étienne, 2004.

34 Saint-Étienne és la ciutat francesa que té una tradició més llarga en imatges teixides. Diverses firmes (Faure Frères, Wolf et Granger, Bodoy et Guitton, Marcoux et Chateaneuf, Staron et Meyer, Barnola i Neyret Frères) van reproduir escenes familiars, morals, historicistes o de reproduccions d'obres pictòriques entre els anys 1890 i 1919. Anys més tard, cap el 1930 van fer-ne algunes reedicions, però ja no amb l'empenta que havien tingut en el període més florent, entre les dues guerres. Eren venudes com a postals, emmarcades per decorar les llars o fins i tot per fer-ne coixins o bossetes. Moltes es presenten en aquest catàleg, i es troben en diverses col·leccions.

35 Des d'aproximadament 1898 es coneix el format postal. La facilitat d'adquirir aquesta tipologia de teixit va facilitar-ne el col·leccionisme.

36 Catàleg: *Neyret Frères, SA Editeurs fabricants. Reproductions Artistiques tissées sur rubans*.

Pel que fa a la Gran Bretanya, Thomas Stevens (1829-1888), originari de Coventry, és una de les cases més conegudes de jacquards artístics. Inspirats en els de Saint-Étienne, l'empresa The Stevengraphs Works[37] va treballar des de 1879 fins a 1940 la reproducció d'imatges commemoratives, retrats i altres escenes més pròpies del país, com les d'esports i de cacera.

La ciutat de Coventry i els seus voltants es van especialitzar en la producció d'aquestes escenes, generalment en format petit, on una altra de les firmes més reconegudes fou W. H. Grant, la gran competidora de Stevens.[38]

Altres països com Alemanya, Suïssa, Àustria, els Estats Units o el Japó, en menor mesura, també en van teixir, amb escenes que seguien el fil de la història de cada país.

El jacquard artístic a Catalunya

L'èxit que començaven a tenir a França els teixits artístics jacquard de seda va arribar als teixidors catalans, que veieren en aquest mecanisme la manera de representar les seves creacions més artístiques. Hem d'entendre, però, que inicialment, els reproduïts a Catalunya no eren teixits purament comercials ni produïts en grans metratges, com fou posteriorment la producció d'etiquetes i cinteria. Quant als que anomenem artístics, la seva preparació era força costosa. Per tant, van ser poques les peces que es van teixir, però molt representatives.

L'auge de la indústria tèxtil durant l'època modernista i els anys posteriors, cada cop més mecanitzada, necessitava més tècnics i especialistes en dibuix aplicat al teixit, en la teoria, la mecànica i l'enginyeria, per a les seves empreses cada dia més competitives, i especialment amb el complex sistema jacquard. A partir d'aquí el paper de les escoles va ser cada cop més important. Tenim documentades una vintena d'escoles i més de cent dibuixants de teixits d'inicis de segle, alguns professionals i altres no, uns treballant dins la fàbrica i altres professors o autònoms.

Aquesta realitat portà a la fundació de noves escoles d'arts i oficis que impartiren l'especialitat tèxtil, així com noves acadèmies de dibuix tèxtil, a més de les dues escoles d'enginyeria tèxtil, la de Terrassa, fundada el 1904 i la de Barcelona, el 1910. Uns anys abans, el 1886, també a Terrassa, s'havia inaugurat l'Escola Municipal d'Art, on s'impartia la branca tèxtil.[39] A Barcelona, Igualada, Manresa, Sabadell, Vilanova i la Geltrú, Olesa de Montserrat, hi havia escoles d'arts i oficis, escoles de districte o ateneus que consideraven els estudis de teoria i de dibuix de teixits imprescindibles dins dels seus plans d'estudi, juntament amb mecànica, muntatge de telers, anàlisi de mostres i pràctiques de taller, entre altres assignatures.[40]

A continuació detallem els principals dissenyadors i escoles i les seves aportacions, a excepció de les obres teixides a l'Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell, que tractarem amb una atenció especial en el capítol següent.

En primer lloc, cal mencionar l'empresari seder Benet Malvehy i Piqué (Igualada, 1837 - Sant Sadurní d'Anoia, 1892),[41] reconegut com el primer català que teixí un retrat en jacquard. De la seva execució (dibuix i posada en carta) i manufactura en coneixem el retrat en seda d'Isabel II, que va fer l'any 1862 a l'edat

37 http://www.victoriansilk.com.

38 Per a més informació vegeu: *Stevengraphs, the reference book on Thomas Steven's mounted silk woven pictures and silk woven bookmarkers*, Fletcher & Son Ltd. Norwich, 1968. *Images de soie. De Jacquard a l'ordinateur*. Somogy, Éditions d'Art, París, Musée de l'Art et la Industrie, Saint-Étienne, 2004.

39 L'Escola Municipal d'Arts i Oficis es va crear amb la finalitat d'impartir els mateixos ensenyaments que l'escola d'arts i oficis Llotja de Barcelona.

40 Per a més informació sobre escoles i alumnes: CARBONELL BASTÉ, Sílvia. "El disseny tèxtil català en el Modernisme. El dibuix i les escoles". A *Datatèxtil*, núm. 31. CDMT, Terrassa, 2014.

41 Benet Malvehy va treballar a la fàbrica sedera de Joan Escuder i posteriorment a Solà i Sert Germans. Del seu pas per aquesta última empresa, Josep Fiter destaca "el gusto artístico de Malvehy se admiraba en las exquisitas alfombras" (necrològica de Josep Fiter Inglés, a *La Ilustració Catalana*, 15 de juny de 1892, núm. 286). El 1862 va decidir establir-se pel seu compte com a empresari seder. Va produir gran varietat de sederies, tapisseries i velluts per a alta decoració, que es podien admirar en nombroses llars aristocràtiques (GUAL VILLALBÉ, P. *Personalidades eminentes de la industria textil española*. Barcelona, 1952). Entre altres obres és conegut pels domassos que va fer per a la basílica de la Mercè, el Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona, el domàs de la bandera de la Unió Catalanista i diversos encàrrecs del Palau Reial de Madrid (BENITO, Pilar. "El oficio de tapicería del Palacio Real de Madrid". Arbor, CLXIX, Madrid, maig 2001, pp. 193-219).

Retrat del duc d'Orleans i *La Primavera*, teixits en seda per Benet Malvehy, 1863. MPICA 9325.

de 25 anys. Un any després va teixir, també en seda, el del duc d'Orleans i el d'una figura femenina, titulat *La Primavera*, tots dos alhora en el mateix teler.[42] L'excel·lència dels seus productes i la seva destresa com a dibuixant van afavorir la seva relació amb la corona espanyola, especialment després del retrat de la reina Isabel II el 1862,[43] pel qual va rebre l'Encomienda de l'Orde de Carles III com a premi al seu talent. Gràcies a la publicació *Cataluña Textil*, hem sabut que Malvehy també va col·leccionar aquesta tipologia de teixits, igual que alguns dels seus descendents.[44]

Francesc Xavier Lluch i Gros (Barcelona?, 1818 - Barcelona, 1889),[45] tècnic i professor de l'Escola Superior Industrial de Barcelona i posteriorment de teoria i pràctica de teixits i dibuix aplicat a l'Escola Provincial d'Arts i Oficis de la mateixa ciutat, va teixir diversos retrats en jacquard, sovint a la mateixa escola com a pràctica dels seus alumnes. Alguns dels seus millors treballs li valgueren el reconeixement de l'Encomienda d'Isabel la Catòlica, el 1871, com el retrat d'Isabel II[46] i el d'Amadeu I de Savoia, dibuixats i posats en quadrícula per ell mateix i fabricats per Eduard Reig. Uns anys més tard, el gener de 1877, rebé l'Encomienda de Carles III pel retrat d'Alfons XII, també dibuixat i posat en carta per ell, en aquest cas per encàrrec del Col·legi d'Art Major de la Seda i fabricat entre 1875 i 1876. Alhora, és l'autor dels retrats de Marià Fortuny i Marsal i de Josep Anton Muntadas,[47] dels quals de moment no s'ha tro-

42 Gràcies al teixit que es conserva al Museu de la Pell d'Igualada i Comarcal de l'Anoia (núm. reg. 9325), hem pogut conèixer que es van teixir les dues figures una al costat de l'altra. Els fragments que havíem trobat fins aleshores sempre estaven retallats i per separat. Sabíem que el del duc d'Orleans va ser fet el 1863. Ara sabem que també ho és la figura de *La primavera*.

Ambdós teixits van ser reproduïts dels originals fabricats per Peyot F., i teixits per Thevenot cap el 1854, a la ciutat de Lió.

43 Basat en una fotografia que es conserva al Palau Reial d'Aranjuez. L'any 1919, Josep Triadó va donar el retrat de la reina Isabel II, juntament amb el del duc d'Orleans i *La primavera* al FAD (Foment de les Arts Decoratives). Les tres imatges estan publicades a l'anuari del FAD de 1919, pp. 44 i 45.

44 Formava part de la col·lecció d'August Malvehy el retrat de Philipe de Lasalle fet per Reybaud; i de la de Josep Malvehy, el de Phillipe de Lasalle (Washington), fet per Mathevon i Bouvard; la família imperial (Napoleó III i emperadriu Eugènia), i Alexandre Humboldt.

45 Publicà el *Tratado teorico-práctico de la fabricación de tejidos*, Barcelona Imprenta del Porvenir, l'any 1852, el primer a tot l'Estat d'aquesta especialitat des de la invenció del jacquard, al qual dedica una secció.

46 Manjarrés fa referència a aquest retrat, però no n'hem trobat cap exemplar. MANJARRÉS, Ramon. *La Ilustració Catalana*, 15-3-1890, pp. 69-70.

47 Suposem que devia ser Josep Antoni Muntadas, fundador de l'empresa tèxtil La España Industrial.

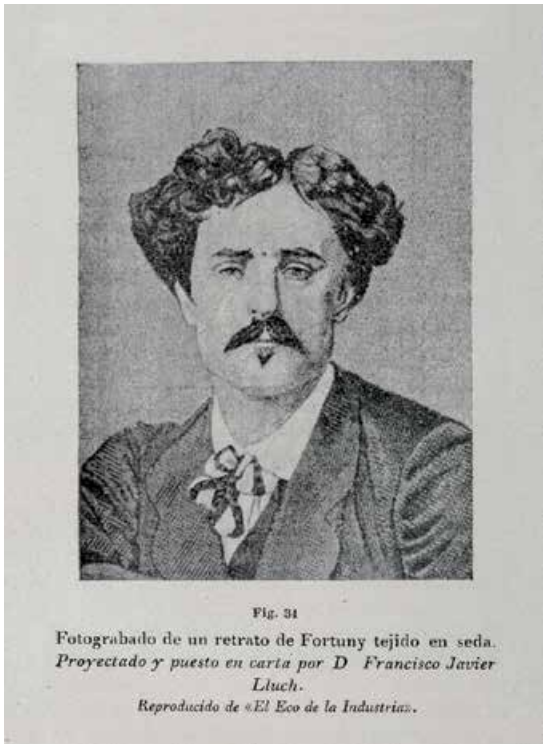

Fig. 31

Fotograbado de un retrato de Fortuny tejido en seda. *Proyectado y puesto en carta por D Francisco Javier Lluch.*

Reproducido de «El Eco de la Industria».

‹ Retrat de Marià Fortuny. Reproducció a "Técnica texturial de los tejidos a la jacquard", Pau Rodon Amigó, *Cataluña Textil*, Badalona, 1944, p. 71.

› Retrat d'Alfons XIII. Seda. C i H Cots. Finals segle XIX, inicis segle XX. Col·lecció de teixits artístichs de Pau Rodon Amigó, Arxiu Històric de la Ciutat de Badalona.

bat cap exemplar, entre altres retrats que sabem que va teixir al teler de l'Escola Provincial d'Arts i Oficis de Barcelona, amb l'ajuda dels seus alumnes, però que tampoc estan localitzats.

El dibuixant, professor i teòric tèxtil Camil Cots i Ferreri (Barcelona, 1848 - Barcelona, 1934) va ser l'encarregat de dibuixar el retrat de Francesc Xavier Lluch, que va teixir juntament amb els alumnes de l'Escola Provincial d'Arts i Oficis de Barcelona el curs 1911-12, en homenatge al que havia estat el seu professor.[48] De Cots coneixem també un retrat d'Alfons XIII, una invitació del Col·legi d'Art Major de la Seda,[49] fabricada per sederies Vilumara el 1904, i el retrat de la reina regent Maria Cristina, teixit per la casa Monjo i Xirinachs de Barcelona. També va ser el dibuixant de la imatge *Ntra. Sra. de los Desemparados*, titulada *Coronación pontificia ntra.*, teixida per M. Duato Sales a València el 4 de maig de 1923.

Camil Cots, que "com a dibuixant va fer-se un nom gloriós",[50] afirmava que per ser un bon dibuixant era necessari que es conegués bé el que és un teixit. Sabia per experiència que era indispensable conèixer totes les operacions de la preparació de l'ordit i de la trama, saber muntar i desmuntar una màquina jacquard o altres sistemes similars. Però amb això no n'hi havia prou, el dibuixant havia de saber moure el llapis i el pinzell, desplegar la seva imaginació o saber-la traduir a la posada en carta, "operació difícil i complicada, que al seu torn, requereix el coneixement perfecte de la contextura dels teixits".[51]

Mentre que a l'Escola Industrial de Sabadell es va apostar plenament per aquests teixits artístics, de Terrassa en coneixem poques obres. Una és un jacquard commemoratiu del 50è aniversari de l'Escola d'Enginyers Tèxtils, 1904-54, fet en cotó.[52]

De l'Ateneu Igualadí de la Classe Obrera es conserven tres mostres, testimonis del treball de les classes tèxtils dels anys 1927 i 1928.[53]

Un exemplar fet amb una gran professionalitat de l'execució del qual tenim dubtes és el retrat d'Àngel

48 Signat Camil i Higini Cots. Es tracta d'un teixit de seda, fet amb la tècnica de l'esfumat característica d'aquests teixits. A partir de la degradació de lligament —de pesants a lleugers— aporta efectes de llum i ombres (un ordit de seda blanca i dues trames, una de blanca i una de negra).

49 Al Col·legi era habitual fer les invitacions teixides en jacquard. Al CDMT se'n conserva una altra amb el núm. reg. 10714.

50 MOLAS, Josep. *Cataluña Textil*, vol. 6, any XXI, juny 1934.

51 MOLAS, Josep, "El dibuix en el teixit", *Industria Textil*, Barcelona, gener 1924.

52 CDMT núm. reg. 10.708.

53 MPICA 1338, 1339, 1340.

‹ Retrat de la Reina Regent Maria Cristina. Seda. Monjo i Xirinachs. Finals segle XIX, inicis segle XX. Col·lecció de teixits artístichs de Pau Rodon Amigó, Arxiu Històric de la Ciutat de Badalona.

› Mostra del treball fet a l'ateneu obrer d'Igualada, de la clase de teixits el 1928. MPICA 15248.

Guimerà.[54] L'any 1909 la revista *Ilustració Catalana* feia un homenatge a Guimerà amb un retrat, clixé d'Audouard i gravat de Thomas, que és el que es va utilitzar per fer el teixit jacquard,[55] però, com que no hi havia cap inscripció, és difícil la recerca sobre la seva autoria.

La representació dels retrats i d'actes commemoratius feta en jacquard es va convertir en habitual dins els cercles tèxtils catalans, especialment en els industrials i en l'ensenyament. Així, molts empresaris van veure com un reconeixement de l'empresa i dels mateixos directius el fet d'obsequiar la seva clientela amb aquestes obres teixides. Pel que fa a les escoles tèxtils professionals, va ser una manera de fer les pràctiques i obtenir-ne alhora un prestigi extern.[56]

Dins d'aquest context, destaca l'empresa sedera de Manuel Fàbregas Jorba —hereva de la fundada per Gaietà Fàbregas Rafart a Mollet—, que va teixir retrats jacquard en diverses ocasions. Al CDMT es conserva un retrat del fundador fet pel seu fill Manuel l'any 1925 i un altre datat de 1950 d'un retrat d'Antonio Mas Lluch (el principal picador de cartrons de Catalunya), signat i dedicat "a sus clientes y amigos".[57] També en coneixem un retrat de Francisco Franco, fabricat el 1939 i dibuixat per Ferrater i Dordal, i del que fou director de l'empresa, Josep Planas, de 1948.[58]

El maig de 1945, l'empresa tèxtil Samaranch, S.A. dedicava un teixit jacquard a Francesc Samaranch Castro[59] en ocasió del reconeixement per la concessió de la Medalla del Mèrit en el Treball, el 1945, coincidint amb les bodes d'or professionals de l'empresari.

D'altra banda, també era comú que les empreses reproduïssin obres pictòriques. Aquest és el cas de la casa Francesc Coll - J. Ribot, que amb motiu de l'Ex-

54 CDMT 10829, MHS 1722.

55 "Homenatge a Guimerà", a: *Ilustració Catalana*. Barcelona, 23 de maig de 1909. Núm. 312.

56 Tenim constància almenys de dues empreses que van donar gratuïtament un teler amb sistema jacquard a una escola per tal de poder fer bé les pràctiques: Vda. e Hijos de Claudio Arañó, a l'Escola del districte segon de Barcelona (*La Vanguardia*, 24 de febrer de 1905) i Gusi, Balsach i Cia., a l'Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell (informació del Museu d'Història de Sabadell).

57 Del mateix es conserva la posada en carta, que mesura 170 × 130 cm, i el teixit, que fa 17 × 11 cm, de seda. CDMT 15279.

58 Amb la llegenda: "Arriba España! ¡FRANCO! ¡FRANCO! ¡FRANCO! BARCELONA 1939 AÑO DE LA VICTORIA."

59 Pare de Joan Antoni Samaranch Torelló, empresari tèxtil seder.

Retrat d'Àngel Guimerà. Seda. Barcelona? Inicis segle XX. CDMT 10829.

posició Internacional de Barcelona el 1929, va teixir *Les Filadores*, de Velázquez, com a obsequi als seus clients i amics.[60] Els Ribot mateixos van comunicar el seu canvi d'adreça en un teixit jacquard de seda.

Sobre l'Exposició de 1929, Vda. Fernando Carné també en va fer un teixit commemoratiu, amb dibuix d'Ars Tèxtil (Gràcia i Ferraté) i picat de cartrons de Manuel Ferrer, sense però, arribar a la perfecció tècnica de Coll i Ribot (CDMT 1729).

Les imatges religioses també es van propagar a través dels teixits jacquard artístics catalans de la mateixa manera que ho feien els francesos,[61] sobretot de la Mare de Déu de Montserrat, però també es van representar altres imatges en diverses ocasions, algunes en color i altres sense autoria. Les peces més destacades són: *La perla de Cataluña N. S. de Montserrat* (autor i teixidor desconegut),[62] *N. S. de Montserrat*, d'Amadeu Cusidó, i *La concepció*, de Tiepolo, fets a l'Escola Industrial de Sabadell; *Regina pacis ora pro nobis Montserrat* i *Virgen del Pilar Zaragoza,* fabricades per Perramon i Badia (Manresa 1964).[63]

Sobre l'autoria de les imatges *Mater Dolorosa* i *Ecce Homo,*[64] que trobem en diverses col·leccions catalanes, el més probable és que tot i que no tenen signatura, provinguin de la firma Neyret Frères, ja que estan reproduïdes al seu catàleg.

La primera aproximació a l'estudi i la posada en valor d'aquestes peces tan singulars foren dutes a terme per Pau Rodon i del seu fill Camil. El primer, fundador de l'Escola Tèxtil de Badalona i de la revista *Cataluña Textil*, va publicar en diverses ocasions apunts sobre diferents peces jacquard i la seva tècnica, a més de ser el propietari d'una bona col·lecció que va adquirir al llarg de la seva vida i que acabà enquadernant en un llibre en pergamí, titulat *Colecció de Teixits Artístichs*, avui al fons de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Badalona.[65]

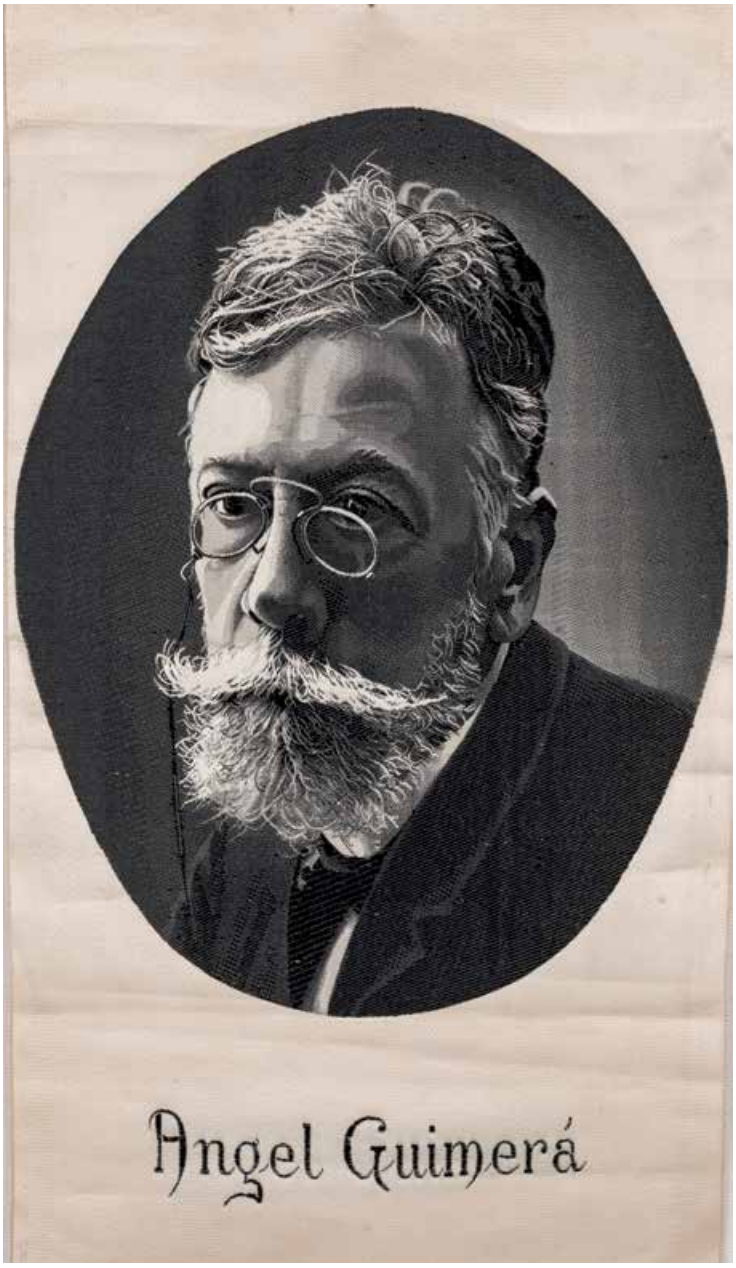

60 CDMT núm. reg. 8850.

61 Com ara: *Immaculé conception*, CDMT 10747 i 11149; *Jesucrist crucifixat,* de Neyret Frères, CDMT 10840; *Mater Dolorosa*, de Neyret Frères, CDMT 10839; *SS Leon XIII*, homenatge de l'Institut Technique Roubaisien, CDMT 15107.

62 Se'n conserva una a la col·lecció de teixits artístics de Pau Rodon Amigó, al Museu de Badalona, i un a la col·lecció Olivella-Cardona.

63 CDMT 10720.

64 De la figura de l'*Ecce Homo*, de Guido Reni, es van fer moltes interpretacions en diverses empreses. Al Museu d'Arts Industrials de St.-Étienne en tenen un exemplar, segons Guido Reni, 1913. Al Museu de Lleida en conserven un de molt similar fet en tècnica de tapís.

65 Adquirit pel Museu de Badalona, conté 131 teixits jacquard, entre els quals destaquen: *El primer pas*; *La primavera i El duc d'Orleans*, de Benet Malvehy; *El viarany perillós*; *Joana d'Arc*; *Maria Virgo*; *Jesús crucificat*; *Flora*; *La Immaculada Concepció de Murillo*; els retrats de Wagner, Tolstoi, Felix Faure i Paul Déroulède; *El Sopar*, de J. Aubert; diverses reproduccions dels quadres d'Alonso Pérez, com *La Pavane* o *La lliçó d'esgrima*; els retrats de Maura, Romanones i Canalejas, de l'Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell.

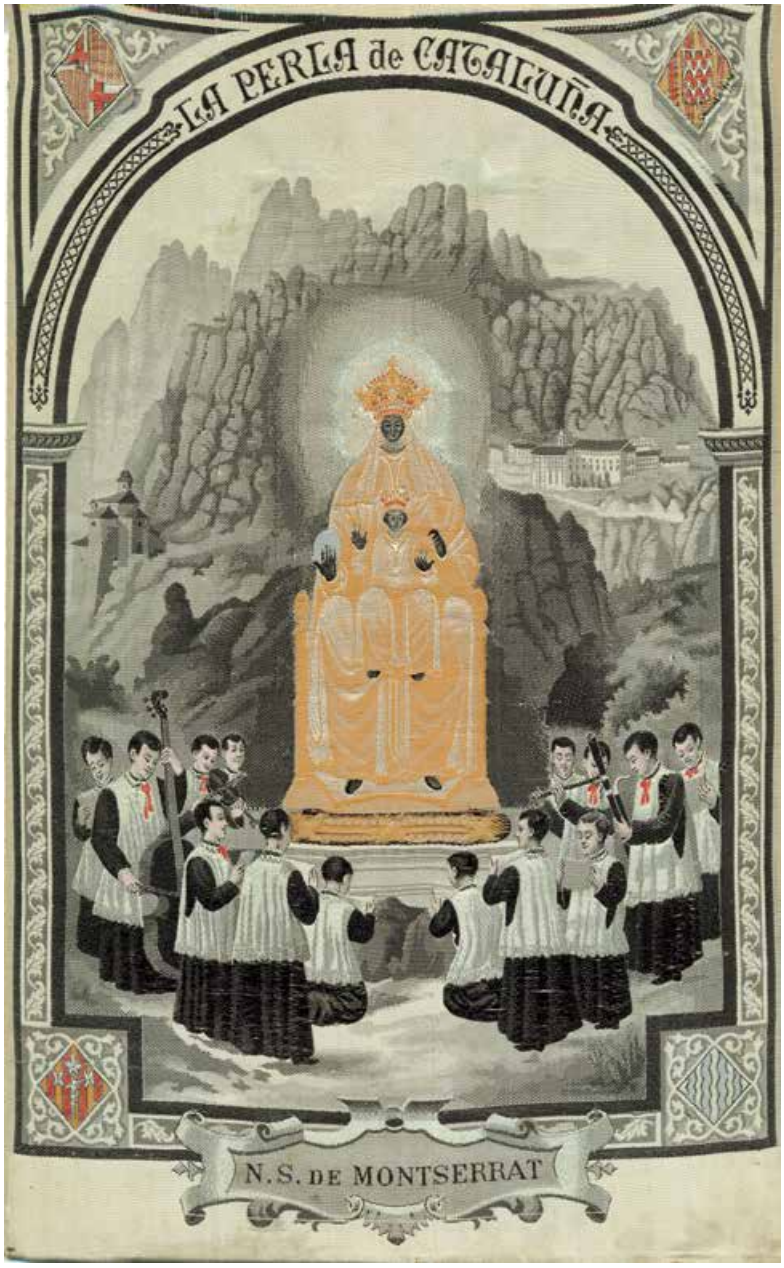

La perla de Catalunya. Seda. Inicis segle XX. Col·lecció de teixits artístichs de Pau Rodon Amigó, Arxiu Històric de la Ciutat de Badalona.

Camil Rodon publicava a *Joventut*[66] que hi havia dues tècniques bàsiques en l'execució d'aquestes obres mestres: la primera feia servir el tafetà de base —per a la posada en carta— com a punt inicial de l'ombrejat, en la qual els efectes de dibuix els produïa la trama. La segona tècnica tenia com a base un setí i els efectes del dibuix eren produïts tant per la trama com per l'ordit. En el primer cas, els retrats no permetien tanta complexitat i, per tant, tenien menys expressió o sensació de realitat; eren de superfície plana. En el segon cas, l'efecte de relleu i els matisos que oferia l'ombrejat donaven un aspecte molt més real. En aquest segon cas, el setí era produït per un ordit de seda blanca i un tramat de seda negra, amb uns punts de lligadura dissimulats, i en resultava un dibuix amb diferents tonalitats des del negre més fort, passant per diferents tons grisos, fins al blanc pur, fent unes degradacions impecables gairebé com si es tractés d'una fotografia.

La majoria d'aquests jacquards artístics teixits a Catalunya es van fer amb la primera tècnica, que Pau Rodon trobava un teixit "desprovisto de todo efecto de vida".[67] Salvava, però, el teixit d'Alfons XIII, de Narcís Giralt, fet a l'Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell, per la grandesa del dibuix, de les proporcions i de la semblança. De fet, a simple vista es pot apreciar la diferència de qualitat entre aquest darrer i els retrats d'Alfons XII, de Lluch, i d'Alfons XIII, de Cots. El retrat d'Alfons XIII, fet a Sabadell, passà a formar part de la col·lecció tèxtil de Pau Rodon, que en definia així l'ingrés: "En lugar preferente de la Escuela Textil de Badalona ha quedado colocado el

66 RODON FONT, Camil. "El retrat aplicat al teixit". *Joventut*, pp. 171-172 i 176-177.

67 RODON AMIGÓ, Pau. *Tecnología de los tejidos a la jacquard*. Cataluña Textil, Badalona, 1945, p. 230.

Retrat del rei Alfons XIII. Seda. Escola d'Arts i Oficis de Sabadell, 1915. CDMT 9018.

retrato a gran tamaño de D. Alfonso XIII, tejido en seda por los alumnos de la Escuela Industrial de Sabadell, y cuya puesta en carta es debida al pincel del inteligente Profesor y Director de la misma escuela, nuestro distinguido y estimado don Narciso Giralt."[68]

La cronologia dels jacquards artístics catalans abraça una mica més d'un segle, de 1862 a 1974 aproximadament.[69] Per raons bàsicament econòmiques, aquests retrats i teixits commemoratius treballats en seda es van deixar de fabricar. De fet, els que es van fer en la segona meitat del segle xx majoritàriament ja eren en polièster. La preparació i el tissatge eren complexos i costosos, però també cal tenir en compte que l'època de la glorificació dels retrats i les commemoracions havia anat passant de moda. Dels darrers teixits artístics que es coneixen és la reproducció que es va fer pel 150è aniversari de Caixa Sabadell dels vitralls del saló modernista, encarregada pel president d'aleshores, Salvador Soley i Junoy, dirigida per Àngel Martínez el 2008 i feta amb polièster.[70] Sovint encara els empresaris volen reconèixer als clients i treballadors la seva vàlua. És per això que l'empresa egarenca de jacquards Crevin, S.A., pel seu 25è aniversari, l'any 2010 va obsequiar els seus clients i treballadors amb uns retrats commemoratius dels seus empresaris i dels mateixos treballadors, fets en polièster, amb jacquard automàtic.[71]

Etiquetes, calendaris, felicitacions

El *savoir-faire* d'aquesta indústria també va aplicar-se a les cinteries de moda per a la indumentària i complements, i aviat va arribar als grans magatzems de confecció. Tot i no que no es considerava part dels anomenats teixits artístics, aquesta tipologia de peces, també elaborades en sistema jacquard, va deixar un llegat interessant i representatiu de la seva producció a Catalunya.

68 "Notas sueltas". *Cataluña Textil*, vol. IX, març 1915, núm. 102. Badalona, p. 44.

69 Data del retrat de la reina Isabel II de Benet Malvehy i del de Ferran Casablancas de les Agrupacions Professionals Narcís Giralt.

70 En conserven un exemplar el CDMT i el Museu d'Història de Sabadell.

71 CDMT núm. reg. 23.072 (1-3).

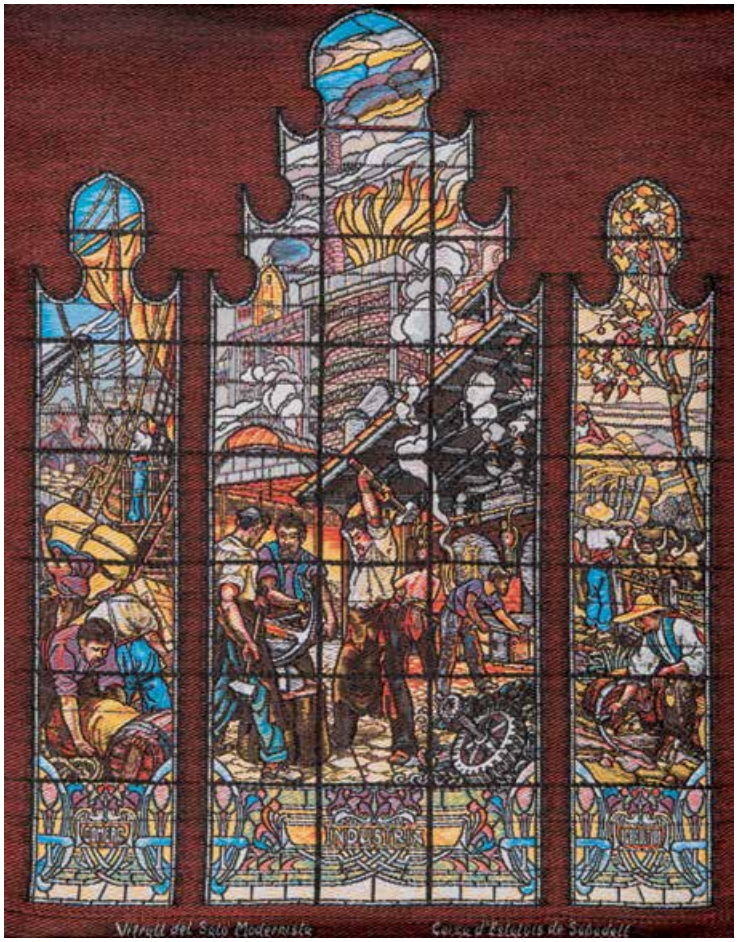

^ Etiquetes de l'empresa Ferrer Bernades, teixides entre els anys 1933 i 1934. CDMT 23073-1-29.

< Reproducció del vitrall modernista de Caixa Sabadell. Polièster. 2008. CDMT 22840.

v Calendari publicitari de l'empresa "Perramon y Badia, S.A" de Manresa, 1983. CDMT 10745.

Des dels inicis del segle xx ja era usual trobar el nom de la modista teixit en una etiqueta, sovint amb vinyetes molt elaborades i la incorporació del color. A casa nostra tenim l'exemple de la indústria sedera barcelonina Ferrer Bernades,[72] que treballava per a tot el país, de la qual ha quedat una representació de magnífiques etiquetes fetes del 1933 al 1934 i dels anys 1970-80.

De Perramon i Badia, S.A.,[73] empresa manresana de cinteria i etiquetes, fundada el 1926, es conserven calendaris amb dissenys diversos. Altres casos reconeguts són la terrassenca Barata Hermanos, Suc., Compañía Ibérica de Etiquetas, S.A., i Textil Alavesa, S.A., que al llarg de l'any 1960 i fins el 1980 van regalar calendaris amb monuments arquitectònics rellevants als seus clients,[74] així com felicitacions de Nadal o de vacances d'estiu.[75]

El cas de Sabadell

A Sabadell, concretament a l'Escola Industrial d'Arts i Oficis, és on es van teixir més retrats artístics i commemoratius del nostre país, que són testimoni de l'adaptació de la màquina dita *a la jacquard*. L'Escola,

72 Vegeu peces de Fabricant Ferrer Bernades a http://imatex.cdmt.cat.

73 Vegeu peces de Fabricant Perramón y Badía, S.A. a http://imatex.cdmt.cat.

74 Vegeu peces de Fabricant Barata Hnos, S.A. i Compañía Ibérica de Etiquetas, S.A. CIESA a http://imatex.cdmt.cat. Al mNACTEC també es conserven diversos teixits jacquard amb façanes de monuments històrics provinents del llegat de Calabuig, fets l'any 1969 i finals de 1980.

75 Vegeu peces de Textil Alavesa, S.A. a http://imatex.cdmt.cat (quatre exemplars).

Façana de l'Escola Industrial d'Arts i Oficis. Sabadell, *ca.* 1928. Autor: Francesc Casañas Riera / AHS. FCR03100.

fundada el 1902 sota la direcció de Narcís Giralt i Sallarès (1846-1925)[76] i la sotsdirecció del pintor Joan Vila Cinca (1856-1938), de seguida va escollir un vessant artístic dins de les seves línies d'ensenyament tèxtil. Promoguda entre l'Ajuntament de Sabadell, l'Acadèmia de Belles Arts, el Gremi de Fabricants de Sabadell i la Caixa d'Estalvis de Sabadell, era hereva de diverses escoles que s'havien fundat des de mitjans del segle XIX enfront de la necessitat per part de la indústria de formar obrers, especialment tèxtils.[77]

L'ensenyament de teoria i pràctica de teixits no era nou a Sabadell ni a Catalunya.[78] Els antecedents de les escoles on s'impartiren aquests ensenyaments hem de buscar-los a l'Institut Industrial (1863-1872), seguit de l'Escola Industrial i Mercantil (1873-1874), del Col·legi Sant Josep (1876-1902), i de l'Ateneu de Sabadell (1880-1902).[79] Després dels diversos entrebancs que tingueren les escoles anteriors, pels temps polítics convulsos que els havia tocat viure, finalment, el 1902 es va inaugurar l'Escola Industrial d'Arts i Oficis, en principi al local cedit per "la Caixa" al carrer de Sant Antoni, on es van fer les primeres classes. El primer director fou Narcís Giralt —principal impulsor dels retrats teixits— que també hi donà classes de teoria i pràctica de teixits des de l'inici. En el primer curs, 1902-1903, ja hi va haver 163 alumnes matriculats, fet que provocà que aviat el recinte de l'escola quedés petit. Els problemes d'espai es van acabar resolent amb l'encàrrec d'un nou edifici-escola a Jeroni Martorell i Terrats (1876-1951), que projectà i executà un edifici d'arquitectura modernista entre 1908 i 1910, on es feren les classes fins a finals dels anys seixanta. Actualment, és la seu de l'Espai Cultura Fundació Sabadell 1859, al carrer d'en Font número 2.

Des d'un bon començament, a l'Escola Industrial, entre les assignatures de l'especialitat tèxtil s'hi va incloure la de dibuix, que es combinava amb la de teoria de teixits i l'art del tissatge. Segurament per influència de l'Acadèmia de Belles Arts, però també pel moment que s'estava vivint —el Modernisme—, es va entendre la necessitat d'involucrar els coneixements artístics en el disseny de teixits. Joan Vila Cinca i Joan Vilatobà Fígols (1878-1954) foren els impulsors d'aquesta línia artística, conjugada amb la direcció de Narcís Giralt, que ja dominava la teoria i la tècnica des de feia anys. En aquesta línia, des del primer reglament de 1902, entre els oficis a impartir es va incloure també el de dibuixant de teixits.

Va ser així com, sota la confluència dels artistes i dels teòrics de teixits, es van començar a teixir amb

76 Narcís Giralt en va ser el director fins el 1925.

77 Sobre la història de les escoles, vegeu: Pomés Martorell, Francesc. *Cent anys d'escola: Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell 1902-2002*. Escola Industrial d'Arts i Oficis, Sabadell, 2003.

78 A Barcelona, per exemple, coneixem que l'any 1881 ja es donaven classes d'aquesta assignatura a l'Institut del Foment del Treball Nacional, al carrer del Pi, 5 principal, amb professors com Francesc Duran i Brujas, que també impartí classes a l'Ateneu de Sabadell.

79 Narcís Giralt impartí classes de teoria i pràctica de teixits a l'Ateneu. El 1890 es va introduir l'assignatura de tecnologia de teixits i el 1898, la de dibuix aplicat al teixit.

Sala de reunions amb els dibuixos en quadrícula que van servir per executar en teixit la *Puríssima* de Tiepolo, la Verge del Pilar i els retrats de S. S. el Papa Pius X i el Doctor Zamenhof. Escola Industrial d'Arts i Oficis. Sabadell, *ca.* 1930. Autor: Francesc Casañas Riera / AHS. FCR01776.

Aula de teoria de teixits de l'Escola Industrial d'Arts i Oficis amb el retrat de Niceto Alcalà Zamora al fons. Sabadell, *ca.* 1930. Autor: Francesc Casañas Riera / AHS. FCR01777.

el sistema jacquard els primers retrats en seda de personatges rellevants del moment, en què es manifestava una clara unió de l'art i l'ofici, entre l'artista i la tècnica. Aquests teixits, anomenats des del principi *artístichs*, van ser executats pels alumnes amb el suport i la direcció del seu mestre Narcís Giralt, alguns com a treball de final de curs i altres com a regals commemoratius. Quan va morir Giralt, el va substituir com a professor de teoria i pràctica de teixits el que havia estat el seu deixeble, Lluís Mas i Gomis (1890-1971), professor de teoria i dibuix aplicat a la quadrícula. I a Mas li agafà el relleu Jordi Marmiñà i Valls (1931), que havia estat alumne de l'escola, i havia participat també en el picat i tissatge d'alguns retrats.

Aquestes obres artístiques teixides en jacquard s'iniciaren, com hem vist, com a demostració de la pràctica de l'ensenyament teòric i artístic de l'Escola, però també seguiren les línies de la moda iniciada a Lió a finals del segle XIX, i continuaren després com a tradició escolar pròpia. Realitzades majoritàriament en seda, van arribar a un nivell de perfecció excellent gràcies al sistema jacquard. Exigien un alt grau de dificultat tècnica, especialment en la degradació de les ombres i en l'expressió dels ulls, que cercaven el màxim de realisme. Són unes obres més properes al gravat i a la fotografia[80] que als teixits industrials. A Sabadell, des de l'inici, els teixits artístics jacquard es basaren en retrats de polítics i en commemoracions i homenatges a personatges rellevants del sector tèxtil, i també en imatges religioses. El fet d'estar signats i produïts en edicions limitades els aportà un valor afegit que va fer que es consideressin gairebé com a obres d'art, que s'emmarcaven i penjaven com a quadres en despatxos tèxtils i cases particulars, on encara es conserven.

Tant el Museu d'Història de Sabadell com el Gremi de Fabricants de Sabadell i les Agrupacions Professionals Narcís Giralt, així com el Centre de Documentació i Museu Tèxtil de Terrassa i el Museu de Badalona, en conserven diversos exemplars com testimonis d'un col·leccionisme tèxtil especialitzat, que arribaren de la mà d'industrials, professors i alumnes, específicament, i amants del tèxtil en general.

La revista *Mercurio*, l'any 1915, es feia ressò de la indústria sabadellenca i dedicava unes pàgines a les escoles d'arts i indústries on es mostren amb orgull alguns teixits jacquard fets a Sabadell.[81]

Podríem separar aquestes obres artístiques sabadellenques en dues etapes: de 1908 a 1917, sota la direcció de Narcís Giralt; i de 1929 a 1974, sota la direcció de Lluís Mas primerament i de Jordi Marmiñà Valls[82] i Josep Cusidó Muñoz[83] els darrers anys. Després de l'última data, es van teixir alguns jacquards commemoratius, però en una quantitat més petita i per encàrrec de particulars, fins l'any 1986.

80 El seu inici coincideix amb els retrats fotogràfics de Joan Vilatobà.

81 GIRALT SALLARÈS, N. "Las escuelas de artes e industrias" a: Mercurio, *Revista Comercial Iberoamericana*. Núm. 238. Barcelona 30 setembre 1915, pp. 337-340.

82 Jordi Marmiñà i Valls (Sabadell, 1931), teòric per l'Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell. Exalumne de Lluís Mas.

83 Josep Cusidó i Muñoz (Sabadell, 1934), teòric tèxtil per l'Escola tèxtil A. Forrellad, a cal Tatché i per l'Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell. Llicenciat en disseny per l'Escola de Disseny Tèxtil de Barcelona, fundada per Josep Llorens i Ramon Folch, dirigida per aquest últim. Exalumne de Lluís Mas.

La Concepció (Tiepolo). Seda. 1917. 36,5 × 20 cm. MHS 1725. Fotografia: David González Ruiz / AHS.

D'entre els anys 1908 i 1974 hem recuperat gairebé una vintena de teixits, en seda, dissenyats i executats a l'Escola en un teler amb sistema jacquard de màquina Vincenzi que va donar la casa Balsach[84] per a l'ús dels alumnes d'últim curs. Era un teler de 2.304 agulles[85] —dues màquines de 1.152 agulles cada una—, que uns anys després del seu desús es va decidir conservar al Museu d'Història de Sabadell com a testimoni d'una tipologia de teixits únics al nostre país.

Per començar un d'aquests teixits artístics es partia d'una fotografia de la imatge a representar. Aquesta s'ampliava a la mida del paper quadriculat on s'havia de fer el picat, i aleshores es feia un esbós directament sobre el paper on es marcaven amb detall les ombres. Llavors, es marcaven els pics manualment sobre la quadrícula, que representaven l'ordit (vertical) i la trama (horitzontal).[86] Segons Cusidó, per a un teixit d'una mida aproximada de 31 × 40 cm, la carta[87] mesurava uns 150 × 180 cm. En un cas com aquest, equivaldria a fer uns dos milions de quadrets que serien aproximadament unes mil hores de feina.[88] Aleshores, la carta arribava al picador de cartrons[89] que, segons els quadrets pintats, sabia com perforar els cartrons que manaven el moviment de les agulles del teler i, per tant, de l'ordit. Quan aquests cartrons estaven llestos, es col·locaven al teler i s'iniciava el tissatge. Recordem que cada cartró equival a una passada de trama, i en el cas dels jacquards de seda teixits a Sabadell estem parlant de més de sis mil cartrons en molts projectes.

El primer teixit conegut que va sortir del teler de cal Balsach és el de la Verge del Pilar, commemoratiu de l'Exposició Hispanofrancesa de Saragossa, duta a terme el 1908, en què la indústria tèxtil sabadellenca participà.[90] Aquesta obra, dirigida per Narcís Giralt, pretenia donar a conèixer el nivell i l'exigència tècnica i artística de l'Escola, en l'àmbit nacional i europeu. En la signatura del teixit només hi consta "Escuela Industrial de Sabadell", però si observem la part inferior, sota el faldó de la verge, hi trobem dues inicials, *G* i *B*,[91] que podrien coincidir amb el nom del dibuixant i del teixidor. El picat d'aquest teixit, que es conservava a l'Escola, es va cremar durant la Guerra Civil, però sortosament en queden exemplars teixits com a testimoni.[92]

84 Construït a Sabadell. Gusi, Balsach i Cia. començaren a construir maquinària tèxtil i telers el 1897.

85 La capacitat d'agulles del teler era de les més altes per un teler amb sistema jacquard. Això permetia aconseguir una alta densitat, com en el cas d'alguns retrats que tenen 110-120 fils per centímetre. Pel que fa als cartrons, generalment, se n'utilitzaven de 3.000 a 6.000.

86 La gran majoria de posades en carta de principis de segle xx que s'han conservat eren sobre paper mil·limetrat de la casa J. Tarascó, de Barcelona.

87 A Sabadell se sol anomenar carta o dibuix a la posada en carta.

88 CUSIDÓ, Josep. "Un art poc conegut. Evocació personal en el centenari de l'Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell". A *Sabadellencs. Quadern de les idees, les arts i les lletres.* Sabadell, febrer 2002. Núm. 134.

89 A Catalunya, Mas Lluch S.A. ha estat el gran referent en el picat de cartrons, des de 1870. A Sabadell, molts industrials també els feien picar a l'empresa Rodamilans.

90 Joan Vila Cinca fou el director artístic del Gremi, encarregat de la decoració de l'espai expositiu.

91 Giralt i B?

92 Museu d'Història de Sabadell n. 1727, i 10555, Museu de Badalona (llibre *Teixits Artístichs*, col·lecció de Pau Rodon Amigó), i altres en col·leccions particulars.

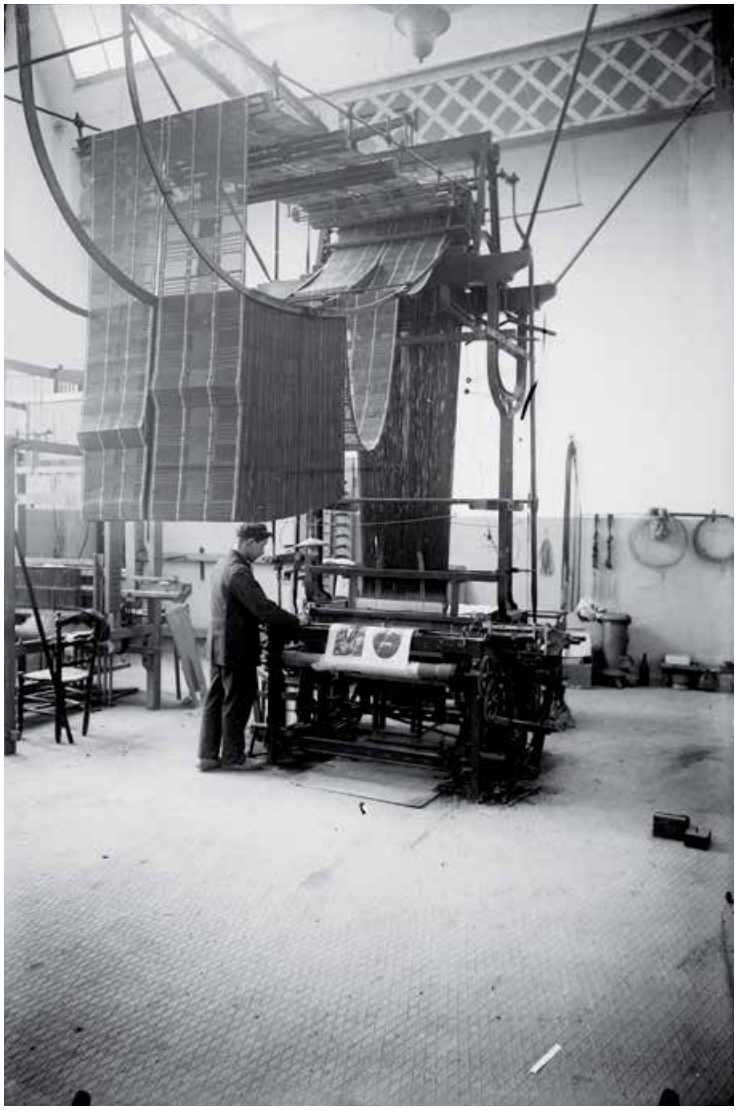

Lluís Mas Gomis teixint una peça de seda en el teler jacquard amb les imatges de la *Verge* de Tiepolo i d'Álvaro de Figueroa Torres (primer comte de Romanones). Sabadell, 8 de juliol de 1917. Fotografia: Francesc Casañas Riera / AHS. FCR00649.

Aprofitant el mateix muntatge del teler, els anys següents Narcís Giralt va dur la direcció tècnica i artística dels retrats d'Antonio Maura (1909), Ludwik Lejzer Zamenhof (1909), el papa Pius X (1910), José Canalejas (1911), el rei Alfons XIII (1915), el comte de Romanones (1916-1917) i la *Concepció* de Tiepolo (1917). Es van teixir tots en seda, amb un o dos ordits —un de blanc, o un de blanc i un de negre— i dues trames —una de blanca i una de negra—, seguint la tècnica de l'esfumat, que aconseguia uns perfectes difuminats en les tonalitats de grisos, entre el blanc i el negre.

Comte de Romanones. Seda. 1917. 41,5 × 25 cm. MHS 1737. Fotografia: David González Ruiz / AHS.

D'aquesta primera etapa, tot i que desconeixem els alumnes que hi participaren i les hores de dedicació del picat i del tissatge, veiem que el teler es va utilitzar no només com a pràctica de dibuix aplicat al teixit i de tissatge de l'escola, sinó també per obsequiar els retratats en ocasions especials. Aquest és el cas del retrat de Zamenhof, que es va fer amb motiu del Congrés Esperantista celebrat a Barcelona el 1909, per encàrrec d'un particular. En la inscripció hi podem llegir: "INDUSTRIA LERNEJO, ESCUELA INDUSTRIAL, SABADELL (ESPAÑA)."[93] Desconeixem, però, si va arribar a mans del retratat. El que sí que es va entregar va ser el retrat del papa Pius X,[94] que Josep Gorina i Pujol regalà al papa en un viatge a Roma.[95]

En tots els teixits mencionats, es va incloure la signatura del retratat i la seva procedència: Escuela Industrial de Artes y Oficios de Sabadell. Però no va ser fins el retrat de Canalejas, el 1911, que Narcís Giralt deixà constància del seu nom. Així doncs, els jacquards artístics fets entre aquesta data i el 1917 que va dirigir Giralt ja duien la seva signatura[96] i concretament al retrat de Canalejas i d'Alfons XIII especificava que era el director de l'Escola.

De tots, el que sens dubte va causar més sensació a l'època va ser el del rei Alfons XIII. Camil Rodon[97] es desfeia en elogis davant del retrat: "debido al señor Giralt [...] sobrepuja en gran manera, tanto por la grandeza de la composición como por las adecuadas proporciones del dibujo y por la perfecta semejanza con el monarca, a otros tejidos realizados en nuestro país." I hi afegeix: "a la pureza del dibujo,

93 *Industria lernejo* significa 'escola industrial' en esperanto.

94 Fet amb la tècnica d'esfumat, amb un sol ordit de seda, blanc, i una densitat de 110-120 fils; dues trames també de seda, una de blanca i una de negra, i una densitat de 66 passades per centímetre.

95 POMÉS MARTORELL, Francesc. *Cent anys d'escola: Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell 1902-2002*. Escola Industrial d'Arts i Oficis, Sabadell, 2003.

96 Canalejas, Alfons XIII, Comte de Romanones, *La Concepció* de Tiepolo.

97 Pau Rodon i Amigó va fundar l'Escola Tèxtil de Badalona el 1906, que seguí el seu fill, Camil Rodon i Font. A través de la revista de l'escola —*Cataluña Textil*— es van publicar diversos articles sobre la biografia de Jacquard i els jacquards artístics, que ara ens ajuden a conèixer els teixits produïts, gràcies a les fotografies que en van publicar. Tot i tenir més d'un teler per fer les pràctiques escolars en aquest sistema, no ha quedat constància que a Badalona es fessin retrats o teixits commemoratius del nivell que es van dur a terme a Sabadell. Els alumnes copiaven altres jacquards —de la col·lecció particular de teixits de Pau Rodon— per fer pràctiques. Concretament, el 1915 feren una exposició de treballs d'alumnes on hi van presentar els retrats de Beethoven, Schiller i altres.

a una imaginación fecunda, nuestros artistas deben añadir el estudio profundizado de la parte técnica y, por decirlo así, material de su arte. [...] Consideramos muy sinceramente que tanto el señor Giralt como la Escuela Industrial de Sabadell pueden darse por muy satisfechos, [...] con haber producido con el retrato tejido de Alfonso XIII una de las más altas manifestaciones del dibujo aplicado al tejido en las artes industriales.[98] La revista Ars també se'n feia ressò: "La Escola Industrial i d'Arts i Oficis de Sabadell ha ofert al Rei d'Espanya un de la seva persona executat sobre tapiç i teixit en seda. Faltariem al nostre deurer si no constatéssim aquí el merit qu'es d'admirar en aquesta producció feta pêls alumnes de la mentada Escola. Ella ens demostra els avenços d'aquest en el domini de la tècnica del teixit i es un falaguera esperança de lo que la nostra Escola pod fer dins d'art de la tapicería, que tan belles obres ha produit. [...] Aquesta, opinem nosaltres, sería una obra de divulgació artística que feria honor a la nostra Escola Industrial —que amb tant estimables recursos compta per a fer-ho— i podría ésse objecte d'un musèu d'art tèxtil que meravellaría al visitant."[99]

Per dur a terme la posada en carta del rei, es va partir d'un retrat fotogràfic fet per Kaulak,[100] on el monarca vestia amb l'uniforme dels hússars de Pavia. Teixit pels alumnes[101] sota la direcció de Narcís Giralt, és el primer jacquard sabadellenc on trobem la tècnica del canvi de dobles teles (dues teles a la plana sobreposades que es van lligant entre si, on treballen doble agulla i doble cartró),[102] que implantaria després Lluís Mas als jacquards dirigits per ell. Per la data que consta al teixit, suposem que el projecte es devia iniciar l'any 1912. Però no va ser fins el 14 de gener de 1915 que es va fer entrega del retrat a Rafael Andrade, governador civil de Barcelona, i al president de la Mancomunitat Catalana, Enric Prat de la Riba. D'aquest teixit se'n conserven exemplars al Museu d'Història de Sabadell, al Centre de Documentació i Museu Tèxtil de Terrassa, al Museu de Badalona —procedents de la col·lecció de teixits de Pau Rodon—, i al Palacio Real de Madrid, que conserven també la fotografia original de Kaulak.

No és fins tres anys després de la mort de Narcís Giralt que tornem a trobar una imatge teixida amb jacquard, signada i datada, a Sabadell. Però la majoria de peces no es van fer com a homenatges o regals com les anteriors de seda, sinó que es tractava de treballs escolars i teixits en un teler jacquard manual de 200 agulles, més simple que el donat per la casa Balsach. Foren treballs dirigits per Lluís Mas. En primer lloc, trobem la imatge de la Nostra Sra. de Montserrat, feta per Amadeu Cusidó l'any 1929, teixida en estam. Podria ser de la mateixa època el retrat d'una nena jugant, reproducció de l'obra pictòrica de Ludwig von Tumbusch, de la qual no consta ni l'autor ni la data. Està treballat en seda i té unes característiques tècniques similars a l'anterior. El retrat d'una gitana, on tan sols hi ha la inscripció "Escuela Industrial de Sabadell", es va fer en seda i tècnicament és pròxim als dos anteriors. Per dibuixar el retrat teixit de la gitana, es va partir d'una fotografia de Joan Vilatobà, que es conserva al Museu d'Art de Sabadell (MAS).[103] Pel que fa al mateix estil i la mateixa tècnica, trobem una imatge de Crist titulada *Crucifixus*, feta en cotó, amb data de 1955, i signada amb les inicials *E. I. / J. V.*, que corresponen a Escola Industrial i Josep Vilardell. El retrat d'Antoni Maria Claret,[104] patró de l'Escola Industrial, tal com indica la inscripció del mateix teixit, el van fer els alumnes de l'Escola, dirigits per Mas l'any 1951. Es va teixir en

98 RODON FONT, Camil. "El retrato aplicado al tejido". *Cataluña Textil*, vol. IX, núm. 103, abril 1915. Badalona, pp. 52-54.

99 "Art tèxtil", revista *Ars*, núm. 5, Sabadell, 31 d'octubre de 1914, p. 12.

100 Antonio Cánovas del Castillo y Vallejo (Madrid, 1862-1933), anomenat *Kaulak*. Va fer diverses fotografies del rei, una de les quals es va prendre com a model per fer el retrat en seda.

El 1904, el rei Alfons XIII, a través d'una exposició del Gremi de Fabricants de Sabadell, va conèixer l'obra de Joan Vilatobà, a qui li encarregà un retrat oficial, fet que l'acreditià com a proveïdor de la casa reial. De totes maneres, la imatge del teixit jacquard va ser presa de la fotografia de Kaulak.

101 Pel que fa als alumnes, sabem que Lluís Mas i Gomis participà en el retrat. En desconeixem els altres.

102 En aquest cas, es van utilitzar dos ordits de seda (un de blanc i un de negre), en una densitat de 104-106 fils/cm i dues trames (una de blanca i una de negra) amb una densitat de 50-52 passades/cm. Van ser necessaris uns 14.000 cartrons.

103 MAS Núm. Reg. 1526.

104 Antoni Maria Claret i Clarà (1807-1870), fill de família de teixidors, treballà en una fàbrica tèxtil i estudià disseny tèxtil a l'escola Llotja de Barcelona.

^ Carta tèxtil amb el dibuix de la Mare de Déu de la Salut. Obra del professor Lluís Mas Gomis. Sabadell, 1929. Fotografia: Francesc Casañas Riera / AHS. FCR02859.

< *Ntra. Sra. de la Salut*. Cotó.1929. 59,5 × 32,5 cm. MHS 1742. Fotografia: David González Ruiz / AHS.

cotó en ocasió de l'acte commemoratiu de la seva canonització. El banderí del Club Natació Sabadell, teixit també en cotó i dirigit per Mas, es va fer el 1966 amb motiu del 50è aniversari del Club.

Pel que fa al mateix teler manual, però en aquest cas teixits en seda, el 1927 es van fer una sèrie de petits escuts[105] dels promotors de l'Escola, fets amb motiu del seu 25è aniversari: *Gremio de Fabricantes de Sabadell*, *Caja de Ahorros de Sabadell*, *Alcaldia Constitucional de Sabadell*, *Escuela Industrial de Artes y Oficios*. El Museu d'Història de Sabadell en conserva un de cada.

A partir d'aquest moment, com ja hem dit, Lluís Mas i Gomis (1890-1971) va entomar l'ensenyament de la teoria i pràctica de teixits i continuà la tasca iniciada pel seu mestre. Però en aquesta segona etapa, els retrats de polítics i monarques ja havien passat de moda i els que es teixiren van ser generalment per encàrrec o com a homenatge i de menys quantitat. De retrats jacquard teixits en seda al mateix teler Vinzenci de l'època de Giralt i dirigits per Mas, es conserven la *Mare de Déu de la Salut* (1929),[106] fet en cotó i encarregat per Josep Gorina; *Alcalá Zamora*, en seda (1933), que li entregà una comissió de sabadellencs, i *Ferran Casablancas*, de nou en cotó (1953).

Com veiem, després de Giralt, el teler de Cal Balsach havia seguit funcionant però, no amb el ritme anterior. Per qüestions de moda i sobretot de despesa econòmica, la tradició dels retrats jacquard sabadellencs s'havia anat perdent, especialment després de la guerra. Va ser per això que Rafael Barbany i Duran (1914-1966), exalumne de l'Escola i col·leccionista de jacquards artístics, es decidí a escriure a l'alcalde a través d'un article al *Diario de Sabadell*[107] per recordar-li la tradició escolar: "En la Escuela de Artes y Oficios, cuna de la mayoría de técnicos de nuestra industria textil y de los que se están formando, [...]

105 Mesuren 5,5 × 5,5 cm.

106 L'any 1929 l'Escola Industrial va participar en l'Exposició Universal de Barcelona, on va exposar alguns teixits artístics fets pels alumnes de teoria de Lluís Mas. La *Mare de Déu de la Salut* es va fer expressament per a aquest esdeveniment.

107 Secció "Diálogos con el Alcalde", *Diario de Sabadell*, 28 març de 1953, p. 2.

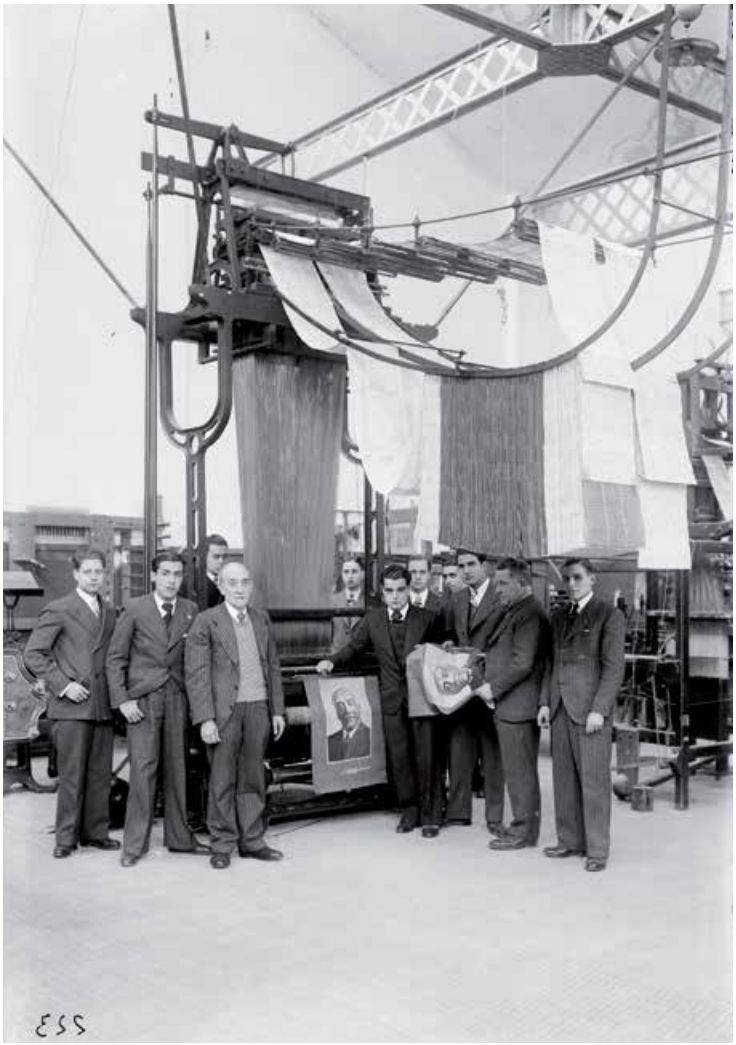

Teler de màquina jacquard teixint un retrat del president de la Segona República Niceto Alcalà Zamora. Escola Industrial d'Arts i Oficis. D'esquerra a dreta: Albert Mitjans, Ricard Mampel, Rafael Barbany, Enric Soler, Jaume Tintó, Miquel Fernández, Ignasi Puigdellívol, Joan Guarch, Joan Brossa, Lluís Mas i Salvador Pujol. Sabadell, maig de 1934. Autor: Francesc Casañas Riera / AHS. FCR01782.

había la tradición de que cada promoción de futuros técnicos realizara la 'puesta en carta' para reproducir con el telar 'Vincenzi' que existe en aquel centro, las figuras más salientes de la época. Esto daba actualidad artística a la población, y demostraba que los futuros técnicos no solo se preocupaban del aspecto industrial de su profesión, sino que también cooperaban con su aportación —modesta, si se quiere, pero digna de alabanza— dentro del conjunto artístico de la ciudad." Barbany sol·licitava reprendre el tissatge de retrats en seda i proposava que la primera posada en carta fos la figura de Ferran Casablancas Planell, com a homenatge pel seu reconeixement internacional. S'oferia ell mateix per col·laborar: "Como antiguo alumno de la Escuela Industrial, estoy dispuesto a prestar mi humilde cooperación para lograr el resurgimiento de esta bella tradición de la técnica textil local." El suggeriment va ser ben rebut. L'alcalde, Josep Maria Marcet i Coll, plantejà la proposta al director de l'Escola Industrial, Josep Miquel Sanmiquel i Planell, que l'acceptà i s'inicià el procés.

Va ser així que, gràcies a Rafael Barbany i Duran —teòric a Sixte Graneri— l'any 1953 es va projectar i teixir el primer retrat de Ferran Casablancas,[108] sense que ell n'estigués al corrent, i l'hi entregaren, amb gran emoció, l'any següent. El va dirigir Lluís Mas —que en va dur la part artística i tècnica— amb la col·laboració dels seus alumnes,[109] que van ser els encarregats d'executar-lo. Cada un es va ocupar de diverses parts de la imatge. Concretament, sabem que a Josep Cusidó li va tocar fer l'orella, el coll, l'escut, la signatura, el fons i el requadre. Segons que consta en una carta escrita pel mateix Cusidó dirigida a Ferran Casablancas, el van fer amb molt entusiasme i amb evident admiració cap al personatge. Per tal de preparar la quadrícula, tal com s'havia fet anteriorment, van agafar una fotografia de Casablancas i amb un projector l'enfocaren sobre el paper, calculat segons la mida i les agulles del teler. Al damunt hi pintaren els pics amb pintura al tremp. El van teixir en cotó, seguint la mateixa tècnica iniciada anteriorment per Giralt de la doble tela.

Els anys següents, encara al mateix teler, es van fer els darrers cinc retrats de Sixte Graneri (Graneri, Barbany, Cusidó, 1958), Lluís Mas (Josep Cusidó i exalumnes, 1961), Joan XXIII (Rafel Barbany, 1962), Francisco Franco (Jordi Marmiñà, 1963) i la reedició del de Ferran Casablancas (1974).

Veiem, doncs, que al retrat de Casablancas li seguí el de Sixte Graneri,[110] encarregat pel seu fill Ricard, que en veure les qualitats de Barbany en el retrat de Casablancas li demanà de dirigir-ne el projecte. L'equip tècnic el formaren, a més de Ricard Graneri Fabregat i Rafael Barbany, Josep Cusidó (com a teòric ajudant), Joan Majó Borgunó (majordom dels telers), Jaume Vilardell Miró (ajudant de teòric) i Josep Lladó Ventura (aprenent de teòric). Per tal d'ampliar la imatge, la casa Foto Club Barcelona va facilitar-los un projector. El projecte es va començar a casa de Barbany, on es va fer l'esbós en aquarel·la. A l'empresa Graneri, sobre l'esbós original van dibuixar el

108 Teixit en cotó, amb 2.304 agulles i 6.072 cartrons.

109 Vicenç Giner, Antoni Urroz, Joan Boix, Antoni Estrada, Jordi Marmiñà, Francesc Coll, Joan Sellés, Josep Cusidó i Tortajada?

110 En coneixem un exemplar a la col·lecció Josep Cusidó. Cusidó afirma que a Sixte Graneri l'anomenaven "el Poeta de los Paños".

Josep Cusidó dibuixant la cara de Graneri.

lligament. Van iniciar el dibuix de la carta a principis de 1957, i la previsió d'entrega era el 28 de març del mateix any, el dia de sant Sixte, però es va haver de posposar degut a la incorporació de Josep Cusidó al servei militar. Tot i això, se li presentà una fase avançada a inicis de març. A partir d'aquí la feina es va alentir, i la carta no es va acabar fins el 24 de gener de 1958. I seguidament el van teixir en seda al teler de l'Escola, utilitzant 2.304 agulles. Els mateixos autors se sentien orgullosos del retrat, especialment de l'ombrejat de l'orella esquerra, que marcaria la pauta de la resta. Les parts més complicades van ser la corbata, seguida de la barbeta, el coll, l'ull dret, el front i els cabells.[111]

En jubilar-se Lluís Mas, els seus exalumnes juntament amb les Agrupacions Professionals Narcís Giralt,[112] a iniciativa de Josep Cusidó —que en va dur la direcció artística— i amb la inestimable col·laboració de Jordi Marmiñà en l'execució tècnica, decidiren teixir el seu retrat al mateix teler al qual havia dedicat tantes hores. El disseny de la carta es va fer en un any,[113] entre 1958 i 1959, i hi van dedicar unes mil hores de treball.[114] El van començar dotze col·laboradors[115] i l'acabaren només dos. Hi van treballar fins i tot els caps de setmana, al domicili particular de Cusidó.[116] La carta original duia la signatura "J. Cusidó i ex-alumnes" i mesurava 150 × 180 cm.[117] Pel fet que calia una muntura[118] nova per al teler, el tissatge es va endarrerir. No va ser, doncs, fins el 1961 que es va començar a teixir, però amb una lleugera modificació: es va eliminar el nom de Cusidó del dibuix. Tècnicament, la base del teixit és feta amb efectes d'esfumat, aconseguida per canvis totals en doble tela, a la plana i en seda. Per al tissatge, a càrrec de Marmiñà i Coll, van caldre 1.280 agulles per al retrat i 1.024 per a la sanefa que l'envolta, i un total de 6.304 cartrons. L'acte d'entrega a Mas, en homenatge a la seva tasca docent, es va fer el 20 de gener de 1961, al Gremi de Fabricants.

El 1956 havia començat a prendre força la idea de fer el retrat del papa Joan XXIII, impulsada per Ricard Graneri. Un cop decidit, aquest va confiar de nou en Barbany i Jaume Vilardell, que alhora sol·licitaren la col·laboració de Cusidó com a compositor artístic. El tissatge el van fer al teler de l'Escola Industrial el 1962. Moltes de les imatges es van vendre a empresaris, teòrics i altres amants del tèxtil, que feia temps que ja anaven col·leccionant retrats artístics.

Com ja hem dit, Jordi Marmiñà prengué les classes de teoria i tècnica tèxtils després de la jubilació del seu mestre Lluís Mas. Ja havia participat en l'execució de diversos retrats artístics, de manera que no li havia de ser gaire complicat projectar-ne de nous. Però, tal com ens explica ell mateix,[119] si el treball es fa amb presses, els resultats poden no ser els esperats. Després de les inundacions de 1962, el director de l'Escola Industrial, Josep Caldas i Nogué, li va demanar que teixís el retrat de Franco en seda. La fotogra-

111 Segons Josep Cusidó (entrevista 2015).

112 Les Agrupacions Professionals Narcís Giralt van constituir-se el 1954 com a associació d'exalumnes de l'Escola Industrial.

113 Van haver de treballar d'amagat de Mas, en hores lliures i dies festius, a les Agrupacions Professionals Narcís Giralt, al despatx de l'empresa Suc. de J. Tatché i Palau i al domicili particular de Josep Cusidó.

114 Sobre les hores de treball que hi havia darrera de cada una d'aquestes peces ens en parla Josep Cusidó a "Entrevista personal" i Cusidó, J. "Un art poc conegut. Evocació personal en el centenari de l'Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell". A *Sabadellencs. Quadern de les idees, les arts i les lletres*. Sabadell, febrer 2002. Núm. 134, pp. 36-38.

115 Els altres col·laboradors foren: Joan Montserrat, Antoni Urroz, Joan Boix, Manuel Parera, Jaume Vilardell, Orsini Sotorra, Antoni Estrada, Rafael Alsina, Rafael Barbany i Ricard Graneri. Teixidors: Jordi Marmiñà, Francesc Coll i Joan Sellés.

116 Josep Cusidó conserva fotografies de tot el procés: des de la fotografia de Mas (l'original l'entregà a l'Arxiu Històric de Sabadell), els esbossos i l'evolució dels pics a la quadrícula i fotografies de la carta acabada de l'octubre de 1959 amb J. Cusidó, Antoni Puig i Vicenç Giner. Antoni Puig i Campanà aleshores era estudiant de teoria de teixits i ajudant de teòric. Vicenç Giner i Huguet era teòric tèxtil per a l'Escola Industrial de Sabadell i exalumne de Lluís Mas.

117 Picats per Mas Lluch, S.A., a Barcelona. La imatge resultant mesura 20 × 27 cm.

118 A Sabadell, feia les muntures Serraviñals.

119 Entrevista personal 2015.

^ Procés de realització de la carta de Lluís Mas. Col·lecció Josep Cusidó. Fotografia: Quico Ortega, CDMT.

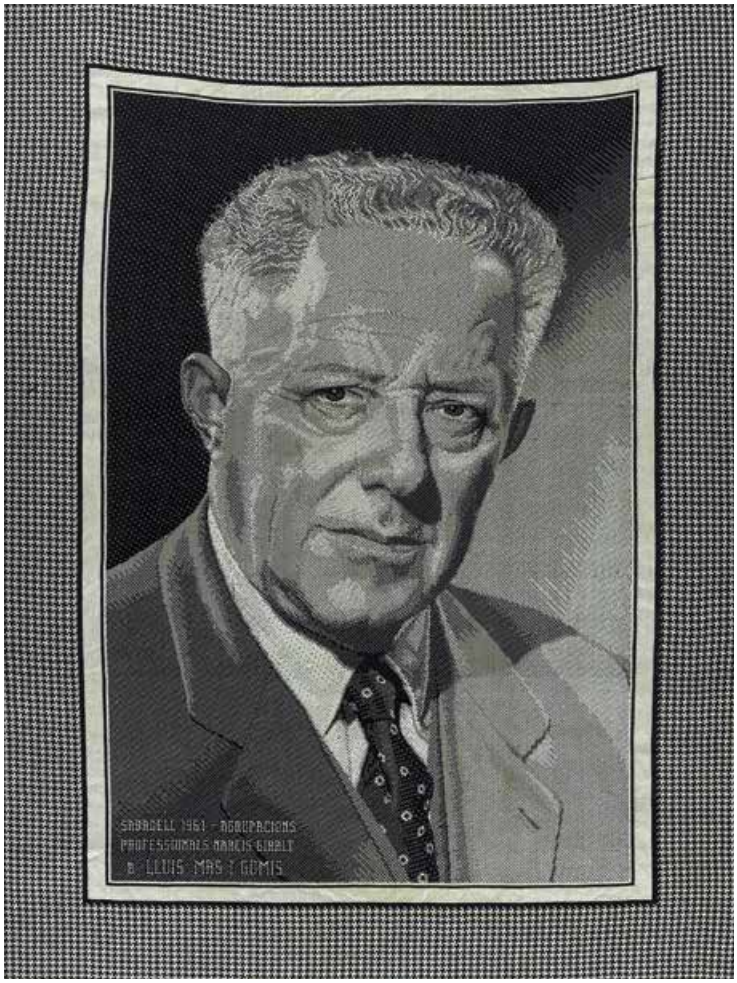

› Lluís Mas. Seda.1961. 36 × 33 cm. MHS 1637. Fotografia: David González Ruiz / AHS.

fia en què es basaven no era d'una gran qualitat, de manera que la posada en carta no podia ser cap èxit. L'única cosa que segons Marmiñà havia quedat bé era la Laureada de San Fernando, que li havien demanat al mestre de dibuix Manuel Rallo després d'una visita a un especialista en uniformes i aplics militars barceloní, on la va poder dibuixar directament. Sis o set alumnes de segon destinaven cada setmana dues hores a fer el dibuix. Però encara no havien acabat de fer els pics quan el president del Gremi, Josep Casas, els donà pressa perquè Franco venia en visita oficial al cap d'una setmana. La carta no estava corregida i calien, segons Marmiñà, més de 300 hores de feina. Van fer tot el que van poder i un cop a Mas Lluch, la picaren en dos dies. Tot i l'impossible, i amb l'ajuda fins i tot de Lluís Mas, el retrat no va aconseguir la perfecció dels anteriors. De totes maneres, no arribà mai a mans del retratat, fos perquè havia marxat abans del que tenia previst o perquè el president del Gremi no va veure's amb cor de regalar-lo.

De la mateixa manera que Ricard Graneri, que va fer el retrat del seu pare, del 1963 coneixem un retrat de Paco Montfort, fet en seda pel seu fill Josep Maria amb la col·laboració de Jordi Marmiñà.

El 20 de gener de 1963, amb motiu del dia de la festivitat de Sant Sebastià, patró de la indústria tèxtil, es va fer una exposició amb els teixits artístics fets a l'Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell al local de les Agrupacions Professionals Narcís Giralt, juntament amb altres teixits artístics prestats per particulars. S'hi afegia la col·lecció completa de Lluís Mas (amb peces també estrangeres). Es van presentar, entre d'altres, el retrat de Franco, enmig dels retrats de Mas i Casablancas. La crítica del diari les definia com a "composiciones de elevado valor técnico-artístico de una calidad impresionante, siendo enormemente valiosa la matizacion y sombreado".[120]

Anys més tard, el 1974, el Museu d'Història de Sabadell va organitzar una exposició similar, amb els mateixos teixits emmarcats. Després d'aquesta mostra, no se'n va fer cap de més específica dels teixits artístics de l'Escola Industrial.

Però encara dins l'any 1974, es va fer una reedició de 500 exemplars del retrat de Ferran Casablancas[121] amb motiu del centenari del seu naixement, aprofitant que Vicenç Mas —fill de Lluís— encara en guardava la carta de la primera edició. Per a aquesta ocasió, van eliminar l'escut antic i li van posar el de les Agrupacions Professionals Narcís Giralt. En aquell moment l'Escola estava tancada perquè s'havia venut l'edifici, però Marmiñà encara va aconseguir fer funcionar el vell teler. L'equip tècnic, encapçalat per ell mateix, el formaren Pere Bigorra (cap de secció tèxtil de les Agrupacions Narcís Giralt), Celestí Canals (contramestre), Feliu Sabés (president de les Agrupacions) i Salvador Soley.[122]

120 *"Agrupaciones Narciso Giralt. Inauguración de una exposición de tejidos artísticos". Diari de Sabadell*, 22 de gener de 1963.

121 Finançat pel Centre Metal·lúrgic.

122 Salvador Soley i Junoy (Sabadell, 1941) estudià a l'Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell. Hi va coincidir en el darrer curs de Mas i inicià el primer de Marmiñà.

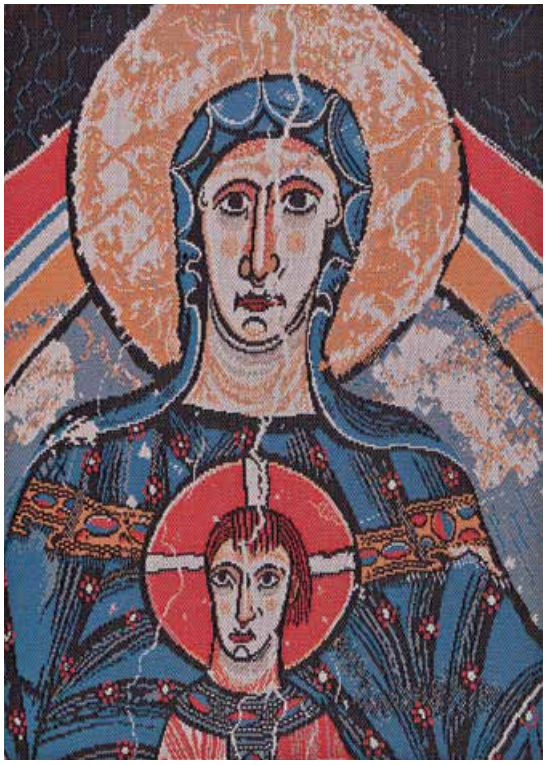

Felicitació de Nadal. Polièster, jacquard de punt, Blasco Rovira, S.A., Barcelona, 1975. CDMT 10449.

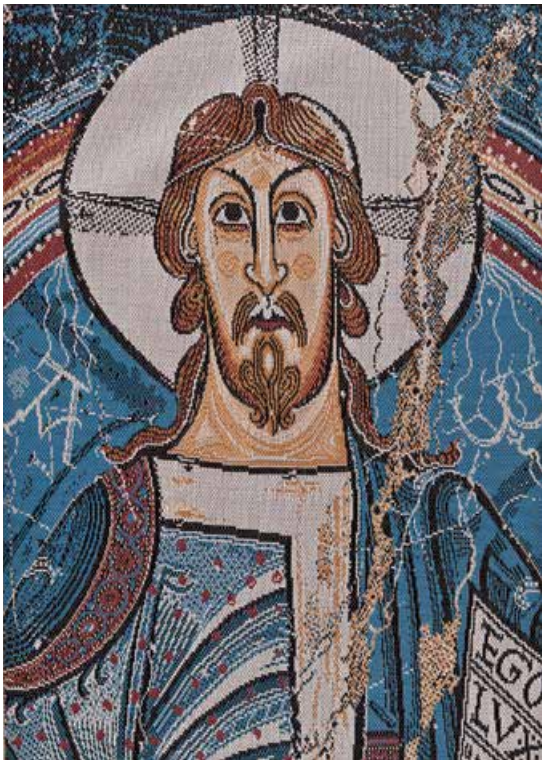

Felicitació de Nadal. Polièster, jacquard de punt, Blasco Rovira, S.A., Barcelona, 1976. CDMT 10456, 10454.

El darrer intent de projectar i teixir una peça commemorativa al teler Vincenzi de l'Escola Industrial va ser fallit, segons sembla, davant la impossibilitat del seu finançament econòmic. La falta de pressupost va deixar sense fer el retrat dels reis Joan Carles i Sofia. L'any 1975 Peñalver, director de l'Escola, sol·licità a Marmiñà que fes el retrat dels prínceps d'Espanya i, de fet, Marmiñà en va arribar a fer la carta, però no es va dur a terme el tissatge bàsicament per falta de pressupost. El mateix Marmiñà explica que per a l'ocasió feren l'empiconat[123] amb retoladors, fet que acabà ben malament perquè les dones de la neteja hi passaren un drap humit per sobre i el van malmetre, de manera que no es pogué aprofitar. Alhora, l'ordinador de Mas Lluch que havia de llegir la carta no reconeixia bé els retoladors sobre el nou paper quadriculat de la casa Figuerola. De totes maneres, Marmiñà apunta que ja d'entrada partien d'una fotografia en color que no marcava prou bé les ombres que necessitaven per fer un bon dibuix. Tornar a començar de nou ja era massa costós. Per tant, es va abandonar el projecte.

A partir d'aquí el teler va funcionar tan sols per a alguns encàrrecs particulars,[124] fins el 1986, any en què va deixar de treballar per sempre.

El sistema jacquard i el gènere de punt

La representació de figures en el teixit de punt industrial mai havia estat una prioritat, però vist l'èxit dels retrats en seda dels teixits de calada, el sistema jacquard també s'aplicà per fer diverses reproduccions en el gènere de punt, tot i que es van produir anys més tard.[125]

Segons Camil Rodon,[126] l'introductor va ser la casa David Richter amb el retrat del president de la república alemanya Hindenburg i d'altres, com Wagner o Liszt.

Entre els més singulars fabricats a Catalunya, que es conserven al CDMT i al Museu de Mataró (col·lecció Vilaseca), trobem diverses felicitacions de Nadal que l'empresa Blasco y Rovira, S.A. enviava als seus clients: la Mare de Déu de Taüll (1975), la Majestat Batlló (1974), el frontal de Sagàs (1979), el Crist de Sant Climent de Taüll (1980) i un detall de la decoració mural de Sant Quirze de Pedret (1980). Igual que els teixits de calada, en punt també van teixir retrats o imatges religioses, com el de Jaume Vilaseca (2002) o la Mare de Déu de Montserrat.

En tot cas, els teixits jacquard de punt mereixen un estudi en profunditat, tant de la tècnica com de la introducció al nostre país, encara pendent de fer. ■

123 Acció de fer els pics: marcar en el paper quadriculat els lligaments representats.

124 Com el matrimoni Ballús i Antonio Beteré, encarregats per Enbasa (acrònim d'Enric Ballús), empresa de Sant Boi de Lluçanès fundada el 1963 que feia teles de matalàs en jacquard i feu el retrat d'Antonio Beteré Salvador, fabricant de matalassos, l'actual grup Flex. Marmiñà hi participà tan sols en el tissatge, que feien els dissabtes amb Macià, contramestre d'Enbasa.

125 El sistema jacquard s'aplicava bàsicament als teixits fets en tricotoses, tant per a decoració (cortinatges, tapets, cobrellits, tovalloles, etc.) com per a indumentària femenina (vestits, complements i roba interior).

126 RODON, Camil. "El retrato en tejido de punto," *Cataluña Textil*, vol. XXVII, núm. 324, setembre, Badalona, 1933, p. 248.

Catalogació

AHBDN | Arxiu Històric de la Ciutat de Badalona
CDMT | Centre de Documentació i Museu Tèxtil
MB | Museu de Badalona
MHS | Museu d'Història de Sabadell
Museu del Disseny de Barcelona
MEPM | Museu de l'Estampació de Premià de Mar
MDM | Museu del Gènere de Punt, Can Marfà, de Mataró
mNACTEC | Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica
MPICA | Museu de la Pell d'Igualada i Comarcal de l'Anoia

Sílvia Saladrigas Cheng

Catalogació de peces

Aquest catàleg s'ha fet a partir de les col·leccions de teixits artístics fets amb la tècnica jacquard que es conserven en diferents col·leccions catalanes, tant públiques com privades.[1] Inclou la majoria de teixits localitzats, tot i que se n'han deixat alguns de banda perquè són d'una cronologia tardana o perquè s'ha considerat que no tenen prou interès artístic o suficient qualitat tècnica. En total s'han estudiat i catalogat tres-centes setanta peces de les col·leccions del Centre de Documentació i Museu Tèxtil, Museu d'Història de Sabadell, Museu de Badalona, Arxiu Històric de la Ciutat de Badalona, Museu del Disseny de Barcelona, Museu de l'Estampació de Premià de Mar, Museu de la Pell d'Igualada i Comarcal de l'Anoia, Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica, Museu del Gènere de Punt, Can Marfà, de Mataró, i de les col·leccions particulars d'Antoni i Montserrat Bargalló, Josep Cusidó, Olivella-Baldrich, Olivella -Cardona i Planas Cisternas.

L'organització del catàleg segueix una estructura temàtica i no respon a la ubicació o la col·lecció a la qual pertanyen les peces. S'ha volgut seguir la línia dels catàlegs comercials d'inicis del segle XX, més visual i coherent a l'hora de contextualitzar les imatges. D'aquesta manera, s'ha dividit el catàleg en nou apartats: Joseph Marie Jacquard, retrats, reproduccions d'obres d'art, escenes religioses, paisatges i arquitectures, commemoratius i publicitaris, bosses de perfums i menús, miscel·lània i teixits en gènere de punt. Alhora, i dins de cada grup, s'ha buscat també donar un cert ordre a la presentació: en l'apartat de reproduccions artístiques, el criteri ha estat el de l'artista en què s'ha basat el teixit jacquard; en les escenes religioses, ha prevalgut el tipus d'imatge, i pel que fa als retrats, s'ha optat per agrupar les peces segons els àmbits socials als quals pertanyia cada peça presentada.

En tots els casos, i quan es coneix, s'indica el títol de l'obra, el lloc de procedència, el fabricant, la matèria, les mides i la col·lecció o col·leccions en què es troba cada exemplar. Sempre que ha estat possible, s'hi ha incorporat també el nom del dibuixant que va fer la posada en carta així com el nom del director tècnic, del promotor o l'escola on es va teixir. Gràcies a les inscripcions que inclouen els mateixos fabricants en alguns dels teixits, ha esta possible documentar-los d'una manera molt completa. En les peces en què no hi ha l'autoria, s'ha recorregut a la bibliografia existent, com catàlegs de subhastes, catàlegs dels mateixos fabricants, catàlegs en línia d'altres museus i diverses webs de col·leccionisme.

Treballar amb un corpus tan ampli de peces ha permès recopilar una gran quantitat d'informació no recollida fins al moment i alhora constatar, a partir de la seva diversitat, que, en la majoria d'ocasions, aquests teixits estaven destinats a lluir emmarcats per decorar la llar i escoles i despatxos. En altres casos, els teixits substituïen el paper com una forma més elegant i refinada de transmetre una informació o de perpetuar i commemorar un fet important: hi ha notificacions de canvi de domicili, menús de casament, paisatges, escenes pastorals, records d'exposicions, publicitat d'empreses i postals patriòtiques. A més, s'ha constatat que els originals que inspiraven cada model provenien de referents diversos i no únicament de l'art entès com a pintura: una escultura de Guillem Tell es convertia en un teixit, una cançó patriòtica era motiu suficient per teixir-la, la imatge venerada d'una mare de Déu es transformava en una estampa en seda o del retrat fotogràfic d'un líder polític en resultava un retrat en jacquard.

Per facilitar l'ús del catàleg, s'han elaborat quatre índexs a partir dels autors, fabricants, títols i museus i col·leccionistes, que mostren i permeten valorar en conjunt les dades recollides. Així, a partir dels índexs es pot veure que, si bé totes les peces localitzades pertanyen a col·leccions catalanes, podem afirmar que la seva representativitat és de caràcter internacional, ja que, malgrat no haver pogut identificar tots els fabricants, les peces formen una àmplia mostra de la producció de molts països: s'han loca-

1 Des de l'inici de l'estudi d'aquesta tipologia de teixits s'han conegut noves col·leccions particulars, algunes de les quals no es presenten en aquest catàleg per decisió del mateix propietari, que ha preferit restar en l'anonimat.

El primer pas. Neyret Frères (núm. cat. 124).

El primer pas. Staron & Meyer (núm. cat. 125).

El primer pas. Anatole Vély, pintura.

litzat disset fabricants catalans, dos de valencians, un de sevillà, setze de francesos, tres de suïssos, un d'alemany, set de britànics, quatre d'italians, un de grec, quatre de nord-americans i tres de xinesos. Per la mateixa raó de representativitat, considerem que la cronologia que abracen es correspon de manera ajustada amb l'inici d'aquesta tècnica i el seu moment de màxima expansió, període que podem considerar que es troba entre mitjan del segle XIX i finals de la dècada dels anys setanta del segle XX. Els teixits més antics del catàleg són de l'any 1844 i el més actual del 2002.[2]

És molt interessant quan es troba al costat del nom del fabricant el nom de l'autor de l'obra artística[3] que ha servit de model i, de vegades i de manera molt més ocasional, el nom del tècnic dibuixant que ha fet la posada en carta, pas imprescindible per poder transformar en teixit l'obra original.[4] D'entre totes les peces catalogades s'han pogut localitzar vuitanta-tres noms propis de pintors (entre els quals hi ha quatre dones),[5] onze dibuixants i sis fotògrafs relacionats amb les peces. Molts són artistes de la segona meitat dels segle XIX i principis del segle XX, coetanis a la producció dels teixits, encara que en algun cas s'han pres com a model obres de pintors anteriors (Diego Velázquez, Frans Hals, Guido Reni, Leonardo da Vinci, Rafael, Bartolomé Esteban Murillo i Giovanni Battista Tiepolo).

El catàleg s'inicia amb cinc dels jacquards artístics més rellevants: es tracta de les versions teixides del retrat del mateix inventor del sistema **Joseph Marie Jacquard** a partir de la pintura feta per Jean-Claude Bonnefond (1796-1860). La importància del personatge en el desenvolupament d'aquesta tècnica queda àmpliament recollida en el capítol previ d'aquest catàleg.

El grup més nombrós quant a peces correspon a les **reproduccions d'obres d'art**, amb cent trenta-cinc teixits. S'han organitzat, com ja hem dit, tenint en compte els artistes que van inspirar-ne el disseny. Cada teixit jacquard té un títol, que acostuma a coincidir amb el títol de l'obra que reprodueix.[6] El fet de donar-li un títol singularitzava la peça, en facilitava la comercialització i presentació als catàlegs comercials del moment. El tipus d'escenes representades és molt divers però crida l'atenció que un mateix tema o personatge es va tractar de múltiples formes, creant així el que podem denominar *sèries*: la dedicada a Joana d'Arc, a Cristòfor Colom, la sèrie patriòtica, les relacionades amb les Exposicions Internacionals o la de figures femenines d'estil *art nouveau*, les més nombroses.

Disposar d'un grup tan ampli de peces, que a més provenen de col·leccions diverses, també ha permès confrontar teixits i veure com, a partir de la mateixa obra, cada fabricant en va fer la seva versió. Un exemple és el jacquard titulat *El primer pas*, reproducció del quadre del pintor francès Anatole Vély (1838-1882). El van teixir les empreses Neyret Frères i Staron & Meyer, ambdues de Saint-Étienne. En comparar-les podem comprovar que les dues respecten de manera fidel el model original però que es diferencien en el tractament que donen al fons sobre el que se situen els dos personatges.

Tots els teixits es van fer amb telers que treballaven amb mecànica jacquard, però podem parlar de tres possibles tècniques: el grup de teixits jacquard clàssic en què només intervé el joc de lligaments i els dos colors blanc i negre d'ordit i trama; els que, a més, incorporen el treball de trames espolinades per

2 Número de catàleg 5 i 8, i 374.

3 Indicat com *d'après*.

4 Vegeu text "Jacquards singulars, teixits artístichs", pp. 9 i 10.

5 Diana Coomans, Elisabeth Sonrel, Marie Wunsch i Rosa Bonheur.

6 S'han traduït la majoria dels títols al català menys els casos en què la versió original era més adient. Quan hem indicat *sense títol* és perquè no s'ha localitzat el títol de la peça.

L'aiguat. Neyret Frères (núm. cat. 107).

afegir-hi color, i el grup de peces teixides a la manera clàssica que, un cop acabades, s'han acolorit per mitjà d'anilines.

Les mides de les peces s'han indicat a partir de les dades aportades pel propietari de cada peça. Quan no s'esmenten és perquè no ha estat possible obtenir-les. Sabem que l'empresa Neyret Frères oferia, per a alguns dels seus models, fins a tres mides diferents, a més d'una versió que denominaven *carte postale* en què el disseny quedava molt simplificat. Aquest aspecte ha quedat recollit en tres dels models estudiats: *La tempesta*, *L'aiguat* i *El camí perillós*.[7]

El grup de **retrats** permet veure quins eren els personatges més populars de l'època. S'han pogut estudiar un total de vuitanta-tres personalitats que provenen de diferents àmbits: membres de la reialesa, polítics, papes, escriptors, músics, empresaris locals, i altres que, d'una manera o altra, eren socialment rellevants en el moment en què es va fer el seu retrat teixit, generalment fet a partir d'una fotografia o d'algun retrat pintat. Destaquen en aquests grup dos dels primers jacquards artístics teixits i conservats: el retrat de la reina Isabel II fet per Nourry Frères (1844) i el fet per l'empresa catalana de Benet Malvehy i Piqué (1860-1862).[8]

Les **escenes religioses** són el grup que segueix quant a nombre de teixits, trenta-vuit en total. La majoria són imatges de devoció, moltes de culte local o representacions a partir de la reproducció de pintures. En aquest grup destaca la sèrie dedicada a la Mare de Déu de Montserrat, que en recopila nou versions diferents (una de les quals en l'apartat de gènere de punt), seguida per la de la Mare de Déu del Pilar i la de la Mare de Déu dels Desemparats.

En l'apartat de teixits **commemoratius i publicitaris** observem que cada país, associació o empresa destaca i commemora esdeveniments rellevants de la seva història. La majoria fa referència a les diferents Exposicions Universals i a celebracions públiques i privades. En la secció de **paisatges i arquitectures** es fa un petit recorregut per edificis i vistes de pràcticament tots els països representats, des de la Xina fins a Suïssa, passant per Grècia, França, Itàlia i Gran Bretanya.[9]

Per quantitat i originalitat s'ha creat un espai propi que hem denominat **bosses de perfum i menús**. Imatges etèries i florides de noies modernistes servien per confeccionar petites bossetes en què es guardaven perfums o mocadors. Efígies femenines o amb personatges relacionats amb la restauració encapçalen també molts dels menús de principis de segle. Es tractava de models de tipus plantilla que es repetien amb diferents continguts. En destaquem un d'inspirat en l'il·lustrador txec Alfons Mucha i un altre d'un convit de noces del qual hem localitzat tres exemplars, cada un dels quals fa referència a la celebració del casament d'una parella de nuvis diferent. [10]

7 Números de catàleg: 90, 107 i 123.

8 Números de catàleg: 8 i 9.

9 Cal dir que d'aquesta categoria se'n van teixir molts, però com ja hem dit al principi, no els hem considerat per qüestions de tipus artístic i tècnic. A tall d'exemple, l'empresa terrassenca Barata Hnos en va publicar com a calendaris entre els anys seixanta i finals dels setanta d'edificis com la Sagrada Família, la Giralda, la catedral de Santiago de Compostela, la de Burgos, i les estàtues de Colom i la Cibeles, entre d'altres.

10 Números de catàleg 342 i 343.

La tempesta.
‹ 12 x 7 cm (núm. cat. 90).
› 60 x 32 cm (núm. cat. 90).

El grup **miscel·lània** el formen peces de diferents temàtiques, moltes teixides per l'empresa anglesa de Thomas Stevens (Stevengraphs) situada a Coventry i competència directa de les fàbriques franceses. Un exemple d'aquesta competència industrial el tenim en l'última peça del grup, en què es fa una crítica irònica a la moda femenina de portar plomes als barrets a la manera del continent, en detriment de la producció tradicional de la cinteria anglesa. El teixit mostra, en posició central, una noia jove i bonica amb un gran llaç al barret rodejada de fèmines, velles i lletges, totes guarnides amb grans plomes.[11]

En el grup final es recullen alguns exemples de teixits jacquard en **gènere de punt**. Tot i que en menor mesura que en els teixits de calada, a Catalunya, les empreses del subsector del gènere de punt també van incorporar el sistema jacquard per fer diverses reproduccions artístiques d'obres catalanes rellevants com la Mare de Déu de Taüll o la Majestat Batlló, elaborades sovint com a felicitacions nadalenques que enviaven les empreses als seus clients.

Al llarg d'aquest estudi hem constatat la gran popularitat i l'entusiasme que en el seu moment ha desvetllat, i fins i tot encara avui en dia desvetlla, el col·leccionisme d'aquests teixits anomenats *artístichs*, que han estat el reflex d'un temps i d'una indústria motor del nostre país. ■

11 Número de catàleg 361.

Acrònims de museus i col·leccions

Arxiu Històric de la Ciutat de Badalona (AHBDN)
Centre de Documentació i Museu Tèxtil (CDMT)
Museu de Badalona (MB)
Museu d'Història de Sabadell (MHS)
Museu del Disseny de Barcelona
Museu de l'Estampació de Premià de Mar (MEPM)
Museu del Gènere de Punt, Can Marfà, de Mataró (MDM)
Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica (mNACTEC)
Museu de la Pell d'Igualada i Comarcal de l'Anoia (MPICA)

Joseph Marie Jacquard

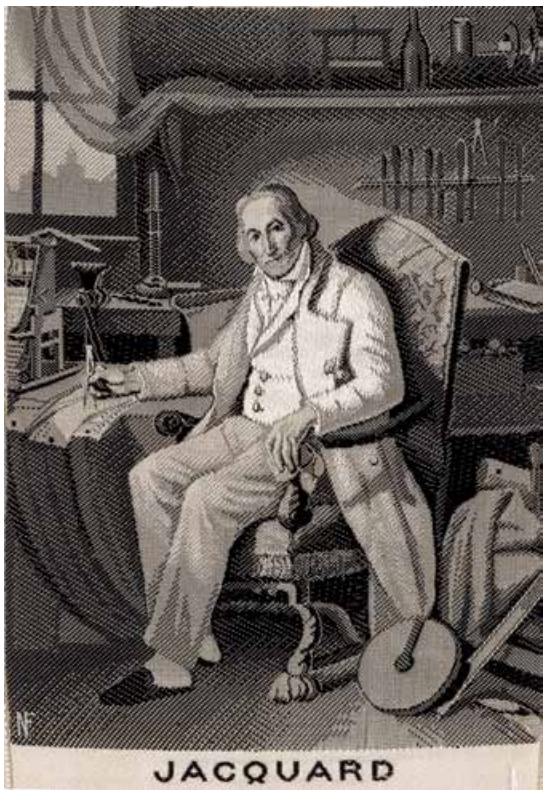

1. ***Retrat de Joseph Marie Jacquard***
Saint-Étienne, finals s. XIX

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Dibuixant: Fritz Kaeser
Seda
12 x 7 cm
A partir del retrat pintat per
Jean-Claude Bonnefond (1796-1860)

· CDMT 10.712
· col·lecció Antoni i Montserrat Bargalló

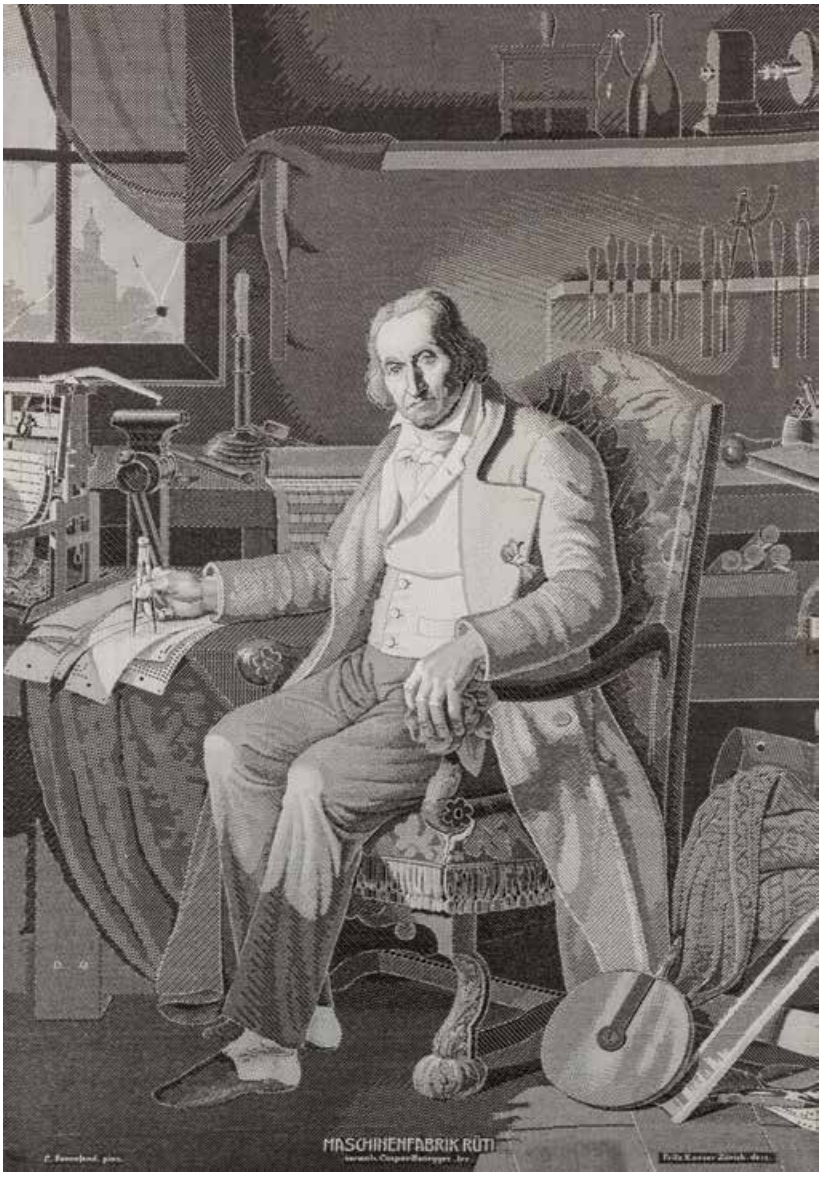

2. ***Retrat de Joseph Marie Jacquard***
Zuric, finals s. XIX

Fabricant: Maschinenfabric Rüti
Dibuixant: Ch. Michel
Seda
82 x 66 cm
A partir del retrat pintat per
Jean-Claude Bonnefond (1796-1860)

· mNACTEC. Fons Ferran Calabuig. 8.853

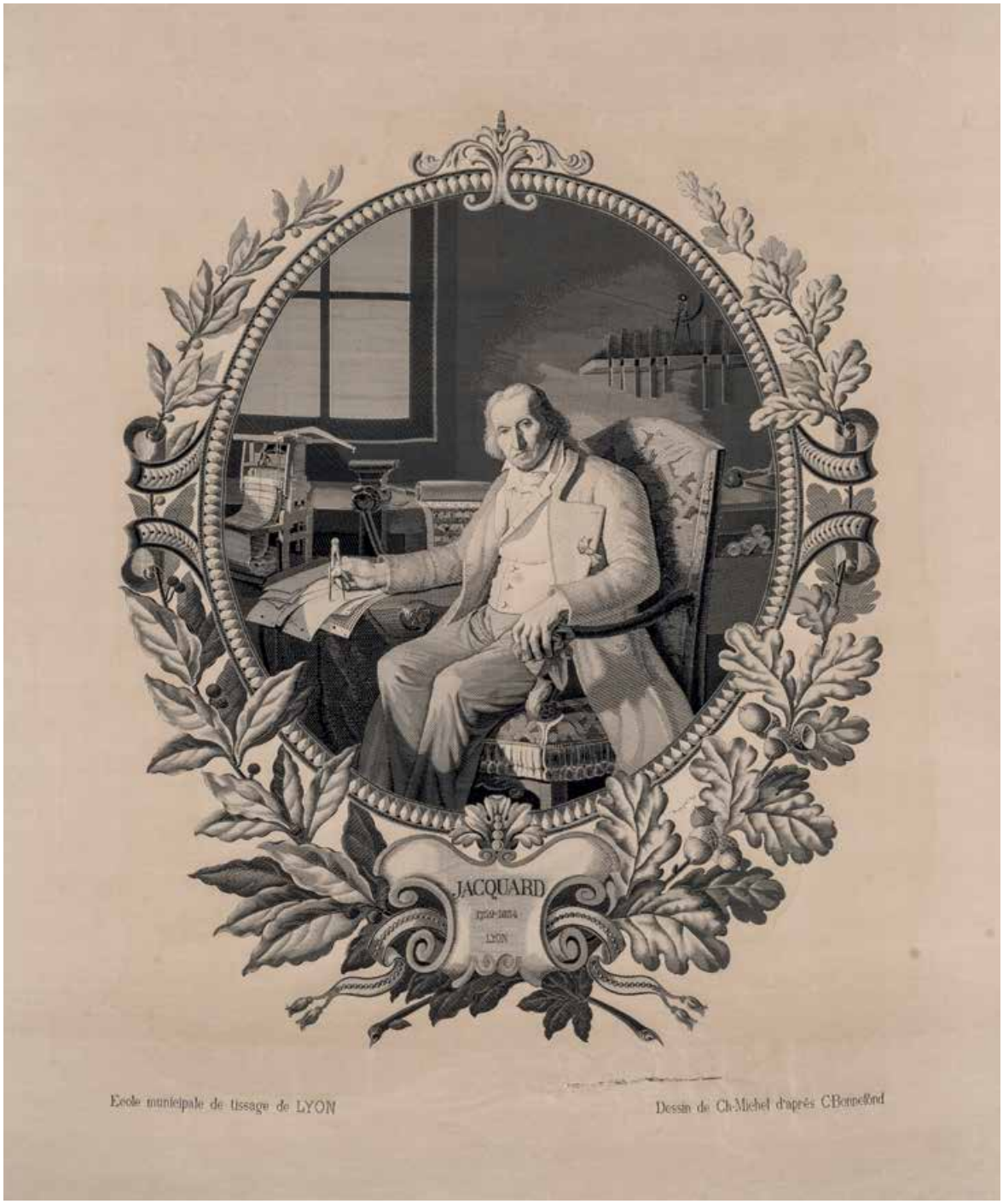

3. ***Retrat de Joseph Marie Jacquard***
Lió, 1930-1935 (?)

Fabricant: École Municipale de Tissage
Dibuixant: Ch. Michel
Seda
73 x 66 cm
A partir del retrat pintat per
Jean-Claude Bonnefond (1796-1860)

· CDMT 10.751

4. ***Retrat de Joseph Marie Jacquard***
Saint-Étienne, inicis s. XX

Fabricant: Passerat Fils & Cie
Dibuixant: Balançard Romier
Seda
16 x 11 cm
Inscripció: *J. M. Jacquard – Né a Lyon le 7 Juillet 1752 – Mort le 7 Aôut 1834 – Fque de Passerat F.C. St. Etienne – Balançard Romier Drd.*
A partir del retrat pintat per
Jean-Claude Bonnefond (1796-1860)

· CDMT 12.515
· col·lecció Antoni i Montserrat Bargalló

5. ***Visita de Mgr el duc d'Aumale a la Croix-Rousse, taller de M. Carquillat***
Saint-Étienne, 1844

Fabricant: Carquillat
Dibuixant: Manin
Seda
74 x 61 cm

Inscripcions: *Peint par C.Bonnefond – Tissé par Carquillat – Dessiné et mis en carte par Manin – Visite de Mgr le duc d'Aumale à la Croix-Rousse, dans l'atelier de M.Carquillat le 24 Août 1841 – le general baron AYMARD commandant la 7ème Donmilitaire / M.JAYR Conseiller d'Etat, Préfet du Rhône / M.CABIAS, Maire de la Croix-Rousse – M.RIBOUD, president du Conseil des Prud'hommes / M.MATHEVON, membre de la chambre de Commerce de Lyon – Dedié au Roi / par MelCarquillat en 1844.*
A partir d'una pintura de Jean-Claude Bonnefond (1796-1860)

· MTIB-Museu del Disseny de Barcelona 144.254

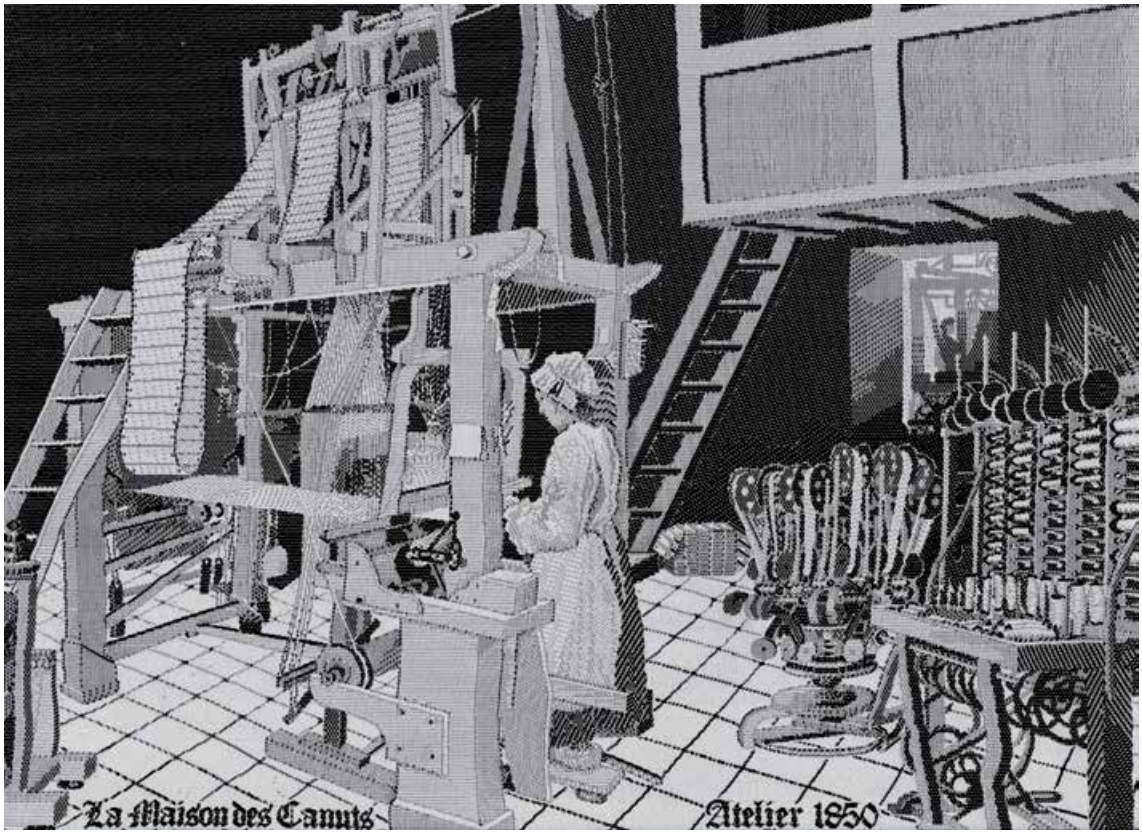

6. ***La Maison des Canuts. Atelier 1850***
Lió

Fabricant: desconegut

· col·lecció Olivella-Baldrich

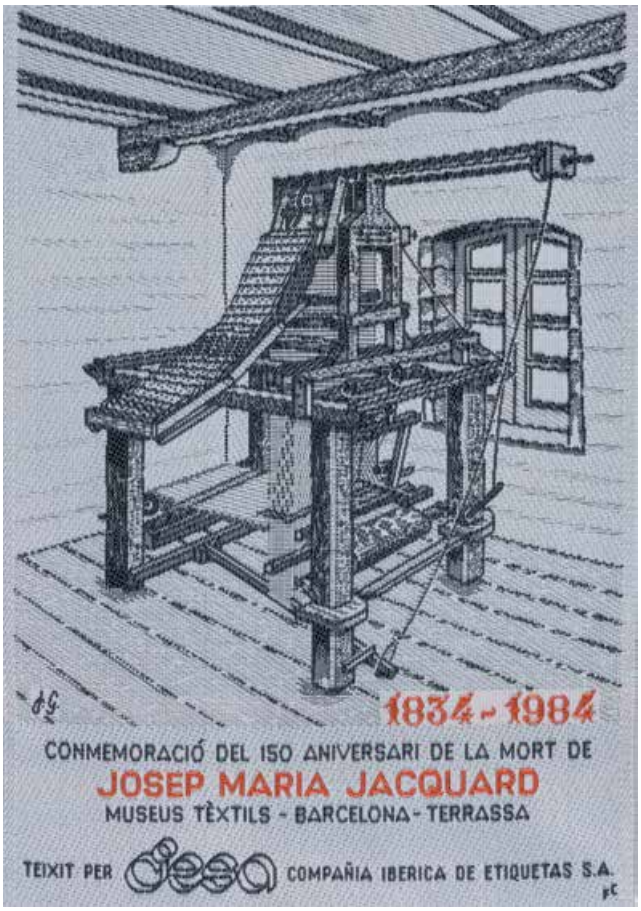

7. ***Teler de mecànica jacquard***
Catalunya ?, 1984

Fabricant: CIESA
Fibra sintètica
14,5 x 10 cm
Inscripció: *J.G. -1834-1984 – Commemoració del 150 aniversari de la mort de JOSEP MARIA JACQUARD – Museus Tèxtils – Barcelona – Terrassa – Teixit per CIESA Compañia Iberica de Etiquetas S.A. – F.C.*

· CDMT 23.105
· MEPM 966
· mNACTEC. Fons Ferran Calabuig 8.834
· col·lecció Olivella-Baldrich

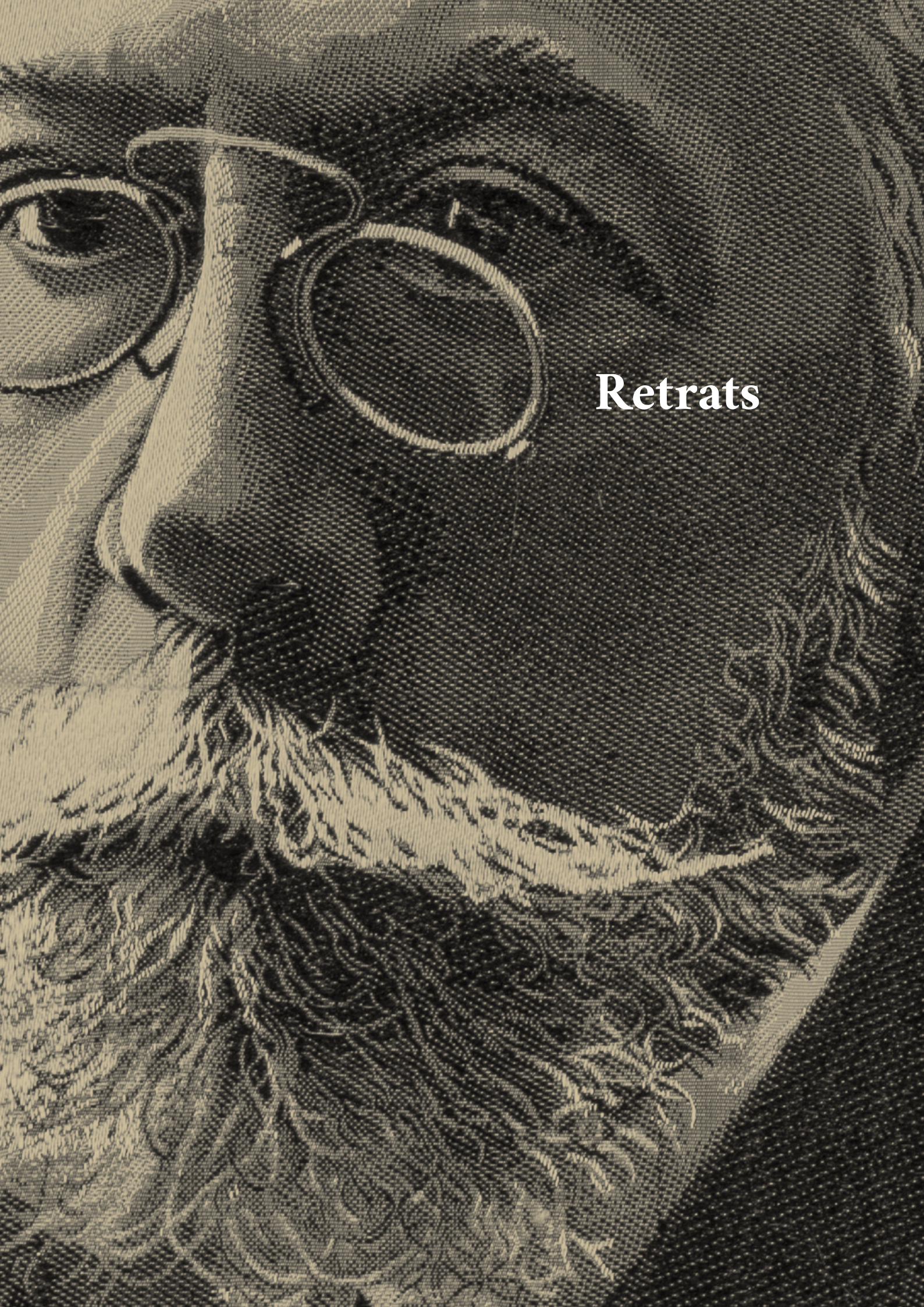

Retrats

8. ***Isabel II (1830-1904)***
Saint-Étienne, c. 1844

Fabricant: Nourry Frères
Seda
36 x 28,5 cm
Inscripció: *Lyon 1844 – Fab.Nourry Frères – Isabel segª Reina de España.*

· CDMT 8.835

9. ***Isabel II (1830-1904)***
Barcelona, 1860/1862

Fabricant: Benet Malvehy i Piqué
Dibuixant: Benet Malvehy i Piqué
Seda
57 x 44 cm
Inscripció: *S. M. Dª YSABEL II. Reina de España – Barcelona 1862 – Benito Malvehy.*
Teixit considerat com el primer retrat fabricat en un teler amb mecànica jacquard fet a Catalunya

· MB 8.363. Col·lecció Pau Rodon i Amigó
· col·lecció Antoni i Montserrat Bargalló
· col·lecció Olivella-Baldrich

10. ***Reina regent Maria Cristina (1858-1929)***
Barcelona, 1888

Fabricant: Monjo i Xirinachs
Dibuixant: Camil Cots Ferreri
Seda
17,5 x 9,5 cm
Inscripció: *S.M. la reina Dª Mª Cristina Regente de España – Fdo Monjo y Xirinachs – Dibº C. Cots.*
Teixit fet com a record de l'Exposició Universal de Barcelona. Fabricat a la mateixa exposició

- AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
- col·lecció Olivella-Cardona 14

11. ***Victòria d'Anglaterra (1819-1901)***
Basilea, 1862

Fabricant: Wahl & Socin
Dibuixant: J. Baumman
Seda
12,7 x 7,5 cm
Inscripció: *J. Baumman fecit – International Exhibition – London 1862.*

- CDMT 10.713
- col·lecció Olivella-Baldrich
- col·lecció Olivella-Cardona 69

12. ***Victòria d'Anglaterra (1819-1901)***
Anglaterra, 1860-1870

Fabricant: J. Caldicott & R. Barton
Seda
9,5 x 16,5 cm
Inscripció: *Her Majesty Queen Victoria – J. Caldicott – R. Barton.*

- col·lecció Olivella-Baldrich
- col·lecció Olivella-Cardona 172

13. ***Victòria d'Anglaterra (1819-1901)***
Saint-Étienne, 1897

Fabricant: Ducaruge & Barnola
Dibuixant: M. Ducaruge
Seda

· col·lecció Olivella-Baldrich

14. ***Princesa Alice (1843-1878)***
Coventry, 1861

Fabricant: Dalton & Barton
Dibuixant: R. Barton
Seda
Inscripció: *Her Royal Highness The Princess Alice – Messrs Dalton & Barton – R.Barton – Coventry 1861*

· col·lecció Olivella-Baldrich

15. ***Alexandra de Dinamarca (1844-1925)***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
Seda

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

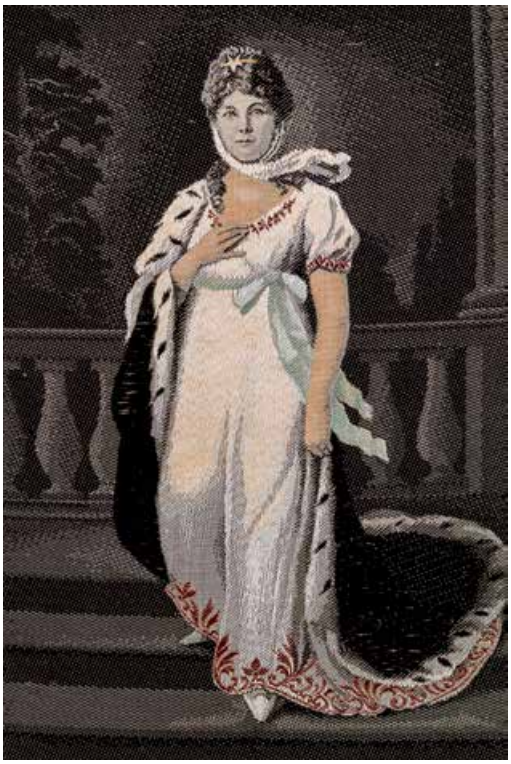

16. ***Alexandra de Dinamarca (1844-1925)***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
Seda
Inscripció: *By permission of W&D Downey. London.*
Retrat jacquard a partir d'una fotografia de l'estudi W&D Downey que va treballar a Londres entre 1860 i 1910.

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

17. ***Alexandra de Dinamarca ?***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
Seda

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

18. ***Isabel Gabriela Valeria Maria, reina de Bèlgica (1876-1965)***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
Seda
21 x 13 cm

- AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
- col·lecció Olivella-Baldrich
- col·lecció Olivella-Cardona 153

19. ***Eduard VII d'Anglaterra i Alexandra de Dinamarca***
Saint-Étienne, 1898

Fabricant: Ducaruge & Barnola
Dibuixant: M. Ducaruge
Seda
35,5 x 19,5 cm

- col·lecció Olivella-Baldrich
- col·lecció Olivella-Cardona 151

20. ***Nicolau II de Rússia i la tsarina Alexandra***
Saint-Étienne

Fabricant: Ducaruge & Barnola
Dibuixant: M. Ducaruge
Seda
35,5 x 19,5 cm

- col·lecció Olivella-Baldrich

21. ***Nicolau II de Rússia (1868-1917)***
Origen desconegut, c. 1894

Fabricant: desconegut
Seda

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

22. ***Napoleó III i l'emperadriu Eugènia***
Saint-Étienne, c. 1855

Fabricant: Larcher Faure & Cie
Seda
23 x 15,5 cm
Inscripció: *LF.Cº.1055.*

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

23. ***Napoleó III (1808-1873)***
Saint-Étienne

Fabricant: Passerat Fils & Cie
Seda

Inscripció: *Napoleon III. Empereur des Français. Fque Passerat Fils Cie St Etienne.*

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

24. ***Ferran Felip, últim duc d'Orleans (1810-1842)***
Barcelona, 1863

Fabricant: Benet Malvehy i Piqué
Seda
Inscripció: *S.A.R. El Duque de Orleans por Benito Malvehy. Barcelona 1863.*

- AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
- MPICA 9.325

25. ***Albert I de Bèlgica (1875-1934)***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
Seda

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

26. ***Albert I de Bèlgica (1875-1934)***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
Seda
Inscripció: *J.Guinard F.I.*

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

27. ***Eduard VII, Príncep de Gales (1841-1910)***
Coventry

Fabricant: G. Darlinson
Dibuixant: R. Barton
Seda
14 x 8 cm
Inscripció: *H.R. Highness Albert Edward Prince of Wales – G. Darlison – R. Barton.*

· col·lecció Olivella-Baldrich

28. ***Eduard VII, Príncep de Gales (1841-1910)***
Coventry ?

Fabricant: Thomas Stevens ?
Seda
Inscripció: *By permission of W&D Downey. London.*
Retrat jacquard a partir d'una fotografia de l'estudi W&D Downey que va treballar a Londres entre 1860 i 1910.

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

29. ***Francesc Josep d'Àustria (1830-1916)***
Coventry, 1888

Fabricant: Thomas Stevens
Seda

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

30. ***Guillem II d'Alemanya (1859-1941)***
Coventry ?

Fabricant: Thomas Stevens ?
Seda

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

31. ***Guillem II d'Alemanya (1859-1941)***
Coventry, 1888

Fabricant: Thomas Stevens
Seda

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

32. ***Albert I de Saxònia (1819-1902)***
Coventry, 1888

Fabricant: Thomas Stevens
Seda

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

33. ***Frederic III de Prússia (1831-1888)***
Coventry, 1888

Fabricant: Thomas Stevens
Seda

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

34. ***Félix Faure (1841-1899)***
Saint-Étienne, 1898

Fabricant: Staron & Meyer
Dibuixant: Travard & Billiet
Seda
Inscripció: *A Felix Faure - President de la Republique – 1898 – Courage – Patrie – Moralite -Travard & Billiet – Staron & Meyer.*

· col·lecció Olivella-Baldrich

35. ***Georges Benjamin Clemenceau (1841-1929)***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
Seda
Inscripció: *T – Clemencau – P. M.*

· col·lecció Olivella-Baldrich

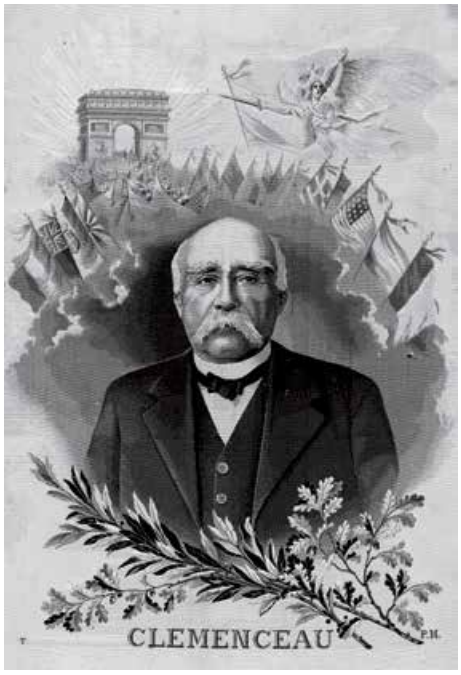

36. ***Climent Armand Fallières (1841-1931)***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
Seda
Inscripció: *Republique Française.*

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

37. ***Ferdinand Foch (1851-1929)***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
Seda
Inscripció: *T - Foch – P.M.*

· col·lecció Olivella-Baldrich

38. ***Joseph Jacques Césaire Joffre (1852-1931)***
Saint-Étienne

Fabricant: Faure Frères Canut
Seda
Inscripció: *Joffre... (resta del text amagat pel marc).*

· col·lecció Olivella-Baldrich

39. ***Alfons XII (1857-1885)***
Barcelona, 1875

Fabricant: desconegut
Promotor: Col·legi de l'Art Major de la Seda
Dibuixant: Francesc Xavier Lluch
Seda
58 x 42,5 cm

· CDMT 8.790
· MB 8.366. Col·lecció Pau Rodon i Amigó

40. ***Alfons XII (1857-1885)***
Barcelona ?, c. 1871

Fabricant: desconegut
Seda
10,7 x 10,7 cm
Retrat teixit a partir d'una fotografia de Moliné y Albareda de Barcelona.

· col·lecció Olivella-Cardona 28

41. ***Marques de Túria (1864-1913)***
València

Fabricant: Català i Moltó Hermanos
Inscripció: *Al Ex Sº Marques del Turia. Fabrica de Pasamaneria de Català y Moltó Hermº. P. Collado-5. Valencia. R. Aguilar. Valencia.*

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

42. ***Alfons XIII (1886-1941)***
Catalunya ?

Fabricant: desconegut
Seda

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

43. ***Alfons XIII (1886-1941)***
Barcelona, finals del s. XIX

Fabricant: desconegut
Dibuixants: Camil i Higini Cots Ferreri
Seda
43 x 32 cm
Inscripció: *A S. M. don Alfonso XIII. Barcelona. C. e H. Cots.*

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
· mNACTEC. Fons Ferran Calabuig. 8.889

44. ***Alfons XIII amb uniforme d'hússar (1886-1941)***

Sabadell, 1912/1915

Fabricant: Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell
Seda
101 x 54,5 cm
Inscripció: *N. Giralt-Dror. S. M. el Rey de España. Escuela Industrial-Sabadell. (España).*

- CDMT 9.018
- MB 8.364. Col·lecció Pau Rodon i Amigó
- MHS 17.185

45. ***Napoleó Bonaparte travessant els Alps***
Saint-Étienne, 1903

Fabricant: Neyret Frères
(signat: NF)
Seda
27 x 18; 42 x 32 cm
Inscripció: *Bonaparte – Annibal.*
Reproducció en teixit d'una pintura de Jacques-Louis David (1748-1825).

- AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
- mNACTEC 8.863. Fons Ferran Calabuig.
- col·lecció Olivella-Cardona 138

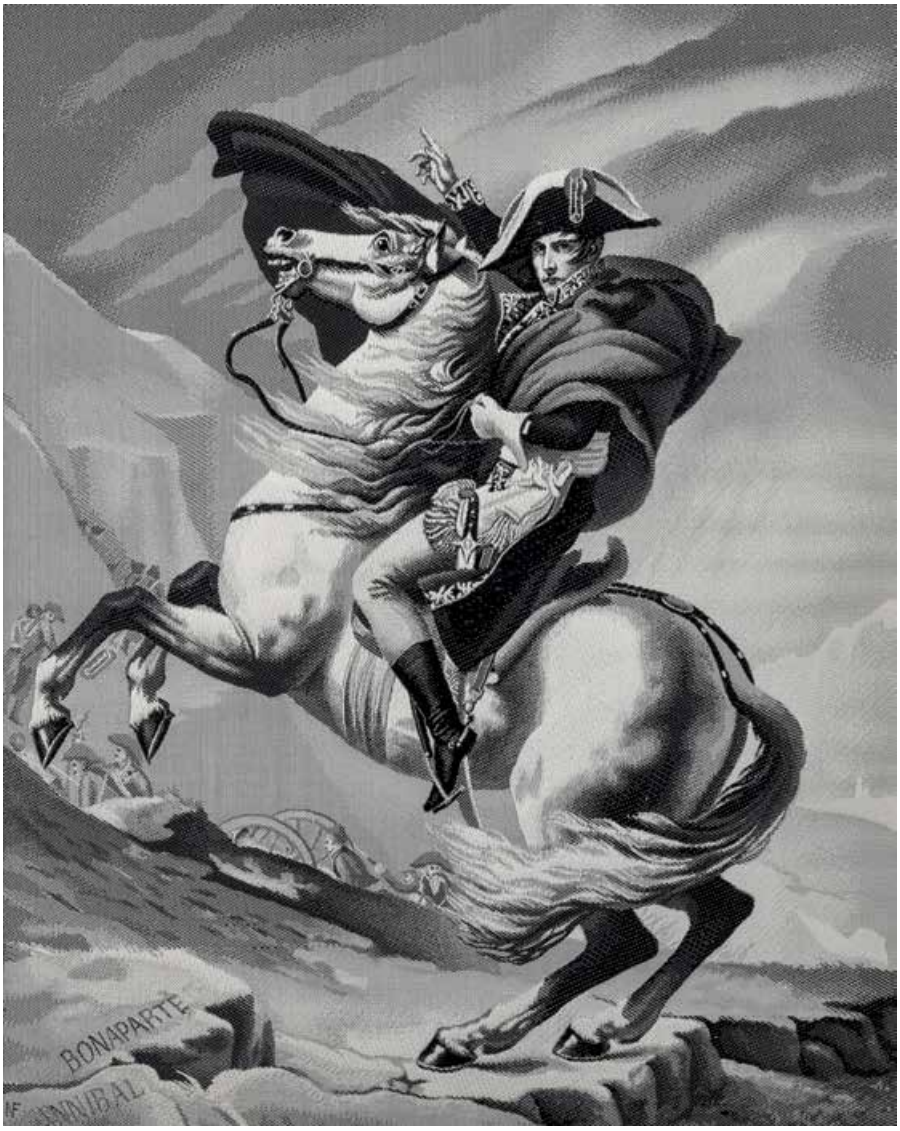

46. ***Napoleó Bonaparte (1769-1821)***
Saint-Étienne, 1903

Fabricant: Neyret Frères
(signat: NF)
Seda
34 x 18; 54 x 32 cm

- mNACTEC 8.818. Fons Ferran Calabuig.
- col·lecció Olivella-Baldrich

47. ***Napoleó Bonaparte (1769-1821)***
Origen desconegut, c. 1905

Fabricant: desconegut
Seda
14,5 x 9,5 cm

- AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
- CDMT 14.172

48. ***Sir John French (1852-1925)***
Saint-Étienne, 1915

Fabricant: Faure Fres. Cie.
Dibuixant: Jean Dablin
Seda
35 x 24 cm
Inscripció: *France – Belgium – French – Faure Fres Cie – J. Dablin – 1914 - 1915.*

· mNACTEC. 8.895. Fons Ferran Calabuig.

49. ***Vladímir Ilich Uliánov (Lenin) (1870-1924)***
Hangzhou (Xina), c. 1985

Fabricant: Usine de soierie de l'Orient Rouge Dong Fang Est
Polièster
16,8 x 11 cm

· mNACTEC 8.815. Fons Ferran Calabuig.

50. ***Iósif Stalin (1878-1953)***
Barcelona, juliol de 1937

Fabricant: Manuel Fàbregas Jorba
Seda
50 x 34,5 cm
Inscripció: *Signatura (il·legible) – Al poble soviètic – Sindicat Fabril Tèxtil i Anexes – U.G.T. – Barcelona – juliol 1937.*

· MB 8.362. Col·lecció Pau Rodon i Amigó
· mNACTEC 8.868. Fons Ferran Calabuig.
· col·lecció Antoni i Montserrat Bargalló
· col·lecció Planas Cisternas

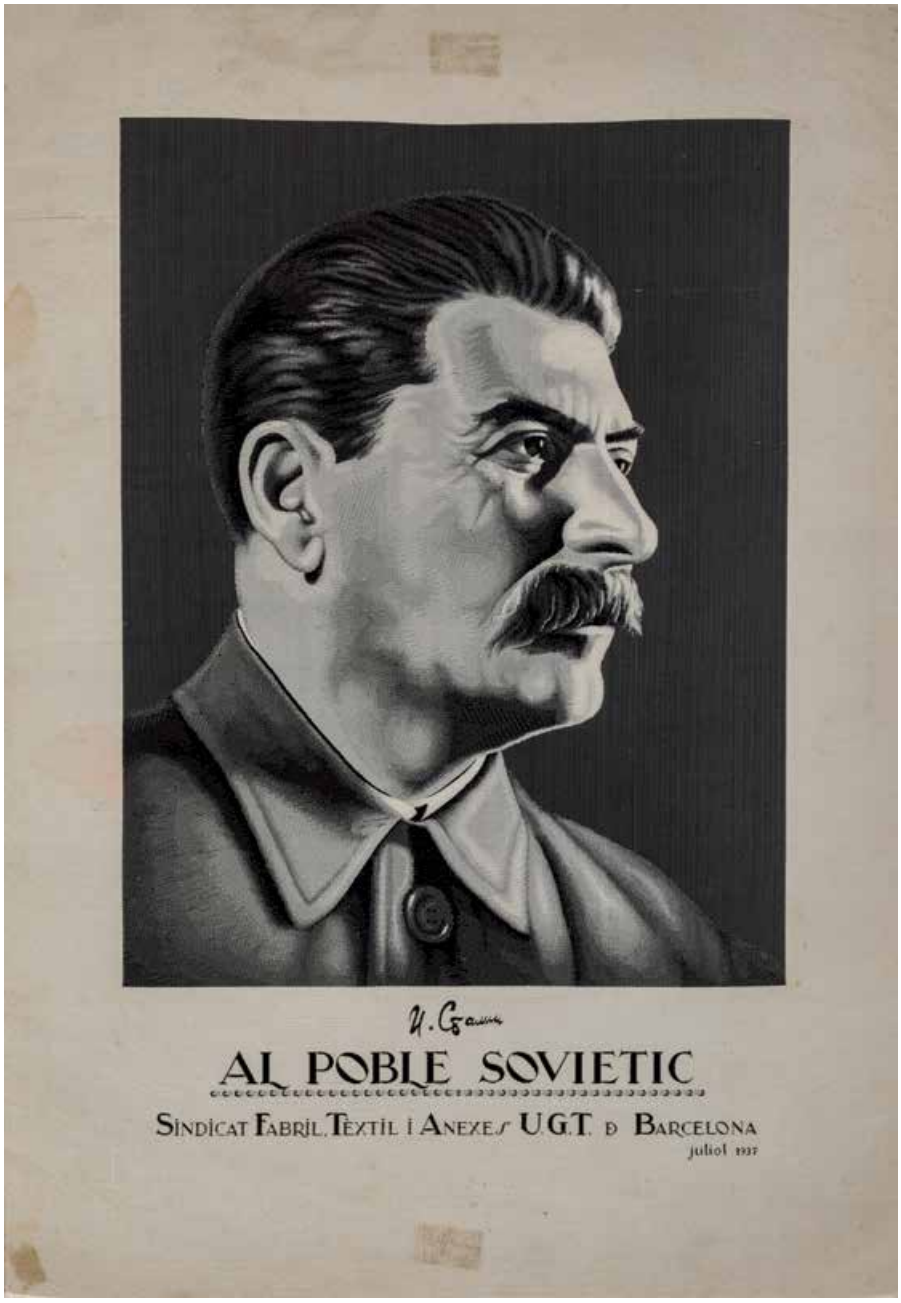

51. ***Pius XII (1876-1958)***
Itàlia ?, 1950

Fabricant: G. Bizzozero
Seda
36 x 29 cm
Inscripció: *Anno Santo 1950 – signatura: Pius PP.XII – G. Bizzozero.*

· CDMT 10.847

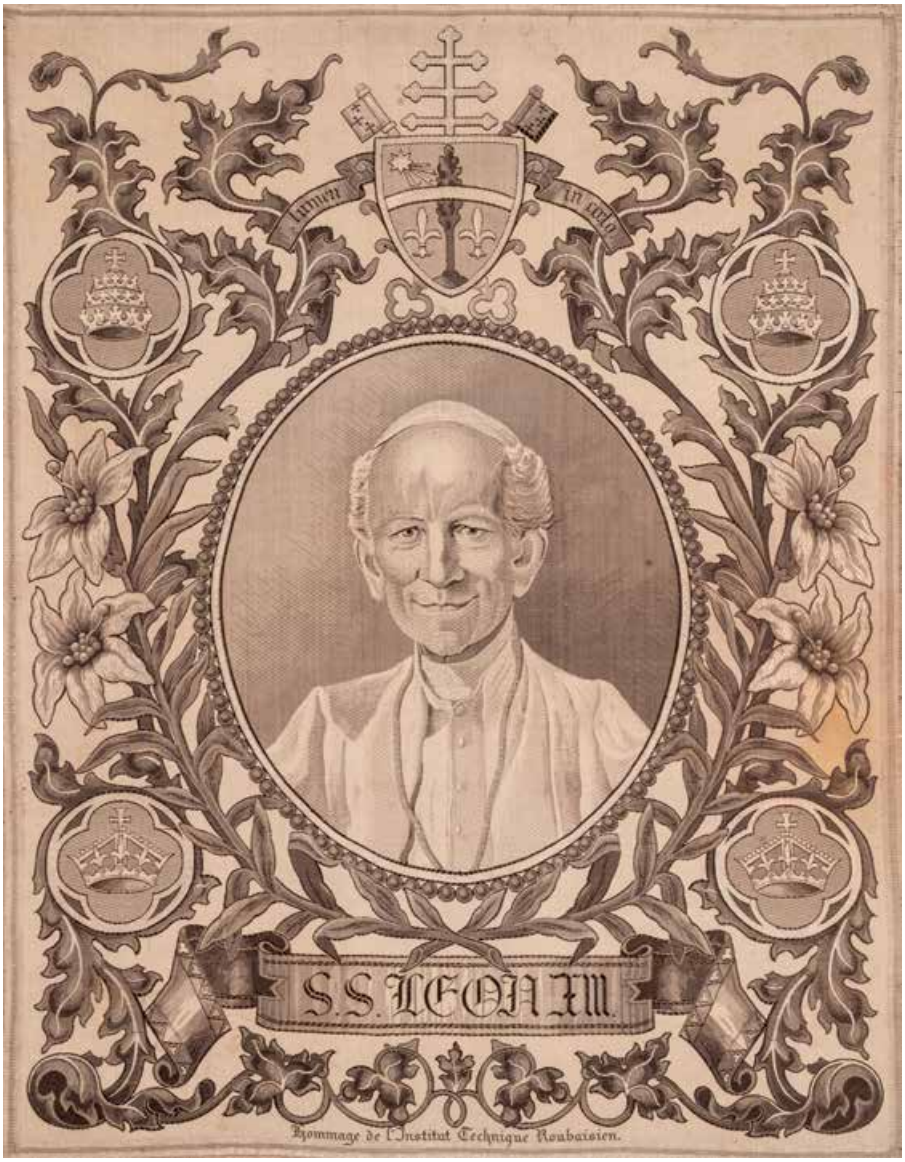

52. ***Lleó XIII (1810-1903)***
Roubaix (França)

Fabricant: Institut Technique Roubaisien
Seda
64 x 49,5 cm
Inscripció: *Lumen in caelo - S. S. Leon XIII – Hommage de l'Institut Technique Roubaisien.*

· CDMT 15.107

53. ***Lleó XIII (1810-1903)***
França, 1878

Fabricant: desconegut
Seda
Inscripció: *Paris – S. S. Leon XIII – 1878.*

· col·lecció Olivella-Baldrich

54. ***Pius X (1835-1914)***
Sabadell, 1910

Fabricant: Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell
Direcció tècnica: Narcís Giralt Sallarès
Seda
25 x 11,5 cm
Inscripció: *Escuela Industrial Sabadell – signatura: Pius PP.X.*

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
· MHS 1.729

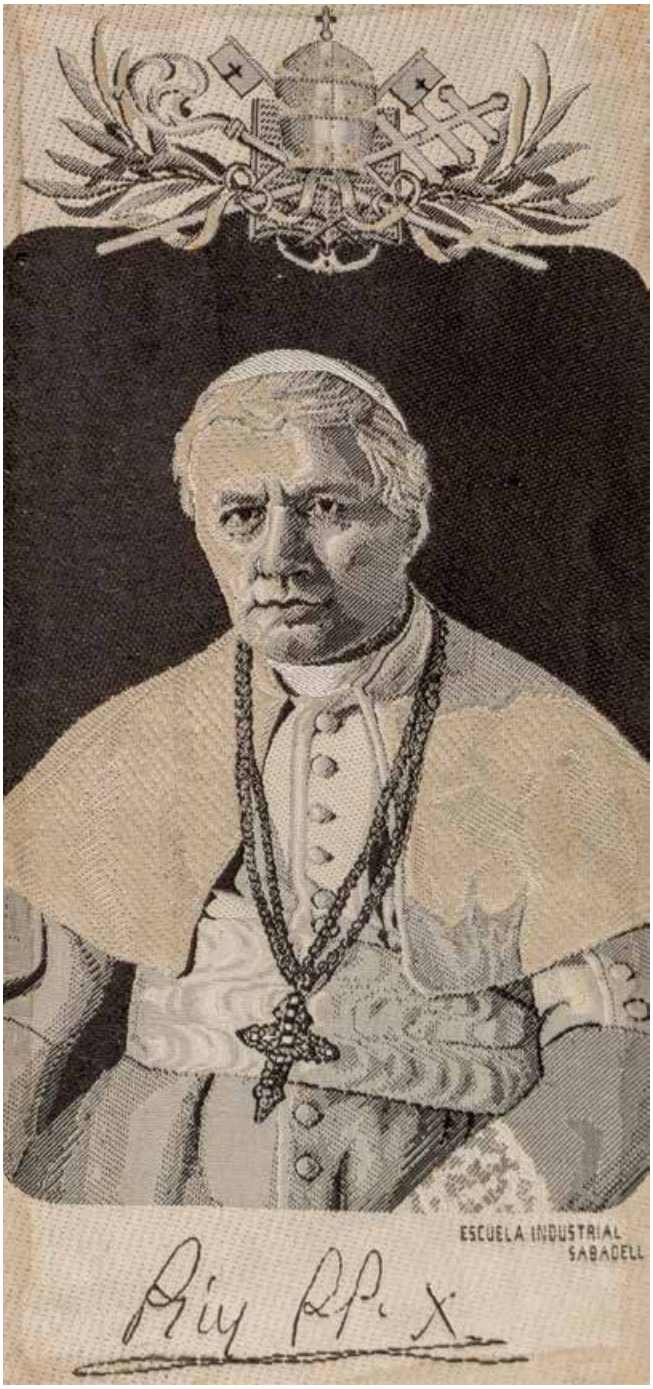

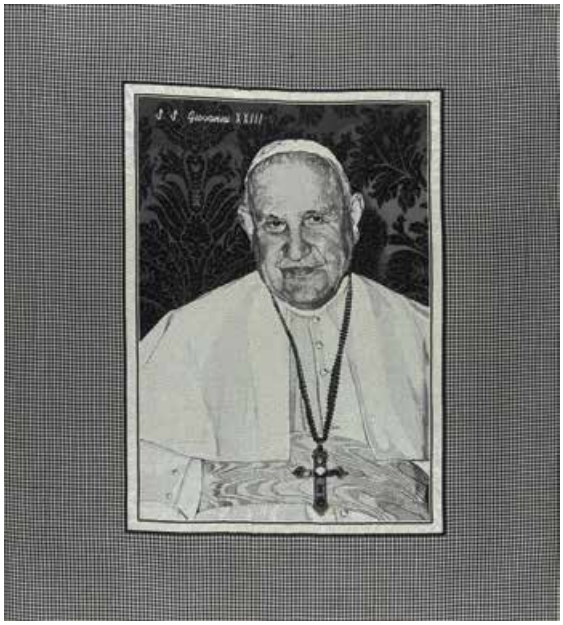

55. ***Joan XXIII (1881-1963)***
Sabadell, 1962

Fabricant: Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell
Direcció tècnica: Rafel Barbany i Jaume Vilardell
Promotor: Sixte Graneri
Seda
35,5 x 31,5 cm
Inscripció: *S. S. Giovanni XXIII.*

· MHS 1.724

56. ***Sant Antoni Maria Claret (1807-1870)***
Sabadell, 1951

Fabricant: Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell
Direcció tècnica: Lluís Mas Gomis Cotó
12,5 x 6 cm
Inscripció: *S. Antonio M. Claret patrono de la Escuela Industrial de Sabadell – 1950 – 1951.*
Teixit realitzat per commemorar la canonització del sant.

· col·lecció Josep Cusidó Muñoz

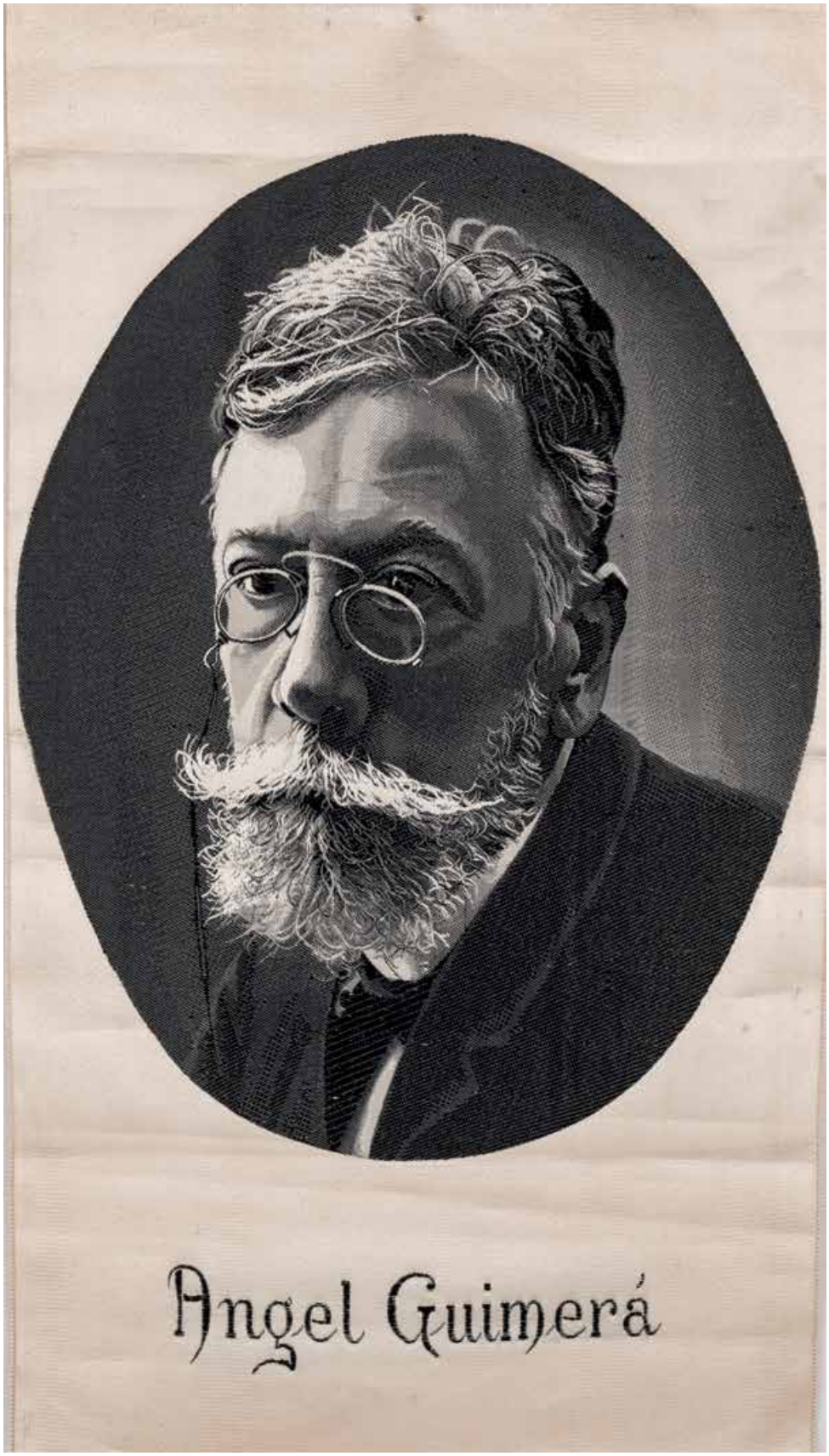

57. ***Àngel Guimerà (1845-1924)***
Catalunya, ?

Fabricant: desconegut
Seda
32 x 18 cm

- CDMT 10.829
- mNACTEC 10.164. Fons Ferran Calabuig. 10.164
- MHS 1.722
- MPICA 9.327
- col·lecció Antoni i Montserrat Bargalló

58. ***Ludwik Lejzer Zamenhoff (1859-1917)***
Sabadell, 1909

Fabricant: Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell
Direcció tècnica: Narcís Giralt Sallarès
Seda
25,5 x 11 cm
Teixit realitzat per encàrrec d'un particular en motiu del Congrés Esperantista celebrat a Barcelona.

· MHS 1.731

59. ***Leonardo da Vinci (1452-1519)***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
Fibra sintètica
15,5 x 10 cm

· col·lecció Antoni i Montserrat Bargalló

60. ***Richard Wagner (1813-1873)***
Saint-Étienne, 1904

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
35 x 18; 56 x 32 cm
Reproducció a partir d'una fotografia de Karl Jaeger.

· mNACTEC 8.891. Fons Ferran Calabuig.

61. ***Ludwing van Beethoven (1770-1827)***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
Seda
Inscripció: *Fidelio Symphonien – 1770-1827.*

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
· col·lecció Olivella-Baldrich

62. ***Johan Wolfgang von Goethe (1749-1832)***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
Seda
Inscripció: *Faust Werther – 1749-1832 – Goethe.*

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

63. ***Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791)***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
Seda
23 x 14 cm
Inscripció: *Don Juan – Zauberflote – 1756-1791.*

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
· col·lecció Olivella-Baldrich

64. ***Friedrich Schiller (1759-1805)***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
Seda
Inscripció: *Wilhelm Tell – Wallenstein – 1759-1805 – Schiller.*

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
· col·lecció Olivella-Baldrich

65. ***Robert Baden-Powell - Mafeking***

Anglaterra ?

Fabricant : desconegut
Seda
43 x 41 cm
Inscripció : *Mafeking – VR.*
La inscripció fa referència al setge de la ciutat de Mafeking (Sudàfrica, 1899-1900) comandat per R. Baden-Powell, qui posteriorment va ser el fundador del *moviment scout* (1907).

· CDMT 21.678

66. ***Marilyn Monroe (1926-1962)***

Azzio (Itàlia), c. 1950

Fabricant: Pianezza Paolo
Fibra sintètica
23 x 16,5 cm
Inscripció: *Pianezza Paolo Azzio (VA) Italy.*
A partir d'una imatge del fotogràf Murray Garrett.

· mNACTEC 8.846. Fons Ferran Calabuig.
· col·lecció Antoni i Montserrat Bargalló

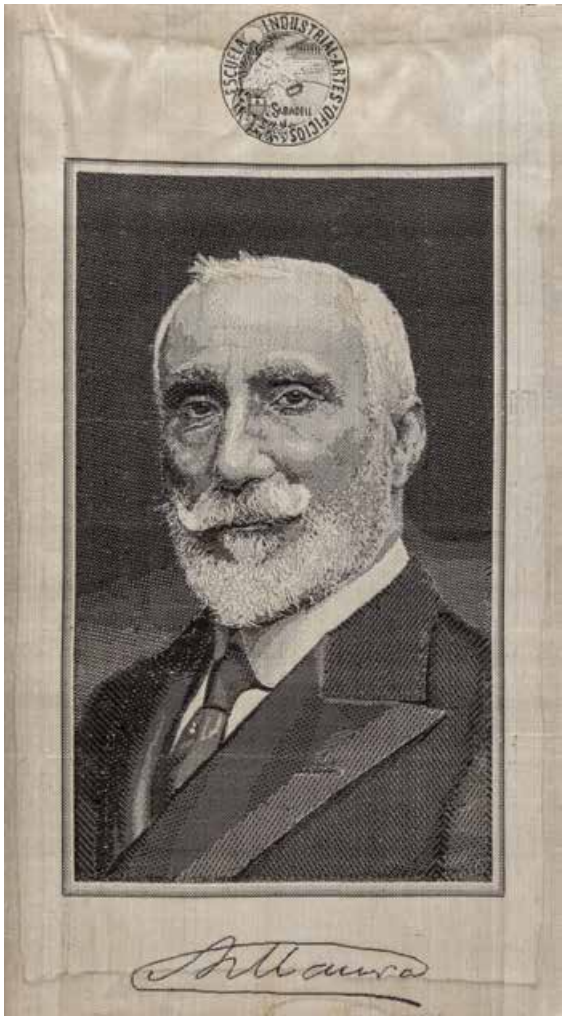

67. ***Antoni Maura (1853-1925)***

Sabadell, 1909

Fabricant: Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell
Direcció tècnica: Narcís Giralt Sallarès
Seda
27 x 21 cm
Inscripció: *Escuela Industrial – Artes y Oficios – Sabadell. Signatura: A. Maura.*

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
· MHS 1.733
· mNACTEC 8890. Fons Ferran Calabuig.
· col·lecció Antoni i Montserrat Bargalló

68. ***Josep Canalejas (1854-1912)***
Sabadell, 1911

Fabricant: Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell
Direcció tècnica: Narcís Giralt Sallarès
Seda
26 x 16 cm
Inscripció: *Escuela Industrial – Artes y Oficios – Sabadell. Signatura: Canalejas. – N. Giralt = Dror.*

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
· MHS 1.735

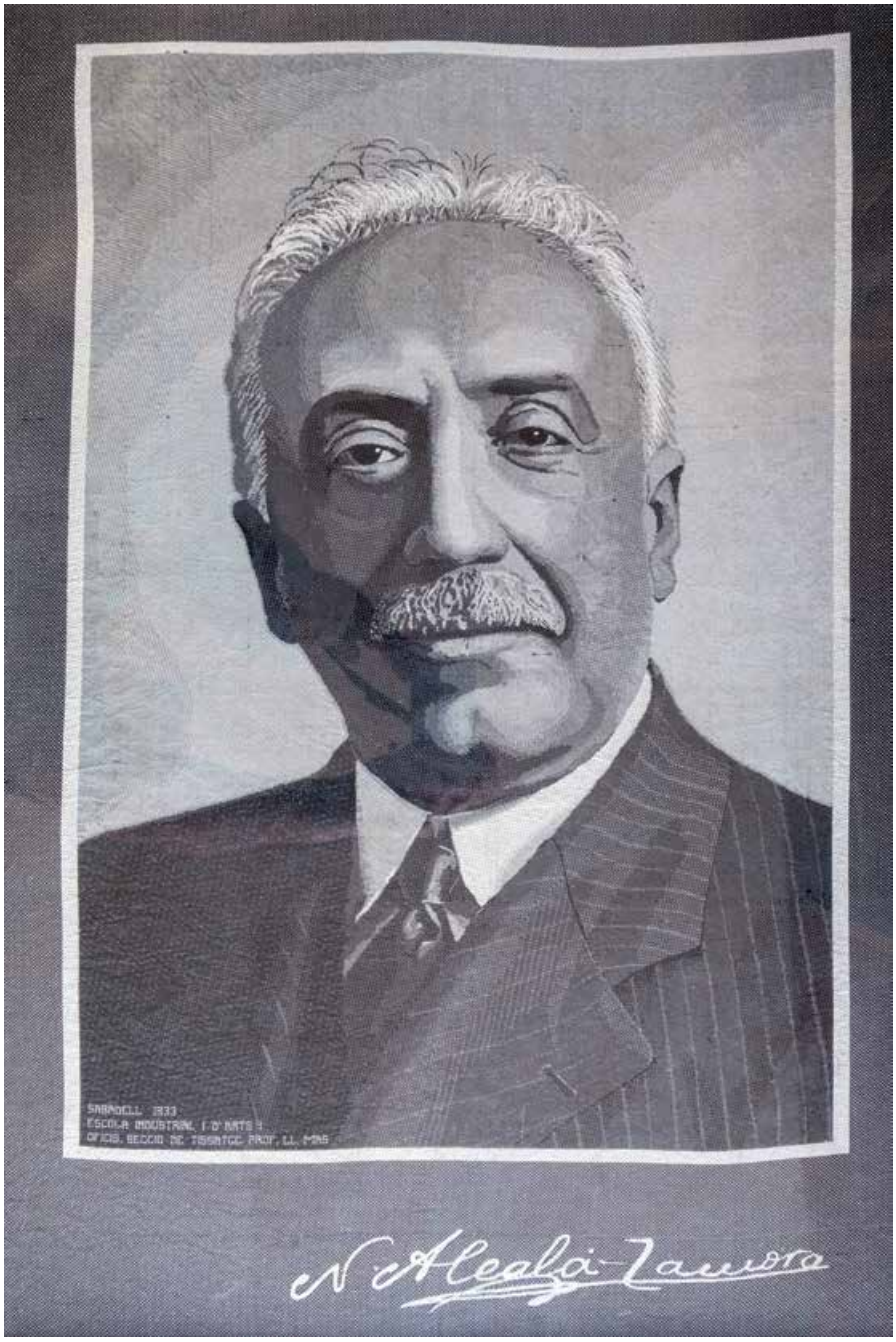

69. ***Álvaro de Figueroa Torres, primer compte de Romanones (1863-1950)***
Sabadell, 1917

Fabricant: Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell
Direcció tècnica: Narcís Giralt Sallarès
Seda
41,5 x 25 cm
Inscripció: *Escuela Industrial – Sabadell. Signatura: C. de Romanones – N. Giralt.*

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
· MHS 1.737

70. ***Niceto Alcalá Zamora (1877-1949)***
Sabadell, 1933

Fabricant: Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell
Direcció tècnica: Lluís Mas Gomis
Seda
72,5 x 56 cm

· col·lecció Josep Cusidó Muñoz

71. ***Francisco Franco Bahamonde (1892-1975)***
Barcelona, 1939

Fabricant: Manuel Fàbregas Jorba
Dibuixant: Ferrater i Dordal
Seda
50 x 34,5 cm
Inscripció: *Arriba España – signatura: Francisco Franco – Franco! – Franco! – Franco! – Barcelona 1939 – Año de la Victoria.*

- MPICA 14.766
- col·lecció Antoni i Montserrat Bargalló
- col·lecció Planas Cisternas

72. ***Francisco Franco Bahamonde (1892-1975)***
Molins de Rei o Barcelona ?

Fabricant: Samaranch, S.A. ?
Cotó
65 x 42 cm

- mNACTEC 8.869. Fons Ferran Calabuig

73. ***Francisco Franco Bahamonde (1892-1975)***
Sabadell, 1963

Fabricant: Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell
Direcció tècnica: Jordi Marmiñà
Seda
40 x 33 cm

- CDMT 7.439
- MHS 5.788

74. ***José Antonio Primo de Ribera (1903-1936)***
Molins de Rei o Barcelona ?

Fabricant: Samaranch, S.A. ?
Cotó
53 x 40 cm

· col·lecció Antoni i Montserrat Bargalló

75. ***Buenaventura Durruti (1896-1936)***
Catalunya ?

Fabricant: desconegut
Seda
32 x 20,5 cm

· col·lecció Antoni i Montserrat Bargalló

76. ***Josep Planas***
Barcelona, 1948

Fabricant: Manuel Fàbregas Jorba
Dibuixant: Josep Planas Costa
Seda
25,5 x 18,3 cm
Inscripció: *J. Planas, autoretrato. 50 Aniversario de productor en el RAMO TEXTIL SEDERO. Fdo. Por M. Fabregas Jorba. Barcelona.*

· CDMT 23.093
· MPICA 14.767
· col·lecció Planas Cisternas

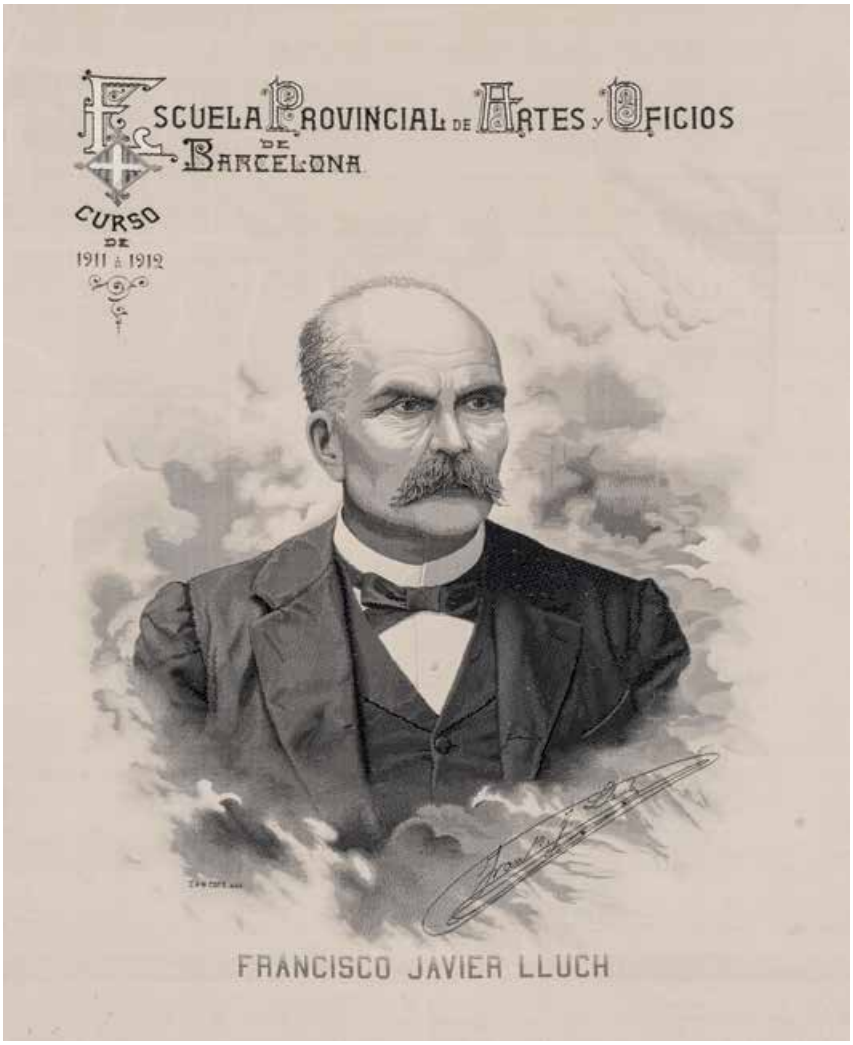

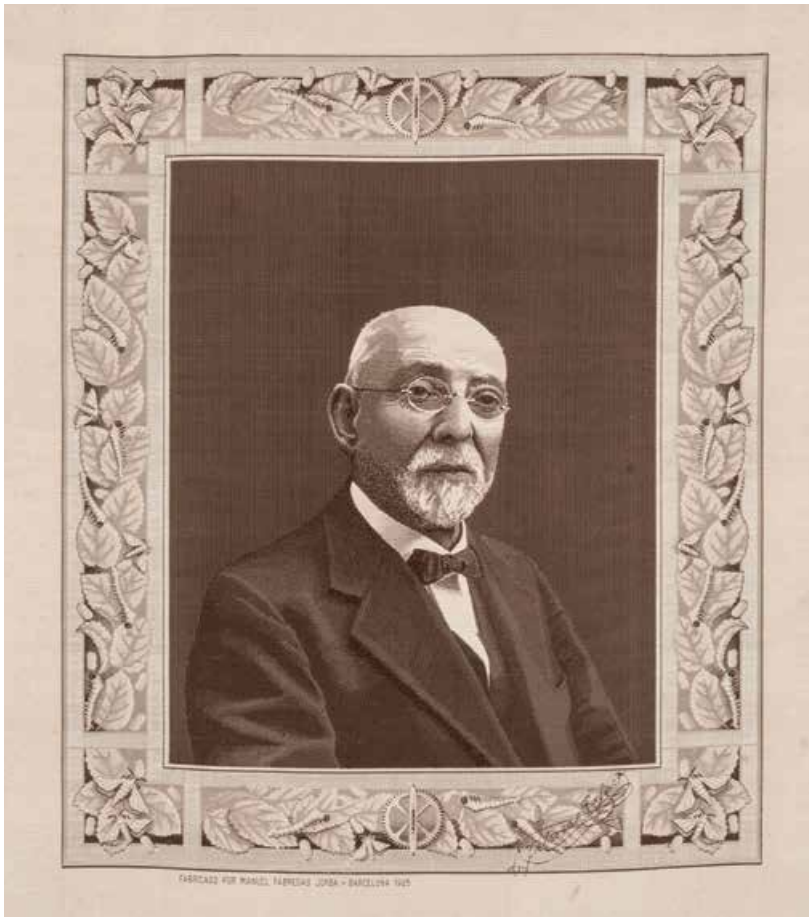

77. ***Francesc Xavier Lluch***
Barcelona, 1911/1912

Fabricant: Escola Provincial d'Arts i Oficis de Barcelona
Dibuixants: Camil i Higini Cots Ferreri
Seda
44,5 x 37,5 cm
Inscripció: *Escuela Provincial de Artes y Oficios de Barcelona – Curso de 1911 a 1912 – Francisco Javier Lluch (signatura) – C. e H. Cots dibº.*

· CDMT 10.721
· mNACTEC 8.867. Fons Ferran Calabuig
· col·lecció Antoni i Montserrat Bargalló

78. ***Gaietà Fàbregas Rafart***
Barcelona, 1925

Fabricant: Manuel Fàbregas Jorba
Seda
47,5 x 40 cm
Inscripció: *Fabricado por Manuel Fábregas Jorba. Barcelona, 1925.*

· CDMT 10.727
· MPICA 9.324
· col·lecció Antoni i Montserrat Bargalló
· col·lecció Planas Cisternas

79. ***J. Verdol (1831-1906)***
Lió, s. XX

Seda
27 x 23,5 cm
Inscripció: *signatura J. Verdol – inventeur de la mecanique Verdol- 1831-1906 – Offert par la Societe des Mecaniqes Verdol.*

· mNACTEC 8.905. Fons Ferran Calabuig.
· col·lecció Antoni i Montserrat Bargalló

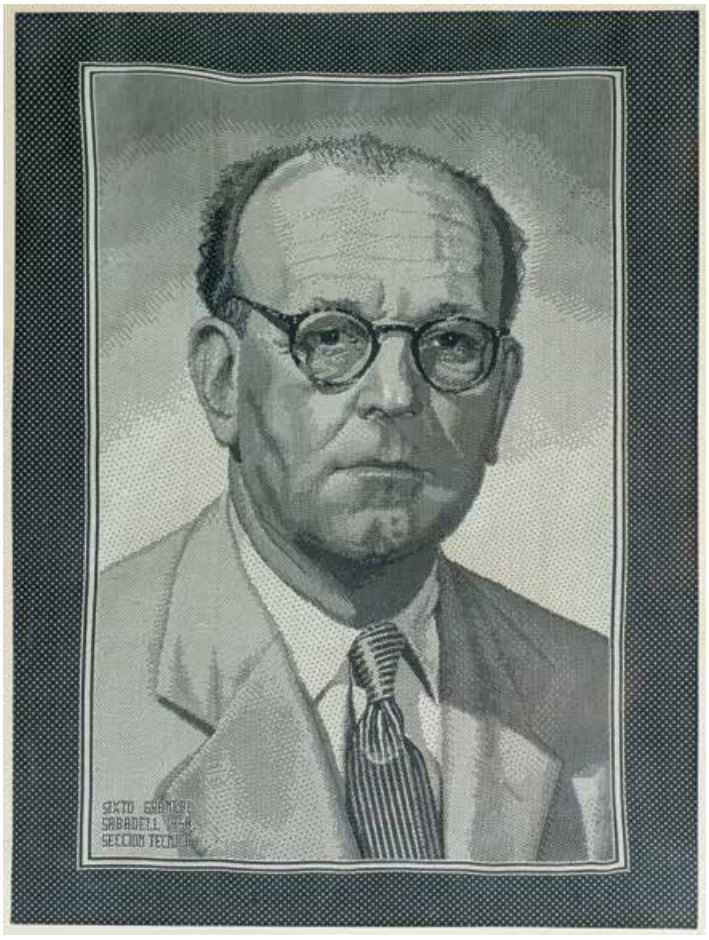

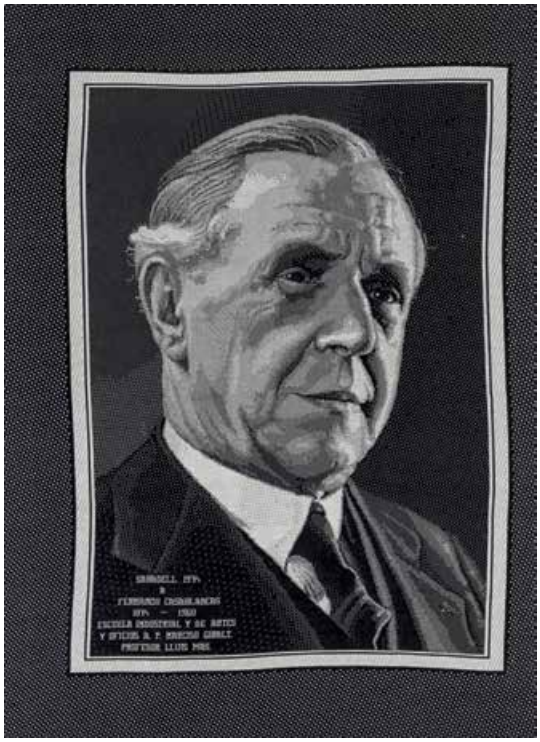

80. ***Ferran Casablancas Planell***
Sabadell, 1953 i 1974

Fabricant: Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell
Promotor: Agrupacions Professionals Narcís Giralt
Direcció tècnica: Lluís Mas Gomis Cotó (1953)
Seda (1974)
Inscripció: *Sabadell 1974 a Fernando Casablancas 1874-1960.*

· CDMT 21.676 (1974)
· MHS 1.634 (1953) i 21676 (1974)
· col·lecció Antoni i Montserrat Bargalló (1974)
· col·lecció Josep Cusidó Muñoz

81. ***Sixte Graneri***
Sabadell, 1958

Fabricant: Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell
Promotor: Ricard Graneri
Direcció tècnica: Ricard Graneri, Rafel Barbany, Josep Cusidó
Seda
27 x 20 cm

· col·lecció Josep Cusidó Muñoz

82. ***Antoni Mas Lluch***
Barcelona, 1950

Fabricant: Manuel Fàbregas Jorba
Seda
17,8 x 26,5 cm
Inscripció: *a sus clientes y amigos – signatura: Antonio Mas – Fabº por M. Fabregas Jorba – 1950.*

· CDMT 15.279
· mNACTEC 8.893. Fons Ferran Calabuig.
· MPICA 14.768

83. ***Lluís Mas Gomis***
Sabadell, 1961

Fabricant: Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell
Promotor: Agrupacions Professionals Narcís Giralt
Direcció tècnica: Josep Cusidó i Jordi Marmiñà
Seda
36 x 33 cm
Inscripció: *Sabadell 1961 – Agrupacions Professionals Narcís Giralt a Lluís Mas i Gomis.*

· MHS 1.637
· col·lecció Josep Cusidó Muñoz

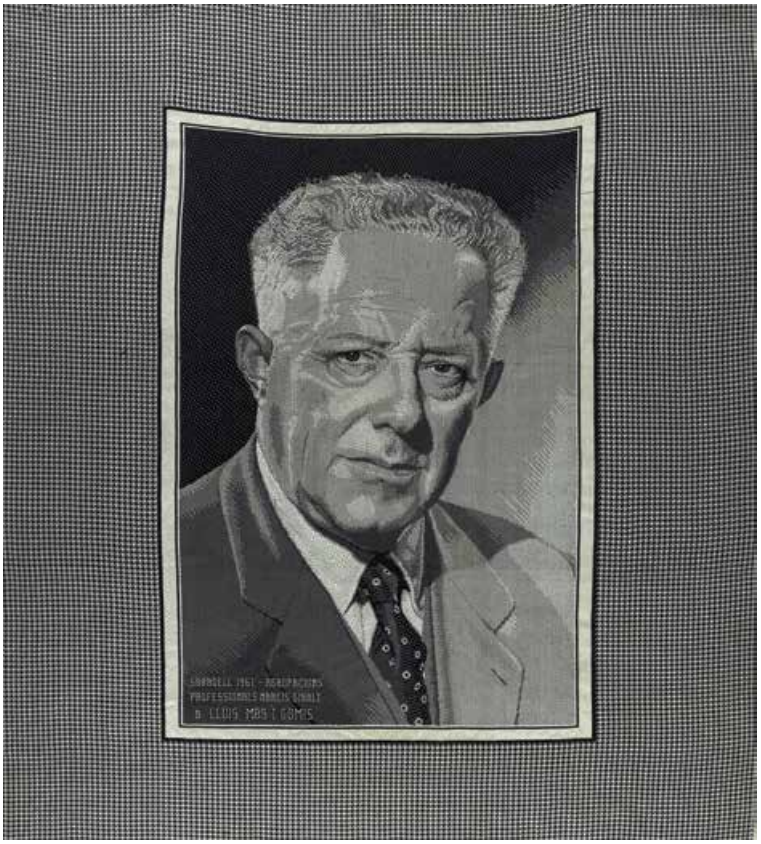

84. ***Antonio Beteré Salvador***
Sabadell, 1984

Fabricant: Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell
Promotor: Enbasa
Seda
32,5 x 27 cm
Inscripció: *Ilmo. Sr. Don Antonio Beteré Salvador – Enbasa 1984.*

· MHS 17.971

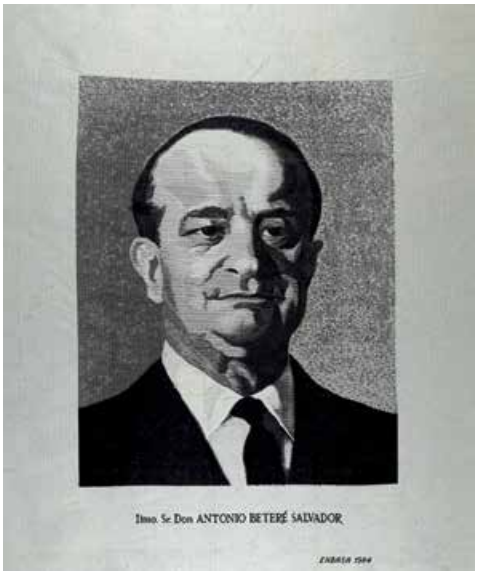

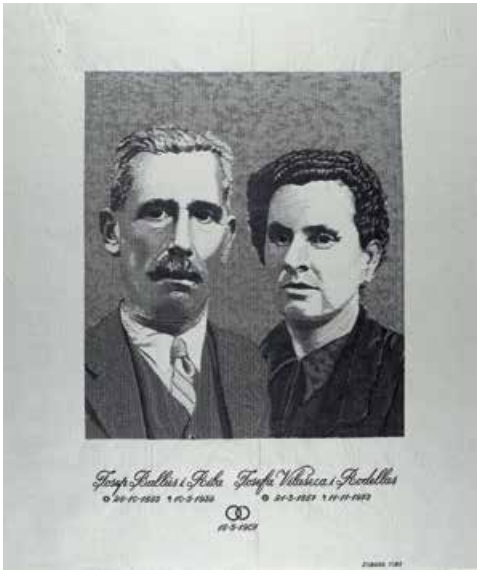

85. ***Matrimoni Ballús-Vilaseca***
Sabadell, 1986

Fabricant: Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell
Seda
32,5 x 27 cm
Inscripció: *Josep Ballús i Riba – Josefa Vilaseca i Rodellas- 26.10.1883 + 10.5.1939 – 21.3.1887 + 11.11.1973 - ◯◯ 16.5.1907.*

· MHS 17.970

86. ***Gitana***
Sabadell, c. 1930

Fabricant: Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell
Seda?
13 x 7 cm
Reproducció en teixit d'una fotografia de Joan Vilatobà Fíguls.

· col·lecció Josep Cusidó Muñoz

87. ***Nena jugant amb una pilota***
Sabadell, 1929

Fabricant: Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell
Seda?
11,5 x 7 cm
Reproducció en teixit de l'obra del mateix títol de l'artista alemany Ludwig von Zumbusch (1861-1927).

· MHS 17.403

88. ***Cristòfor Colom***
Coventry, c. 1893

Fabricant: Thomas Stevens
Seda
10 x 6,5 cm
Possiblement es va fer en motiu de la celebració de la "Chicago Word's Columbian Exposition" de 1893. Aquest mateix retrat apareix com una part del model d'un punt de llibre, i no ens consta que fos teixit de forma independent, pel que és probable que es tracti d'un fragment retallat.

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 40

89. ***Charlotte Corday***
Saint-Étienne, 2a meitat del segle XIX

Fabricant: Passerat Fils & Cie
Dibuixant: Balançard Romier
Seda
13 x 9,5 cm

· col·lecció Olivella-Cardona 41

Reproduccions d'obres d'art

90. ***La tempesta***
Saint-Étienne, 1902

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
40 x 18; 60 x 32; 90 x 45; 12 x 7 cm
A partir de l'obra *L'Orage* del pintor francès Pierre-Auguste Cot (1837-1883).

- AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
- CDMT 10.828
- mNACTEC. Fons Ferran Calabuig. 8.870
- MPICA 9.328
- col·lecció Olivella-Baldrich
- col·lecció Olivella-Cardona 81
- col·lecció Planas Cisternas

91. ***La primavera***
Saint-Étienne, 1908

Fabricant: Neyret Frères (catàleg de Neyret Frères S.A.)
Seda
40 x 18; 60 x 32; 90 x 45; 12 x 7 cm
A partir de l'obra "Le Printemps" del pintor francès Pierre-Auguste Cot (1837-1883).

- CDMT 22.969
- mNACTEC. Fons Ferran Calabuig. 8.871
- MPICA 9.329
- col·lecció Olivella-Baldrich
- col·lecció Olivella-Cardona 53
- col·lecció Planas Cisternas

92. ***L'heroi del dia***
Saint-Étienne, 1905 i 1906

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
18 x 32; 32 x 52; 8 x 10 cm
A partir d'una obra del pintor anglès Frederik Morgan (1856?-1927).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 79 i 123

93. ***El joc del balancí***
Saint-Étienne, 1906

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
18 x 32; 32 x 52 cm
A partir d'una obra de Frederick Morgan, pintor anglès (1856?-1927).

· mNACTEC. Fons Ferran Calabuig. 8.874
· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 6

94. ***Joc d'infants***
Saint-Étienne, 1905

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
32 x 18; 32 x 52; 8 x 10 cm
A partir d'una obra Frederick Morgan, pintor anglès (1856?-1927).

· CDMT 19.308
· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 4

95. ***Els primers pantalons***
Saint-Étienne, 1906

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
18 x 20; 30 x 32; 46 x 48; 8 x 10 cm
A partir d'una obra Frederick Morgan, pintor anglès (1856?-1927).

· mNACTEC. Fons Ferran Calabuig. 8821
· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 5 i 54

96. ***La gallineta cega***
Saint-Étienne, 1906

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
18 x 20; 30 x 32; 46 x 48; 8 x 10 cm
A partir d'una obra Frederick Morgan, pintor anglès (1856?-1927).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 35
· col·lecció Planas Cisternas

97. ***La correspondència***
Saint-Étienne, 1914-1918

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
11,5 x 7 cm
A partir de l'obra amb el mateix títol de l'il·lustrador i pintor francès Georges Scott, conegut també com Scott de Plagnolle, (París, 1873-1943).

· CDMT 10.709
· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 174

98. ***On ne passe pas***
Saint-Étienne, 1914

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
30,5 x 18 cm
Inscripció: *La Marne 1914 – On ne passe pas ! – Georges Scott – 4390 – NF – St. Etienne.*
Teixit inspirat en el dibuix que porta per nom: «On ne passe pas, ceux qui veillent aux avant-postes des Vosges pour couvrir la mobilisation», obra del pintor i il·lustrador francès Georges Scott o Scott de Plagnolle (París, 1873-1943).

· CDMT 10.830
· col·lecció Olivella-Baldrich

99. ***On les aura***
Saint-Étienne, c. 1914

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
12 x 7 cm
Seda
Inscripció: *M.Mahut – On les aura! – St-Etienne.*
Basat en una il·lustració de Maurice Mahut (1878-1929), on es recull un dels lemes més populars durant la I Guerra Mundial que feia referència a una de les estrofes de la cançó *Le Cri de la France* d'Henri Christiné, cant de força i resistència davant de la invasió alemanya.

· col·lecció Olivella-Baldrich

100. ***Jusqu'au bout, Verdun 1916***
Saint-Étienne, c. 1916

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
Inscripció: *Jusqu'au bout – Verdun 1916.*
Adaptació d'una obra del pintor francès Jules Monge (1855-1934), que dur per títol "Vive la Roumanie" (1916).

· col·lecció Olivella-Baldrich

101. ***Nous les aurons***
Saint-Étienne, c. 1916

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
Inscripció: *Vive la classe 18, nous les aurons.*
A partir d'una obra del pintor francès Jules Monge (1855-1934).

· col·lecció Olivella-Baldrich

102. ***Spes unica***
Saint-Étienne, 1917-1918

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
33 x 18 cm
A partir d'una obra del pintor francès Jules Monge (1855-1934).

· col·lecció Olivella-Baldrich

103. ***Allons maman, t'en fais pas!***
Saint-Étienne, 1917-1918

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
Inscripció: *Allons maman, t'en fais pas!*
A partir d'una litografia de Louis Sabattier (1863-1935), apareguda al diari *L'Illustration* el 24 de Juny de 1916.

· col·lecció Olivella-Baldrich

104. ***Vers la Victoire***
Saint-Étienne, 1917-1918

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
Inscripció: *Vers la Victoire - StEtienne NF – Souvenir of the World War* .

· col·lecció Olivella-Baldrich

105. ***Albert 1914***
Saint-Étienne ?, c. 1914

Fabricant: desconegut
Seda
Inscripció: *Albert 1914.*
El nom de la peça fa referència a la batalla d'Albert a l'Alta França, antiga Picardia, durant la Primera Guerra Mundial.

· col·lecció Olivella-Baldrich

106. ***La lliçó d'esgrima***
Saint-Étienne, 1901

Fabricant: Neyret Frères
(signat: NF)
Seda
18 x 40; 32 x 60; 45 x 90; 7 x 15 cm
A partir d'una obra del pintor espanyol Mariano Alonso Pérez (1853-1930).

- AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
- mNACTEC. Fons Ferran Calabuig. 8.866
- col·lecció Antoni i Montserrat Bargalló
- col·lecció Olivella-Baldrich
- col·lecció Olivella-Cardona 11

A.

107. ***L'aiguat***
Saint-Étienne, c. 1903

Fabricant: Neyret Frères
(signat: NF)
Seda i anilines
A: 30 x 32 cm
B: 46 x 48 cm
A partir d'una obra del pintor espanyol Mariano Alonso Pérez (1853-1930).

- A: col·lecció CDMT 12.473
- A: col·lecció Olivella_Baldrich
- A: col·lecció Olivella-Cardona 100
- B: col·lecció Olivella_Baldrich
- B: col·lecció Olivella-Cardona 124

B.

108. ***La lliçó de música***
Saint-Étienne, 1921

Fabricant: Neyret Frères
(signat: NF)
Seda
18 x 32 cm
A partir d'una obra del pintor
espanyol Mariano Alonso Pérez
(1853-1930).

· mNACTEC. Fons Ferran Calabuig.
8.873
· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 68

109. ***Neteja del magatzem***
Saint-Étienne, 1902

Fabricant: Neyret Frères
(signat: NF)
Seda
27 x 18; 42 x 32 cm
A partir d'una obra del pintor
espanyol Mariano Alonso Pérez
(1853-1930).

· mNACTEC. Fons Ferran Calabuig.
8.885
· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 114

110. ***Ball popular***
Saint-Étienne, 1903

Fabricant: Neyret Frères
(signat: NF)
Seda
18 x 20; 30 x 32; 8 x 10 cm
A partir d'una obra del pintor
espanyol Mariano Alonso Pérez
(1853-1930).

- AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
- col·lecció Olivella-Baldrich
- col·lecció Olivella-Cardona 10

111. ***La pavana***
Saint-Étienne, 1903

Fabricant: Neyret Frères
(signat: NF)
Seda
18 x 20; 30 x 32; 8 x 10 cm
A partir d'una obra del pintor
espanyol Mariano Alonso Pérez
(1853-1930).

- AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
- CDMT 13.308
- col·lecció Olivella-Baldrich
- col·lecció Olivella-Cardona 9

112. ***Plaers d'infants***
Saint-Étienne

Fabricant: Neyret Frères
(signat: NF)
Seda
18 x 32 cm
A partir d'una obra del pintor
espanyol Mariano Alonso Pérez
(1853-1930).

- col·lecció Olivella-Baldrich
- col·lecció Olivella-Cardona 92

113. ***Pares feliços***
Saint-Étienne, 1911

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
32 x 18 cm
A partir d'una obra del pintor espanyol Mariano Alonso Pérez (1853-1930).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 92

114. ***Feliç retrobament***
Saint-Étienne, 1903

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
A: 30 x 32; 46 x 48 cm
B: 27 x 18; 42 x 32 cm
A partir d'una obra del pintor espanyol Mariano Alonso Pérez (1853-1930).

· A: col·lecció Olivella-Baldrich
· B: col·lecció Olivella-Baldrich
· B: col·lecció Olivella-Cardona 39

115. ***La venedora de flors***
Saint-Étienne, 1902

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
27 x 18; 42 x 32 cm
A partir d'una obra del pintor espanyol Mariano Alonso Pérez (1953-1930).

· MEPM 10.101
· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 47

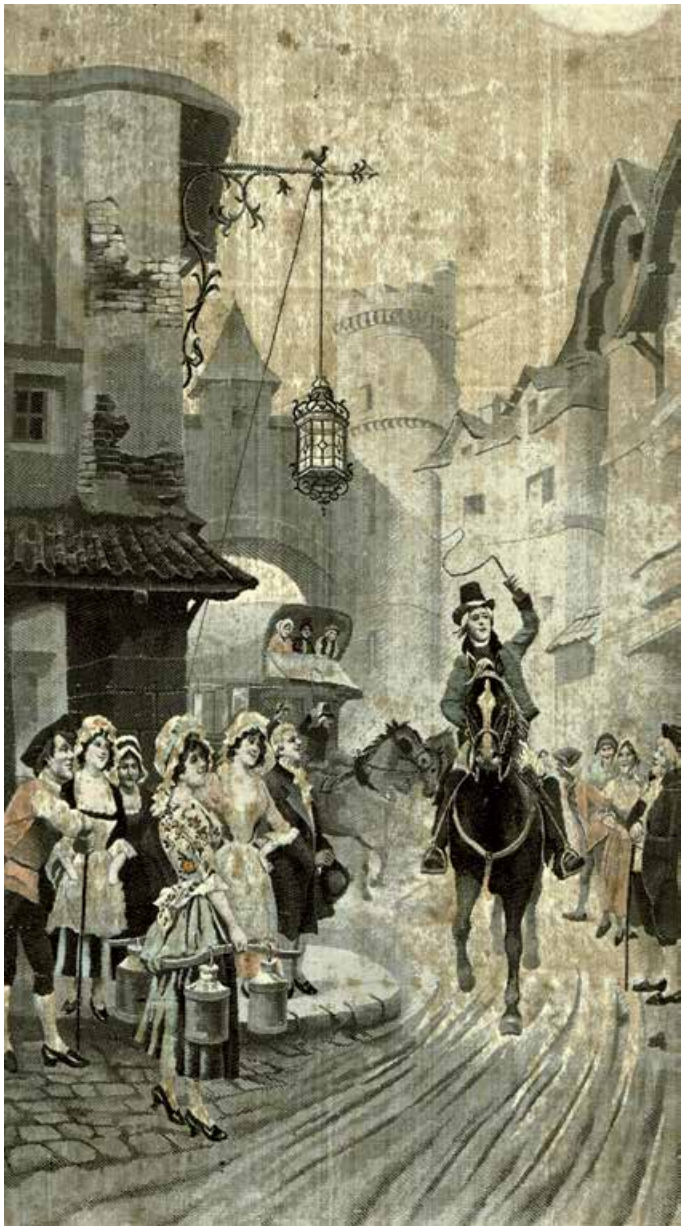

116. ***La lliçó de billar***
Saint-Étienne, 1901

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
18 x 40; 32 x 60; 45 x 90; 7 x 15 cm
A partir d'una obra del pintor espanyol Mariano Alonso Pérez (1853-1930).

- AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció teixits artístichs
- mNACTEC. Fons Ferran Calabuig. 8.865
- col·lecció Olivella-Baldrich
- col·lecció Olivella-Cardona 12
- col·lecció Antoni i Montserrat Bargalló

117. ***L'arribada de la diligència***
Saint-Étienne ?

Fabricant: desconegut
Seda
55 x 29,5 cm
A partir d'una obra del pintor espanyol Mariano Alonso Pérez (1853-1930).

- col·lecció Olivella-Baldrich
- col·lecció Olivella-Cardona 8

118. ***Sense títol***
Saint-Étienne ?

Fabricant: desconegut
Seda
A partir d'una obra del pintor espanyol Mariano Alonso Pérez (1853-1930).

· col·lecció Olivella-Cardona 82

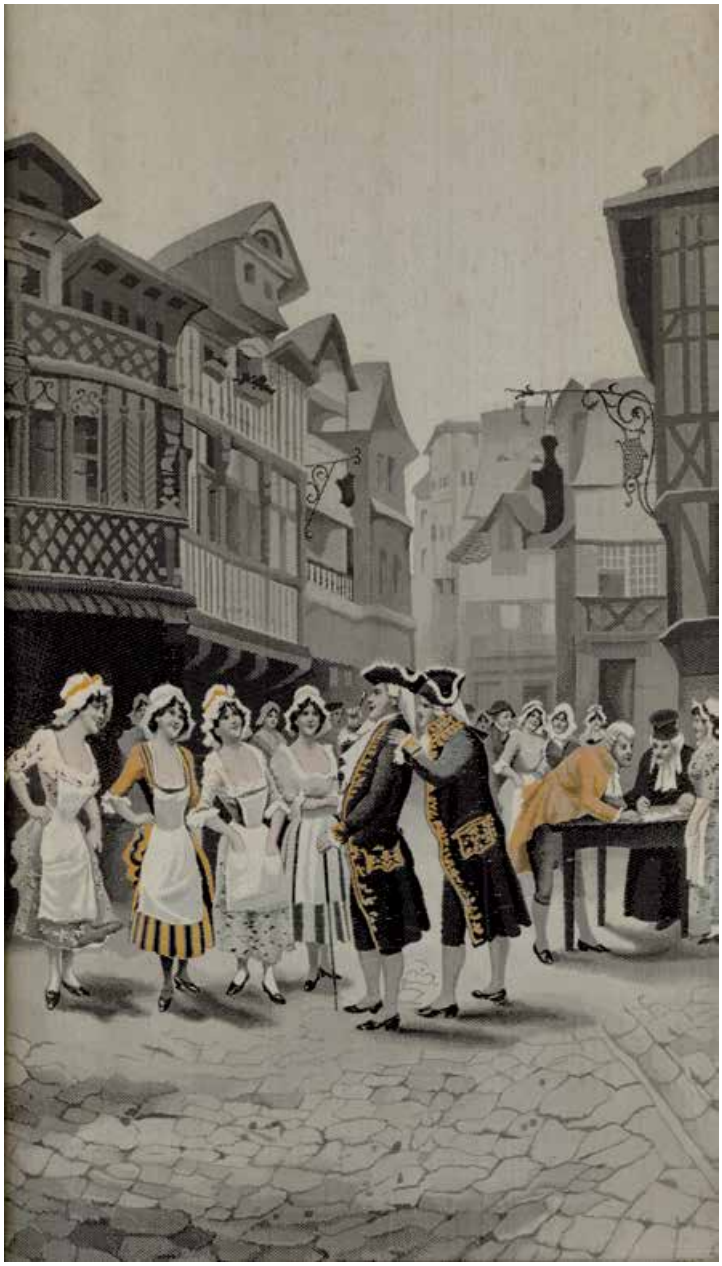

119. ***El fil de la Verge***
Saint-Étienne, 1907

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
18 x 20; 30 x 32 cm
A partir d'un quadre de Elisabeth Sonrel (1874-1951), pintora francesa.

· mNACTEC. Fons Ferran Calabuig. 8.888
· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 58

120. ***Oració de l'infant Jesús***
Saint-Étienne, 1907

Fabricant: Neyret Frères (catàleg de Neyret Frères S.A.)
Seda
33 x 18; 54 x 32 cm
A partir d'una obra de la pintora francesa Elisabeth Sonrel (1874-1951).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 90

121. ***Flora***
Saint-Étienne, 1899

Fabricant: Neyret Frères
(catàleg de Neyret Frères S.A.)
Seda
40 x 18; 60 x 32; 12 x 7 cm
A partir d'una obra de la pintora francesa
Elizabeth Sonrel (1874-1951).

- AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
- col·lecció Olivella-Baldrich
- col·lecció Olivella-Cardona 105

122. ***"Les rameaux"***
Saint-Étienne, 1901 (20 x 18 cm)

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
18 x 20; 30 x 32; 45 x 50 cm
A partir d'una obra de la pintora francesa
Elisabeth Sonrel (1874-1951).

- AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
- col·lecció Olivella-Baldrich
- col·lecció Olivella-Cardona 30

123. ***Camí perillós***
Saint-Étienne, 1901

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
40 x 18; 60 x 32; 12 x 7 cm
A partir d'una obra del pintor austríac Johann Hamza (1850-1927).

- mNACTEC. Fons Ferran Calabuig. 8.904
- col·lecció Olivella-Baldrich
- col·lecció Olivella-Cardona 48

124. ***El primer pas***
Saint-Étienne, 1909

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
40 x 18; 60 x 32 cm
A partir d'una obra del pintor francès Anatole Vély (1838-1882).

- mNACTEC. Fons Ferran Calabuig. 8.906
- col·lecció Olivella-Baldrich

125. ***El primer pas***
Saint-Étienne, inicis s. XX

Fabricant: Staron & Meyer
Seda
A partir d'una obra del pintor francès Anatole Vély (1838-1882).

- col·lecció Olivella-Cardona 21 i 44

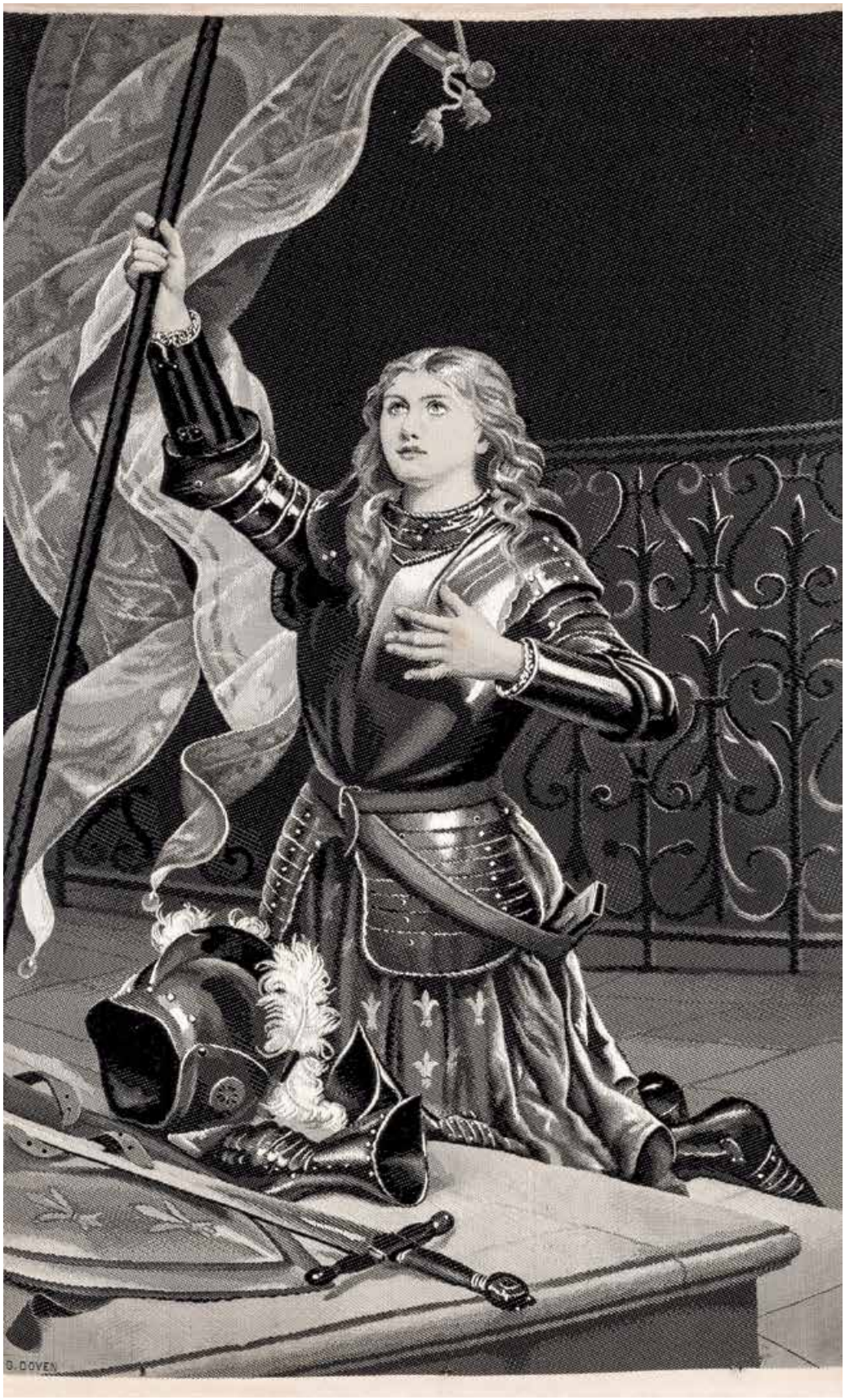

126. ***Joana d'Arc***
Saint-Étienne, 1909

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
40 x 18; 60 x 32; 90 x 45 cm
A partir de la pintura *Jeanne d'Arc* de Gustave Doyen (1836-1923)?

· CDMT 14.334
· mNACTEC. Fons Ferran Calabuig. 8.819
· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 150

127. ***Joana d'Arc escoltant les veus***
Saint-Étienne, 1902 i 1918

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
35 x 18; 56 x 32; 10 x 7 cm
Inscripció: *Jehanne d'Arc.*
A partir d'una obra del pintor francès Jacques-François Ferdinand Lematte (1850?-1921).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 20 i 36

128. ***Joana d'Arc***
Saint-Étienne, 1909

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
12 x 7 cm
A partir de "La consagració de Carles VII" (1854), obra del pintor francès Jean-Auguste-Dominique Ingres (1780-1867).

· col·lecció Antoni i Montserrat Bargalló
· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 98

129. ***Joana d'Arc***
Saint-Étienne

Fabricant: J.Forest & Co
Seda
Inscripció: *J. Forest & Cº - St Etienne.*

· col·lecció Olivella-Baldrich

130. ***Boutez les hors***
França

Fabricant: desconegut
Seda
Fa referència a una suposada frase de Joana d'Arc relacionada amb la seva missió divina: "fer fora els anglesos" (*boutez les hors*) de França.

· col·lecció Olivella-Baldrich

131. ***Joana d'Arc i les "Villes Johaniques"***
França

Fabricant: desconegut
Inscripcions: *Compiegne Rouen – Domremy Vaucouleurs – Chinon Orleans – Patay Reims.*
Fa referència a algunes de les ciutats per les que va transcórrer la història de Joana d'Arc.

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
· col·lecció Olivella-Baldrich

132. ***Joana d'Arc***
França

Fabricant: desconegut
10 x 5,8 cm
Basat en l'obra "La consagració de Carles VII" (1874), del pintor francès Jules Eugène Lenepveu.

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 160

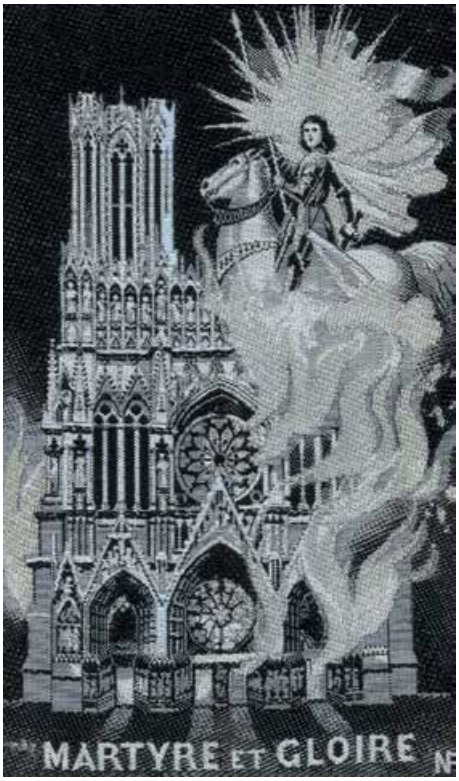

133. ***Martiri i Glòria***
Saint-Étienne, c. 1914

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
Inscripció: *Martyre et Gloire.*
Joana d'Arc muntada a cavall amb el fons de la catedral de Rouen, postal patriòtica de la I Guerra Mundial.

· col·lecció Olivella-Baldrich

134. ***Guillem Tell amb el seu fill***
Zuric, c. 1895

Fabricant: Maschinenfabrik Rüti (Gaspar Honegger)
Seda
49 x 33 cm
Reprodueix l'obra del mateix títol de l'escultor suís Richard Kissling (1848? -1919).

- CDMT 14.941
- mNACTEC. Fons Ferran Calabuig. 8.854
- col·lecció Antoni i Montserrat Bargalló
- col·lecció Olivella-Baldrich
- col·lecció Olivella-Cardona 110

135. ***El secret***
Saint-Étienne, 1906

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
40 x 18; 60 x 32; 90 x 45; 12 x 7 cm
A partir d'una obra de la pintora alemanya Marie (Mizzi) Wunsch (1862-1898).

- CDMT 15.193
- AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
- col·lecció Olivella-Baldrich
- col·lecció Olivella-Cardona 25A i 118

136. ***Perduts al bosc***
Saint-Étienne, 1907

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
40 x 18; 60 x 32; 90 x 45; 12 x 7 cm
A partir d'una obra de la pintora alemanya Marie (Mizzi) Wunsch (1862-1898).

- AHDBDN. Fons Pau Rodon Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
- mNACTEC. Fons Ferran Calabuig. 8.864
- col·lecció Olivella-Baldrich
- col·lecció Olivella-Cardona 26A i 113

137. ***Confidència***
Saint-Étienne

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
33 x 18; 54 x 32 cm
A partir d'una pintura de Charles Albert Walliam (1877-1936).

- col·lecció Olivella-Baldrich
- col·lecció Olivella-Cardona 162

138. ***Tout va bien***
Saint-Étienne, 1929

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
12 x 7 cm

- col·lecció Olivella-Baldrich

139. ***Rien ne va plus***
Saint-Étienne, 1929

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
12 x 7 cm

- col·lecció Olivella-Baldrich

140. ***L'Angelus***
Saint-Étienne, 1904

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
18 x 20; 30 x 32; 45 x 50 cm
Reproducció en jacquard del quadre "L'Angelus" de Jean-François Millet (1814?-1875).

- CDMT 19.309
- AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
- col·lecció Olivella-Baldrich
- col·lecció Olivella-Cardona 72

141. ***Les espigoladores***
Saint-Étienne, 1904

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
20 x 18; 30 x 32 cm
Reproducció en jacquard del quadre "Les espigoladores" de Jean-François Millet (1814?-1875).

- AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
- col·lecció Olivella-Baldrich
- col·lecció Olivella-Cardona 91

142. ***El Nadal dels vells***
Saint-Étienne, 1902

Fabricant: Neyret Frères
(signat: NF)
Seda
18 x 20; 30 x 32; 45 x 50 cm
A partir d'una obra del pintor
francès Aimé Perret (1847-1927).

- AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
- CDMT 19.310
- mNACTEC. Fons Ferran Calabuig.8823
- col·lecció Olivella-Baldrich
- col·lecció Olivella-Cardona 13

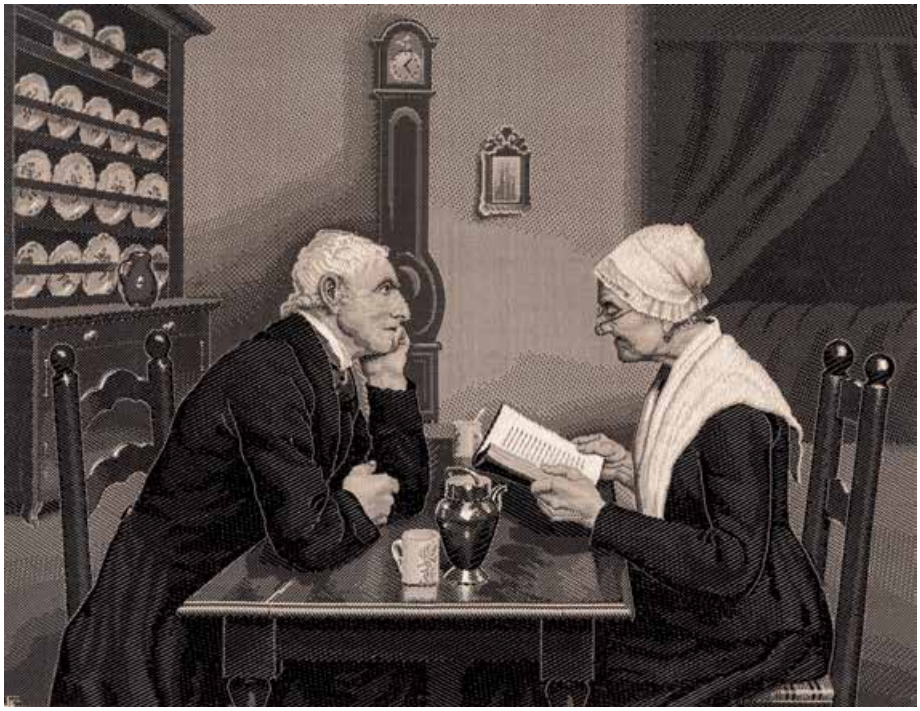

143. ***Els avis***
Saint-Étienne, 1902

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
18 x 20; 30 x 32 cm
A partir d'una pintura del pintor italià
Pomeu Massani (1850-1920).

- AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
- CDMT 12.849
- mNACTEC. Fons Ferran Calabuig. 8.896
- col·lecció Olivella-Baldrich
- col·lecció Planas Cisternas

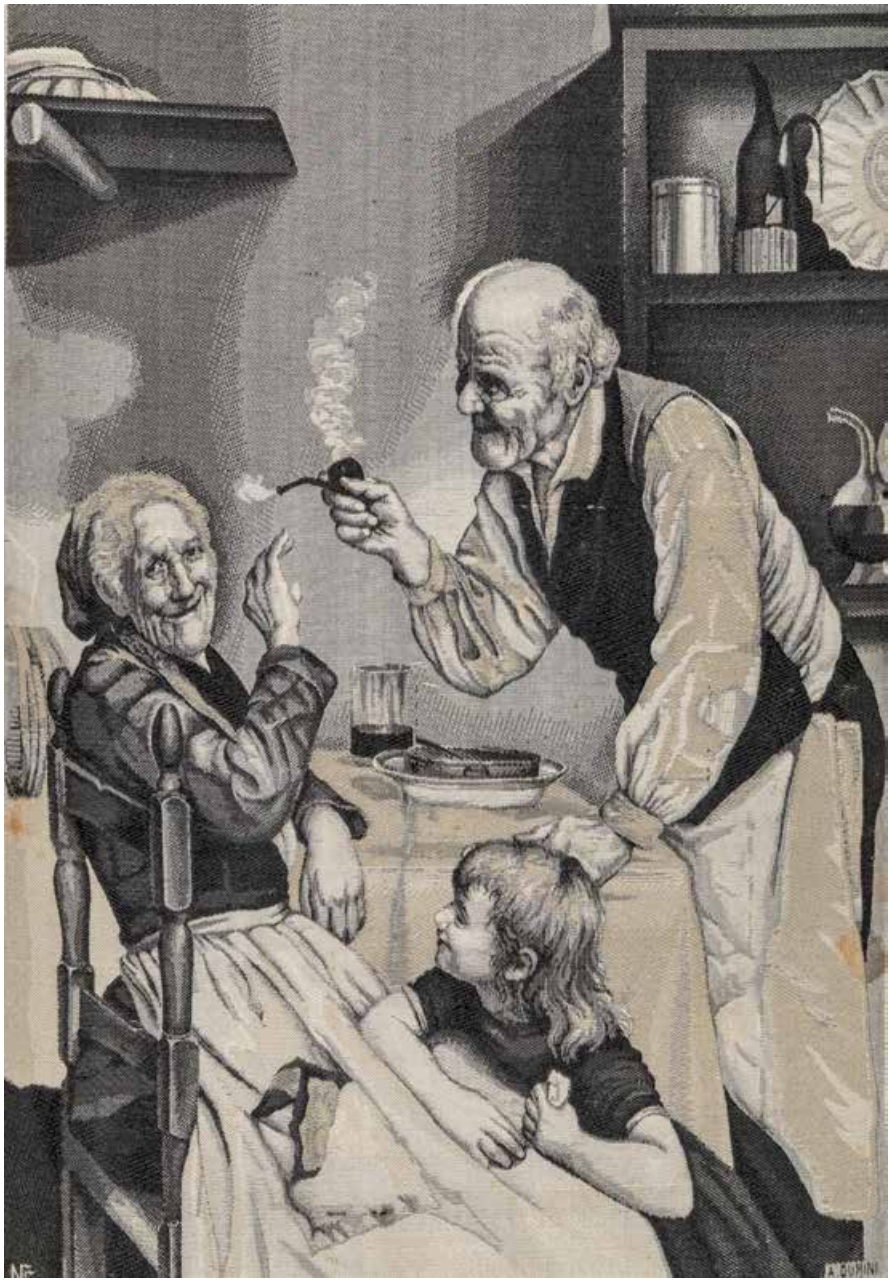

144. ***No l'enfilaràs***
Saint-Étienne, 1902

Neyret Frères (signat: NF)
Seda
33 x 18; 54 x 32; 73 x 45 cm
A partir de l'obra del mateix títol del pintor italià Luigi Bechi (1830-1919).

- AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
- col·lecció Antoni i Montserrat Bargalló
- col·lecció Olivella-Baldrich
- col·lecció Planas Cisternas

145. ***Broma de vells***
Saint-Étienne, 1901

Neyret Frères (signat: NF)
Seda
33 x 18; 54 x 32; 73 x 45 cm
A partir de l'obra del pintor italià Adolfo Dumini (1863-?).

- AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
- col·lecció Olivella-Baldrich
- col·lecció Planas Cisternas

146. ***El bany***
Saint Étienne

Neyret Frères (signat: NF)
Seda
A partir d'una obra del pintor francès Edmont Alphonse Defonte (1862-?).

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

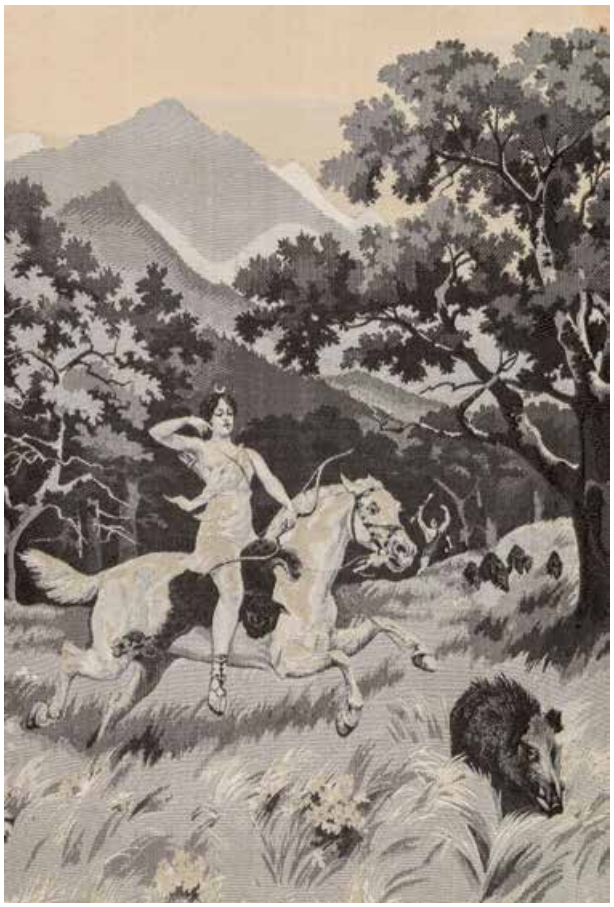

147. ***Caça dels senglars***
Saint-Étienne, 1901

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
33 x 18; 54 x 32 cm
A partir d'una obra del pintor Charles Busson (1859-1933).

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 3

148. ***Discòbol***
Saint-Étienne

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
13 x 17,5 cm
A partir d'una obra del pintor italià Emili Vasarri (1862-1931), el nom del qual va quedar inscrit en el teixit de forma errònia com a Vassari.

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 18

149. ***Les joves pescadores***
Saint-Étienne

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
18,5 x 15 cm
A partir d'una obra del pintor italià Emili Vasarri (1862-1931), el nom del qual va quedar inscrit en el teixit de forma errònia com a Vassari

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 93

150. ***Casa dell'antica Roma con fanciulla che reca un mazzo di fiori e due giovani donne sedute accanto a un tripode***
Saint-Étienne ?

Fabricant: desconegut
Seda
14 x 19 cm
A partir d'una obra del pintor italià Emili Vasarri (1862-1931), el nom del qual va quedar inscrit en el teixit de forma errònia com a Vassari.

· col·lecció Olivella-Cardona 109

151. ***En el gineceu***
Saint-Étienne

Fabricant: Neyret Frères
(signat: NF)
Seda. Teixida en colors
i en blanc/negre.
33 x 18 cm
A partir d'una obra de la
pintora Diana Coomans
(1861-1952).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona
111

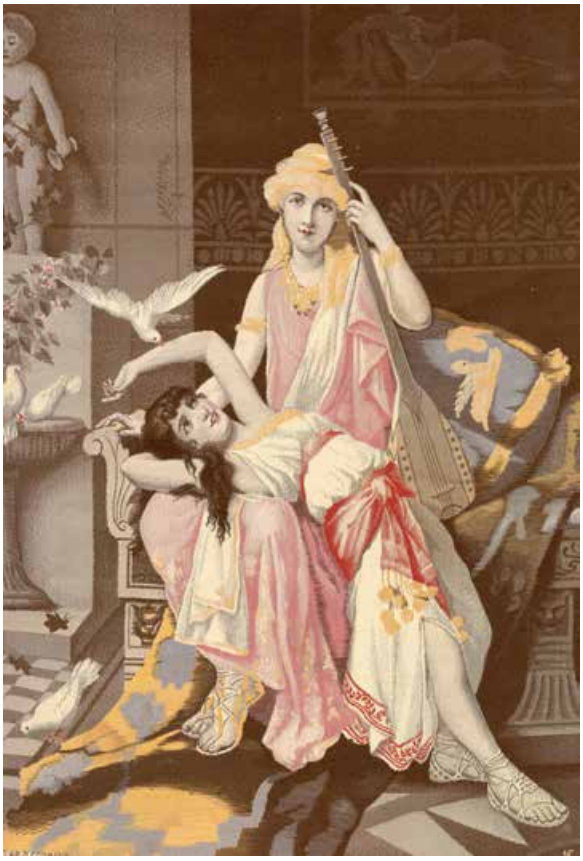

152. ***En els pous***
Saint-Étienne, 1908

Fabricant: Neyret Frères
(signat: NF)
Seda. Teixida en colors
i en blanc/negre.
33 x 18 cm
A partir d'una obra de
la pintora belga Diana
Coomans (1861-1952).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona
61 i 133

153. ***Joventut***
Saint-Étienne ?

Fabricant: Neyret Frères
(signat: NF)
Seda
27 x 32; 44 x 46 cm
A partir d'una obra del pintor
francès Leopold François
Kowalski(y) (1856-1931).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona
143

154. ***El gronxador***
Saint-Étienne ?

Fabricant: Neyret Frères
(signat: NF)
Seda
27 x 32; 44 x 46 cm
A partir d'una obra del pintor
francès Emile Louis Foubert
(1848-1911).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona
156

155. ***L'aurora***
Saint-Étienne

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
seda
32 x 17 cm

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 144

156. ***El crepuscle***
Saint-Étienne

Fabricant: Neyret Frères ?
Seda
31 x 17,5 cm

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 158

157. ***La Primavera***
Barcelona, 1863

Fabricant:
Benet Malvehy i Piqué
Seda

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
· MPICA 9.325

158. ***Indiscreció***
Saint-Étienne, 1a meitat segle XX

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
48 x 32; 70 x 45 cm
A partir d'una obra del pintor
Jules Girardet (1856-1946).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 145

159. ***La jove màrtir***
Saint-Étienne

Neyret Frères (signat: NF)
Seda
A partir de l'obra del mateix títol del pintor
francès Paul Delaroche (1797-1858).

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó.
Col·lecció de teixits artístichs

160. ***El comiat***
Saint-Étienne, 1a meitat segle XX

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
48 x 32; 70 x 45 cm
A partir d'una obra del pintor
Jules Girardet (1856?-1938).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 146

161. ***La font***
Saint-Étienne, 1926

Fabricant: Neyret Frères
(signat: NF)
Seda
30 x 18; 54 x 32; 73 x 45;
12 x 7 cm
A partir d'una obra del
pintor francès Emile Munier
(1810?-1895).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 22

162. ***La lletera***
Saint-Étienne, 1930

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
33 x 18; 54 x 32 cm
A partir d'una obra del pintor francès
Jean-Baptiste Greuze (1725-1805).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 94

163. ***El càntir trencat***
Saint-Étienne, 1930

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
33 x 18; 54 x 32 cm
A partir d'una obra del pintor francès
Jean-Baptiste Greuze (1725-1805).

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó.
Col·lecció de teixits artístichs
· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 95

164. ***La lliçó de clavecí***
Saint-Étienne, 1921

Fabricant: Neyret Frères
(signat: NF)
Seda
33 x 18; 54 x 32; 73 x 45 cm
A partir d'una obra del pintor
francès Jules-Alexis Muenier
(1863-1942).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 107

165. ***Tendresa maternal***
Saint-Étienne ?

Fabricant: desconegut
Seda
26,5 x 18 cm
A partir d'una obra del pintor
francès Léon Bazille Perrault
(1832-1908).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 103

166. ***El fillol***
Saint-Étienne

Fabricant: Neyret Frères
(signat: NF)
Seda
30 x 29 cm
A partir d'una obra del pintor
Joseph Guillen Simont
(1875-1968).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 108

167. ***Casament***
Saint-Étienne, 1911

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
12 x 7 cm

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 23

168. ***Bateig***
Saint-Étienne, 1911

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
12 x 7 cm

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 24

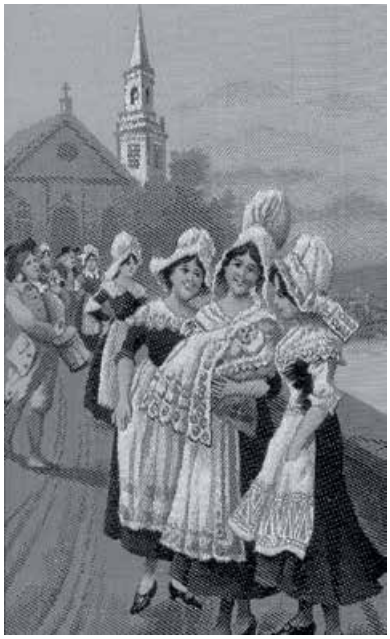

169. ***Rouget de Lisle cantant "La Marsellesa"***
Saint-Étienne, 1926

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
34 x 32 cm
A partir d'una obra del pintor francès Isidore Pils (1813-1875).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 165

170. ***Bons amics***
Saint-Étienne, 1908

Fabricant: Neyret Frères
(signat: NF)
Seda
30 x 18; 54 x 32 cm
A partir d'una obra del pintor
alemany Paul Hermann Wagner
(1852-1937).

- AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
- col·lecció Olivella-Baldrich
- col·lecció Olivella-Cardona 57

171. ***Edat feliç***
Saint-Étienne, 1905

Fabricant: Neyret Frères
(signat: NF)
Seda
18 x 20; 30 x 32 cm
A partir d'una obra del
pintor anglès Percy Tarrant
(1855-1934).

- CDMT 19.311
- col·lecció Olivella-Baldrich
- col·lecció Olivella-Cardona 84

172. ***"Ronde Roses"***
Saint-Étienne

Fabricant: Neyret Frères
(signat: NF)
Seda
23 x 18 cm
A partir d'una obra del pintor anglès Percy Tarrant (1855-1934).

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 60

173. ***Seguiu a la guia***
Saint-Étienne, 1905

Fabricant: Neyret Frères
(signat: NF)
Seda
18 x 20; 30 x 32 cm
A partir d'una obra del pintor anglès Percy Tarrant (1855-1934).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 102

174. ***Dante a l'Infern. Mathilda***
Saint-Étienne, 1901

Fabricant: Staron Pierre & Fils
Seda
37 x 20 cm
A partir d'una de les il·lustracions que l'artista francès Gustave Doré (1832-1883) va fer per l'edició anglesa de la *Divina Comèdia* (c. 1857) de Dante Aligheri

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 51

175. ***"Bat l'eau"***
Saint-Étienne, 1928

Fabricant: Neyret Frères
(signat: NF)
Seda
18 x 20; 30 x 32; 45 x 50 cm
A partir d'una obra del
pintor francès Paul Tavernier
(1852-1943).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 67

176. ***Cérvols al bosc***
Saint-Étienne, 1927

Fabricant: Neyret Frères
(signat: NF)
Seda
18 x 20; 30 x 32; 45 x 50; 8 x 10 cm
A partir d'una obra de la pintora
francesa Rose Bonheur (1822-1899).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 136

177. ***A l'estany***
Saint-Étienne

Fabricant: Neyret Frères
(signat: NF)
18 x 20; 30 x 32 cm
A partir d'una obra del pintor alemany Anselm Feuerbach (1829-1880).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 142

178. ***Passeig en barca***
Saint-Étienne

Fabricant: Neyret Frères
(signat: NF)
Seda
18 x 20; 30 x 32 cm
A partir d'una obra del pintor americà Lionel Walden (1861-1933).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 132

179. ***"Les rivaux"***
Saint-Étienne

Fabricant: Neyret Frères ?
Seda
30 x 13,7 cm
9,5 x 19,5 cm
A partir d'una obra del pintor anglès Maude Goodman (1860-1938).

· col·lecció Olivella-Baldrich

180. ***Encantat***
Saint-Étienne ?

Fabricant: desconegut
Seda
26,5 x 18 cm
A partir d'una obra del pintor austríac
Ernst Nowack (1851-1919).

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó.
Col·lecció de teixits artístichs.
· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 168

181. ***Ball de màscares***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
Seda
28 x 18 cm
A partir de l'obra "Ball en Societat" del pintor
espanyol Eduardo-León Garrido (1856-1949).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 169

182. ***Presentació del nadó***
Saint-Étienne

Fabricant: Neyret Frères ?
Seda
52,5 x 29,8 cm
Basat en una obra del pintor italià
Giuseppe Signorini (1857-1932).

· col·lecció Olivella-Baldrich

183. ***Joc d'escacs***
Saint-Étienne

Fabricant: Neyret Frères ?
Seda
Basat en una obra del pintor italià Giuseppe Signorini (1857-1932).

· col·lecció Olivella-Baldrich

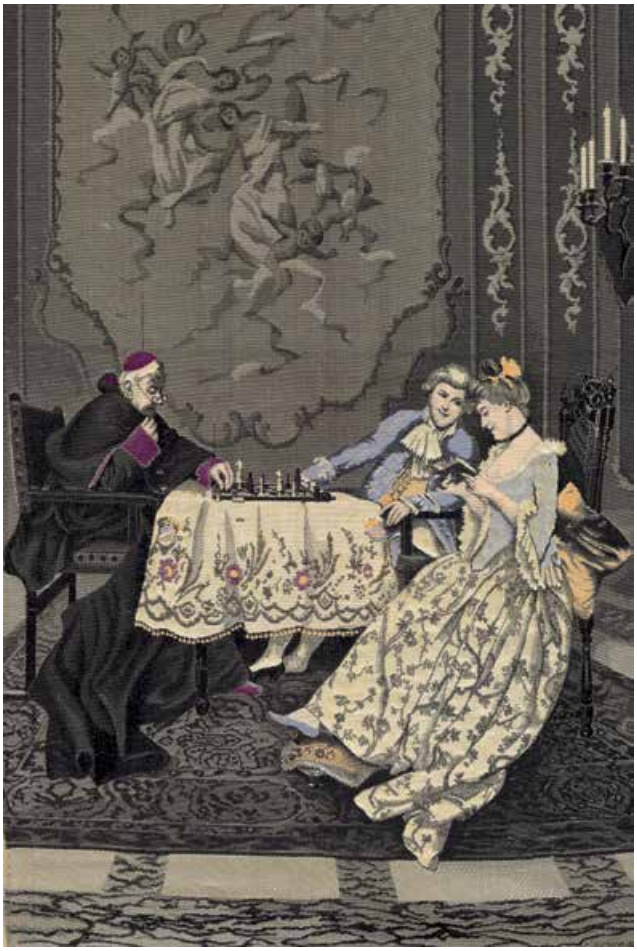

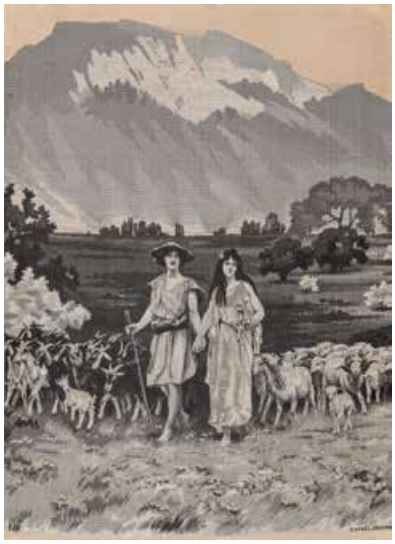

184. ***Idil·li campestre***
Saint-Étienne, 1901-1902

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
33 x 18; 54 x 32 cm
A partir d'una obra del pintor anglès Jean Léon Gérome (1824-1904?).

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
· col·lecció Olivella-Baldrich

185. ***Daphnis i Chloé***
Saint-Étienne, 1901

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
30 x 32; 45 x 45 x 45 cm
A partir d'una obra del pintor anglès Jean Léon Gérome (1824-1904?).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 101 i 137

186, 187, 188 i 189.

Pastorals

Origen desconegut

Fabricant: desconegut

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

190. ***Leda i el cigne***
Coventry, c. 1890

Fabricant: Thomas Stevens
Seda
Reproducció feta a partir de l'obra del pintor francès Tony Robert-Fleury (1837-1912).

· col·lecció Olivella-Baldrich

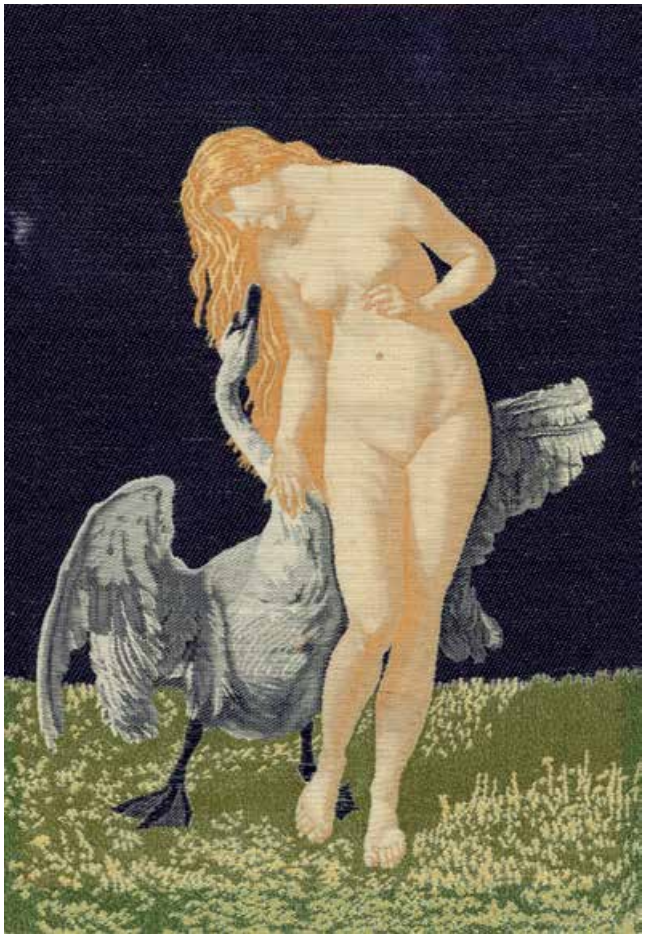

191. ***Romeo i Julieta***
Saint-Étienne ?

Fabricant: desconegut
Seda
26 x 13,5 cm
A partir d'una obra del pintor austríac Hans Makart (1840-1884).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 78

192. ***Romeo i Julieta***
Saint-Étienne ?

Fabricant: desconegut
Seda
Inscripció: *Roméo et Juliette – San Etienne – Format 18X30 cm – d'apres MAN?*

· col·lecció Olivella-Baldrich

193. ***Romeo i Julieta***
Saint-Étienne ?

Fabricant: desconegut
Seda
29 x 18,5 cm
A partir d'una obra del pintor austríac
Rudolf Rössler (1864-1934).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 134

194. ***Pierrot i Colombina***
Saint-Étienne ?

Fabricant: desconegut
Seda
19 x 9 cm
A partir d'una obra del pintor belga
Jan Van Beers (1852-1927).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 140

195. ***Titelles***
Saint-Étienne, 1930

Fabricant: Neyret Frères (signat:NF)
Seda
38 x 18 cm
Inscripció: *Arlequin Roi de Gerendib.*
A partir d'una obra del pintor italià
Antonio Lonza (1846-1918).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 125

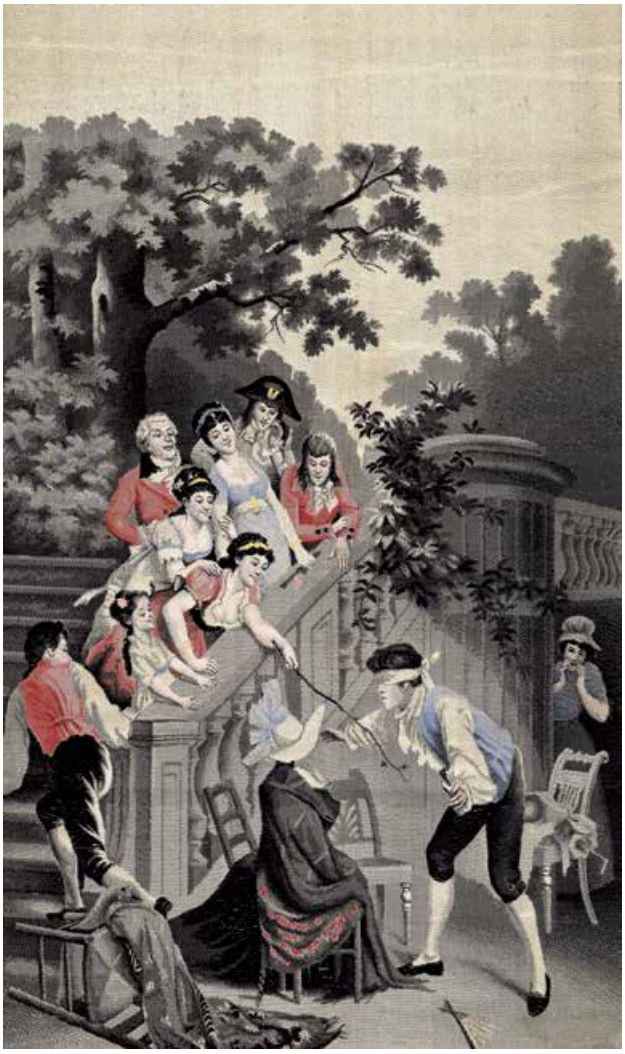

196. ***La gallineta cega***
Saint-Étienne, 1930

Fabricant: Neyret Frères
(catàleg de Neyret Frères S.A.)
Seda
38 x 18
A partir d'una obra del pintor francès
Charles-Alexandre Coessin de la Fosse
(1829-1910).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 127

197. ***Banquet de noces***
Saint-Étienne ?

Fabricant: desconegut
Seda
17,5 x 27 cm
A partir d'una obra del pintor francès Alexandre Louis Leloir (1843-1884).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 128

198. ***Sessió de pose***
Saint-Étienne ?

Fabricant: desconegut
Seda
17,5 x 27,5 cm
A partir d'una obra del pintor francès Alexandre Louis Leloir (1843-1884).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 97

199. ***La declaració***
Saint-Étienne ?

Fabricant: desconegut
Seda
25,5 x 17 cm
A partir d'una obra del pintor francès Victor Renault (1864-1940).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 87

200. ***Tocant l'orgue***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
31 x 22 cm
Inscripció: *Jouer d'orgue.*

· col·lecció Olivella-Cardona 119

201. ***El fabricant de paper***
Alemanya

Fabricant: desconegut
12,5 x 9 cm
Inscripció: *Papiermacher.*

· col·lecció Olivella-Cardona 120

202. ***El vinicultor***
Alemanya

Fabricant: desconegut
Seda
12 x 9 cm
Inscripció: *Winzer.*

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 121

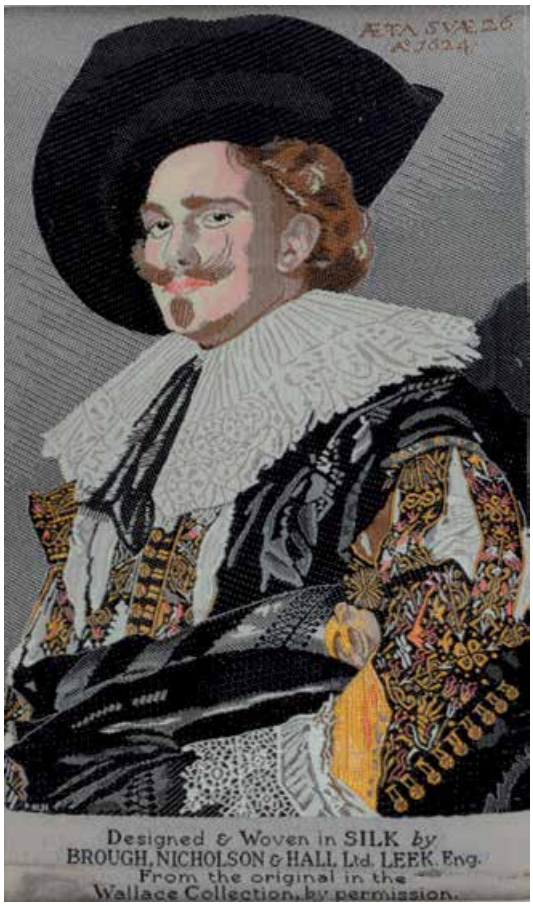

203. ***L'home que somriu***
Leek (Anglaterra), 1954

Fabricant: Brough, Nicholson & Hall Ltd.
14,5 x 8 cm
Inscripció: *Designed & Woven in silk by BROUGH, NICHOLSON & HALL Ltd. LEEK, Eng. From the original in the Wallace Collection, by permission.*
Reproducció del quadre del pintor neerlandès Frans Hals (1582-1666). Teixit commemoratiu del 150 aniversari de l'empresa.

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 129

204. ***El sastre***
Leek (Anglaterra), 1959

Fabricant: Brough, Nicholson & Hall Ltd.
Seda
13 x 8 cm
Inscripció: *Designed & Woven in silk by BROUGH, NICHOLSON & HALL Ltd. LEEK, Eng. Reproduced by courtesty of the Trustees, The National Gallery, London.*
Reproducció del quadre del pintor italià Giovanni Batista Moroni (1520-1578). Teixit commemoratiu del 150 aniversari de l'empresa.

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 130

205. ***Automobilistes***
Saint-Étienne, 1904

Fabricant: Staron Pierre & Fils
Seda
20 x 30 cm

· col·lecció Olivella-Cardona 141

206. ***Creuant el rierol***
Saint-Étienne, c. 1905

Fabricant: Staron Pierre & Fils
Seda
31,5 x 17,5 cm

· col·lecció Olivella-Cardona 66

207. ***Lluna de mel***
Saint-Étienne ?

Fabricant: desconegut
Seda
33 x 17,5 cm

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona
135 i 166

208. ***Grace Darling, heroïna victoriana***
Coventry, 1893

Fabricant: Thomas Stevens
Seda

· AHBDN. Fons Pau Rodon
i Amigó. Col·lecció de teixits
artístichs

209. ***La Primavera***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
35,5 x 18 cm
Inscripció: *Printemps*.

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 154

210. ***L'Estiu***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
35,5 x 18 cm
Inscripció: *Eté*.

· col·lecció Olivella-Baldrich

211. ***La Tardor***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
35,5 x 18 cm
Inscripció: *Automme*.

· col·lecció Olivella-Baldrich

212. ***L'Hivern***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
35,5 x 18 cm
Inscripció: *Hiver*.

· col·lecció Olivella-Baldrich

213. ***Sense títol***
Nova York

Fabricant: The National Ribbon Co.
Seda
18,5 x 9,5 cm
Inscripció: *The National Ribbon Co.*

· col·lecció Olivella-Cardona 96

214. ***Sense títol***
França, inici s. XX

Fabricant: Vivier-Merle et Denis - Le tisserand
Seda
25 x 16,5 cm
Inscripció: *Vivier-Merle et Denis - Le tisserand.*

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 122

215. ***Sense títol***
França, inici s. XX

Fabricant: Vivier-Merle et Denis - Le tisserand
Seda
17 x 23 cm
Inscripció: *Vivier-Merle et Denis - Le tisserand.*
A partir d'un dibuix d'Angelo Trentin (1850-1912)

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 161

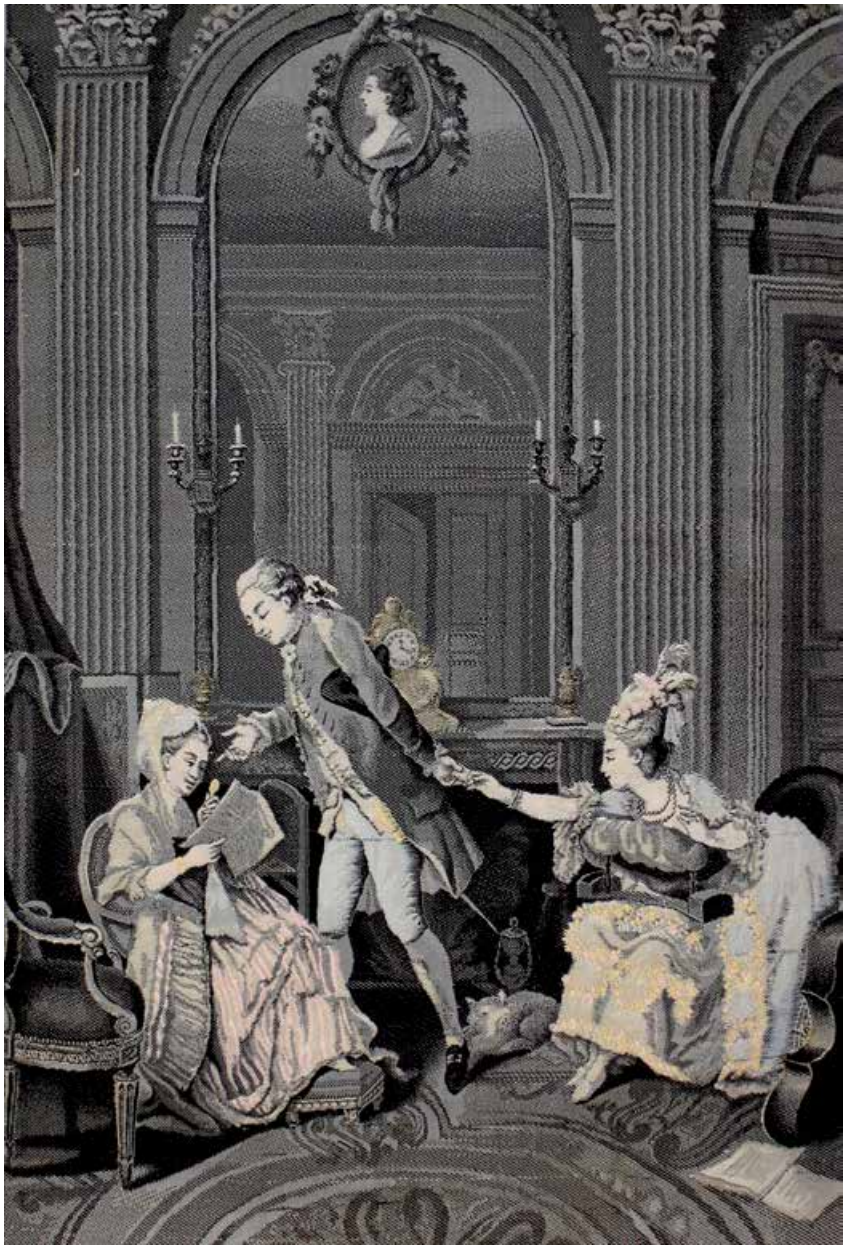

216. ***Sense títol***
Saint-Étienne ?

Fabricant: desconegut
Seda
42 x 28,5 cm

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 152

217. ***Sense títol***
Saint-Étienne ?

Fabricant: desconegut
Seda
Inscripció: *d'après Toviglia ?*

· col·lecció Olivella-Baldrich
· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

218. ***Sense títol***
Saint-Étienne ?

Fabricant: desconegut
Seda
13,5 x 12,5 cm

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 159

219. ***Sense títol***
Saint-Étienne ?

Fabricant: desconegut
Seda
34,5 x 17,5 cm
A partir d'una obra del pintor francès Lionel Noel Royer (1852-1926).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 167

220. ***Sense títol***
Saint-Étienne ?

Fabricant: desconegut
Seda
19 x 13 cm

· col·lecció Olivella-Cardona 126

221. ***Sense títol***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
Seda

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

222. ***Sense títol***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
Seda

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

Escenes religioses

223. ***La Immaculada Concepció***
Saint-Étienne, 1901

Fabricant: Staron Pierre & Fils
Seda
80 x 56 cm
Inscripció: *L'Immaculée Concepcion d'après Murillo.*
Teixit que reprodueix el quadre de Bartolomé Esteban Murillo (1617-1682), del mateix títol.

· CDMT 10.747
· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 164

224. ***La Concepció***
Sabadell, 1917

Fabricant: Escola Industrial d'Arts
i Oficis de Sabadell
Seda
36,5 x 20 cm
Inscripció: *N. Giralt - Escuela Industrial Sabadell - La Concepción - cuadro de J. B. Tiepolo (Museo del Prado).*
Direcció tècnica: Narcís Giralt Sallarès
A partir de l'obra del mateix títol
de J.B. Tiepolo (1696-1770).

· MHS 1.725

225. ***La Immaculada Concepció***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
6,5 x 4 cm
Inscripció: *Purísima Concepción.*

· col·lecció Olivella-Cardona 86

226. ***La Immaculada Concepció***
Coventry, inicis del s. XX

Fabricant: Thomas Stevens
Seda
16 x 6,5 cm

· CDMT 11.149

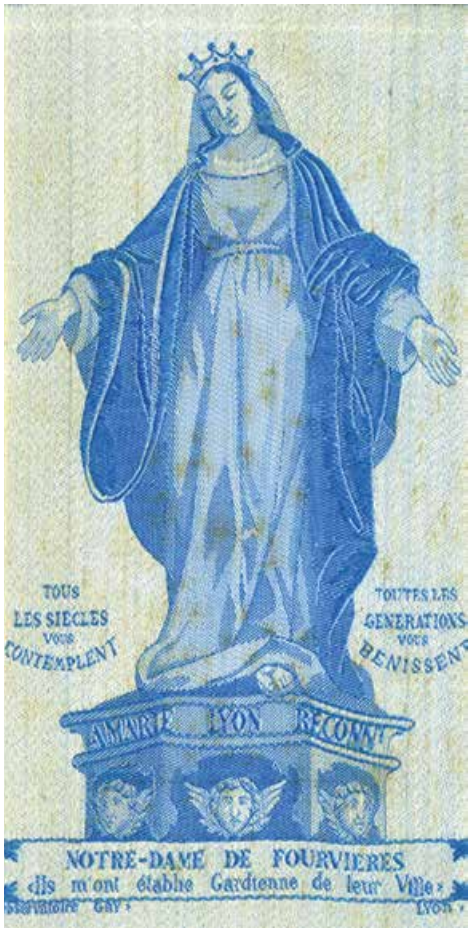

227. ***Notre Dame de Fourvieres***
Lió, 1873

Fabricant: Fraisse Gerest
Seda
16 x 7,6 cm
Inscripció: *Tous les siecles vous contemplent – Toutes les generations vous benissent – A Marie Lyon Reconnt – Notre-Dame de Fourvieres – Ils m'ont établie Gardienne de leur Ville – Observatoire Gay – Lyon – Fraisse Gerest – 1873.*

· col·lecció Olivella-Baldrich

228. ***Mater Dolorosa***
Saint-Étienne, 1903

Fabricant: Neyret Frères
(signat: NF)
Seda
40 x 18; 50 x 32; 73 x 45;
12 x 7 cm
A partir d'una obra del pintor Guido Reni (1565-1642).

· CDMT 10.839
· col·lecció Antoni i Montserrat Bargalló

229. ***Mater Dolorosa***
Saint-Étienne, 1902

Fabricant: Neyret Frères
(catàleg de Neyret Frères S.A.)
Seda
11 x 7 cm

· col·lecció Olivella-Baldrich

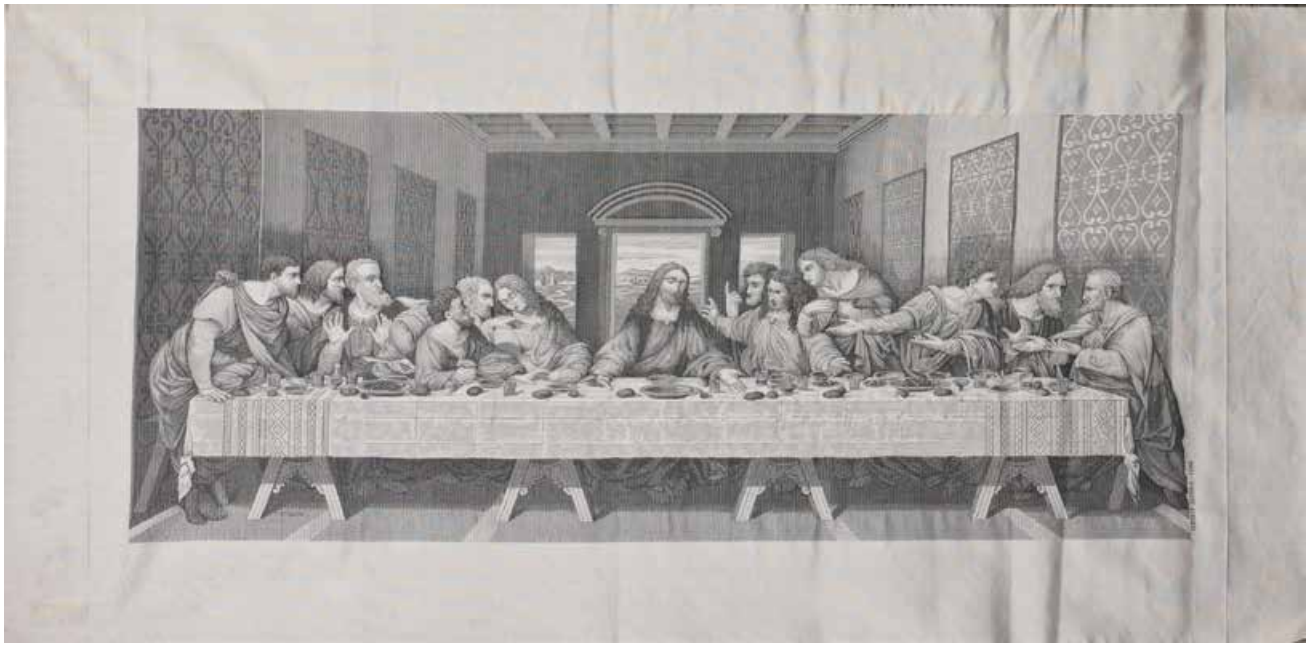

230. ***L'últim sopar***
Como, s. XX

Fabricant: Istituto Setificio
Seda
58,5 x 118,5 cm
Dibuixant: T. Strazza
A partir de l'obra del mateix títol
de Leonardo da Vinci (1452-1519).

· CDMT 10.717

231. ***L'últim sopar***
Saint-Étienne, 1918

Fabricant: Neyret Frères
(catàleg de Neyret Frères S.A.)
Seda
46 x 45 cm
A partir de la pintura mural del mateix
títol de Joseph-Jean Aubert (1849-1924),
a l'església de Notre-Dame-des-Champs
de París (c. 1876).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Planas Cisternas

232. ***Crist a la creu***
Saint-Étienne, c. 1900

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
40 x 18; 60 x 32; 90 x 45; 15 x 7 cm

· CDMT 10.840
· MPICA 9.326
· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 42

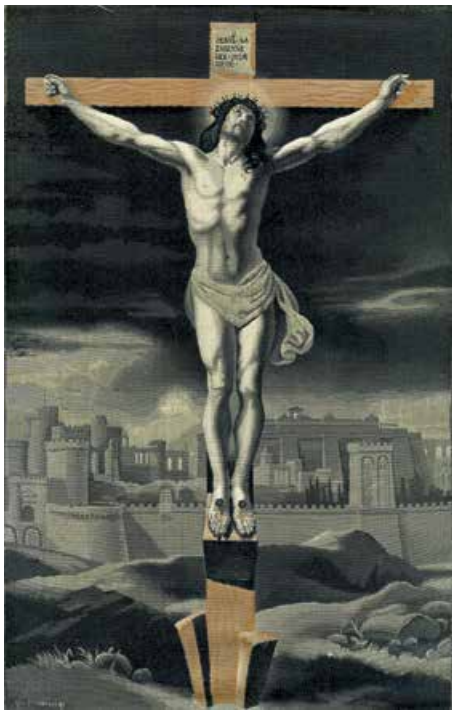

233. ***Crist a la creu***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
Seda

· col·lecció Olivella-Baldrich

234. ***Ecce Homo***
Saint-Étienne, 1913

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
40 x 18; 50 x 32; 73 x 45 cm
A partir de l'obra de Guido Reni (1575-1642) del mateix títol.

· CDMT 11.238
· mNACTEC. Fons Ferran Calabuig. 8.872
· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Antoni i Montserrat Bargalló
· col·lecció Planas Cisternas

235. ***Ecce Homo***
Coventry, 1888

Fabricant: Thomas Stevens
Seda
A partir de l'obra de Guido Reni (1575-1642) del mateix títol.

· col·lecció Olivella-Baldrich

236. ***Sagrat Cor***
Saint-Étienne, 1913

Fabricant: Neyret Frères (catàleg de Neyret Frères S.A.)
Seda
28 x 18 cm

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
· mNACTEC. Fons Ferran Calabuig. 8.817

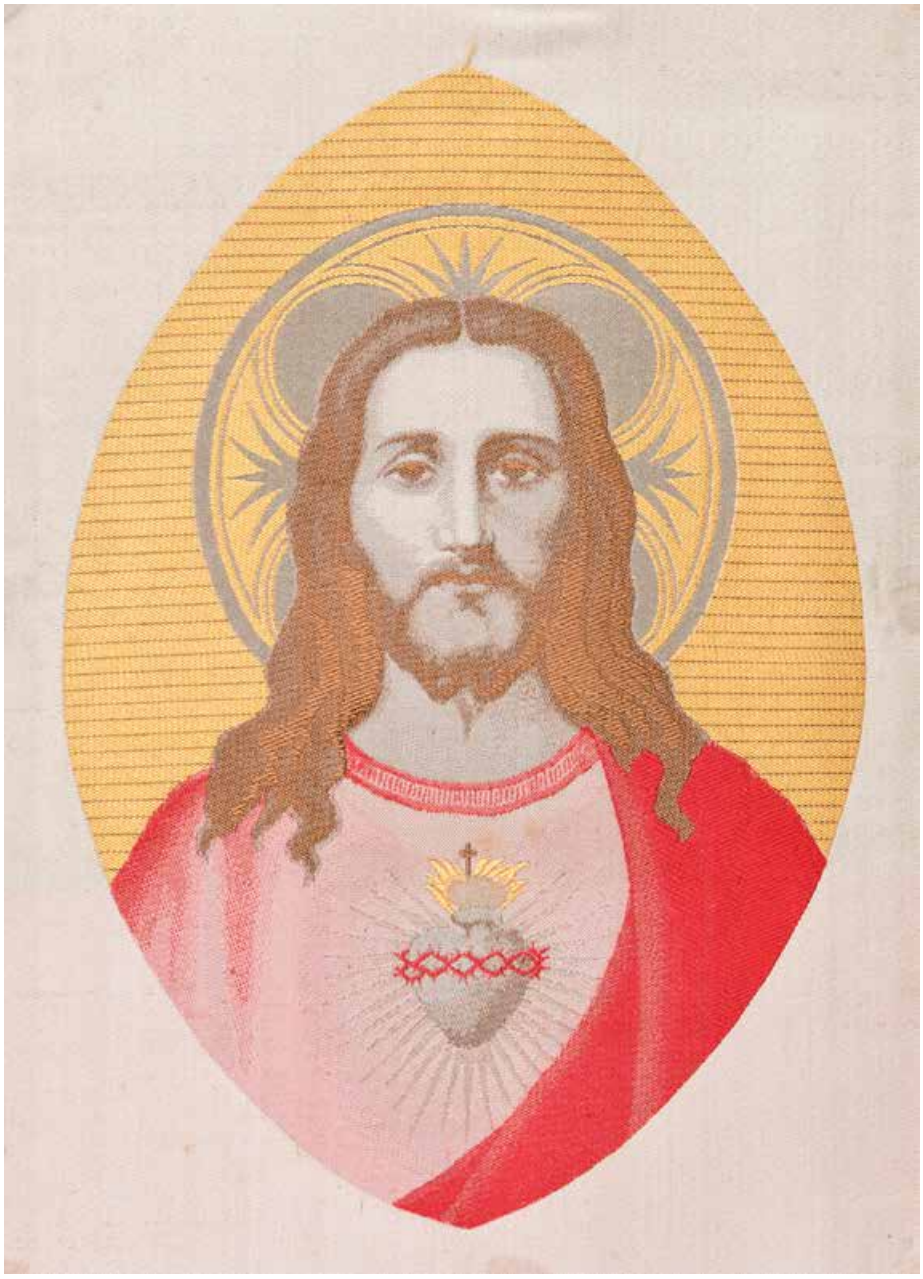

237. ***Crucifixus Est***
Sabadell, 1955

Fabricant: Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell
Direcció tècnica: Josep Vilardell Cotó
Inscripció: *Crucifixus Est – Sabadell – 1955 – EI - JV*

· col·lecció Josep Cusidó Muñoz

238. ***Mare de Déu dels Desemparats***
Origen desconegut, 1909

Fabricant: desconegut
Seda
36 x 23,5 cm
Inscripció: *N.S. de los Desamparados – II Exposición Regional Valenciana – 1909.*

· CDMT 21.677

239. ***Mare de Déu dels Desemparats***
València, 1923

Fabricant: M. Duato Sales
Seda
19 x 13,5 cm
Inscripció: *C. e H.Cots Dibº - Coronación Pontificia – Ntra. Sra. de los Desamparados – M.Duato Sales S. en C. Fabº - Valencia - Mayo 1923.*

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

240. ***Mare de Déu dels Desemparats***
València

Fabricant: Fábrica de pasamaneria de Catalá y Moltó Herms.
Inscripció: *Ntra. Sra. de los Desamparados – Fábrica de pasamaneria de Catalá y Moltó Herms. – P.Collado 5 – Valencia – R.Aguilar. Valencia.*

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

241. ***Verge del Pilar***
Sabadell, 1908

Fabricant: Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell
Seda
24 x 11,5 cm
Direcció tècnica: Narcís Giralt Sallarès
Primer teixit artístic conegut fet a l'Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell. Teixit en commemoració de la participació de Sabadell a l'exposició Hispano-Francesa de 1908 celebrada a Saragossa.

- AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
- MHS 1.727
- col·lecció Antoni i Montserrat Bargalló

242. ***Verge del Pilar***
Inicis del s. XX

Fabricant: desconegut
Seda
14 x 7,5 cm
Inscripció: Bendita y alabada sea. *La hora en que la Sma. Virgen vino en carne mortal a Zaragoza.*

- CDMT 12.837 i 12.838
- col·lecció Olivella-Baldrich
- col·lecció Olivella-Cardona 32 i 43

243. ***Verge del Pilar***
Manresa, c. 1930 (?)

Fabricant: Perramón y Badía, S.A.
Seda
62,5 x 7,5 cm
Dibuixant: Ars Tèxtil
Inscripció: *Bendita y alabada sea la hora en que Maria Santisima vino en carne mortal a Zaragoza – Dib. Ars Textil – Fab. Perramon y Badia Ltda.*

- CDMT 19.940

244. ***Mare de Déu de la Salut***
Sabadell, 1929

Fabricant: Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell
Direcció tècnica: Narcís Giralt Sallarès
Cotó
59,5 x 32,5 cm
Inscripció: *Ntra. Sra. De la Salud – Patrona de Sabadell*.
L'any 1929 l'Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell participà en l'Exposició Internacional de Barcelona. Aquest teixit es creà expressament per aquest esdeveniment.

- MHS 1.742
- mNACTEC. Fons Ferran Calabuig. 8820

245. ***Maria Virgo***
Saint-Étienne, 1898

Fabricant: Neyret Frères
(catàleg de Neyret Frères S.A.)
Seda
35 x 18; 56 x 32 cm
Inscripció: *Maria Virgo.*
Teixit fet a partir d'una pintura de Felix-Jules Lacaille (1856-1923).

- AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
- mNACTEC. Fons Ferran Calabuig. 8.892
- col·lecció Olivella-Baldrich
- col·lecció Olivella-Cardona 59

246. ***Mare de Déu de Montserrat***
Catalunya, inicis del s. XX

Fabricant: desconegut
Seda
22 x 16 cm
Inscripció: *La Perla de Cataluña. N.S. de Montserrat.*

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona, 1

247. ***Mare de Déu de Montserrat***
Sabadell, 1929

Fabricant: Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell
Direcció tècnica: Amadeu Cusidó
Estam
Inscripció: *N.S. de Montserrat – Escuela Industrial – A. Cusido - Sabadell.*

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
· MHS 1.769
· col·lecció Josep Cusidó Muñoz

248. ***Mare de Déu de Montserrat***
Catalunya, inicis del s. XX

Fabricant: desconegut
Seda
12,5 x 6,5 cm
Inscripció: *Ntra Sra de Montserrat*.

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona, 52

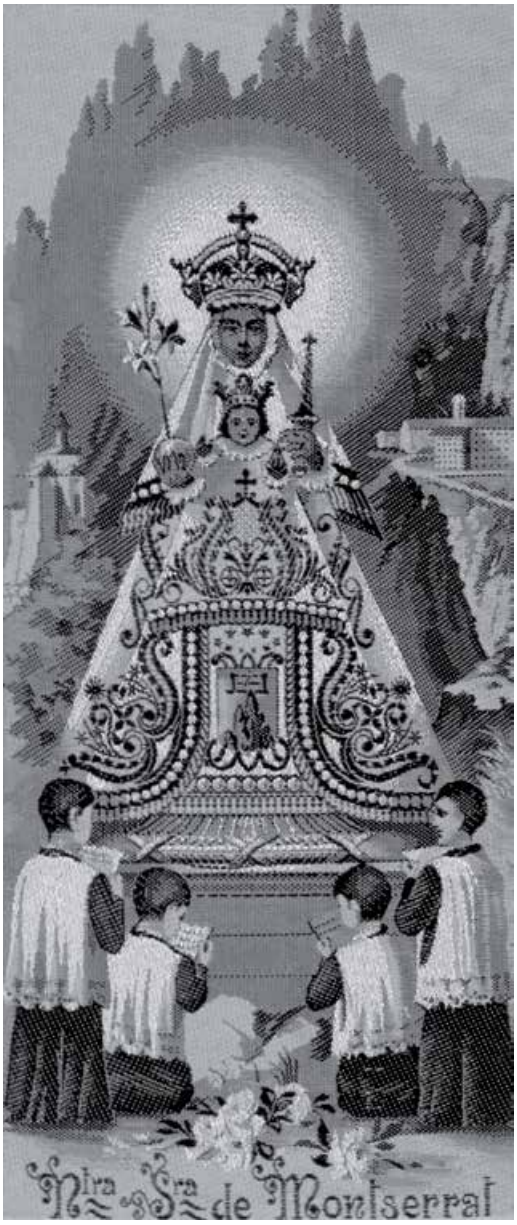

249. ***Mare de Déu de Montserrat***
Catalunya, inicis del s. XX

Fabricant: desconegut
Seda
14 x 6 cm
Inscripció: *Ntra Sra de Montserrat*.

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 31 i 170

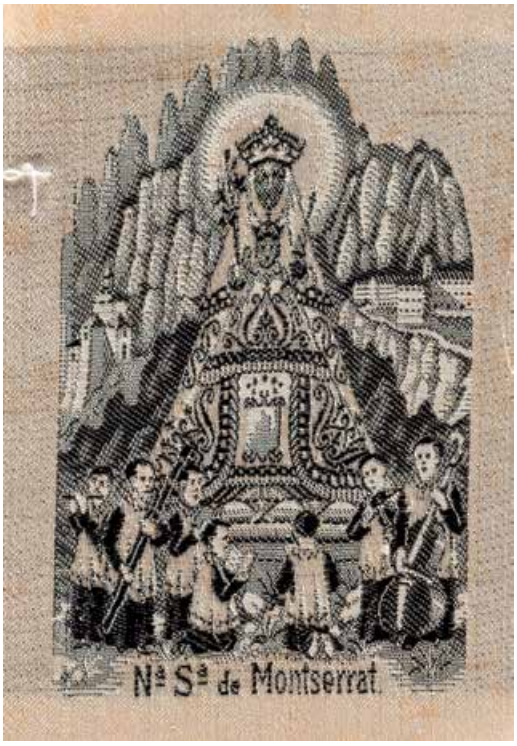

250. ***Mare de Déu de Montserrat***
Barcelona

Fabricant: Ferrer Bernades
Seda
7 x 5 cm
Inscripció: *Nª Sª de Montserrat*.

· CDMT 23.073-1-6
· col·lecció Olivella-Cardona 45

251. ***Mare de Déu de Montserrat***
Barcelona

Fabricant: Ferrer Bernades
4,6 x 3,3 i 5,7 x 3,5 cm
Inscripció: *Ntra. Sra. de Montserrat.*

· CDMT 23.073-1-6
· col·lecció Olivella-Cardona 46

252. ***Mare de Déu de Montserrat***
Barcelona, 1952

Fabricant: T. Alberto (?)
Seda
8,5 x 5 8,5 x 5 cm
Inscripció: *T. Alberto – Barcelona.*

· col·lecció Olivella-Cardona 50

253. ***Mare de Déu de Montserrat***
Manresa, 1964

Fabricant: Perramón y Badía, S.A.
15,5 x 8,5 cm
Inscripció: *Regina Pacis – Ora pro nobis – Fab. Por Perramon y Badia – Manresa – España – MCMLXIV.*

· CDMT 10.720

255. ***Mater Afflictorum***
Saint-Étienne, 1875-1900

Fabricant: Staron & Meyer
Seda
28,7 x 18,3 cm
A partir de l'obra "Virgin Consolatrix" del pintor francès William-Adolphe Bouguereau (1825-1905).

· col·lecció Olivella-Cardona 27

254. ***Sagrat Cor de Maria***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
12,5 x 4,5; 8,5 x 5 cm
Inscripció: *S.C. de Maria*.

· col·lecció Olivella-Cardona 33

256. ***Mare de Déu amb Nen***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
17,5 x 9 cm
A partir d'una obra del pintor italià Nicolo Barabino (1832-1891).

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 38

257. ***Verge de Lourdes***
Saint-Étienne, 1909

Fabricant: Neyret Frères
(signat: NF)
Seda
40 x 18; 60 x 32; 12 x 7 cm
Inscripció: *Je suis l'Immaculee Conception.*

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 56

258. ***Mare de Déu del Perpetu Socors***
Saint-Étienne, 1900

Fabricant: Neyret Frères
(catàleg de Neyret Frères S.A.)
Seda
40 x 18; 60 x 32 cm

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 131

259. ***Mare de Déu de la cadira***
Saint-Étienne

Fabricant: Neyret Frères
(signat: NF)
Seda
33 x 18 cm
Inscripció: *Madonna della Seggiola.*
A partir d'una obra del pintor italià Rafael Sanzio (1483-1520).

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 106

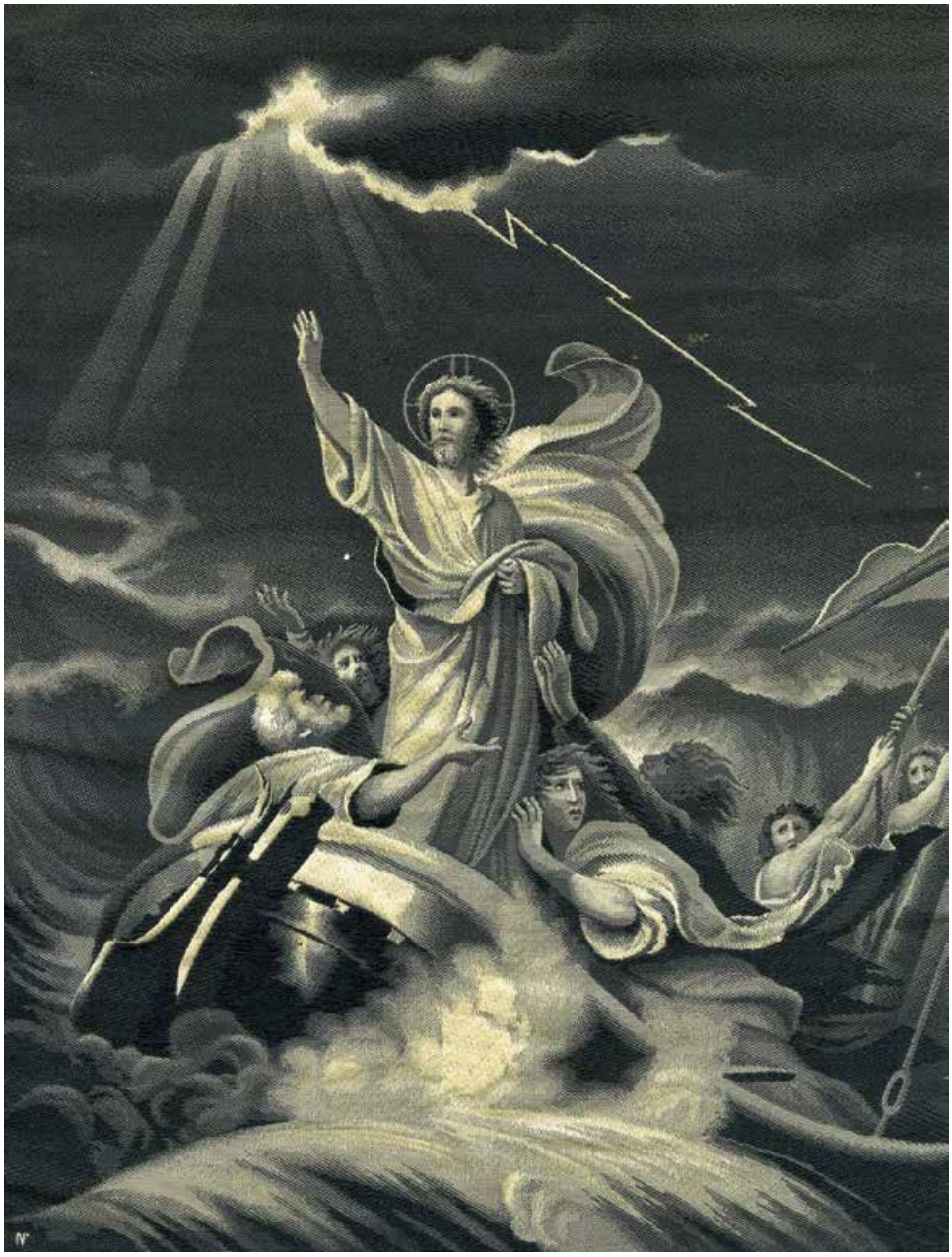

260. ***Jesús apaivagant la tempesta***
Saint-Étienne, 1904

Fabricant: Neyret Frères (signat: NF)
Seda
33 x 18 cm
Basat en una de les obres més conegudes de l'artista francès Raymond Balze (1818-1909).

· col·lecció Olivella-Baldrich

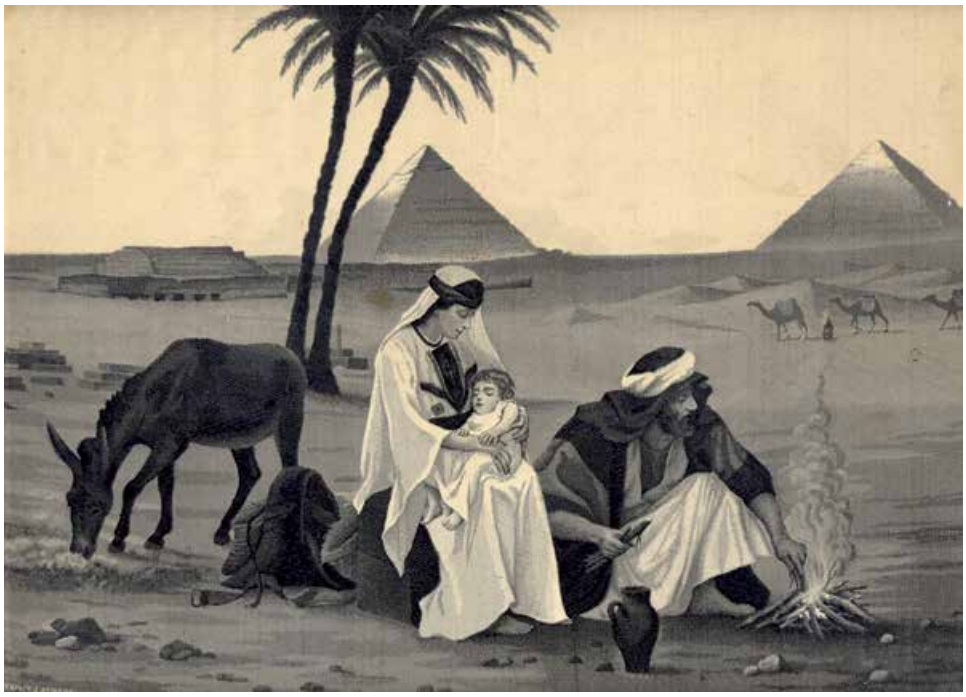

261. ***Descans a Egipte***
Saint-Étienne, 1918

Fabricant: Neyret Frères (catàleg de Neyret Frères S.A.)
Seda
30 x 32 cm
A partir d'una obra del pintor francès Joseph-Jean Aubert (1849-1924).

· col·lecció Olivella-Baldrich

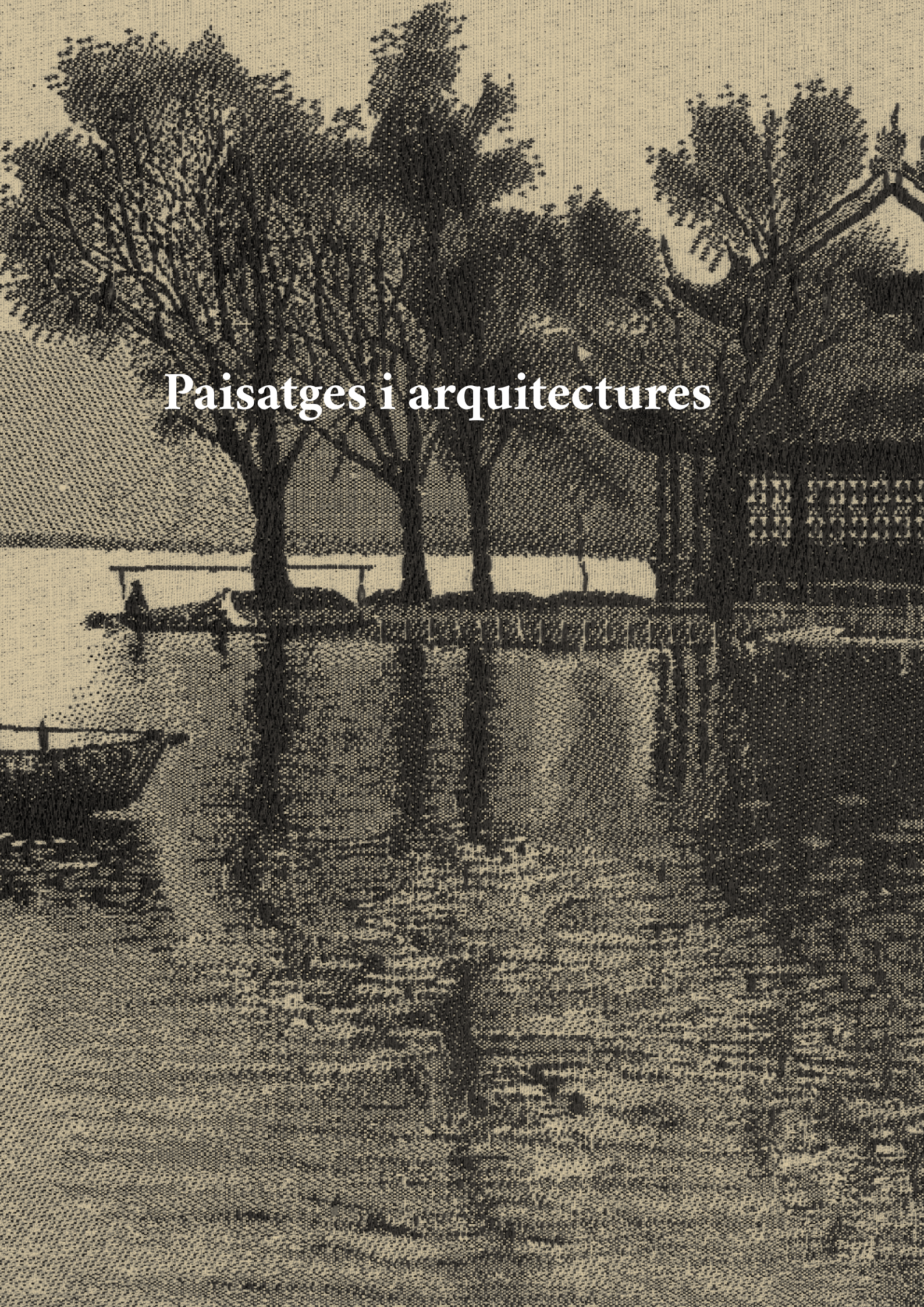

Paisatges i arquitectures

262. ***Vista del West Lake***
Hangchow (Hangzhou, provincia de l'actual Zhejiang, Xina)

Fabricant: Yuan Chin-Ho Silk Weaving Factory
Seda
Inscripció: *Autum Moon Shines on the Smooth Lake. One of the Best Sceneries in West Lake – Made by Yuan Chin-Ho Silk Factory. Hangchow. Chekiang. China.*

· col·lecció Olivella-Baldrich

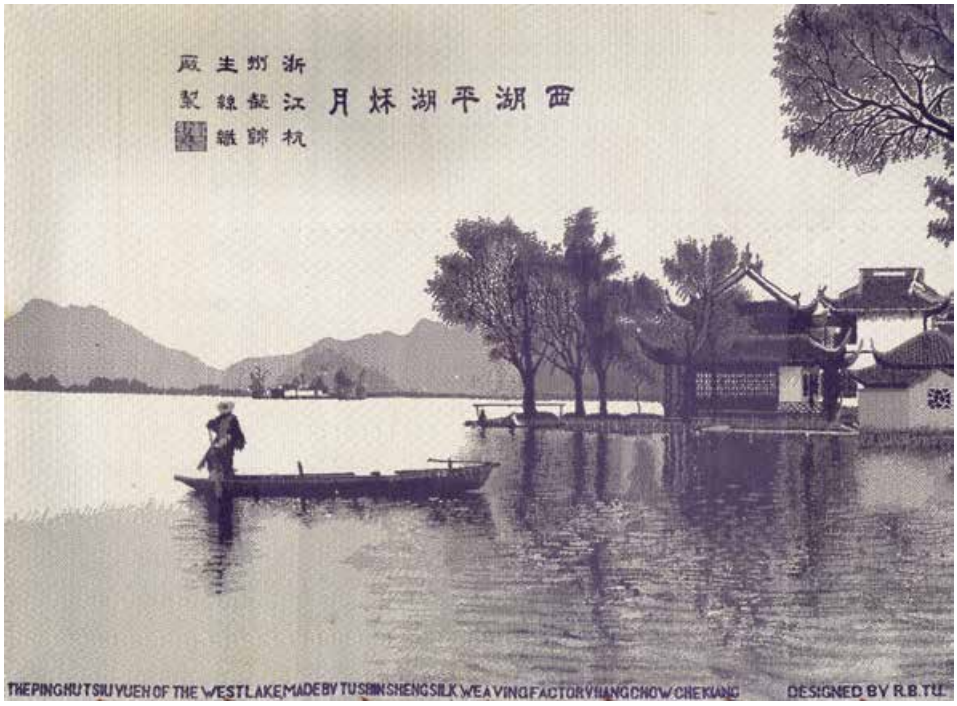

263. ***Vista del West Lake***
Hangzhou, c. 1930

Fabricant: Tu Shin Sheng Silk Weaving Factory
Seda
18 x 24 cm
Dibuixant: R.B.Tu

· col·lecció Olivella-Cardona 83

264. ***Vista del West Lake (?)***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
Seda
19 x 28,5 cm

· col·lecció Olivella-Cardona 139

265. ***Vista de la ciutat de Singapur***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
Seda
18 x 73 cm

· col·lecció Olivella-Baldrich

266. ***Vista de llac de Lugano i del Puig de Sant Salvador***
Itàlia ?

Fabricant: desconegut
Seda
6 x 8,5 cm
Inscripció: *Lugano - Quai e Monte S.Salvatore.*

· col·lecció Olivella-Cardona 157

267. ***Castell de Blarney***
Livingstone Mills, Coventry

Fabricant: W. H. Grant & Co
Seda
6 x 9,5 cm
Inscripció: *Blarney Castle – Made in England – Woven in pure silk.*

· col·lecció Olivella-Cardona 63

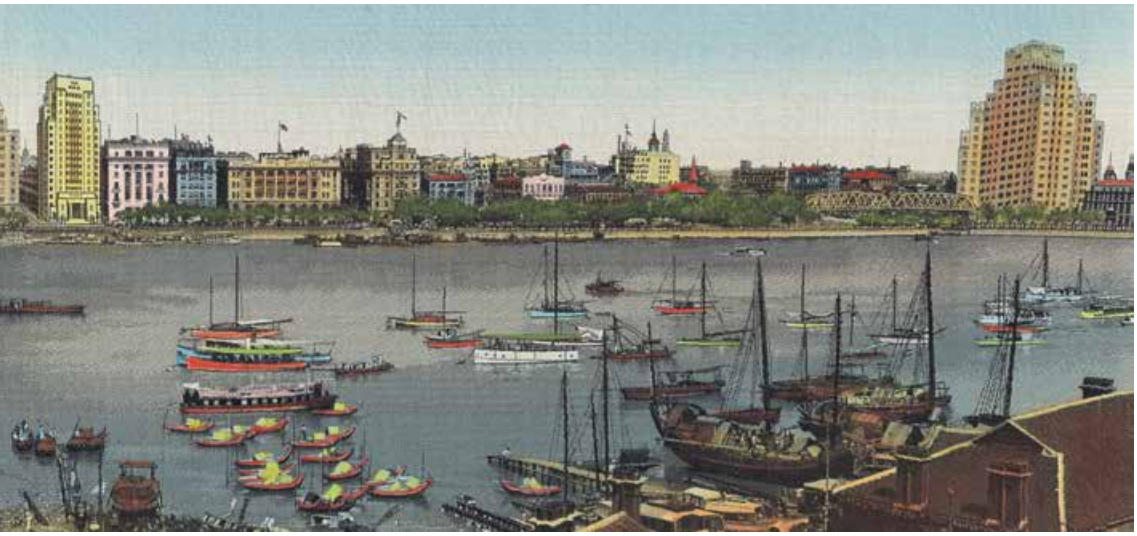

268. ***Vista del Grand Palais. París***
Saint-Étienne

Fabricant: Staron & Meyer ?
Seda
6,5 x 11 cm
Inscripció: *Grand Palais*.

- AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
- col·lecció Olivella-Cardona 64

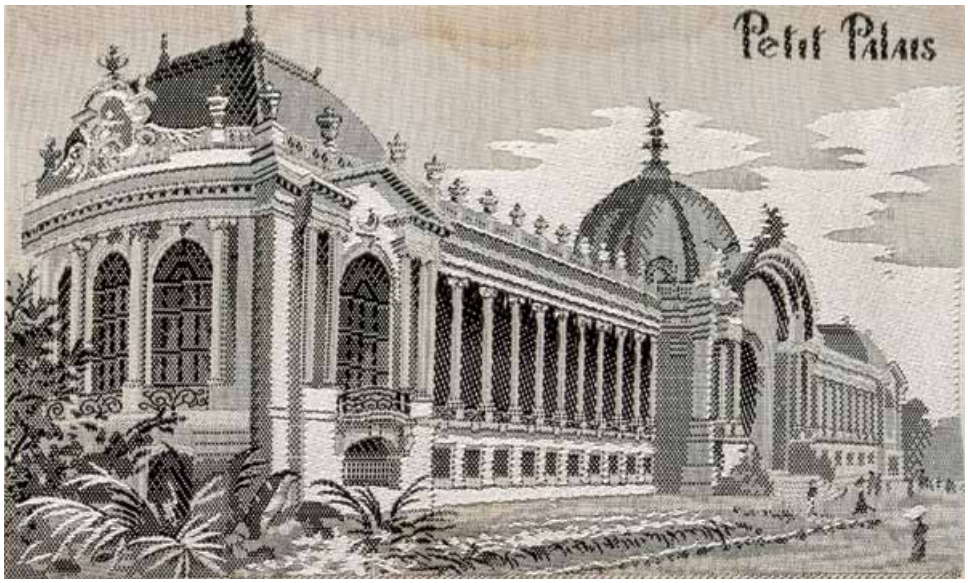

269. ***Vista del Petit Palais. París***
Saint-Étienne

Fabricant: Staron & Meyer ?
Seda
6,5 x 11 cm
Inscripció: *Petit Palais*.

- AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
- col·lecció Olivella-Cardona 65

270. ***Pont d'Alexandre III. París***
Saint-Étienne

Fabricant: Staron & Meyer ?
Seda
Inscripció: *Pont Alexandre III.*

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

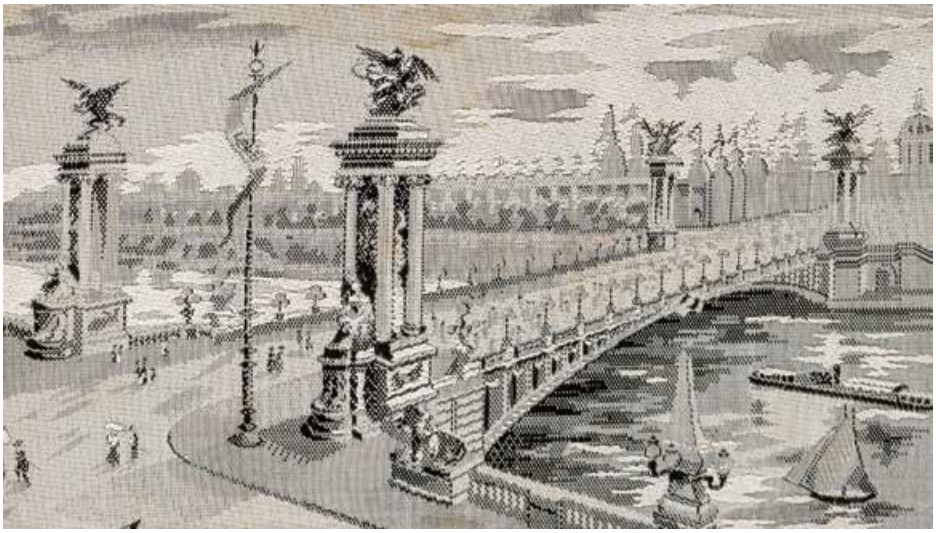

271. ***Vell París***
Saint-Étienne

Fabricant: Staron & Meyer ?
Seda
Inscripció: *Vieux Paris.*

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

272. ***Sant-Étienne***
Saint-Étienne

Fabricant: desconegut
Seda
12 x 9 cm
Inscripció: *St. Etienne. – Hôtel-de-Ville.*

· col·lecció Antoni i Montserrat Bargalló

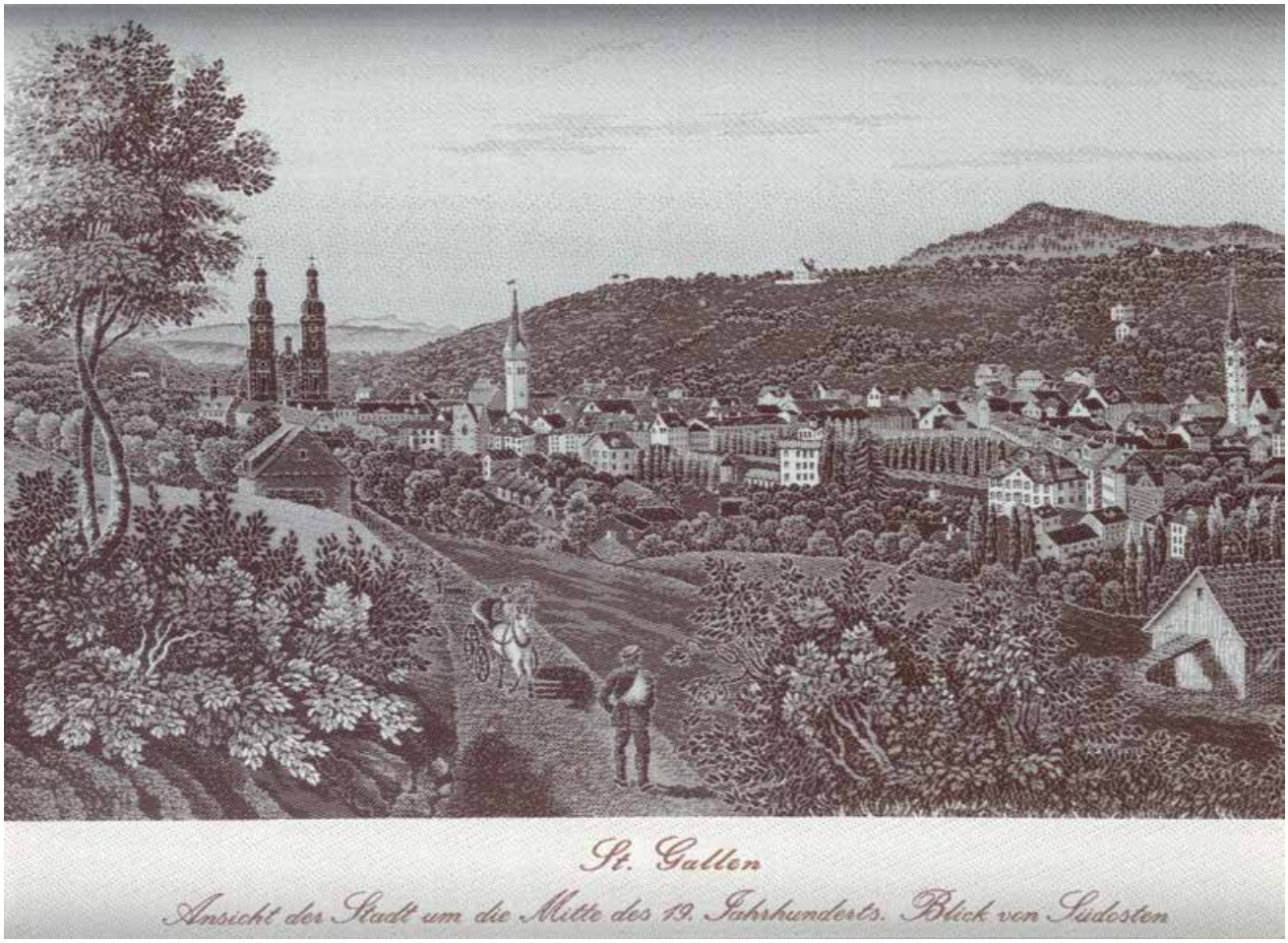

273. ***Panoràmica de Saint Gallen a mitjan del segle XIX***
Suïssa?

Fabricant: desconegut
Seda
36,8 x 43,3 cm
Inscripció: *Saint-Gallen – Ansicht der Stadt um die Mitte 19. Jahrhunderts. Blick von Südesten.*

· col·lecció Olivella-Cardona 116

274. ***Vista de la vila de Rapperschwyl a la vora del llac de Zuric***
Suïssa ?

Fabricant: desconegut
Seda
21,5 x 29 cm
Inscripció: *Rapperschwyl – au bord du lac de Zurich.*

· col·lecció Olivella-Cardona 117

275. ***Vista de l'Acròpolis i de l'Odeon d'Atenes***
Atenes, s. XX

Fabricant: Soieries Chrysalis, S.A.
Seda
24 x 32 cm

· col·lecció Olivella-Baldrich

276. ***Sense títol***
Catalunya ?

Fabricant: desconegut
Dibuixant: E. Ribera
Seda
19,5 x 23 cm

· CDMT 10.730
· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístics

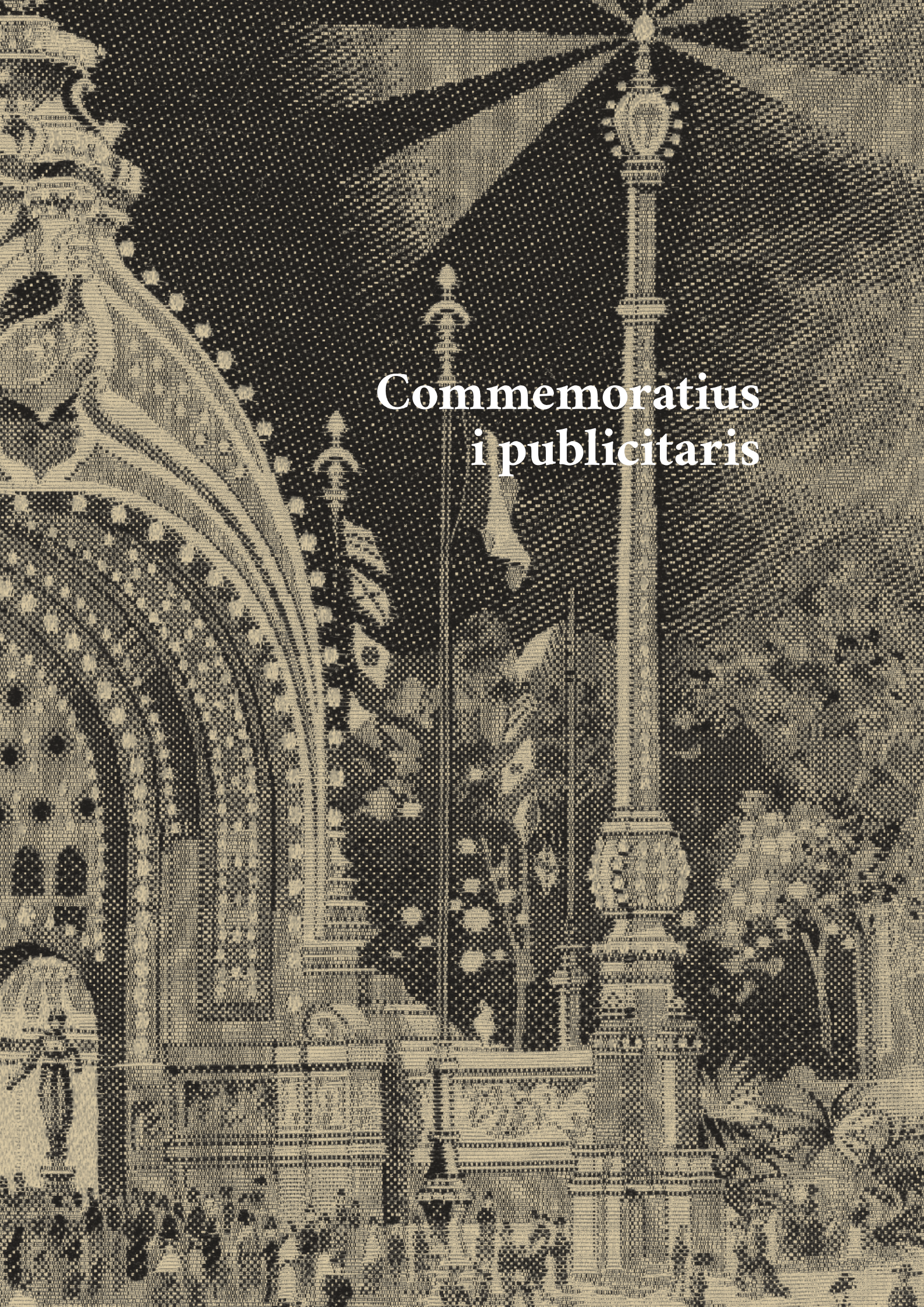

Commemoratius i publicitaris

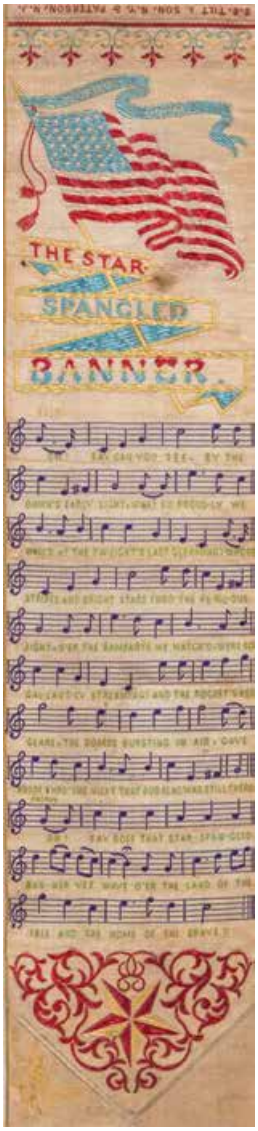

277. ***Punt de llibre: "El pare del país. George Washington"***
Paterson, New Jersey (EUA), 1876

Fabricant: B.B Tilt & Son
Seda
22 x 5 cm

· CDMT 10.707

278. ***Punt de llibre amb la lletra de l'himne americà***
Nova York - Paterson, New Jersey (EUA), 1876

Fabricant: B.B.Tilt & Son
Seda

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

279. ***Record del salvatge Oest***
Coventry, c. 1887

Fabricant: Thomas Stevens
Seda
14,5 x 9 cm
Inscripció: *Good Eagle - Mr Nate Slasbury Director - Moccassin Top - Little Chief - Buffalo Bill Col. W.F. Cody - Flies Avobe - Blue Horse - Red Shirt - Little Bull.*
Teixit que anunciava l'espectacle de circ de Buffalo Bill (William Frederick Cody).

· CDMT 10.706

280. ***En memòria dels herois alemanys***
Alemanya, 1870

Fabricant: desconegut
Inscripció: *V.Bismark – genidmet den – V.Moltke – Albert (Sachsen, König) - Bismarck, Otto von - Friedrich - Friedrich Karl - Moltke, Helmuth von - Roon, Albrecht Theodor Emil von - Wilhelm - Deutsch-Französischer Krieg - J.Chevret fecit – G.Amberger Comp.*

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

281. ***Association amicale des dessinateurs de fabrique***
Saint-Étienne, 1902

Fabricant: desconegut
Seda
33 x 39 cm
Inscripció: *Association Amicale des dessinateurs de fabrique.*

· col·lecció Olivella-Baldrich

282. ***Association amicale des dessinateurs de fabrique***
Saint-Étienne, 1927

Fabricant: desconegut
Seda
26 x 18 cm
Inscripció: *25è Anniversaire -Association Amicale des Dessinateurs de Fabrique – 1902-1927 – St Étienne le 11.12.1927.*

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 171

283. ***Invitació del Col·legi de l'Art Major de la Seda***
Barcelona, 1903

Fabricant: Sederies Vilumara
Dibuixant: C. e H. Cots Ferreri
Seda
24 x 15 cm
Inscripció: *El Colegio del Arte Mayor de la Seda de Barcelona y en su nombre La Junta Directiva del mismo, tiene el honor de invitar a V. a la fiesta que dedica a su excelsa patrona Ntra. Sra. de los Angeles, esperando fundadamente que se servirá V. realzar dicho acto con su asistencia. Tendrá lugar la citada fiesta en la Iglesia de la Casa Provincial de Caridad, el dia 25 de Octubre a las diez, y ensalzará las glorias de la Virgen el orador sagrado D. Gumersindo Puig Pbro. capellán mayor de dicha Casa. - Barcelona. Octubre 1903. - C e H Cots - F. Vilumara.*

· col·lecció Antoni i Montserrat Bargalló
· col·lecció Olivella-Cardona 15

284. ***Invitació del Col·legi de l'Art Major de la Seda***
Barcelona, 1904

Fabricant: Manuel Fàbregas Jorba?
Seda
23 x 22 cm
Inscripció: *El Colegio del Arte Mayor de la Seda celebrará la fiesta religiosa que dedica á su excelsa patrona Ntra. Sra. de los Ángeles el día 30 de Octubre á las diez en la Iglesia de la casa Provincial de Caridad, ensalzando las glorias de la Virgen el orador sagrado Dn. Gumersindo Puig, capellán de dicho asilo. La Junta Directiva tiene el honor de invitar á U. esperando realzará tan noble acto con su asistencia. Barcelona Octubre. 1904.*

· CDMT 10.716
· MB 8.361. Fons Pau Rodon i Amigó
· col·lecció Antoni i Montserrat Bargalló
· col·lecció Olivella-Cardona 16

285. ***Record de la 1a sessió d'orientalistes de Saint-Étienne***
Saint-Étienne, 1875

Fabricant: desconegut
Seda
Inscripció: *1re Session Provincial - Congrés des Orientalistes - St Etienne – 19.25 8 Bre – 1875 – Offert par la ville de St Etienne.*

· col·lecció Olivella-Baldrich

286. ***Homenatge al President de la República Félix Faure***
Saint-Étienne, 1898

Fabricant: Marcoux & Chateuneuf
Dibuixant: E. Bayle
Seda
61 x 23,3 cm
Inscripció: *La Fabrique de Rubans – de St. Etienne à Félix Faure – Président de la République Française – Pax – Labor – E. Bayle.*

· col·lecció Olivella-Baldrich

287. ***Publicitat de Wahl & Socin amb l'escut reial del Regne Unit Exposició Internacional de Londres***
Basilea, 1862

Fabricant: Wahl & Socin
Dibuixant: S. Lodz
Seda
19 x 13
Inscripció: *International Exhibition – London 1862 – Wahl&Socin, Machubusts. – Basel – Soit qui mal pense honte - Dieu et mon droit.*

· CDMT 10.719

288. ***Record de l'Exposició Nacional Suïssa***
Zuric, 1883

Fabricant: J. Jagmetti
Dibuixant (?): F. Spoerri
Inscripció: *Exposition Nale Suisse Zurich 1883 – J. Jagmetti Fabt. – F. Spoerri – Centralhof. Zurich.*

· col·lecció Olivella-Baldrich

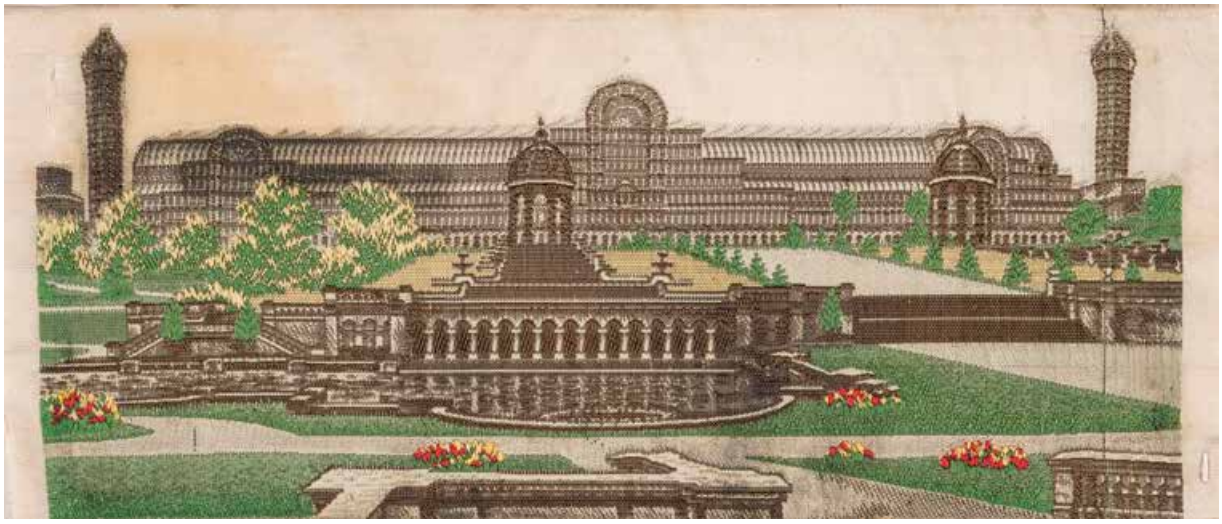

289. ***Palau de Cristall***
Coventry, c. 1886

Fabricant: Thomas Stevens
Seda
6,5 x 15,5 cm
Reproducció en jacquard de l'edifici més emblemàtic de la primera Gran Exposició Universal (Londres, 1851)

· CDMT 10.711

290. ***Record de l'Exposició Universal de París***
Lió, 1900

Fabricant: Société des Mécaniques (?)
Seda
58,5 x 41 cm
Inscripció: *Glorie au XXme siècle – pax – 1900 - E. Loubet - Nicolàs II - Souvenir de l'Exposition - Société des Mécaniques - J. Verdol - Lyon.*

· CDMT 10.722 i 11.148

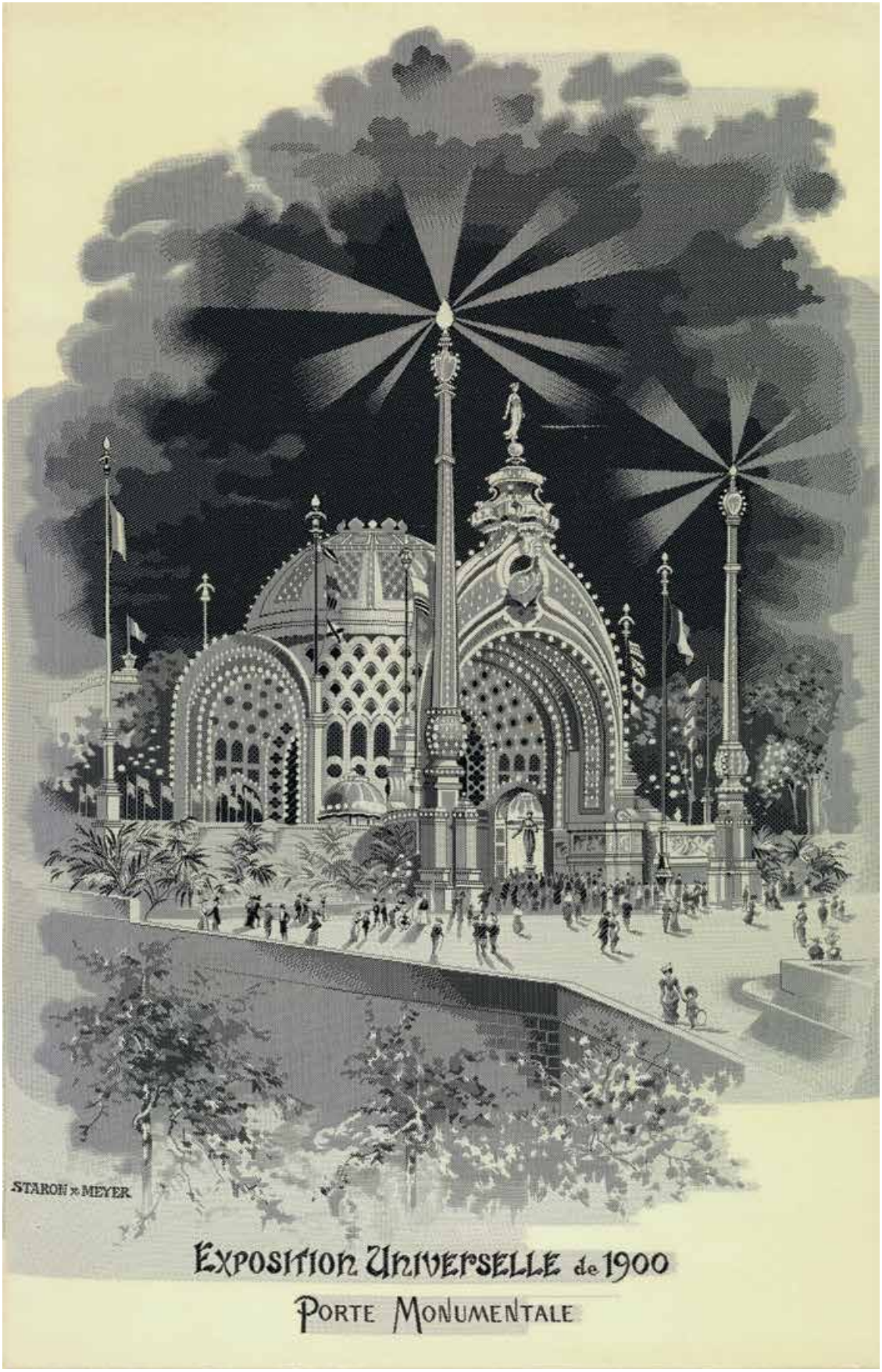

291. ***Porta Monumental. Record de l'Exposició Universal de París***
Saint-Étienne, 1900

Fabricant: Staron & Meyer
Seda
30 x 20 cm

Inscripció: *Staron & Meyer - Porte Monumentale – Exposition Universelle de 1900.*
Reproducció de l'obra que l'arquitecte francès René Binet (1866-1911) va construir a la Place de la Concorde per l'Exposició del 1900.

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona, núm. 55

292. ***Pau i Treball, en commemoració de l'Exposició Universal de París***
Saint-Étienne, 1900

Fabricant: Staron & Meyer
Seda
43 x 20 cm
Inscripció: *Paix – 1900 – Travail – AB marque deposée – chapeaux nouveaute – feutre – paille - Lyon – Paris – St Etienne – La France invite les peubles a la paix et au travail.*

· col·lecció Olivella-Baldrich

293. ***Palau dels Teixits. Record de l'Exposició Universal de París***
Saint-Étienne, 1900

Fabricant: Staron & Meyer (?)
Seda
Inscripció: *Palais des Tissus.*

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

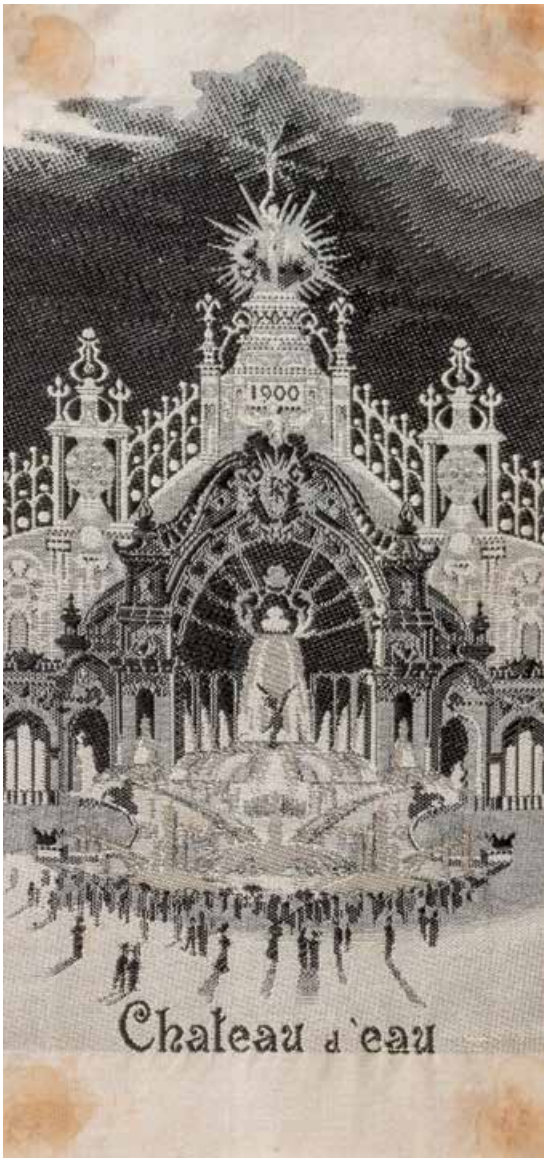

294. ***Castell d'Aigua. Record de l'Exposició Universal de París***
Saint-Étienne, 1900

Fabricant: Staron & Meyer (?)
Seda
Inscripció: *Chateau d'eau.*

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
· col·lecció Olivella-Baldrich

295. ***Exposició Pan-Americana de Buffalo***
Buffalo, 1901

Fabricant: desconegut
Inscripció: *Pan American Exposition – Buffalo – 1901.*

· col·lecció Olivella-Baldrich

296. ***Exposició Pan-Americana de Buffalo***
Buffalo, 1901

Fabricant: desconegut
Inscripció: *Pan American Exposition – Buffalo – 1901 – United State Governement Building.*

· col·lecció Olivella-Baldrich

297. ***Betsy Ross. Record de l'Exposició de Sant Lluís***
Paterson N.J., 1904

Fabricant: Anderson Bros
Seda
12,5 x 20,5 cm
Inscripció: *Betsy Ross Making the first United States Flag.*
Teixit en motiu de l'Exposició de 1904 encara que sabem que el model era previ (c. 1890)

· col·lecció Olivella-Baldrich

298. ***Record de l'Exposició de Sant Lluís***
Paterson N.J., 1904

Fabricant: Anderson Bros
Seda
Inscripció: *Louisiana Purchase Exposition – St Louis – Mo. 1904 – Palace of Liberal Arts.*

· col·lecció Olivella-Baldrich

299. ***Record de l'Exposició de Milà***
Milà, 1906

Fabricant: L.Paroli & C.Milano
Seda
Inscripció: *Exposizione di Milano – 1906 – L.Paroli & C. - Milano.*

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

300. ***Record de l'Exposició de Marsella***
Saint-Étienne, 1908

Fabricant: Bodoy, Cuiton et Cie
Seda
13 x 9 cm
Inscripció: *Exposition de Marseille – 1908 - Cie Electrique de la Loire – Tisse par Bodoy, Cuitton et Cie – St Etienne.*

· col·lecció Olivella-Baldrich

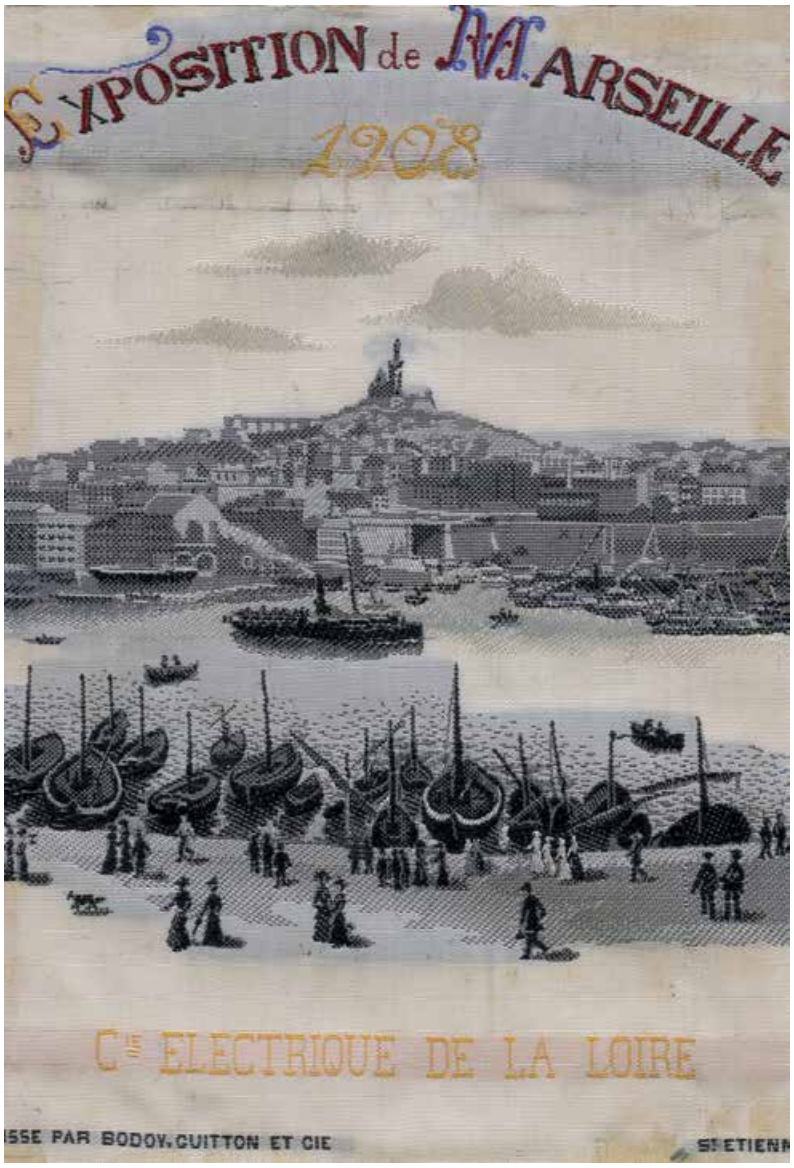

301. ***Record de l'Exposició regional valenciana***
València, 1909

Fabricant: Passamaneria de Catalá y Moltó Herms.
Seda
Inscripció: *Exposición Regional Valenciana – Año 1909 – S.M.D. Alfonso XII – S.M.Dª Victória – D.Tomás Trenor – P.Collado 5 – Valencia – R.Aguilar.*

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

302. ***Record de l'Exposició de Glasgow***
Coventry, 1911

Fabricant: W. H. Grant & Co
Seda
Inscripció: *Souvenir of the Glasgow Exhibition – 1911.*

· col·lecció Olivella-Baldrich

303. ***Record de l'Exposició de Glasgow***
Coventry, 1911

Fabricant: W. H. Grant & Co
Seda
Inscripció: *Greetings from The Scottish National Exhibition – Glasgow 1911 – For auld lang syne.*
La frase *for auld lang syne* és la tornada d'una cançó tradicional escocesa en la que es celebra l'amistat i el record dels vells temps compartits.

· col·lecció Olivella-Baldrich

304. ***Record de l'Exposició Internacional de Barcelona***
Barcelona, 1929

Fabricant: Gabriel Benet Campabadal
Cotó merceritzat
31 x 21 cm

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 34

305. ***Record de l'Exposició Internacional de Barcelona***
Barcelona, 1929

Fabricant: Viuda de Fernando Carné
Cotó merceritzat
32,5 x 18,5 cm
Dibuixant: Estudi Ars Tèxtil-Gràcia i Ferraté
Inscripció : *Exposición internacional 1929 - Viuda de Fernando Carné - Maquinaria textil – Barcelona - Monturas y Accesorios: Elias Serraviñals - Dibujos "Ars textil Gracia y Ferraté" - Picage de cartones, Manuel Ferrer sucesor de J. Tarasco - Tejido con telar automatico sistema Auerbach.*

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs.
· CDMT 10.729
· MEPM 963
· mNACTEC. Fons Ferran Calabuig. 8.897
· MPICA 12.707
· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 37

EXPOSICION
INTERNACIONAL
BARCELONA 1929

EXPOSICION
INTERNACIONAL 1929
VIUDA DE FERNANDO CARNÉ
MAQUINARIA TEXTIL
BARCELONA
MONTURAS Y ACCESORIOS ELIAS SERRAVINALS
DIBUJOS "ARS TEXTIL" GRACIA Y FERRATE
PICADE CARTONES: MANUEL FERRER SUCR DE J. TARASCO

EXPOSICION
INTERNACIONAL 1929
VIUDA DE FERNANDO CARNÉ
MAQUINARIA TEXTIL
BARCELONA
MONTURAS Y ACCESORIOS ELIAS SERRAVINALS
DIBUJOS "ARS TEXTIL" GRACIA Y FERRATE
PICADE CARTONES: MANUEL FERRER SUCR DE J. TARASCO

EXPOSICION
INTERNACIONAL 1929
VIUDA DE FERNANDO CARNÉ
MAQUINARIA TEXTIL
BARCELONA
MONTURAS Y ACCESORIOS ELIAS SERRAVINALS
DIBUJOS "ARS TEXTIL" GRACIA Y FERRATE
PICADE CARTONES: MANUEL FERRER SUCR DE J. TARASCO
Tejido con telar AUTOMATICO sistema RUERRACH

EXPOSICION
INTERNACIONAL 1929
VIUDA DE FERNANDO CARNÉ
MAQUINARIA TEXTIL
BARCELONA
MONTURAS Y ACCESORIOS ELIAS SERRAVINALS
DIBUJOS "ARS TEXTIL" GRACIA Y FERRATE
PICADE CARTONES: MANUEL FERRER SUCR DE J. TARASCO
Tejido con telar AUTOMATICO sistema RUERRACH

EXPOSICION
INTERNACIONAL 1929
VIUDA DE FERNANDO CARNÉ
MAQUINARIA TEXTIL
BARCELONA
MONTURAS Y ACCESORIOS ELIAS SERRAVINALS
DIBUJOS "ARS TEXTIL" GRACIA Y FERRATE
PICADE CARTONES: MANUEL FERRER SUCR DE J. TARASCO

306. ***Ateneu Igualadí de la Classe Obrera***
Igualada, 1928

Fabricant: desconegut
Cotó
28 x 20 cm
Inscripció: *Ateneo – Igualadino – de – la – Clase – obrera – Clase de Tejidos – 1928.*

· MPICA 1.338

307. ***Ateneu Igualadí de la Classe Obrera***
Igualada, 1927

Fabricant: desconegut
Cotó
18 x 19 cm
Inscripció: *Ateneo – Igualadino – de – la – Clase – obrera Clase de Tejidos - 1927.*

· MPICA 1.339

308. ***Ateneu Igualadí de la Classe Obrera***
Igualada, 1928

Fabricant: desconegut
Cotó
27 x 20 cm
Inscripció: *Ateneo – Igualadino – de – la – Clase – obrera – Clase de Tejidos - 1928.*

· MPICA 1.340

309. ***Comisaria Algodonera del Estado***
Sevilla, c. 1927-1930 ?

Fabricant: Comisaria Algodonera del Estado ?
Cotó
21 x 21 cm

· MPICA 12.708

310. ***Notificació de canvi d'adreça***
Barcelona, finals s. XIX ?

Fabricant: desconegut
Seda
16 x 14 cm
Inscripció: *JOSÉ GENESCÁ - Participa a V. de su mudanza de domicilio y aprovecha esta ocasion - para ofrecerle sus conocimientos téoricos y practicos en la in - dústria de tejidos de todas clases, con la confianza que pueden - inspirar sus muchos años de practica en esta materia y en la - confeccion de dibujos de Tejidos - Calle de la Canuda No 6 C 2o".*

· CDMT 10.718

311. ***J. Ribot, anunci de la seva nova seu***
Barcelona, 1911

Fabricant: J. Ribot
Seda
22 x 16 cm
Inscripció: *Lienzos, toallas, pañuelos, mantelerias – Especial para hoteles - Proveedor de la Real Casa - Sucesor de Fco Coll y Cia – J.Ribot – Tiene el gusto de ofrecer a V. Su nueva casa Calle de Santa Ana, 37 – Barcelona 1911.*

· MEPM 964
· col·lecció Olivella-Cardona 7 i 49

312. ***J. Ribot, obsequi als seus clients***

Vilassar de Dalt, 1925

Fabricant: Sucesores de Francisco Coll - J. Ribot
Dibuixant: J. Pérez (teórico-dibujante de la Casa)
Seda
23,5 x 26 cm
Basat en el quadre del mateix títol, de Diego Velázquez (1599-1660).
Inscripció a tot el perímetre: *Fabricacion pulcra, mantelerias selectes - mantelerias, sabanas, colchas, toallas, paños, etc.- especialidad en equipos para hoteles - despacho Santa Ana 37, Barcelona - casa centenària -proveedor de la Real Casa.*
Inscripció inferior: *Obsequio de la antigua "Casa Coll" J Ribot – a sus amigos y clientes con motivo de la Exposición Internacional de Barcelona de 1929.*

· CDMT 8.850
· MEPM 965
· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 17

313. ***Escuts de l'Ajuntament, la Caixa d'Estalvis, el Gremi de Fabricants i de l'Escola Industrial de Sabadell***

Sabadell, 1927

Fabricant: Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell
Direcció tècnica: Lluís Mas Gomis
Seda
5,5 x 5,5 cm
Teixits en ocasió dels 25 anys de la fundació de l'Escola.

· MHS 1.726, 1.728, 1.732 i 1.734

314. ***Record de Primera Comunió***
França, inicis s. XX

Fabricant: desconegut
Seda
50 x 20 cm
Inscripció: *Souvenir de Premiere Communion.*

· CDMT 10.725

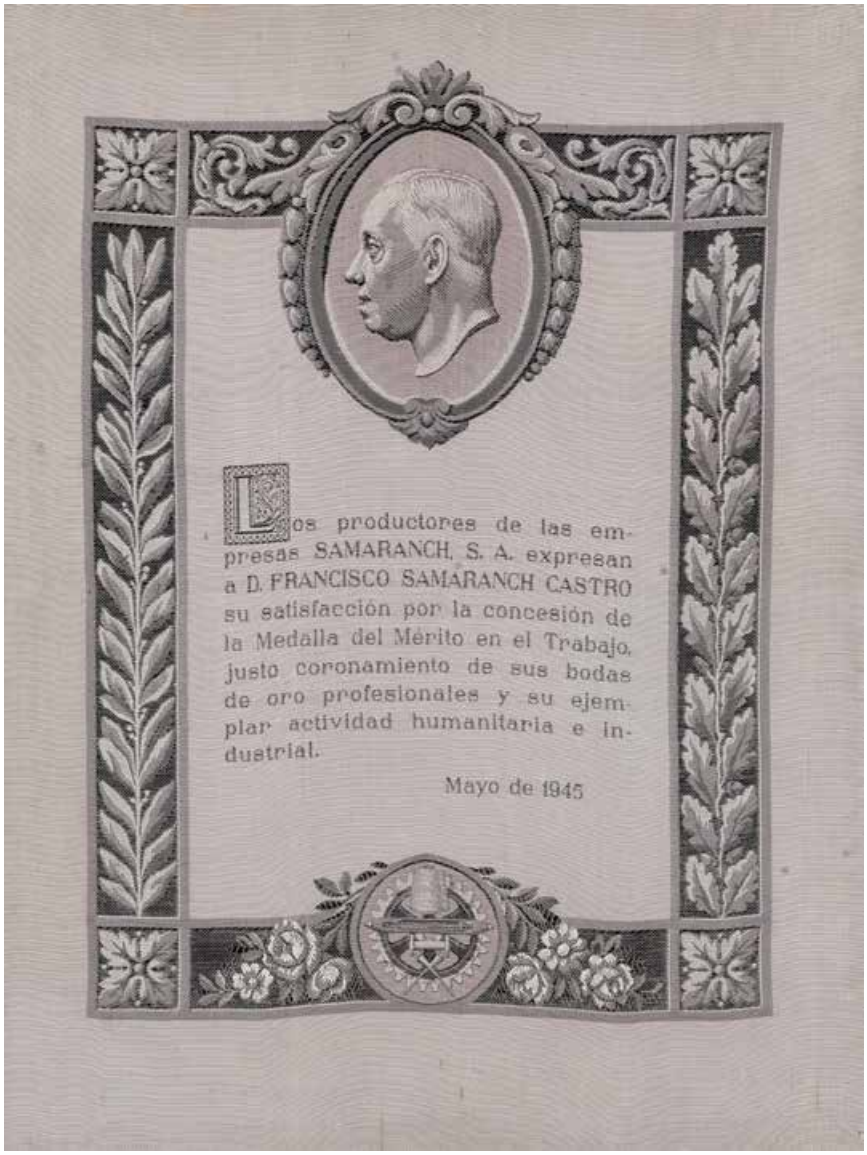
Los productores de las empresas SAMARANCH, S. A. expresan a D. FRANCISCO SAMARANCH CASTRO su satisfacción por la concesión de la Medalla del Mérito en el Trabajo, justo coronamiento de sus bodas de oro profesionales y su ejemplar actividad humanitaria e industrial.

Mayo de 1945

315. ***50è aniversari dels "Enginyers Tèxtils" de Terrassa***
Terrassa, 1954

Cotó
22,5 x 13 cm
Inscripció: *1904-1954 - 50 Aniversario - Ingenieros Textiles - Tarrasa.*

· CDMT 10.708

316. ***Teixit commemoratiu de la concessió de la Medalla del Mèrit en el Treball a Francesc Samaranch Castro***
Barcelona o Molins de Rei?, 1945

Fabricant: Samaranch, S.A.
Seda
67 x 48 cm
Inscripció: *Los productores de las empreses SAMARANCH, S.A. expresan a D. FRACISCO SAMARANCH CASTRO su satisfacción por la concesión de la Medalla del Mérito en el Trabajo, justo coronamiento de sus bodas de oro profesionales y su ejemplar actividad humanitaria e industrial. Mayo de 1945.*

· CDMT 10.723 i 10.726

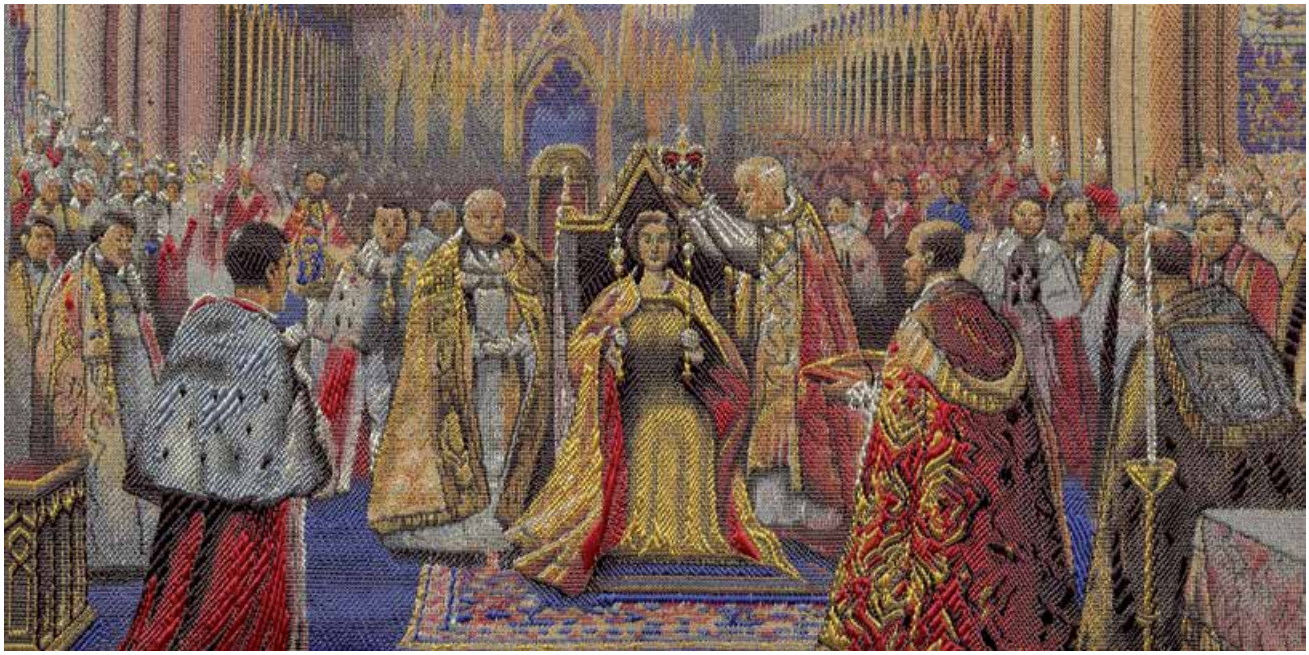

317. ***Coronació d'Elisabet II***
Macclesfield, 1953

Fabricant: Brocklehurst Fabrics Ltd
Seda
Inscripció: *The Coronation of Queen Elizabeth II, 1953.*

· col·lecció Olivella-Baldrich

318. ***Banderí del Club Natació Sabadell***
Sabadell, 1966

Fabricant: Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell
Direcció tècnica: Lluís Mas Gomis
Dibuix original del pintor Antoni Vila Arrufat (1894-1989)
Cotó
25 x 16 cm
Inscripció: *50è aniversari – Club Natació – Sabadell – 1916 - 1966.*

· MHS 17.972
· col·lecció Josep Cusidó Muñoz

319. ***Propaganda d'empresa que imita un bitllet d'1 dòlar***
Mèxic, ?

Fabricant: desconegut
Polièster
6,5 x 15 cm
Inscripció: *Federal Reserve Note – Etiquetas Artísticas – Mexico D.F. - One Dollar.*

· CDMT 11.261

Bosses de perfum
i menús

320. ***Bossa de perfum***
Saint-Étienne, c. 1914

Fabricant: desconegut
Seda
15 x 13,5 cm

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

321. ***Bossa de perfum***
Saint-Étienne, c. 1914

Fabricant: desconegut
Seda
15 x 13,5 cm

· col·lecció Olivella Cardona 70

322. ***Bossa de perfum***
Saint-Étienne, c.1914

Fabricant: desconegut
Seda
15 x 13,5 cm

· col·lecció Olivella-Baldrich

323. ***Bossa de perfum***
Saint-Étienne, c. 1914

Fabricant: desconegut
Seda

· col·lecció Olivella-Baldrich

324. ***Encapçalament de menú***
Saint-Étienne

Fabricant: desconegut
Seda
10 x 9 cm

· col·lecció Olivella Cardona 89

325. ***Encapçalament de menú***
Saint-Étienne ?

Fabricant: desconegut
Seda
8,5 x 7,5 cm

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella Cardona 147

326. ***Encapçalament de menú***
Saint-Étienne ?

Fabricant: desconegut
Seda
8,5 x 7,5 cm

- AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
- col·lecció Olivella-Baldrich
- col·lecció Olivella Cardona 148

327. ***Encapçalament de menú***
Saint-Étienne ?

Fabricant: desconegut
Seda
8,5 x 7,5 cm

- AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
- col·lecció Olivella-Baldrich
- col·lecció Olivella Cardona 149

328. ***Encapçalament de menú***
Saint-Étienne, c. 1914

Fabricant: desconegut
Seda
8,5 x 7,5 cm

- col·lecció Olivella-Baldrich
- AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó

329. ***Encapçalament de menú***
Saint-Étienne ?

Fabricant: desconegut
Seda

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

330. ***Encapçalament de menú***
Saint-Étienne ?

Fabricant: desconegut
Seda

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
· col·lecció Olivella-Baldrich

331. ***Encapçalament de menú***
Saint-Étienne ?

Fabricant: desconegut
Seda

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

332. ***Encapçalament de menú***
Saint-Étienne ?

Fabricant: desconegut
Seda

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
· col·lecció Olivella-Baldrich

333. ***Encapçalament de menú***
Saint-Étienne ?

Fabricant: desconegut
Seda

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

334. ***Encapçalaments de menú***
Saint-Étienne ?

Fabricant: desconegut
Seda

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

335. ***Encapçalaments de menú***
Nova York

Fabricant: desconegut
Seda
Ø 3,5 cm
Inscripció: *Factory no.30. 2nd. District State N.Y.*

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella Cardona 155

336, 337, 338, 339, 340 i 341.

Encapçalaments de menú

Origen desconegut

Fabricant: desconegut
Seda

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

342. ***Menú de noces***
Saint-Étienne, 1900

Fabricant: Staron Pierre & Fils
Seda
32 x 14 cm
Inscripció: *Enlace A. Jacinto Goday – Amelia Prats - Menú (descripció) – servido por J. Pince.*

- AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs
- MB 8.616 (mateix disseny amb diferent text)
- mNACTEC. Fons Ferran Calabuig. 8.908 (mateix disseny amb diferent text)

343. ***Menú modernista***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
Inscripció: *Menu - Mucha.*
A partir d'un dibuix del pintor txec Alfons Mucha (1860-1939).

- col·lecció Olivella-Baldrich

344 i 345.

Menú
Saint-Étienne, c. 1914

Fabricant: desconegut
Seda
21,7 x 9 cm
Inscripció: *Giacomelli.*
A partir d'un dibuix de l'aquarel·lista francès Hector Giacomelli (1822-1904).

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístichs

346. ***Menú de banquet de clausura del 4eme Congrès de la Fédération Nationale des Syndicats des Commerçants non Sédentaires***
Saint-Étienne, 1966

24 x 13 cm
Inscripció: *Menú (descripció) – 23 Février 1966 – Saint-Étienne – "La Maison Dorée".*

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 80

Miscel·lània

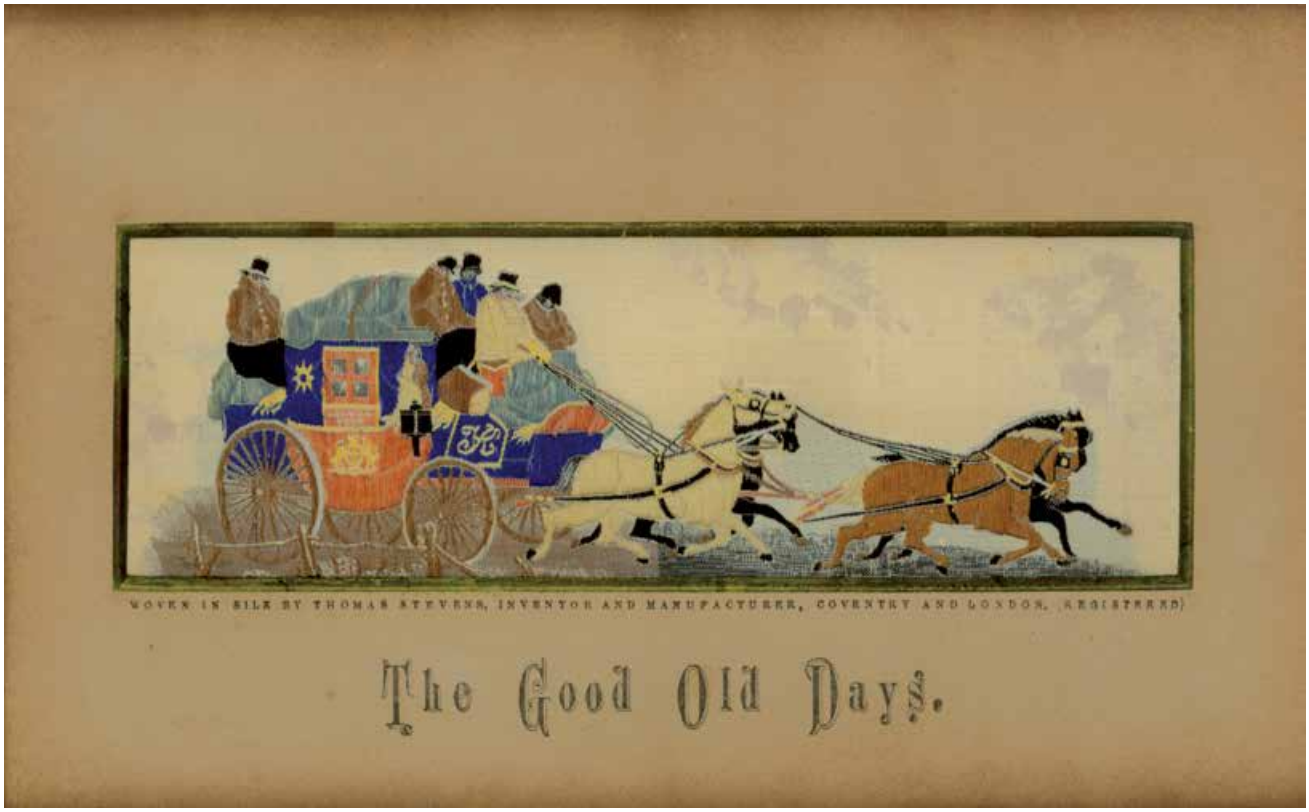

347. ***Els feliços temps passats***
Coventry, c. 1879

Fabricant: Thomas Stevens
Seda
5 x 15 cm
Inscripció: *The good old days – Woven in pure silk by Thomas Stevens – Stevengraphs Works - Coventry.*
Es tracta del primer model registrat per Stevengraphs.

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 62

348. ***Els feliços temps passats***
Coventry, c. 1879

Fabricant: Thomas Stevens
Seda
9 x 12,5 cm
Inscripció: *The good old days.*

· col·lecció Olivella-Cardona 76

349. ***El temps present o 60 milles per hora***
Coventry, c. 1887-1889

Fabricant: Thomas Stevens
Seda
6 x 15 cm
Es varen teixir diferents models amb el mateix títol i tema.

· col·lecció Olivella-Cardona 73

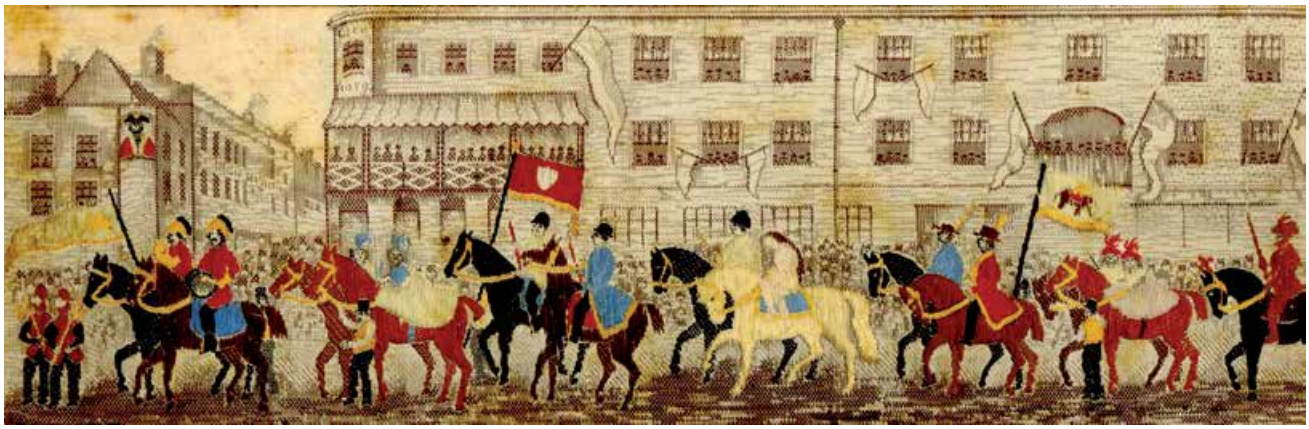

350. ***La processó de Lady Godiva***
Coventry, 1880-1893

Fabricant: Thomas Stevens
Seda
5 x 15 cm
La mateixa escena però només amb Lady Godiva també es va teixir en el format de punt de llibre.

· col·lecció Olivella-Cardona 74

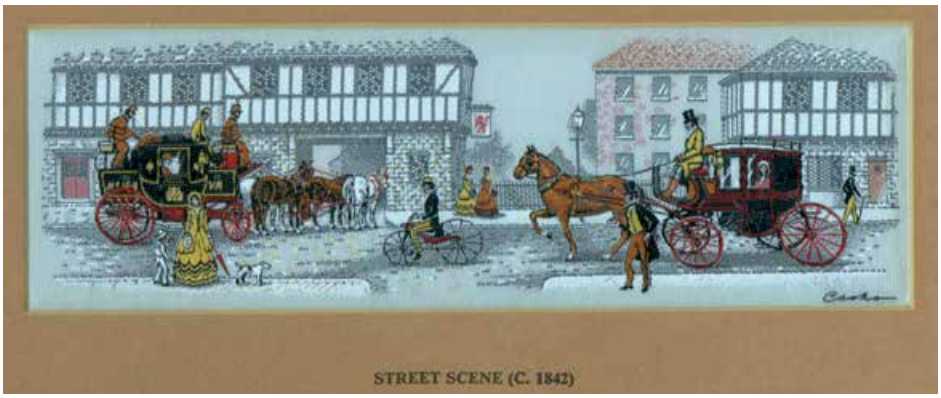

351. ***Escena de carrer***
Coventry ?

Fabricant: Tomas Steven ?
Inscripció: *Street scene (C. 1842).*

· col·lecció Olivella-Baldrich

352. ***La trobada***
Coventry, 1880

Fabricant: Thomas Stevens
Seda
5 x 15 cm
Forma part d'una sèrie d'escenes de cacera.

· col·lecció Olivella-Cardona 75

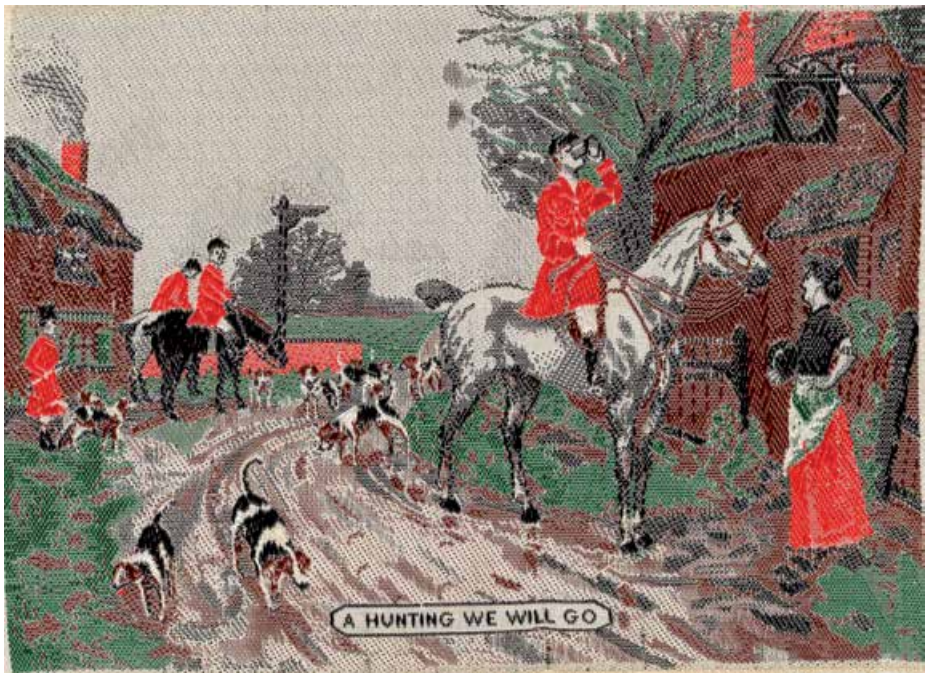

353. ***Anem de cacera***
Coventry

Fabricant: Thomas Stevens
Seda
9 x 12 cm
Inscripció: *A hunting we will go.*
Forma part d'una sèrie d'escenes de cacera.

· col·lecció Olivella-Cardona 77

354. ***Cursa de piragües***
Coventry ?

Fabricant: Thomas Stevens ?
Seda
9 x 8 cm

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 104 i 163

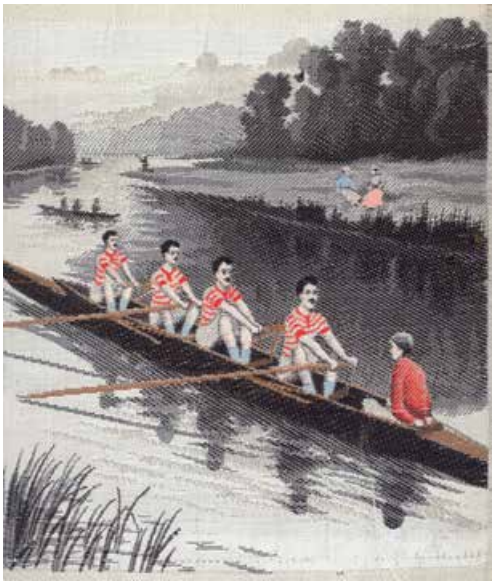

355. ***Wellington i Blucher es troben després de la batalla de Waterloo***
Coventry, 1889

Fabricant: Thomas Stevens
Seda

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó

356. ***Colom partint d'Espanya. 1492***
Coventry, c. 1893
Fabricant: Thomas Stevens
Seda
5,5 x 13,5 cm
Inscripció: *Columbus leaving Spain 1492.*
Possiblement es va teixir en motiu de la celebració de la "Chicago Word's Columbian Exposition" de 1893.

· col·lecció Olivella-Baldrich
· col·lecció Olivella-Cardona 71

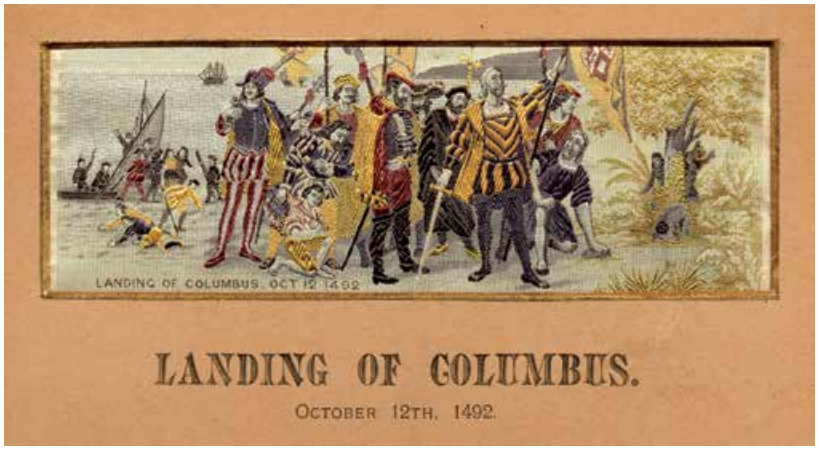

357. ***El desembarcament de Colom***
Coventry, c. 1893

Fabricant: Thomas Stevens
Seda
6 x 17,5 cm
Inscripció: *Landing of Columbus. Oct 12 1492.*
Possiblement es va teixir en motiu de la celebració de la "Chicago Word's Columbian Exposition" de 1893.

· col·lecció Olivella-Baldrich

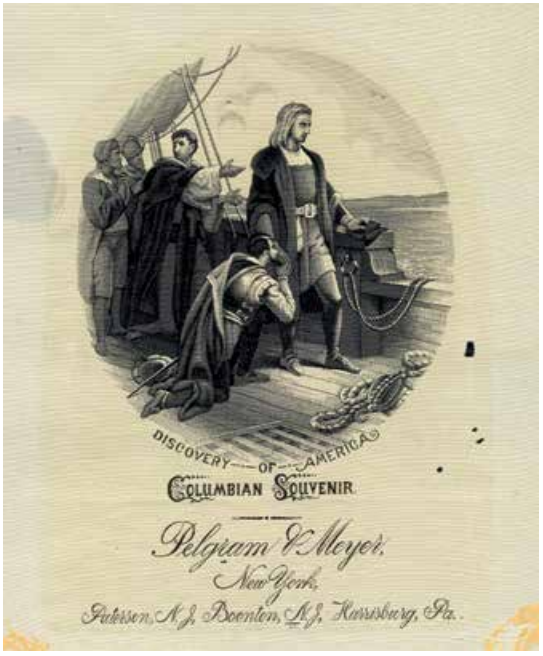

358. ***Descobriment d'Amèrica***
New York, Paterson, N.J., Boonton, N.J., Harrisburg PA, c. 1893

Fabricant: Pelgram & Meyer
Seda
Inscripció: *Discovery of America – Columbian Souvenir - Pelgram & Meyer, New York - Paterson, N.J., Boonton, N.J., Harrisburg PA.*

· col·lecció Olivella-Baldrich

359. ***Escut de la ciutat de París***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
Seda
Inscripció: *Fluctuat nec Mergitur – Paris.*

· AHBDN. Fons Pau Rodon i Amigó. Col·lecció de teixits artístics

360. ***Escut de la ciutat de Londres***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
Seda
Inscripció: *Domine dirige nos - London.*

· col·lecció Olivella-Baldrich

361. ***Barrets***
Coventry, c. 1861

Fabricant: Thomas Stevens ?
Seda
Jacquard irònic sobre la nova moda, importada del continent, de portar plomes d'estruç als barrets femenins en detriment de les cintes i llaços de producció anglesa. Al centre s'ha representat una dona jove i bonica amb una gran llaç en contraposició a les figures femenines que l'envolten caricaturitzades com lletges i amb plomes als seus barrets.

· col·lecció Olivella-Baldrich

Teixits en gènere de punt

362. ***Felicitació de Nadal***
Barcelona, 1975

Fabricant: Blasco Rovira, S.A.
Polièster
38 x 27 cm
Jacquard de punt, teixit en màquina Moratronik, desenvolupada pel sistema Patronik 500.
Reproducció de la decoració mural de l'absis central de Santa Maria de Taüll amb la Verge i el nen.

- CDMT 10.449 i 10.453
- MdM 17.770 i 20.050-1
- mNACTEC 8.852

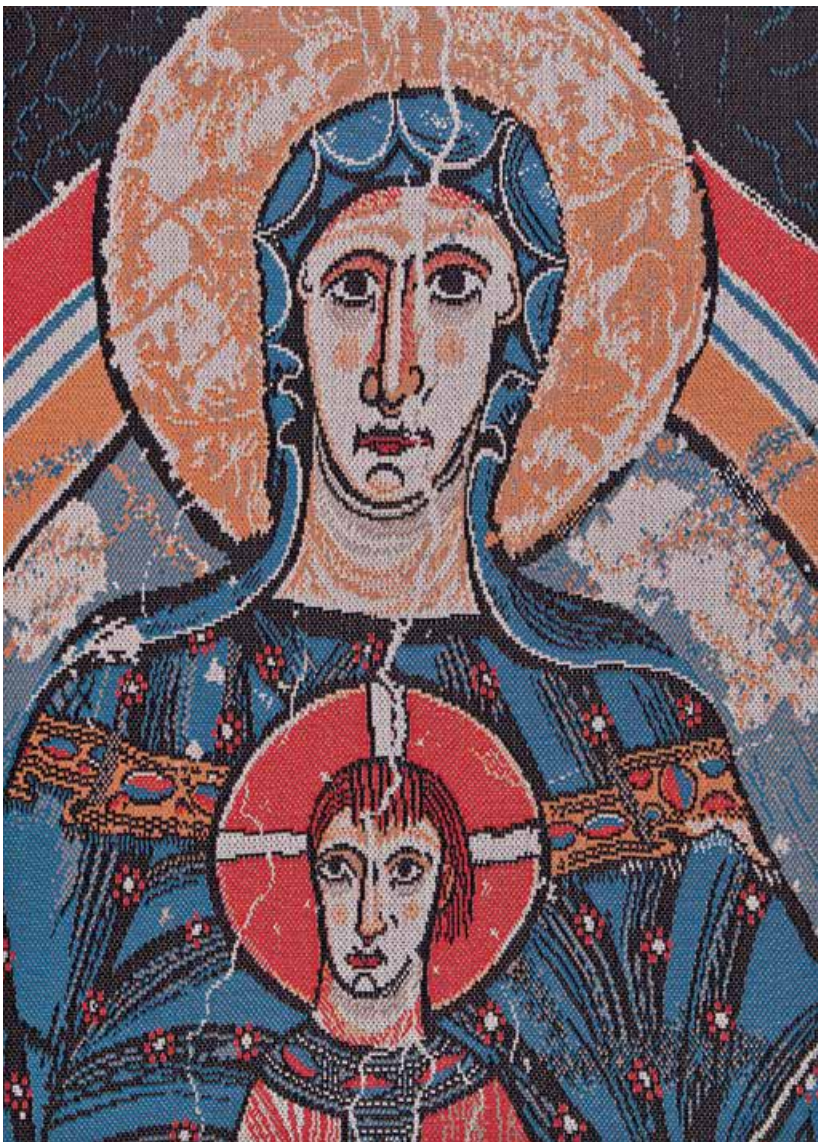

363. ***Felicitació de Nadal***
Barcelona, 1974

Fabricant: Blasco Rovira, S.A.
Polièster
32 x 27 cm
Jacquard de punt, teixit en màquina Moratronik, desenvolupada pel sistema Patronik 500.
Representació de la part superior de la talla de la "Majestat Batlló".

- CDMT 10.450 i 10.452
- MdM 17.793

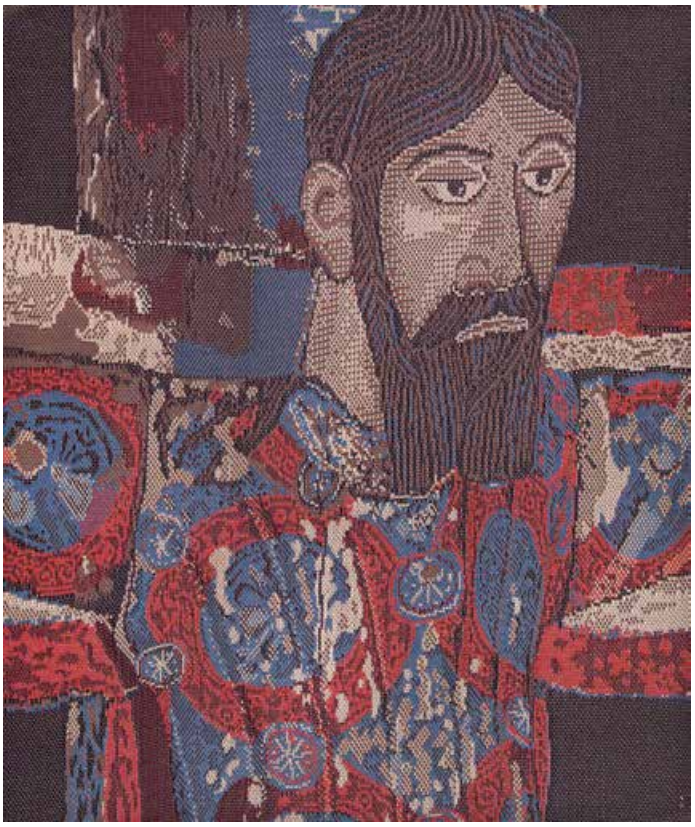

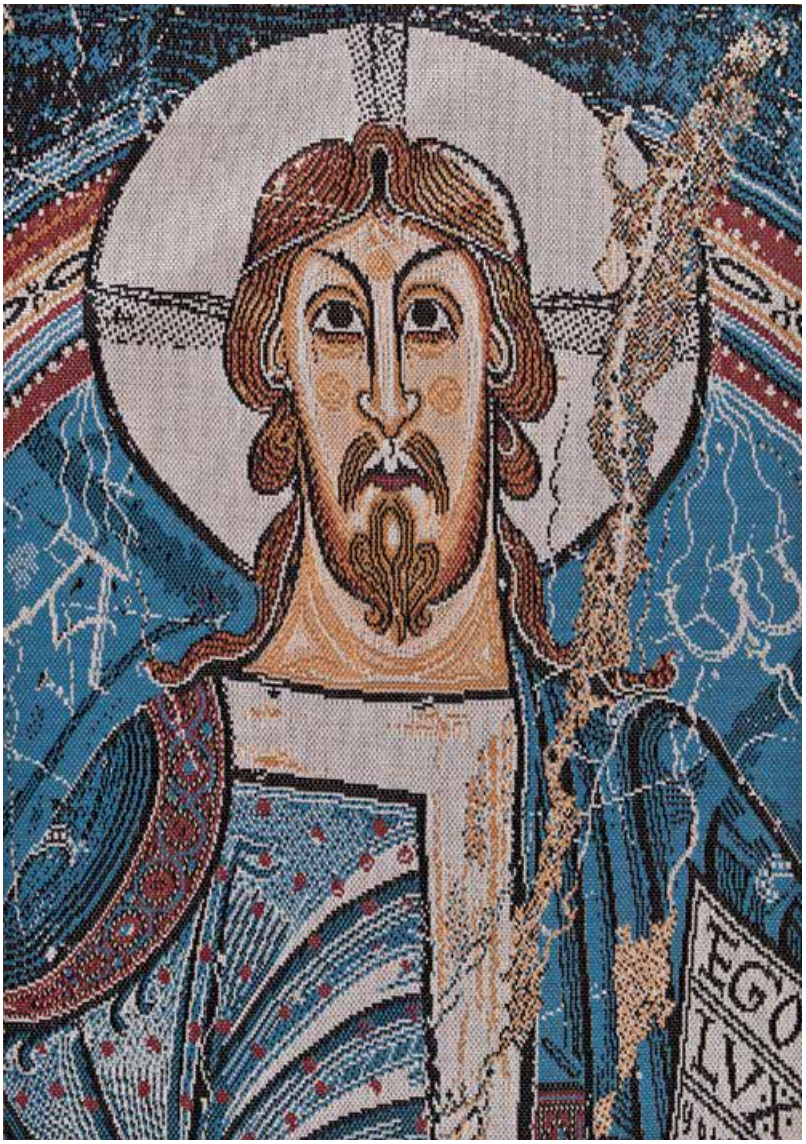

364. ***Felicitació de Nadal***
Barcelona, 1976

Fabricant: Blasco Rovira, S.A.
Polièster
38,5 x 27,5cm
Jacquard de punt, teixit en màquina Moratronik, desenvolupada pel sistema Patronik 500.
Representació del Pantocràtor de l'àbsis central de Sant Climent de Taüll.

· CDMT 10.450, 10.454 i 10.456
· MdM 20.050-2
· mNACTEC 8.876

365. ***Felicitació de Nadal***
Barcelona, 1977

Fabricant: Blasco Rovira, S.A.
Polièster
37 x 27 cm
Jacquard de punt, teixit en màquina Moratronik, desenvolupada pel sistema Patronik 500.
Reproducció del fresc de Sant Pau de Casserres del Judici Final.

· CDMT 10.451 i 10.455
· mNACTEC 8.850

366. ***Felicitació de Nadal***
Barcelona, 1978

Fabricant: Blasco Rovira, S.A.
Polièster
28 x 41cm
Jacquard de punt, teixit en màquina Moratronik, desenvolupada pel sistema Patronik 500.
Reprodueix l'escena de l'entrada de Jesús a Jerusalem del frontal d'altar d'Espinelves.

· CDMT 10.565
· mNACTEC 8.851

367. ***Felicitació de Nadal***
Barcelona, 1979

Fabricant: Blasco Rovira, S.A.
Polièster
28 x 41,3 cm
Jacquard de punt, teixit en màquina Moratronik, desenvolupada pel sistema Patronik 500.
Reprodueix l'escena de la Nativitat del frontal d'altar de Sagàs.

· CDMT 10.566
· MdM 20.049-3

368. ***Felicitació de Nadal***
Barcelona, 1980

Fabricant: Blasco Rovira, S.A.
Polièster
39 x 27,5 cm
Jacquard de punt, teixit en màquina Moratronik, desenvolupada pel sistema Patronik 500.
Reprodueix un fragment de la decoració mural de sant Quirze de Pedret.

· CDMT 10.586
· MdM 20.049-4
· mNACTEC 8880

369. ***Felicitació de Nadal***
Barcelona, 1981

Fabricant: Blasco Rovira, S.A.
Polièster
37,5 x 26,3 cm
Jacquard de punt, teixit en màquina Moratronik, desenvolupada pel sistema Patronik 500.
Reproducció de la Mare de Déu de Montserrat.

· CDMT 10.593
· MdM 17.778
· mNACTEC 8.881
· col·lecció Antoni i Montserrat Bargalló

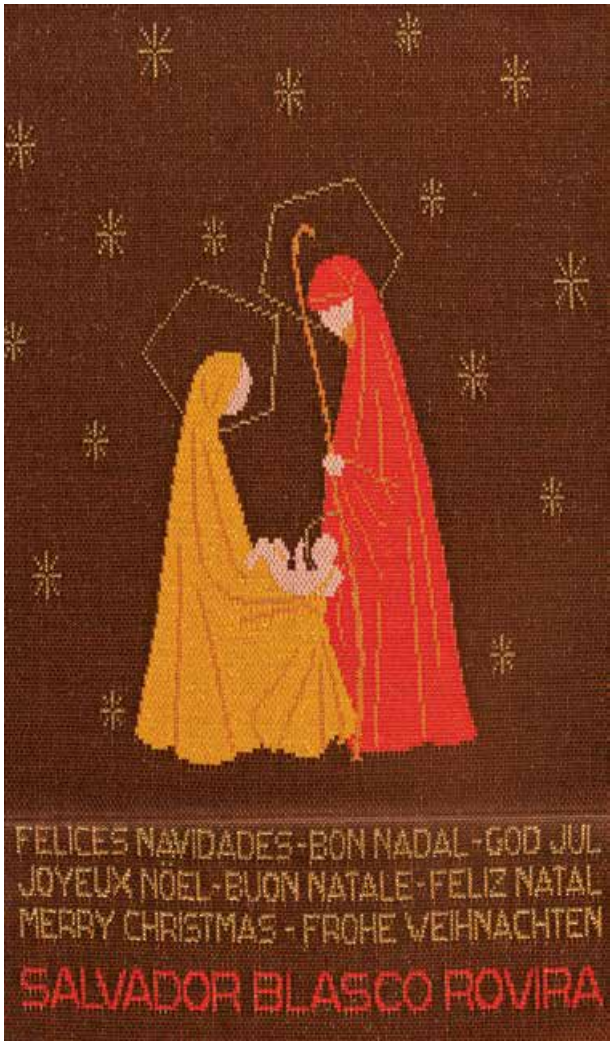

370. ***Felicitació de Nadal***
Barcelona, 1979

Fabricant:
Blasco Rovira, S.A.
Polièster
29,5 x 26 cm

Inscripció: *Teixit per Blasco Rovira, S.A - reproducció patrocinada per Fibres Du Pont*.
Jacquard de punt, teixit en màquina Moratronik, desenvolupada pel sistema Patronik 500.
Reproducció en teixit jacquard de punt del Pantocràtor de les pintures de l'absidiola de l'església de Santa Maria de Terrassa, del segle XII, feta en motiu del XIII Trial de Sant Llorenç del Munt a Terrassa l'11 de març de 1979.

· CDMT 15.185

371. ***Felicitació de Nadal***
Barcelona, segona meitat segle XX

Fabricant:
Blasco Rovira, S.A.
Polièster, lúrex
36 x 21 cm

Inscripció: *Felices Navidades – Bon Nadal – Joyeux Nöel – Buon Natale – Feliz Natal - Merry Christmas – Frohe Weihnachten - Salvador Blasco Rovira*.

· CDMT 22.798

372. ***Retrat femení***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
Cotó
73 x 48 cm
Reproducció d'una il·lustració que representa una dona japonesa vestida amb el tradicional quimono.

· MdM 17.745

373. ***Retrat femení***
Origen desconegut

Fabricant: desconegut
Polièster
40 x 45 cm

· MdM 17.794

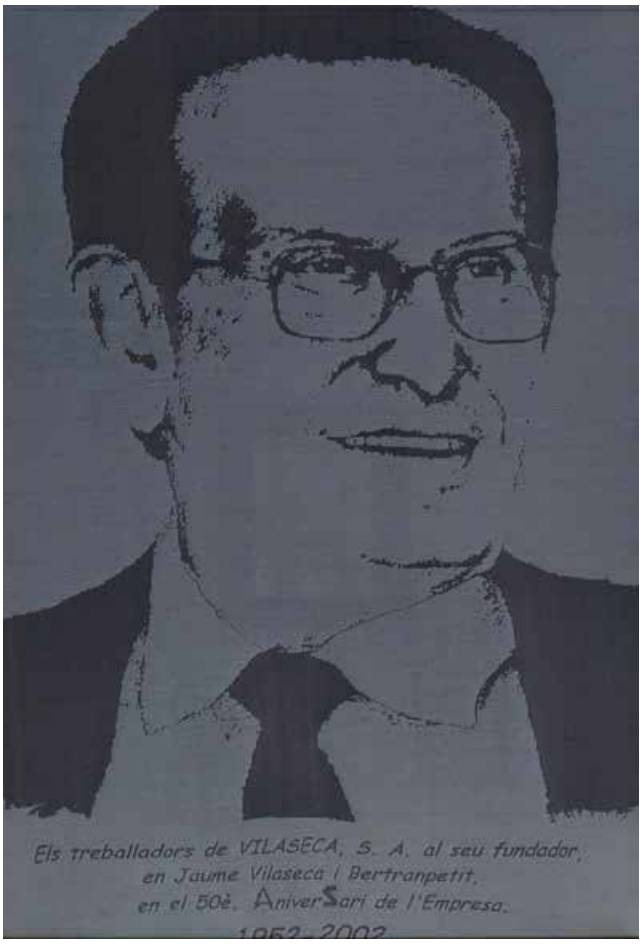

374. ***Retrat de Jaume Vilaseca Bertranpetit***
Barcelona, 2002

Fabricant: Vilaseca, S.A.
Polièster
104 x 84 cm
Donació a la Fundació Jaume Vilaseca dels treballadors de l'empresa Vilaseca, S.A. en commemoració del cinquantè aniversari de la fàbrica.

· MdM 18.942

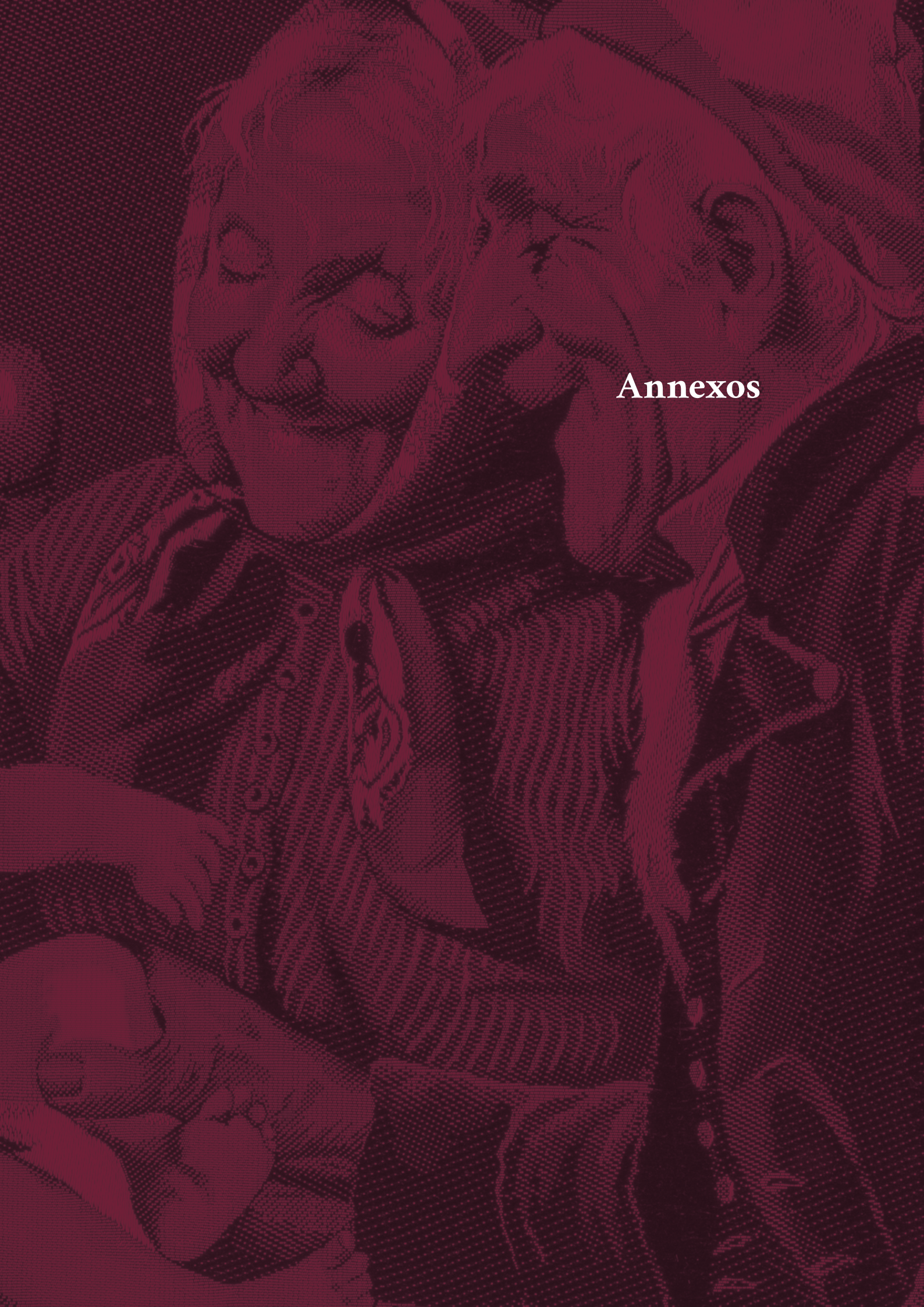

Annexos

Bibliografia

BELL, T. F. *Jacquard weaving and designing*. London: Longmans, Green and Co., 1895

BLANXART, Daniel. *Tisaje mecánico*. Barcelona: Imp. A. Ortega, 1949.

CHANLAINE, Pierre. *La vie de Joseph Marie Jacquard: mécanicien célèbre et homme de bien*. Lyon: Pierre Argence & J. Desvignes et Cie, [1934?].

CARBONELL BASTÉ, Sílvia. *Teixits artístichs, jacquards singulars: l'Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell*. Sabadell: Ajuntament de Sabadell, 2015.

CUERVA I CASTILLO, Pilar. *Dibuixant somnis... fabricant teixits: exposició a la Sala d'Exposicions de la Biblioteca Central d'Igualada del 1 al 23 de juny de 2005*. Igualada: Consell Comarcal de l'Anoia. Arxiu Comarcal d'Igualada, 2005.

GODDEN, Geofrey A. *Stevengraphs and other Victorian silk pictures*. Barrie&Jenkins. London: 2003 (1971 1st Edition)

GUICHERD, Félix. *A propos de la mécanique Jacquard*. Lyon, 1952.

HOLYOKE, Julie. *Digital jacquard design*. London: Bloomsbury, 2013.

Images de soie: de Jacquard à l'ordinateur. Paris: Somogy; Saint-Etienne: Musée d'art et d'industrie, 2004.

JUNCADELLA Y COLLET, Domingo. *Tratado práctico de las máquinas sistema Jacquard*. Barcelona: Imprenta, litografia y relieves de José Cunill Sala, 1900.

JUNGBLUT, Albert. *Las tricotosas Jacquard: precedidas de un estudio de la tricotosa de doble juego*. Badalona: Cataluña Textil, 1934.

La revolució Jacquard. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1985.

RODON I AMIGÓ, Pau. *Breus apunts de teoria de teixits a la Jacquard : primer sistema teòric d'aquesta assignatura*. Badalona: [s.n.], 1924.

RODON I AMIGÓ, Pau. *Pequeño manual del tejedor a mano: para toda clase de telares a la plana, a la encordelada, de maquinita y Jacquard*. Badalona: Cataluña Textil, 1947.

RODON I AMIGÓ, Pau. *Tecnología de los tejidos a la Jacquard: primer libro de texto racionalmente teórico acerca la sistematización pedagógica de tan importante asignatura*. Badalona: Cataluña Textil, 1944-1945.

RODÓN Y FONT, Camilo. *Algo más sobre Jacquard y su máquina: ¿cúal fué el nombre de Jacquard?: después del centenario de Jacquard: los primeros tejidos de Jacquard*. Badalona: [s.n., 193?].

RODÓN Y FONT, Camilo. *L'historique du métier pour la fabrication des étoffes façonées*. Paris; Liège: Libr. Polytechnique Ch. Beranger, 1934.

RODÓN Y FONT, Camilo. *La invención de la máquina jacquard : estudio histórico y analítico de su proceso*. Badalona: Cataluña Textil, 1919.

RODÓN Y FONT, Camilo. *Jacquard, fut-il l'inventeur de la mecanique qui porte son nom?*. Badalona: Publ. par Le Comité de l'École, 1918.

TRAVAGLIA CURTILS, Miguel. *Manual de teoría y fabricación de tejidos: composición y aplicación de ligamentos: disposición de monturas a lizos y a la jacquard*. Barcelona: Impr. Pedro Ortega, 1900.

WATSON, William. *Textile design and colour*. London: Longmans, 1946.

Altres recursos

http://museusenlinia.gencat.cat/index_es.php
[consulta: 21/12/2017]

http://www.culture.gouv.fr/documentation/joconde/fr/pres.htm
[consulta: 21/12/2017]

http://stevengraphs.com
[consulta: 21/12/2017]

http://photos.nationalsilkartmuseum.com/AlbumHomeView.aspx
[consulta: 21/12/2017]

Índex de catalogació

Índex per autor

Autor — **Núm. de catàleg**

Alonso Pérez, Mariano ... 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118
Aubert, Joseph-Jean ... 231, 261
Balançard Romier (dibuixant) ... 4, 89
Barabino, Nicolo ... 256
Barton, R. (dibuixant) ... 12, 14, 27
Baumman, J. ... 11
Bayle, E. ... 286
Bechi, Luigi ... 144
Beers, Jan Van ... 194
Bonheur, Rose ... 176
Bonnefond, Jean-Claude ... 1, 2, 3, 4, 5
Bouguereau, William-Adolphe ... 255
Busson, Charles ... 147
Cánovas del Castillo y Vallejo - Kaulak (fotògraf) ... 44
Coessin de la Fosse, Charles-Alexandre ... 196
Coomans, Diana ... 151, 152
Cot, Pierre-Auguste ... 90, 91
Cots Ferreri, Camil (dibuixant) ... 10, 43, 77
Cots Ferreri, Higini (dibuixant) ... 43, 77
Dablin, Jean (dibuixant) ... 48
David, Jacques-Louis ... 45
Defonte, Edmont Alphonse ... 146
Delaroche, Paul ... 159
Doré, Gustave ... 174
Downey, William&Daniel (fotògraf) ... 16, 28
Doyen, Gustave ... 126
Ducaruge, M. (dibuixant) ... 13, 19, 20
Dumini, Adolfo ... 145
Ferrater i Dordal (dibuixant) ... 71
Feuerbach, Anselm ... 177
Foubert, Emile Louis ... 154
Garrett Murray (fotògraf) ... 66
Garrido, Eduardo León ... 181
Gérome, Jean Léon ... 184, 185
Giacomelli, Hector ... 344, 345
Girardet, Jules ... 158, 160
Gràcia i Ferrater, Ars Tèxtil (dibuixants) ... 305
Goodman, Maude ... 179
Greuze, Jean-Baptiste ... 162, 163
Hals, Franz ... 203
Hamza, Johann ... 123
Ingres, Jean-Auguste-Dominique ... 128
Jaeger, Karl (fotògraf) ... 60
Kissling, Richard ... 134
Kowalski, Leopold François ... 153
Lacaille, Felix-Jules ... 245
Leloir, Alexandre-Louis ... 197, 198
Lematte, Jacques-François ... 127
Lenepveu-Eugène ... 132
Leonardo da Vinci ... 230
Lluch, Francesc Xavier ... 39, 77
Lodz, S. ... 287
Lonza, Antonio ... 195
Mahut, Maurice ... 99
Makart, Hans ... 191
Malvehy i Piqué, Benet ... 9, 24, 157
Manin (dibuixant) ... 5
Massani, Pomeu ... 143
Michel, Ch. ... 2, 3
Millet, Jean-François ... 140, 141
Moliné y Albareda (fotògraf) ... 40
Monge, Jules ... 100, 101, 102
Morgan, Frederick ... 92, 93, 94, 95, 96
Moroni, Giovanni Batista ... 204
Mucha, Alfons ... 343
Muenier, Jules-Alexis ... 164
Munier, Emile ... 164
Murillo, Esteban ... 223
Nowack, Ernst ... 180
Perrault, Léon Bazille ... 165
Perret, Aimé ... 142
Pérez, J. (dibuixant) ... 312
Pils, Isidore ... 169
Planas Costa, Josep (dibuixant) ... 76
Renault, Victor ... 199
Reni, Guido ... 228, 234, 235
Ribera, E. ... 276
Robert-Fleury, Tony ... 190
Rössler, Rudolf ... 193
Royer, Lionel Noel ... 219
Sabattier, Louis ... 103
Sanzio, Rafael ... 259
Scott, Georges ... 97, 98
Signorini, Giuseppe ... 182, 183
Simont, Guillen Joseph ... 166
Sonrel, Elisabeth ... 119, 120, 121, 122
Spoerri, F. ... 288
Tarrant, Percy ... 171, 172, 173
Tavernier, Paul ... 175
Tiepolo, Giovani Battista ... 224
Travard & Billiet (dibuixant) ... 34
Vasarri, Emili ... 148, 149, 150
Velázquez, Diego ... 312
Vély, Anatole ... 124, 125
Vila Arrufat, Antoni ... 318
Vilatobà Fíguls, Joan (fotògraf) ... 86
Walden, Lionel ... 178
Walliam, Charles Albert ... 137
Wunsch, Marie (Mizzi) ... 135, 136
Zumbush, Ludwig von ... 87

Índex per fabricant

Fabricant — **Núm. de catàleg**

Anderson Bros | Paterson, N.J. ... 297, 98
B. B. Tilt & Son | Nova York, Paterson, N.J. ... 277, 278
Blasco Rovira, S.A. | Barcelona ... 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371
Bodoy, Cuiton et Cie | Saint-Étienne ... 300
Brocklehurst Fabrics Ltd | Macclesfield ... 317
Brough, Nicholson & Hall Ltd. | Leek ... 203, 204
Campabadal, Gabriel Benet | Barcelona ... 304
Carquillat | Saint-Étienne ... 5
Català i Moltó Hnos | València ... 41, 240, 301
CIESA | Catalunya ? ... 7

Comisaria Algodonera del Estado | Sevilla ... 309
Dalton & Barton | Coventry ... 14
Darlinson, G. | Coventry ... 27
Duato Sales, M. | València ... 239
Ducaruge & Barnola | Saint-Étienne ... 13, 19, 20
École Municipale de Tissage | Lió ... 3
Escola Industrial Arts i Oficis de Sabadell | Sabadell ... 4, 54, 55, 56, 58, 67, 68, 69, 70, 73, 80, 81, 83, 84, 85, 86, 87, 224, 237, 241, 244, 247, 313, 318
Escola Provincial d'Arts i Oficis de Barcelona | Barcelona ... 76
Fàbregas Jorba, Manuel | Barcelona ... 50, 71, 76, 78, 82, 284
Faure Frères & Cie | Saint-Étienne ... 38, 48
Ferrer Bernades | Barcelona ... 250, 251
Fraisse Gerest | Lió ... 227
G. Bizzozero | Itàlia ? ... 51
Institut Technique Roubaisien | Roubaix ... 52
Istituto Setificio | Como ... 230
J. Caldicott & R. Barton | Anglaterra ... 12
J. Forest & Cie | Saint-Étienne ... 129
J. Jagmetti | Zuric ... 288
J. Ribot | Barcelona ... 311, 312
L. Paroli & C. Milano | Milà ... 299
Larcher Faure & Cie | Saint-Étienne ... 22
Malvehy i Piqué, Benet | Barcelona ... 9, 24, 157
Marcoux & Chateneuf | Saint-Étienne ... 286
Maschinenfabric Rüti | Zuric ... 2, 134
Monjo i Xirinachs | Barcelona ... 10
Neyret Frères | Saint-Étienne ... 1, 45, 46, 60, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 126, 127, 128, 133, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 175, 176, 177, 178, 179, 182, 183, 184, 185, 195, 196, 228, 229, 231, 232, 234, 236, 245, 257, 258, 259, 260, 261
Passerat Fils & Cia | Saint-Étienne ... 4, 23, 89
Pelgram & Meyer | Nova York, Paterson, N.J., Boonton, N.J., Harrisburg PA ... 358
Perramón i Badia, S.A. | Manresa ... 243, 253
Pianezza Paolo | Azzio ... 66
Samaranch, S.A. | Barcelona o Molins de Rei ? ... 72, 74, 316
Sederies Vilumara | Barcelona ... 283
Société des Mécaniques ? | Lió ... 290
Soieries Chrysalis, S.A. | Atenes ... 275
Staron & Meyer | Saint-Étienne ... 34, 125, 255, 268, 269, 270, 271, 291, 292, 293, 294
Staron Pierre & Fils | Saint-Étienne ... 176, 205, 206, 223, 342
Sucesores de Francisco Coll -J. Ribot | Vilassar de Dalt ... 311
T. Alberto ? | Barcelona ... 252
The National Ribbon Co. | Nova York ... 213
Thomas Stevens | Coventry ... 28, 29, 30, 31, 32, 33, 38, 208, 226, 235, 279, 289, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 354, 355, 356, 357, 361
Tu Shin Sheng Silk Weaving Factory | Hangzhou ... 263
Usine de Soierie de l'Orient Rouge Dong Fang Est | Hangzhou ... 49
Vilaseca, S.A. | Barcelona ... 374
Viuda de Fernando Carné | Barcelona ... 305
Vivier-Merle et Denis. Le tisserand | França ... 214, 215
W. H. Grant & Co | Coventry, Livingstone Mills ... 267, 302, 303
Wahl & Socin | Basilea ... 11, 287
Yuan Chin-Ho Silk Factory | Hangzhou ... 262

Índex per títol

Títol — **Núm. de catàleg**

50è aniversari dels "Enginyers Tèxtils" de Terrassa ... 315
A l'estany ... 177
aiguat, L' ... 107
Albert 1914 ... 105
Albert I de Bèlgica ... 25, 26
Albert I de Saxònia ... 32
Alexandra de Dinamarca ... 15, 16, 17
Alfons XII ... 39, 40
Alfons XIII ... 42, 43
Alfons XIII en uniforme d'hússar ... 44
Allons maman, t'en fais pas ... 103
Álvaro de Figueroa Torres, primer compte de Romanones ... 69
Anem de cacera ... 353
Àngel Guimerà ... 57
Angelus ... 140
Antoni Mas LLuch ... 82
Antoni Maura ... 67
Antonio Beteré Salvador ... 84
Arribada de la diligència ... 117
Association amicale des dessinateurs de fabrique ... 281, 282
Ateneu Igualadí de la Classe Obrera ... 306, 307, 308
Aurora, L' ... 155
Automobilistes ... 205
avis, Els ... 143
Ball de màscares ... 181
Ball popular ... 110
Banderí del Club Natació Sabadell ... 318
Banquet de noces ... 197
bany, El ... 146
Barrets ... 361
Bat l'eau ... 175
Bateig ... 168
Bestsy Ross. Record de l'Exposició de Sant Lluís ... 297
Bons amics ... 170
Bossa de perfum ... 320, 321, 322, 323
Broma de vells ... 145
Buenaventura Durruti ... 75
caça dels senglars, La ... 147
Camí perillós ... 123,
càntir trencat, El ... 163
Casa dell'antica Roma ... 150
Casament ... 167
Castell d'Aigua. Record de l'Exposició Universal de París ... 294
Castell de Blarney ... 267
Cérvols al bosc ... 176
Charlotte Corday ... 89
Climent Armand Fallières ... 36
Colom partint d'Espanya. 1492 ... 356
comiat, El ... 160
Comisaría Algodonera del Estado ... 309
Concepció, La ... 224
Confidència ... 137
Coronació d'Elisabet II ... 317
correpondència, La ... 97
crepuscle, El ... 156
Creuant el rierol ... 206

Crist a la creu ... 232, 233
Cristòfor Colom ... 88
Crucifixus Est ... 237
Cursa de piragües ... 354
Dante a l'Infern. Matilda ... 174
Daphnis i Cloé ... 185
declaració, La ... 199
Descans a Egipte ... 261
Descobriment d'Amèrica ... 358
desembarcament de Colom, El ... 357
Discòbol ... 148
Ecce Homo ... 234, 235
Edat feliç ... 171
Eduard VII d'Anglaterra i Alexandra de Dinamarca ... 19
Eduard VII, Princep de Gales ... 27, 28
En el gineceu ... 151
En els pous ... 152
En memòria dels herois alemanys ... 280
Encantat ... 180
Encapçalament de menú ... 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341
Escena de carrer ... 351
Escut de la ciutat de Londres ... 360
Escut de la ciutat de París ... 359
Escuts ... 313
espigoladores, les ... 141
Estiu, L' ... 210
Exposició Pan-Americana de Buffalo ... 295, 296
fabricant de paper, El ... 201
Feliç retrobament ... 114
Felicitació de Nadal ... 371
Felicitació de Nadal. Espinelves ... 366
Felicitació de Nadal. Majestat Batlló ... 363
Felicitació de Nadal. Mare de Déu de Montserrat ... 369
Felicitació de Nadal. Sagàs ... 367
Felicitació de Nadal. St Climent de Taüll ... 364
Felicitació de Nadal. St Pau de Casserres ... 365
Felicitació de Nadal. Sta Maria de Terrassa ... 370
Felicitació de Nadal. Sta. Maria de Taüll ... 362
Felicitació de Nadal.St Quirze de Pedret ... 368
feliços temps passats, Els ... 347, 348
Félix Faure ... 34
Ferdinand Foch ... 37
Ferran Casablancas Planell ... 80
Ferran Felip, últim duc d'Orleans ... 24
Fil de la Verge ... 119
fillol, El ... 166
Flora ... 121
font, La ... 161
Francesc Josep d'Àustria ... 29
Francesc Xavier Lluch ... 77
Francisco Franco Bahamonde ... 71, 72, 73
Frederic II de Prússia ... 33
Friedrich Schiller ... 64
Gaietà Fàbregas Rafart ... 78
gallineta cega, La ... 96, 196
George Benjamin Clemenceau ... 35
Georges Washington. El Pare del País ... 277
Gitana ... 86
Grace Darling, heroïna victoriana ... 208
gronxador, El ... 154
Guillem II d'Alemanya ... 30, 31
Guillem Tell amb el seu fill ... 134
heroi del dia, L' ... 92
Himne americà ... 278
Hivern, L' ... 212
home que somriu, L' ... 203
Homenatge al President Félix Faure ... 286
Idil·li campestre ... 184
Immaculada Concepció ... 223, 225, 226
Indiscreció ... 158
Invitació del Col·legi Major de l'Art de la Seda, 1903 ... 283, 284
Isabel Gabriela Valeria María, reina de Bèlgica ... 18
Isabel II ... 8, 9
J. Ribot, obsequi al seus clients ... 312
J. Verdol ... 79
Jesús apaivagant la tempesta ... 260
Joan XXIII ... 55
Joana d'Arc ... 126, 128, 129, 132
Joana d'Arc i les *Villes Johaniques* ... 131
Joana d'Arc. *Boutez les hors* ... 130
Joana d'Arc. Martiri i Glòria ... 133
Joana d'Arca escoltant les veus ... 127
joc del balancí, El ... 93
Joc d'escacs ... 183
Joc d'infants ... 94
Johan Wolfgang von Goethe ... 62
José Antonio Primo de Ribera ... 74
Josep Canalejas ... 68
Josep Planas ... 76
Joseph Jacques Césaire Joffre ... 38
Jósif Stalin ... 50
jove màrtir, La ... 159
Joventut ... 153
Joves pescadores ... 149
Jusqu'au bout. Verdun 1916 ... 100
Leda i el cigne ... 190
Leonardo da Vinci ... 59
Lleó XIII ... 52, 53
lletera, La ... 162
Lliçó de billar ... 116
Lliçó de clavecí, La ... 164
Lliçó de música ... 108
Lliçó d'esgrima ... 106
Lluís Mas Gomis ... 83
Lluna de mel ... 207
Ludwik Lejzer Zamenhoff ... 58
Ludwing van Beethoven ... 61
Maison des Canuts. Atelier 1850 ... 6
Mare de Déu amb nen ... 256
Mare de Déu de la cadira ... 259
Mare de Déu de la Salut ... 244
Mare de Déu de Montserrat ... 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253
Mare de Déu del Perpetu Socors ... 258
Mare de Déu dels Desemparats ... 238, 239, 240
Maria Virgo ... 245
Marilyn Monroe ... 66
Marques de Túria ... 41
Mater Afflictorum ... 255
Mater Dolorosa ... 228, 229
Matrimoni Ballús-Vilaseca ... 85
Menú ... 344, 345
Menú de banquet de clausura ... 346
Menú de noces ... 342
Menú modernista ... 343
Nadal dels vells ... 142

Napoleó Bonaparte 46, 47
Napoleó Bonaparte travessant els Alps 45
Napoleó III 23
Napoleó III i l'emperadriu Eugènia 22
Nena jugant amb una pilota 87
Neteja del magatzem 109
Niceto Alcalá Zamora 70
Nicolau II de Rússia 21
Nicolau II de Rússia i la tsarina Alexandra 20
No l'enfilaràs 144
Notificació de canvi d'adreça, José Genescà 310
Notificació de la seva nova seu, J. Ribot 311
Notre Dame de Fourvieres 227
Nous les aurons 101
On les aura 99
On ne passe pas 98
Oració de l'infant Jesús 120
Palau de Cristall 289
Palau del Teixits. Record de l'Exposició Universal de París 293
Panoràmica de Saint Gallen a meitat del segle XIX 273
Pares feliços 113
Passeig en barca 178
Pastoral 186, 187, 188, 189
Pau i Treball. Exposició Universal de París 292
pavana, La 111
Perduts al bosc 136
Pierrot i Colombina 194
Pius X 54
Pius XII 51
Plaers d'infants 112
Pont d'Alexandre III. París 270
Porta Monumental. Record de l'Exposició Universal de París 291
Presentació del nadó 182
Primavera, La 91, 157, 209
primer pas, El 124, 125
primers pantalons, Els 95
Princesa Alice 14
processó de Lady Godiva, La 350
Propaganda d'empresa imitant un billet d'1 dòlar 319
Publicitat de Walh & Socin. Exposició de Londres 287
rameaux, Les 122
Record 1a sessió d'orientalistes de Saint-Étienne 285
Record de l'Exposicició Regional valenciana 301
Record de l'Exposició de Glasgow 302, 303
Record de l'Exposició de Marsella 300
Record de l'Exposició de Milà 299
Record de l'Exposició de Sant Lluís 298
Record de l'Exposició Internacional de Barcelona 304, 305
Record de l'Exposició Nacional suïssa 288
Record de l'Exposició Universal de París 290
Record de Primera Comunió 314
Record del salvatge Oest 279
Reina regent Maria Cristina 10
Retrat de Jaume Vilaseca Bertranpetit 374
Retrat de Joseph Marie Jacquard 1, 2, 3, 4
Retrat femení 373
Retrat femení de dona japonesa 372
Richard Wagner 60
Rien ne va plus 139
rivaux, Les 179
Robert Baden-Powell. Mafeking 65
Romeo i Julieta 191, 192, 193
Ronde roses 172
Rouget de Lisle cantant "La Marsellesa" 169
Sagrat Cor 236
Sagrat Cor de Maria 254
Sant Antoni Maria Claret 56
sastre, El 204
secret, El 135
Seguiu a la guía 173
sense títol 118, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 276
Sessió de pose 198
Sir John French 48
Sixte Graneri 81
Spes unica 102
Tardor, La 211
Teixit commemoratiu Medalla del Mèrit Francesc Samaranch Castro 316
Teler de mecànica jacquard 7
tempesta, La 90
Temps present o 60 milles per hora 349
Tendresa maternal 165
Titelles 195
Tocant l'orgue 200
Tout va bien 138
trobada, La 352
Últim Sopar, L' 230, 231
Vell París 271
venedora de flors, La 115
Verge de Lourdes 257
Verge del Pilar 241, 242, 243
Vers la Victoire 104
Victòria d'Anglaterra 11, 12, 13
vinicultor, El 202
Visita de Mgr el duc d'Aumale 5
Vista de la ciutat de Saint-Étienne 272
Vista de la ciutat de Singapur 265
Vista de la vila de Rapperchwyl a la vora del llac de Zuric 274
Vista de l'Acròpolis i de l'Odeon d'Atenes 275
Vista del Gran Palais. París 268
Vista del llac de Lugano i del Puig de Sant Salvador 266
Vista del Petit Palais. París 269
Vista del West Lake 262, 263, 264
Vladimir Illich Ullánov (Lenin) 49
Wellington i Blucher es troben després de la batalla de Waterloo 355
Wolfgang Amadeus Mozart 63

Índex per museus i col·leccions

Museus i col·leccions — **Núm. de catàleg**

Arxiu Històric de la Ciutat de Badalona 10, 15, 16, 17, 18, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 36, 41, 42, 43, 45, 47, 54, 61, 62, 63, 64, 67, 68, 69, 90, 106, 110, 111, 116, 121, 122, 131, 135, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 157, 159, 163, 170, 172, 180, 184, 186, 187, 188, 189, 208, 217, 221, 222, 236, 239, 240, 241, 245, 246, 247, 259, 268, 269, 270, 271, 276, 278, 280, 293, 294, 299, 301, 305, 320, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 344, 345, 355, 359
Centre de Documentació i Museu Tèxtil 1, 3, 4, 7, 8, 11, 39, 44, 47, 51, 52, 57, 65, 73, 76, 77, 78, 80, 82, 90, 91, 94, 97, 98, 107, 111, 126, 134, 135, 140, 142, 143, 171, 223, 226, 228, 230, 232, 234, 238, 242, 243, 250, 251, 253, 276, 277, 279, 284, 287, 289, 290, 305, 310, 312, 314, 315, 316, 319, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371

Museu de Badalona ... 9, 39, 44, 50, 284, 342
Museu d'Història de Sabadell ... 44, 54, 55, 57, 58, 67, 68, 69, 73, 80, 83, 84, 85, 87, 224, 241, 244, 247, 313, 318
Museu del Disseny de Barcelona ... 5
Museu de l'Estampació de Premià de Mar ... 7, 115, 305, 311, 312
Museu del Gènere de Punt, Can Marfà, de Mataró ... 362, 363, 364, 367, 368, 369, 372, 373, 374
Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica ... 2, 7, 43, 45, 46, 48, 49, 50, 57, 60, 66, 67, 72, 77, 79, 82, 90, 91, 93, 95, 106, 108, 109, 116, 119, 123, 124, 126, 134, 136, 142, 143, 234, 236, 244, 245, 305, 342, 362, 364, 365, 366, 368, 369
Museu de la Pell d'Igualada i Comarcal de l'Anoia ... 24, 57, 71, 76, 78, 82, 90, 91, 157, 232, 305, 306, 307, 308, 309
Bargalló, Antoni i Montserrat ... 1, 4, 9, 50, 57, 59, 66, 67, 71, 74, 75, 77, 78, 79, 80, 106, 116, 128, 134, 144, 228, 234, 241, 272, 283, 284, 369
Cusidó Muñoz, Josep ... 56, 70, 80, 81, 83, 86, 237, 247, 318
Olivella-Cardona ... 10, 11, 12, 18, 19, 40, 45, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 125, 126, 127, 128, 132, 134, 135, 136, 137, 140, 141, 142, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 158, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 180, 181, 185, 191, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 209, 213, 214, 215, 216, 218, 219, 220, 223, 225, 232, 242, 245, 246, 248, 249, 250, 251, 252, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 263, 264, 266, 267, 268, 269, 273, 274, 282, 283, 284, 291, 304, 305, 311, 312, 321, 324, 325, 326, 327, 335, 346, 347, 348, 349, 350, 352, 353, 354, 356, 354, 356
Olivella-Baldrich ... 6, 7, 9, 11, 12, 13, 14, 18, 19, 20, 27, 34, 35, 37, 38, 46, 53, 61, 63, 64, 88, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 147, 148, 149, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 158, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 202, 203, 204, 207, 209, 210, 211, 212, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 223, 227, 229, 231, 232, 233, 234, 235, 242, 245, 246, 248, 249, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 265, 275, 281, 282, 285, 286, 288, 291, 292, 294, 295, 296, 297, 298, 300, 302, 303, 304, 305, 312, 317, 322, 323, 325, 326, 327, 328, 330, 332, 335, 343, 346, 347, 351, 354, 356, 357, 358, 360, 361, 361
Planas Cisternas, Josep i Marta ... 50, 71, 76, 78, 90, 91, 96, 143, 144, 145, 231, 234

Sílvia Carbonell Basté

Jacquards artísticos, tejidos singulares*

En varios museos y colecciones privadas de Cataluña se conservan una serie de tejidos artísticos muy próximos al grabado y a la fotografía que fueron propios de una época y de una técnica concreta. Se trata de series limitadas de tejidos figurativos con retratos de personajes ilustres (reyes, políticos, militares, empresarios), escenas históricas, religiosas, conmemorativas, reproducciones de cuadros y otros motivos, trabajados con el sistema jacquard, mayoritariamente en seda y en colores blanco y negro.

En 1985, en conmemoración del 150 aniversario de la muerte de Joseph Marie Jacquard, el Museu Tèxtil i d'Indumentària de Barcelona y el Museu Tèxtil de Terrassa organizaron conjuntamente una exposición dedicada a la técnica y el arte del sistema jacquard.[1] Y no fue hasta 2015, a partir de la investigación iniciada un par de años antes sobre los tejidos jacquard producidos en la Escuela Industrial de Artes y Oficios de Sabadell, cuando se volvió a exponer una buena colección de estos tejidos, algunos de ellos inéditos. La primera muestra se organizó en el Museu d'Història de Sabadell[2] y la segunda en el Centre de Documentació i Museu Tèxtil (CDMT), en Terrassa.[3] A partir de aquí, gracias al apoyo de la Diputació de Barcelona,[4] hemos catalogado las piezas y hemos estudiado el origen de sus colecciones, pero no solo de estos dos museos, sino también de varios prestadores que ampliaron la exposición que se hizo en Terrassa, entre los cuales está el Museu de Badalona[5] y el Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya.[6] Además, en este catálogo hemos querido recoger los tejidos de esta tipología conservados en otros museos catalanes, y también de coleccionistas privados, sabedores de nuestro interés. De los museos que conservan esta tipología de piezas, recogemos los tejidos conservados en el Museu de l'Estampació de Premià de Mar, el Museu del Gènere de Punt, Can Marfà, de Mataró, el Museu de la Pell d'Igualada i Comarcal de l'Anoia, el Museu del Disseny de Barcelona, el Arxiu Històric de la Ciutat de Badalona, además del Museu de Badalona y el Museu de la Ciència i la Tècnica de Catalunya, que ya hemos mencionado.

Estos tejidos, que en un primer momento se llamaron *artístichs* ('artísticos' en catalán prenormativo)[7] llegaron a los museos de manos de particulares que reconocieron la valía de aquellas obras que habían marcado un momento clave de la transformación de la industria textil. Cabe decir que la mayoría de los coleccionistas que los han recogido tienen alguna vinculación directa con el sector textil: profesores, teóricos, empresarios, dibujantes, etc., como Malvehy, Tarascó, Rodon, Calabuig, Bargalló, Cusidó, Mas y Soley. Otros los han coleccionado por pasión al arte, para enmarcarlos y apreciarlos cada día colgados en cualquier rincón de su hogar.

El primer retrato de un jacquard conocido en Cataluña es de 1862,[8] pero el sistema ya había entrado unos años antes y se utilizaba básicamente para tejido del hogar, la indumentaria y la cintería.

El hecho de que muchos de estos tejidos estén firmados con el nombre de la empresa, del dibujante, la fecha de fabricación, el nombre del director o incluso de la escuela donde se proyectaron y se tejieron, les ha hecho, cuando menos, singulares. Coincide cronológicamente con el etiquetado de

* Este texto es una ampliación y corrección de los dos Artículos: CARBONELL BASTÉ, Sílvia. "Teixits *artístichs*, retrats singulars (I)". *Datatèxtil*, 33, Terrassa, noviembre 2015, y "Teixits *artístichs*, retrats singulars. L'Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell (II)". *Datatèxtil*, 34, Terrassa, mayo 2016.

1 Catálogo *La Revolució Jacquard*. Museu Tèxtil i d'Indumentària de Barcelona y Museu Tèxtil de Terrassa, 1985.

2 "Teixits *artístichs*. Jacquard singular. L'Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell". Museu d'Història de Sabadell, 4 de diciembre de 2015 - 17 de abril de 2016.

3 "Teixits *artístichs*, retrats singulars". CDMT, 20 de octubre de 2016 - 22 de enero de 2017.

4 Ayuda económica gracias a la Línea de Apoyo a Actividades de la Red de Museos Locales, ámbito de Museos y Patrimonio Cultural, de la Diputación de Barcelona.

5 Principalmente la colección de Pau Rodon i Amigó, profesor textil, director de la Escuela Textil de Badalona y de Robert Domingo.

6 Colección de Ferran Calabuig Alsina, ingeniero textil.

7 Tal como señala el álbum de la colección de Pau Rodon i Amigó, que se conserva en el Arxiu Històric de la Ciutat de Badalona.

8 Retrato de Isabel II hecho por el empresario sedero Benet Malvehy.

los trajes confeccionados por grandes modistas, que alrededor de 1900 empiezan a coser etiquetas tejidas en sistema jacquard con sus nombres comerciales.

En estas piezas únicas se unen el reconocimiento de la tecnología y la habilidad artística del dibujante. La perfección de los detalles que ofrecía el sistema jacquard con la alternancia bien conjugada entre trama y urdimbre que, conseguida por la utilización de una o dos urdimbres y dos tramas, permitía obtener negros y blancos puros y a la vez un degradado progresivo de la gama de los grises aportaban una luminosidad y un efecto de relieve, lo que les confería un rasgo distintivo. Su razón de ser fue, en la mayoría de casos, conmemorativa, comercial y publicitaria, de promoción para las industrias textiles que habían modernizado su maquinaria, pero también de reconocimiento de la labor docente que llevaban a cabo las escuelas especializadas, como la Escuela Industrial de Artes y Oficios de Sabadell.

Probablemente debemos buscar los orígenes de estas representaciones textiles en las estampas del siglo XVIII y XIX, pero también hay que ver su proximidad con las artes gráficas del cambio de siglo XX y sobre todo con la fotografía, que buscaba la profesionalidad y el purismo en el retrato, e incluso algunas imágenes pueden recordar el pictorialismo fotográfico, corriente artística que se dio entre 1890 y finales de la Primera Guerra Mundial, aproximadamente. Los artistas que participaron en esta corriente, como el sabadellense Joan Vilatobà,[9] manipulaban los originales de las fotografías con la intención de aproximarlas a la pintura y para ponerlas en valor al mismo nivel que las otras artes.

Los retratos y otros tejidos singulares que se tejieron con el sistema jacquard en Cataluña, y específicamente en Sabadell, son el testimonio de la adaptación de la mecánica jacquard y de sus perfeccionamientos en nuestro país.

¿Quién era Jacquard y cómo era su sistema?

Antes de entender cómo eran y qué representaron estos tejidos, y dónde, por quién y para quién fueron tejidos, es necesario comprender la mecánica jacquard y hacer una breve reseña del personaje que da nombre a este invento: Joseph Marie Jacquard (Lyon, 1752-1834), una de las figuras más emblemáticas de la industria sedera lionesa, reconocida internacionalmente.

Jacquard es el nombre genérico que se le dio al mecanismo que simplificaba el telar de lazos utilizado hasta el siglo XIX para los tejidos labrados. A finales del siglo XVIII, Joseph Marie Jacquard había ideado un sistema de tisaje continuador del de Basile Bouchon —que tuvo la idea de sustituir el complicado sistema de los nudos y las cuerdas del telar de lazos por unas agujas y ganchos (1725)—, las mejoras introducidas por Jean Baptiste Falcon —que ideó los cartones en 1734— y por Jacques Vaucanson —que fue el primero que sustituyó el tirador de lazos por un cilindro automático en 1745—. Jacquard estudió el funcionamiento de las mecánicas elaboradas por sus predecesores, hasta concebir una mecánica que fusionaba la de Falcon con la de Vaucanson, y la presentó hacia el año 1804. A pesar de que la primera máquina no terminó de funcionar, siguió insistiendo y mejorando hasta que fue reconocida por el mismo Napoleón, que le encargó seguir con el proyecto. El sistema jacquard ofrecía una gran posibilidad de mejora para la fabricación de tejidos labrados de gran complejidad, gracias a la posibilidad de mover los hilos de urdimbre de manera individual. Aunque exigía un alto nivel de destreza técnica, simplificaba procedimientos y abarataba costes.

Funcionamiento

La mecánica llamada *a la jacquard* es un aparato independiente del telar que se sitúa encima de este. Su principal contribución es la posibilidad de que los hilos de urdimbre se muevan individualmente y de manera mecánica mediante un código binario elemental, de puntos perforados y sin perforar. El dibujo previo de lo que será el diseño se pasa a una cuadrícula que representa los cruces de hilos de urdimbre y trama (llamados—tomos y dejos—), y se traduce en una serie de cartones estrechos, perforados y atados uno al lado del otro, colocados encima del telar, que en cada pasada de trama presionan los extremos de unas agujas y estas se mueven o permanecen inmóviles según si el cartón tiene agujero o no lo tiene. Cada una de las agujas accionadas ordena un movimiento al hilo de urdimbre que le corresponde que lo sitúa por encima de la pasada de trama (decimos que la *toma*). Si las agujas quedan inmóviles, los hilos de urdimbre quedan por debajo de la pasada de trama (decimos que la *dejan*). Se hacen tantos cartones como pasadas de trama se necesitan para cada diseño.

Con este sistema se consiguen ligamentos complejos, con diseños tanto de gran formato como de pequeño formato. Su ejecución, especialmente la de estos tejidos artísticos, es muy compleja. Exige un alto grado de conocimiento de los ligamentos y de los efectos que estos producen según su posición respecto a la luz y la aplicación de las sombras. Se mezclan la estética y la técnica, la gracia del dibujante y su talento para escoger el ligamento y los hilos, y la del tejedor para interpretar la obra. Los primeros pasos: dibujo, puesta en carta, picado de los cartones y montura en el telar, eran especialmente entretenidos y había una colaboración muy estrecha entre el dibujante, el teórico y el tejedor.

La puesta en carta es en gran manera compleja, ya que en el momento de marcar el cruce de hilos de trama y urdimbre, si no se hace bien, da errores o taras en el tejido resultante. Cada uno de los cuadritos pintados se llama *pic*, y representa un *tomo* del hilo de urdimbre.

Desde su creación, el sistema jacquard no ha parado de avanzar tecnológicamente. Las primeras mejoras a tener en cuenta fueron la de 1858, cuando el ingeniero italiano M. Vincenzi aportó varias modificaciones que mejoraron el ingenio, como la del cambio en el movimiento de los cartones (más finos i menos costosos). Este sistema era el que a principios del siglo XX se utilizaba más en Cataluña, junto con la máquina M. Jules Verdol (Société Anonyme des Mécaniques Verdol), que trabajaba con un papel continuo más delgado que sustituía los cartones y agiliza la producción. Para hacernos una idea clara de las mejoras, debemos saber que 1.000 cartones de jacquard pesaban más de 50 kg, 15 kg en el sistema Vincenzi y 2 kg en el Verdol.

El invento se propagó rápidamente por el resto de países europeos, pero no sin obstáculos, ya que los obreros veían que la máquina jacquard sustituía mucha mano de obra. Sin embargo, a mediados de siglo XIX, en Francia, ya se había adaptado también a la cintería para indumentaria y complementos.

El reconocimiento de la figura de Jacquard llegó tarde, pero aún en vida del protagonista. Y hoy es reconocido como precursor de la informática, ya que el cartón perforado de Jacquard es el antecedente del sistema binario informático.

En ocasión del primer centenario de la muerte de Jacquard, se le rindió homenaje en la ciudad de Lyon, coincidiendo con la Feria de Muestras.[10] Al cabo de unos años, se empezó a debatir su paternidad y la importancia del papel de sus antecesores, como resultado de los estudios realizados por Camil Rodon i Font.[11] Actualmente, el sistema jacquard funciona totalmente con tecnología digital.

La llegada del sistema jacquard a Cataluña

La llegada del sistema jacquard a Cataluña fue gradual y sin interrupciones. La cronología varía según los historiadores, y la introducción

9 En Cataluña destacó especialmente el fotógrafo sabadellense Joan Vilatobà (1878-1954), que también fue profesor de la Escuela Industrial de Sabadell y pudo influir directamente en los proyectos iniciales de los retratos jacquard de la Escuela. Su fondo se conserva en el Museu d'Art de Sabadell y algunas fotografías en el MNAC.

10 *Industria Textil*, marzo 1934, núm. 3.

11 RODON FUENTE, Camil. *La invención de la máquina jacquard. Estudio histórico y analítico de su proceso*. Cataluña Textil, Badalona, 1919.

exacta del sistema aún no se puede precisar, pero podemos afirmar que a mediados de la década de 1830 el sistema ya era habitual, por lo menos en los telares de algodón, y que para la sedería había cerca de "quinientas máquinas"[12] gracias seguramente a que la Junta de Comercio de Barcelona se interesó pronto por él. Concretamente en 1822 la Junta envió a Domènec Cavallé i Coll[13] a Lyon a ver los últimos perfeccionamientos del arte textil y a comprar una máquina, suponemos que de última novedad. Cavallé comentaba por carta que se le presentó un tal Claudio Roure, introductor del sistema jacquard (quizás importador), que le mostró unas máquinas, que seguramente eran las del sistema jacquard. Cavallé enseguida se dio cuenta de las múltiples utilidades que podían tener en todos los ramos textiles y para ejecutar los dibujos más complicados,[14] por lo que solicitó dinero a la Junta para comprar una. Esta le envió el dinero, aunque posteriormente se negó y en el escrito no queda claro si la llegó a comprar o no. Por otra parte, a partir de un escrito de 1822 firmado por el fabricante Jaume Carrancà, al que la Junta había pedido un informe sobre el estado de la industria sedera, se desprende que aún no se habían instalado jacquards en Cataluña, o por lo menos no eran frecuentes, y por ello solicitaba la introducción de la máquina viendo que mejoraría la calidad y el precio de los tejidos. Del mismo año constan dos máquinas introducidas por el francés Joan Gras, que entre 1820 y 1830 equipó las fábricas barcelonesas con más de 400 máquinas jacquard.[15]

Pocos años más tarde, en 1826, ya había jacquards en funcionamiento, según consta en el catálogo de la exposición pública de Bellas Artes e Industria organizada en la Casa Llotja: tres pañuelos y chales, fabricados con máquina jacquard "bastante conocida y usada en varios establecimientos de esta capital".[16]

Además, Cabana apunta que el introductor fue Pierre Baurier Berchoux. Originario de Lyon,[17] Baurier llegó a Cataluña en 1820 como vendedor de tejidos e instaló una fábrica algodonera en Roda de Ter especializada en piqué blanco. En 1853 obtuvo el privilegio, durante cinco años, para hacer esta tipología de tejidos con máquina jacquard. Según Cabana fueron los primeros telares jacquard que funcionaron en Cataluña y en todo el Estado. Parece, sin embargo, por lo que hemos visto, que el sistema ya se había introducido unos años antes.

También se apunta como el introductor del jacquard en nuestro país a Pablo Sadó Pérez (1818-1895). Como consta en el registro de donaciones de 1958 de los Museos de Arte de Barcelona, las nietas de Sadó donaron un retrato dibujado por Pahissa, donde se indica que es "introductor de la máquina jacquard en Barcelona".[18] Probablemente fue importador, pero por la fecha de su nacimiento, no habría sido el primero.

El hecho es que el sistema se fue normalizando en todo el Principado de Cataluña. En el año 1842 la Junta de Comercio decía que se habían ido generalizando la lanzadera volante y la máquina jacquard.[19] Y según Manuel María Gutiérrez, en 1850 uno de cada dos tejedores de seda (tejedores de velos) catalanes trabajaba con jacquards, y también muchos tejedores de algodón: "en muchas de ellas se usan máquinas á la Jacard para toda clase de tejidos labrados."[20]

Como apunta Garcia Balañà,[21] a mediados de la década de 1830, los telares jacquard eran habituales en la algodonería del país y en la sedería barcelonesa.

Sobre las máquinas de la industria lanera matriculados entre 1856 y 1900, encontramos los siguientes datos: había 150 telares manuales con jacquard en Barcelona y 7 en Girona, y en cuanto a los mecánicos, 816 en Barcelona y 44 en Girona. En cuanto a los de cáñamo y lino con sistema jacquard, había 77 manuales y 209 mecánicos en Barcelona. En la industria sedera, en Barcelona, había 262 manuales y 667 mecánicos, en 1900.[22]

A partir de 1900, para ropas de seda y sus mezclas, así como para estambre y lino, ya había 2.400. Nadal[23] afirma que en 1845 la mecánica jacquard ya estaba implantada en Terrassa, y que fue introducida por Galí y Codoñet. Y en Sabadell parece que entró en 1840.[24]

A finales del siglo XIX se había incorporado y asumido plenamente; prácticamente todas las industrias sederas, algodoneras y laneras catalanas tenían varios telares que trabajaban con el sistema jacquard, ante el interés que mostraron los empresarios que veían más ventajas que inconvenientes. A modo de ejemplo, Escuder,[25] Casacuberta y Pujol, Sederies Balcells, Sederies Vilumara, Bernades, Malvehy, Bonaventura Solà i Sert[26] ya habían incorporado el sistema a finales del siglo XIX para sus producciones de indumentaria tanto masculina como femenina, cintería o ropa de hogar. De muchos de ellos se conservan varios muestrarios en el CDMT.

La representación de figuras humanas en los tejidos. El retrato aplicado al tejido

La representación de figuras humanas tejidas no ha sido una tarea fácil, por lo menos en cuanto a las reproducidas con la fidelidad de los jacquards que tratamos aquí. Para encontrar los retratos tejidos más antiguos hay que

12 GARCIA BALAÑÀ, Albert. *La fabricació de la fàbrica*. Tesis doctoral. UPF, 2011.

13 Domènech Cavaillé o Cavallé (1771 a 1862). Su padre era del Rosellón, y podría haberse catalanizado el apellido. Expediente de la máquina inventada por Pierre Cavaillé (inventor) para hilar lino, cáñamo, estambre, estopa de seda y lana. Junta de Comercio de Barcelona, 1790-92.

14 Expediente de Domènec Cavallé i Coll, organista, hijo de Pere Cavallé, que pide una subvención para poder introducir en Cataluña las máquinas llamadas *jacquard* que ha visto en Lyon, y otras cosas relativas a su vuelta de Francia. (47f). Junta de Comercio de Barcelona.

15 MOLAS RIBALTA, Pere. *Los gremios barceloneses del siglo XVIII*. Confederación Española de Cajas de Ahorros, Madrid, 1970.

16 CARRERA PUJAL, Jaume. *Espíritu y fuerza de la industria textil catalana*. Gremi de Fabricants de Sabadell, Instituto Industrial de Terrassa. Fomento de la Producción Española, 1943.

17 CABANA, Francesc. *Fàbriques i empresaris*. Enciclopèdia Catalana, Vol. 2, Barcelona, 1992-1994, p. 348.

18 Catàleg del Museu Tèxtil i d'Indumentària de Barcelona. *Legados y donativos a los museos de Barcelona, desde 1952 hasta 1963*. Junta de Museos, Barcelona, 1963. Las nietas del Sr. Sadó donaron en 1958 un retrato dibujado a plomo hecho por Pahissa de Pablo Sadó, enmarcado por la casa Renard. Número de catálogo 1461, p. 168.

19 LLANAS ANDIÑACH, Joan. "Síntesi històrica de la introducció i evolució de la màquina jacquard a Catalunya". *La revolució Jacquard*. Exposición, Museu Tèxtil i d'Indumentària de Barcelona, Museu Tèxtil de Terrassa, 1985, pp. 31-33.

20 GUTIÉRREZ, Manuel María. *Comercio libre o funesta teoría de la libertad económica absoluta*. Imprenta de Don Marcelino Calero y Portocarrero, Madrid, 1834, p. 135.

21 GARCIA BALAÑÀ, Albert. *La fabricació de la fàbrica: treball i política a la Catalunya cotonera (1784-1884)*. Tesis doctoral. Universidad Pompeu Fabra, 2011, p. 21. También añade: "eran gobernados mayoritariamente por hombres, y coexistían con otros muchos cientos de telares Jacquard donde se elaboraban tejidos labrados que exigían más o menos destreza, esfuerzo y calidad del material. Una porción significativa de estos tejidos labrados hechos con Jacquards —aquellos tejidos 'que tengan sobre la superficie flores o dibujos hechos en el telar'."

22 *Catalunya, la fàbrica d'Espanya. Un segle d'industrialització catalana 1833-1936*, Ayuntamiento de Barcelona, Barcelona, 1985. pp. 79, 85, 91.

23 NADAL, J. *Catalunya, la fàbrica d'Espanya. Un segle d'industrialització catalana 1833-1936*, Ayuntamiento de Barcelona, Barcelona, 1985.

24 BIGORRA, Pere. *Des del vapor de la O. La parla figurativa de la indústria tèxtil de la llana a la fàbrica, al carrer i a casa*. Ed. Agrupaciones Narcís Giralt, Sabadell, 1974.

25 El año 1862 ya tenía 80 telares con sistema jacquard para sus sederías de fantasía. Garcia Balañà, p. 49.

26 Durante el mismo 1865, Bonaventura Solà i Sert Germans había puesto en marcha en su fábrica de Barcelona "un taller de mecánicos", es decir, "una sección de ensayo con telares mecánicos, máquinas de devanar, plegar, encanillar, etc. movidos por una máquina de vapor de la fuerza de 5 caballos", taller que completaba el arsenal de 40 telares manuales sencillos y 140 jacquards de que disponía la fábrica, GARCIA BALAÑÀ, Albert, p. 82.

remontarse al Egipto copto. Caballeros, cazadores, nadadores, bailarines, santos u otras figuras cristianas y mitológicas trabajadas en técnica de tapiz, en lino y lana, nos muestran unos personajes graciosos con facciones aún bruscas. Al otro lado del planeta, los pueblos precolombinos, con las mismas técnicas y con fibras de los pelos de animales que tenían al alcance —alpaca, guanaco, vicuña y llama— también tejían manualmente piezas para el ajuar y la indumentaria con algunas representaciones humanas muy esquemáticas, a menudo con unos rostros que tenían unos ojos grandes muy expresivos. En cambio, en las técnicas de estampación y pintura sobre tela,[27] o incluso en los bordados, los elementos figurativos se desarrollaron con más facilidad, ya que evidentemente no exigen la complejidad de una pieza tejida.

No fue hasta el desarrollo de la industria sedera lionesa a lo largo del siglo XVIII cuando se empezó a desarrollar el retrato. Lyon fue el puntal para que fuera justamente en esta ciudad francesa y en los alrededores donde se propulsara el desarrollo de la industrialización textil.

Varios autores[28] coinciden en afirmar que con Philippe de Lasalle se hicieron los primeros retratos, al parecer porque había estado trabajando con su maestro, Boucher, en los cartones de los tapices de Gobelins.[29] Han quedado como testimonio los retratos de Catalina II de Rusia,[30] la reina Victoria de Gran Bretaña,[31] Luis XV de Francia[32] o el conde y la condesa de Saboya. Lasalle presentaba el busto del personaje de perfil enmarcado en un medallón ovalado, inspirado en la pintura de la época. La bibliografía francesa sobre esta tipología de tejidos es bastante extensa[33] y nos descubre otros personajes franceses como Malpertuy o Carquillat, grandes especialistas en retratos jacquard.

En el siglo XX, con la implantación del sistema jacquard, se generalizó el arte del retrato en el tejido, específicamente en el de seda, pero también de algodón y estambre. Al principio estos tejidos fueron fundamentalmente conmemorativos y patrióticos, especialmente en Francia, donde el éxito llegó de empresas como Neyret Frères, ubicada en Saint-Étienne,[34] territorio históricamente textil. Esta empresa, fundada en 1826, se especializó en la reproducción de escenas pictóricas pastorales, románticas, cortesanas, religiosas, retratos de reyes, reinas y presidentes de diferentes países, o escenas tan patrióticas como soldados o souvenirs de las guerras. La mayoría de estas obras, muchas de las cuales se hicieron en formato de postal o punto de libro,[35] reivindicaban los momentos históricos vividos.

Neyret Frères firmaba con las iniciales NF en una esquina inferior del tejido, y a menudo indicaban el nombre del autor de la obra original. Estas inscripciones, junto con los catálogos que publicaron,[36] ayudan enormemente en la actualidad a la tarea de identificación de las piezas.

A partir de ahí, muchas empresas se iniciaron en el arte del jacquard artístico, inspirándose en Neyret Frères, firma que había llenado el mercado y que, incluso, traspasó fronteras.

En cuanto a Gran Bretaña, Thomas Stevens (1829-1888), originario de Coventry, es una de las casas más conocidas de jacquards artísticos. Inspirados en los de Saint-Étienne, la empresa The Stevengraphs Works[37] trabajó desde 1879 hasta 1940 la reproducción de imágenes conmemorativas, retratos y otras escenas más propias del país, como las de deportes y caza.

La ciudad de Coventry y sus alrededores se especializaron en la producción de estas escenas, generalmente en formato pequeño, donde otra de las firmas más reconocidas fue W. H. Grant, la gran competidora de Stevens.[38]

Otros países como Alemania, Suiza, Austria, Grecia, Estados Unidos o China, en menor medida, también tejieron, con escenas que seguían el hilo de la historia de cada país.

El jacquard artístico en Cataluña

El éxito que empezaban a tener en Francia los tejidos artísticos jacquard de seda alcanzó a los tejedores catalanes, que vieron en este mecanismo la manera de representar sus creaciones más artísticas. Cabe entender, sin embargo, que inicialmente, los reproducidos en Cataluña no eran tejidos puramente comerciales ni producidos en grandes metrajes, como fue posteriormente la producción de etiquetas y cintería. En cuanto a los que llamamos artísticos, su preparación era bastante costosa. Por lo tanto, fueron pocas las piezas que se tejieron, pero muy representativas.

El auge de la industria textil durante la época modernista y los años posteriores, cada vez más mecanizada, necesitaba más técnicos y especialistas en dibujo aplicado al tejido, en teoría, mecánica e ingeniería, para sus empresas cada día más competitivas, y especialmente en el complejo sistema jacquard. A partir de ahí el papel de las escuelas fue cada vez más importante. Tenemos documentadas una veintena de escuelas y más de cien dibujantes de tejidos de inicios de siglo, algunos profesionales y otros no, unos que trabajaban en la fábrica y otros que eran profesores o autónomos.

Esta realidad llevó a la fundación de nuevas escuelas de artes y oficios que impartieron la especialidad textil, así como nuevas academias de dibujo textil, además de las dos escuelas de ingeniería textil, la de Terrassa, fundada en 1904 y la de Barcelona, en 1910. Unos años antes, en 1886, también en Terrassa, se había inaugurado la Escuela Municipal de Arte, donde se impartía la rama textil.[39] En Barcelona, Igualada, Manresa,

27 Tejidos pintados en Egipto de época romana o los estampados a partir del siglo XVII y sobre todo XVIII.

28 *Les tableaux tissés de la fabrique Lyonnaise*. Exposition Grand Salon de la Bibliothèque, 1922. *La Fabrique des grands hommes*, Musée des Tissus de Lyon, 2012.

29 Solo hay que poner como ejemplo los tapices gobelinos para ver cómo se representan imágenes sobredimensionadas para grandes palacios, trabajadas con todo tipo de detalles. La técnica de tapiz permite trabajar las tramas de manera individual e incluir las que sean necesarias para dar forma a las caras, los cuerpos, los vestidos.

30 Lampás, brocado, satén, bordado, seda. Musée Historique des Tissus, Lyon, n. 2869.

31 Lampás espolinado, fondo de satén, seda, lámina de oro e hilos metálicos. Musée Historique des Tissus, Lyon, n. 34313.

32 Lampás espolinado, fondo de satén, seda. Musée Historique des Tissus, Lyon, n. 45306.

33 Destacamos: *Tableaux tissés de la Fabrique Lyonnaise. Exposition Salon de la Bibliothèque*. Société des Dessinateurs Lyonnais. Lyon, 1922. *Images de soie. De Jacquard a l'ordinateur*. Somogy, Éditions d'Art, París, Musée de l'Art et la Industrie, Saint-Étienne, 2004.

34 Saint-Étienne es la ciudad francesa que tiene una tradición más larga en imágenes tejidas. Varias firmas (Faure Frères, Wolf et Granger, Bodoy et Guitton, Marcoux et Chateaneuf, Staron et Meyer, Barnola y Neyret Frères) reprodujeron escenas familiares, morales, historicistas o de reproducciones de obras pictóricas de entre los años 1890 y 1919. Años más tarde, hacia 1930 hicieron algunas reediciones, pero ya no con el empuje que habían tenido en el período más floreciente, entre las dos guerras. Se vendían como postales, enmarcadas para decorar los hogares o incluso para hacer cojines o bolsitas. Muchas se presentan en este catálogo, y se encuentran en varias colecciones.

35 Desde aproximadamente 1898 se conoce el formato postal. La facilidad de adquirir esta tipología de tejido facilitó su coleccionismo.

36 Catálogo: *Neyret Frères, SA Editeurs fabricants. Reproductions Artistiques tissées sur rubans*.

37 http://www.victoriansilk.com.

38 Para más información véase: *Stevengraphs, the reference book on Thomas Steven's mounted silk woven pictures and silk woven bookmarkers*, Fletcher & Son Ltd. Norwich, 1968. *Images de soie. De Jacquard a l'ordinateur*. Somogy, Éditions d'Art, París, Musée de l'Art et la Industrie, Saint-Étienne, 2004.

39 La Escuela Municipal de Artes y Oficios se creó con el fin de impartir las mismas enseñanzas que la escuela de artes y oficios Llotja de Barcelona.

Sabadell, Vilanova i la Geltrú, y Olesa de Montserrat, había escuelas de artes y oficios, escuelas de distrito o ateneos que consideraban los estudios de teoría y de dibujo de tejidos imprescindibles dentro de sus planes de estudios, junto con mecánica, montaje de telares, análisis de muestras y prácticas de taller, entre otras asignaturas.[40]

A continuación detallamos los principales diseñadores y escuelas y sus aportaciones, a excepción de las obras tejidas en la Escuela Industrial de Artes y Oficios de Sabadell, que trataremos con especial atención en el capítulo siguiente.

En primer lugar, hay que mencionar al empresario sedero Benet Malvehy i Piqué (Igualada, 1837 - Sant Sadurní d'Anoia, 1892),[41] reconocido como el primer catalán que tejió un retrato en jacquard. De su ejecución (dibujo y puesta en carta) y manufactura conocemos el retrato en seda de Isabel II, que hizo en 1862 a la edad de 25 años. Un año después tejió, también en seda, el del duque de Orleans y el de una figura femenina, titulado *La Primavera*, ambos a la vez en el mismo telar.[42] La excelencia de sus productos y su destreza como dibujante favorecieron su relación con la corona española, especialmente tras el retrato de la reina Isabel II en 1862,[43] por el que recibió la Encomienda de la Orden de Carlos III como premio a su talento. Gracias a la publicación *Cataluña Textil*, hemos sabido que Malvehy también coleccionó esta tipología de tejidos, del mismo modo que algunos de sus descendientes.[44]

Francesc Xavier Lluch i Gros (Barcelona?, 1818 - Barcelona, 1889),[45] técnico y profesor de la Escuela Superior Industrial de Barcelona y posteriormente de teoría y práctica de tejidos y dibujo aplicado en la Escuela Provincial de Artes y Oficios de la misma ciudad, tejió varios retratos en jacquard, a menudo en la misma escuela como práctica de sus alumnos. Algunos de sus mejores trabajos le valieron el reconocimiento de la Encomienda de Isabel la Católica, en 1871, como el retrato de Isabel II[46] y el de Amadeo I de Saboya, dibujados y puestos en cuadrícula por él mismo y fabricados por Eduard Reig. Unos años más tarde, en enero de 1877, recibió la Encomienda de Carlos III por el retrato de Alfonso XII, también dibujado y puesto en carta por él, en este caso por encargo del Colegio de Arte Mayor de la Seda y fabricado entre 1875 y 1876. Asimismo, es el autor de los retratos de Marià Fortuny i Marsal y de Josep Anton Muntadas,[47] de los que de momento no se ha encontrado ningún ejemplar, entre otros retratos que sabemos que tejió el telar de la Escuela Provincial de Artes y Oficios de Barcelona, con la ayuda de sus alumnos, pero que tampoco están localizados.

El dibujante, profesor y teórico textil Camil Cots i Ferreri (Barcelona, 1848 - Barcelona, 1934) fue el encargado de dibujar el retrato de Francesc Xavier Lluch, que tejió junto con los alumnos de la Escuela Provincial de Artes y Oficios de Barcelona el curso 1911-12, en homenaje al que había sido su profesor.[48] De Cots conocemos también un retrato de Alfonso XIII, una invitación del Colegio de Arte Mayor de la Seda,[49] fabricada por las sederías Vilumara en 1904, y el retrato de la reina regente María Cristina, tejido por la casa Monjo i Xirinachs de Barcelona. También fue el dibujante de la imagen *Ntra. Sra. de los Desemparados*, titulada *Coronación pontificia ntra.*, tejida por M. Duato Sales en Valencia el 4 de mayo de 1923.

Camil Cots, que "como dibujante se hizo un nombre glorioso",[50] afirmaba que para ser un buen dibujante era necesario que se conociera bien lo que es un tejido. Sabía por experiencia que era indispensable conocer todas las operaciones de la preparación de la urdimbre y de la trama, saber montar y desmontar una máquina jacquard u otros sistemas similares. Pero con esto no era suficiente, el dibujante tenía que saber mover el lápiz y el pincel, desplegar su imaginación o saberla traducir en la puesta en carta, "operación difícil y complicada, que a su vez, requiere el conocimiento perfecto de la contextura de los tejidos".[51]

Mientras que en la Escuela Industrial de Sabadell se apostó plenamente por estos tejidos artísticos, de Terrassa conocemos pocas obras. Una de ellas es un jacquard conmemorativo del 50 aniversario de la Escuela de Ingenieros Textiles, 1904-54, hecho en algodón.[52]

Del Ateneo Igualadino de la Clase Obrera se conservan tres muestras, testimonios del trabajo de las clases textiles de los años 1927 y 1928.[53]

Un ejemplar hecho con una gran profesionalidad de cuya ejecución tenemos dudas es el retrato de Àngel Guimerà.[54] En 1909 la revista *Ilustració Catalana* hacía un homenaje a Guimerà con un retrato, cliché de Audouard y grabado de Thomas, que es el que se utilizó para hacer el tejido jacquard,[55] pero, como no hay ninguna inscripción a parte del nombre de Guimerà, es difícil realizar la investigación sobre su autoría.

La representación de los retratos y de actos conmemorativos hecha

40 Para más información sobre escuelas y alumnos: CARBONELL BASTÉ, Sílvia. "El diseño textil catalán en el Modernismo. El dibujo y las escuelas", en: *Datatèxtil*, núm. 31. CDMT, Terrassa, 2014.

41 Benet Malvehy trabajó en la fábrica sedera de Joan Escuder y posteriormente en Solà y Sert Germans. De su paso por esta última empresa, Josep Fiter destaca "el gusto artístico de Malvehy se admiraba en las exquisitas alfombras" (necrológica de Josep Fiter Inglés, en *Ilustració Catalana*, 15 de junio de 1892, núm. 286). En 1862 decidió establecerse por su cuenta como empresario sedero. Produjo gran variedad de sederías, tapicerías y terciopelos para alta decoración, que se podían admirar en numerosos hogares aristocráticos (GUAL VILLALBÉ, P. *Personalidades eminentes de la industria textil española*. Barcelona, 1952). Entre otras obras es conocido por damascos que hizo para la basílica de la Merced, el Salón de Ciento del Ayuntamiento de Barcelona, el damasco de la bandera de la Unió Catalanista y varios encargos del Palacio Real de Madrid (BENITO, Pilar. "El oficio de tapicería del Palacio Real de Madrid". Arbor, CLXIX, Madrid, mayo 2001, pp. 193-219).

42 Gracias al tejido que se conserva en el Museu de la Pell d'Igualada i Comarcal de l'Anoia (núm. reg. 9325), hemos podido saber que se tejieron las dos figuras una al lado de la otra. Los fragmentos que habíamos encontrado hasta entonces siempre estaban recortados y por separado. Sabíamos que el del duque de Orleans fue hecho en 1863. Ahora sabemos que también lo es la figura de *La primavera*. Esta última fue reproducida del original fabricado por Peyot F., y tejida por Thévenot hacia el 1854, en la ciudad de Lyon.

43 Basado en una fotografía que se conserva en el Palacio Real de Aranjuez. En 1919, Josep Triadó donó el retrato de la reina Isabel II, junto con el del duque de Orleans y *La primavera* al FAD (Fomento de las Artes Decorativas). Las tres imágenes están publicadas en el anuario del FAD de 1919, pp. 44 y 45.

44 Formaba parte de la colección de August Malvehy el retrato de Philipe de Lasalle hecho por Reybaud, y de la de Josep Malvehy el de Phillipe de Lasalle (Washington) hecho por Mathevon y Bouvard; la familia imperial (Napoleón III y la emperatriz Eugenia), y Alexandre Humboldt.

45 Publicó el *Tratado teórico-práctico de la fabricación de tejidos*, Barcelona Imprenta del Porvenir, en 1852, el primero de todo el Estado de esta especialidad desde la invención del jacquard, al que dedica una sección.

46 Manjarrés hace referencia a este retrato, pero no hemos encontrado ningún ejemplar. MANJARRÉS, Ramon. *La Ilustración Catalana*, 15-3-1890, pp. 69-70.

47 Suponemos que era Josep Antoni Muntadas, fundador de la empresa textil La España Industrial.

48 Firmado Camil y Higini Cots. Se trata de un tejido de seda, hecho con la técnica del esfumado característica de estos tejidos. A partir de la degradación de ligamento —de pesados a ligeros— aporta efectos de luz y sombras (una urdimbre de seda blanca y dos tramas, una blanca y una negra).

49 En el Colegio era habitual hacer las invitaciones tejidas en jacquard. En el CDMT se conserva otra con el núm. reg. 10714.

50 MOLAS, Josep. *Cataluña Textil*, vol. 6, año XXI, junio 1934.

51 MOLAS Josep, "El dibujo en el tejido", *Industria Textil*, Barcelona, enero 1924.

52 CDMT núm. reg. 10.708.

53 MPICA 1338, 1339, 1340.

54 CDMT 10829, MHS 1722.

55 "Homenaje a Guimerà", en: *Ilustració Catalana*. Barcelona, 23 de mayo de 1909. Núm. 312.

en jacquard se convirtió en habitual dentro de los círculos textiles catalanes, especialmente en los industriales y en la enseñanza. Así, muchos empresarios vieron como un reconocimiento de la empresa y de los propios directivos el hecho de obsequiar a su clientela con estas obras tejidas. En cuanto a las escuelas textiles profesionales, fue una manera de hacer las prácticas y obtener al mismo tiempo un prestigio externo.[56]

Dentro de este contexto, destaca la empresa sedera de Manuel Fàbregas Jorba —heredera de la fundada por Gaietà Fàbregas Rafart en Mollet—, que tejió retratos jacquard en varias ocasiones. En el CDMT se conserva un retrato del fundador hecho por su hijo Manuel en 1925 y otro con fecha de 1950 de Antonio Mas Lluch (el principal picador de cartones de Cataluña), firmado y dedicado "a sus clientes y amigos".[57] También conocemos un retrato de Francisco Franco, fabricado en 1939 y dibujado por Ferrater y Dordal[58] y el autorretrato del que fue director de la empresa Josep Planas, de 1948.

En mayo de 1945, la empresa textil Samaranch, S.A. dedicaba un tejido jacquard a Francesc Samaranch Castro[59] en ocasión del reconocimiento por la concesión de la Medalla del Mérito en el Trabajo, en 1945, coincidiendo con las bodas de oro profesionales del empresario.

Además, también era común que las empresas reprodujeran obras pictóricas. Este es el caso de la casa Francesc Coll - J. Ribot, que con motivo de la Exposición Internacional de Barcelona en 1929, tejió *Las hilanderas*, de Velázquez, como obsequio a sus clientes y amigos.[60] Los propios Ribot comunicaron su cambio de dirección en un tejido jacquard de seda.

Sobre la Exposición de 1929, Vda. Fernando Carné también hizo un tejido conmemorativo, con dibujo de Ars Tèxtil (Gràcia y Ferraté) y picado de cartones de Manuel Ferrer, pero sin llegar a la perfección técnica de Coll y Ribot (CDMT 1729).

Las imágenes religiosas también se propagaron a través de los tejidos jacquard artísticos catalanes de la misma manera que lo hacían los franceses,[61] sobre todo de la Virgen de Montserrat, pero también se representaron otras imágenes en varias ocasiones, algunas en color y varias sin autoría. Las piezas más destacadas son: *La perla de Cataluña N. S. de Montserrat* (autor y tejedor desconocido),[62] *N. S. de Montserrat*, de Amadeu Cusidó, y *La Concepción*, de Tiepolo, hechos en la Escuela Industrial de Sabadell; *Regina pacis ora pro nobis Montserrat* y *Virgen del Pilar Zaragoza*, fabricadas por Perramon i Badia (Manresa 1964).[63]

Sobre la autoría de las imágenes *Mater Dolorosa* y *Ecce Homo*,[64] que encontramos en diversas colecciones catalanas, lo más probable es que a pesar de que no están firmadas, provengan de la empresa Neyret Frères, ya que están reproducidas en su catálogo.

La primera aproximación al estudio y la puesta en valor de estas piezas tan singulares fueron llevadas a cabo por Pau Rodon y su hijo Camil. El primero, fundador de la Escuela Textil de Badalona y de la revista *Cataluña Textil*, publicó en varias ocasiones apuntes sobre varias piezas jacquard y su técnica, además de ser el propietario de una buena colección que adquirió a lo largo de su vida y que acabó encuadernando en un libro en pergamino, titulado *Colecció de Teixits Artístichs*, hoy en el fondo del Arxiu Històric de la Ciutat de Badalona.[65]

Camil Rodon publicaba en *Juventud*[66] que había dos técnicas básicas en la ejecución de estas obras maestras: la primera utilizaba el tafetán de base —para la puesta en carta— como punto inicial del sombreado, en la que los efectos de dibujo eran producidos por la trama. La segunda técnica tenía como base un satén y los efectos del dibujo eran producidos tanto por la trama como por la urdimbre. En el primer caso, los retratos no permitían tanta complejidad y, por lo tanto, tenían menos expresión o sensación de realidad; eran de superficie plana. En el segundo caso, el efecto de relieve y los matices que ofrecía el sombreado daban un aspecto mucho más real. En este segundo caso, el satén era producido por una urdimbre de seda blanca y un tramado de seda negra, con unos puntos de ligadura disimulados, y resultaba un dibujo con diferentes tonalidades, desde el negro más fuerte, diferentes tonos de grises, hasta el blanco puro, con unas degradaciones impecables, casi como si se tratara de una fotografía.

La mayoría de estos jacquards artísticos tejidos en Cataluña se hicieron con la primera técnica, que Pau Rodon consideraba un tejido "desprovisto de todo efecto de vida".[67] Salvaba, sin embargo, el tejido de Alfonso XIII, de Narcís Giralt, hecho en la Escuela Industrial de Artes y Oficios de Sabadell, por la grandeza del dibujo, de las proporciones y de la semejanza. De hecho, a simple vista se puede apreciar la diferencia de calidad entre este último y los retratos de Alfonso XII, de Lluch, y de Alfonso XIII, de Cots. El retrato de Alfonso XIII, hecho en Sabadell, pasó a formar parte de la colección textil de Pau Rodon, que definía así el ingreso: "En lugar preferente de la Escuela Textil de Badalona ha quedado colocado el retrato a gran tamaño de D. Alfonso XIII, tejido en seda por los alumnos de la Escuela Industrial de Sabadell, y cuya puesta en carta es debida al pincel del inteligente Profesor y Director de la misma escuela, nuestro distinguido y estimado don Narciso Giralt."[68]

La cronología de los jacquards artísticos catalanes abarca algo más de un siglo, de 1862 a 1974 aproximadamente.[69] Por razones básicamente económicas, estos retratos y tejidos conmemorativos trabajados en seda se dejaron de fabricar. De hecho, los que se hicieron en la segunda mitad del siglo XX en su mayoría ya eran en poliéster. La preparación y el tejido eran complejos y costosos, pero también hay que tener en cuenta que la época de la glorificación de los retratos y las conmemoraciones había ido pasando de moda. De los últimos tejidos artísticos que se conocen es la reproducción que se hizo por el 150 aniversario de Caixa Sabadell de los vitrales del salón modernista, encargada por el presidente

56 Tenemos constancia por lo menos de dos empresas que dieron gratuitamente un telar con sistema jacquard a una escuela para que pudieran hacer bien las prácticas: Vda. e Hijos de Claudio Arañó, en la Escuela del distrito segundo de Barcelona (*La Vanguardia*, 24 de febrero de 1905) y Gusi, Balsach i Cia., en la Escuela Industrial de Artes y Oficios de Sabadell (información del Museu d'Història de Sabadell).

57 Del mismo se conserva la puesta en carta, que mide 170 x 130 cm, y el tejido, que mide 17 x 11 cm, de seda. CDMT 15279.

58 Con la leyenda: "Arriba España! ¡FRANCO! ¡FRANCO! ¡FRANCO! BARCELONA 1939 AÑO DE LA VICTORIA."

59 Padre de Joan Antoni Samaranch Torelló, empresario textil sedero.

60 CDMT núm. reg. 8850.

61 Tales como: *Immaculé conception*, CDMT 10747 y 11149; *Jesucristo crucificado*, de Neyret Frères, CDMT 10840; *Mater Dolorosa*, de Neyret Frères, CDMT 10839; *SS León XIII*, homenaje del Institut Technique Roubaisien, CDMT 15107.

62 Se conserva una en la colección de tejidos artísticos de Pau Rodon Amigó, en el Museu de Badalona, y otra en la colección Olivella-Cardona.

63 CDMT 10720.

64 De la figura del *Ecce Homo*, de Guido Reni, se hicieron muchas interpretaciones en varias empresas. En el Museo de Artes Industriales de St.-Étienne tienen un ejemplar, según Guido Reni, 1913. En el Museu de Lleida conservan uno muy similar hecho en técnica de tapiz.

65 Adquirido por el Museu de Badalona, contiene 131 tejidos jacquard, entre los que destacan: *El primer paso*; *La primavera* y *El duque de Orleans*, de Benet Malvehy; *El sendero peligroso*; *Juana de Arco*; *Maria Virgo*; *Jesús crucificado*; *Flora*; *La Inmaculada Concepción* de Murillo; los retratos de Wagner, Tolstoi, Félix Faure y Paul Déroulède; *La Cena*, de J. Aubert; varias reproducciones de los cuadros de Alonso Pérez, como *La Pavane* o *La lección de esgrima*; los retratos de Maura, Romanones y Canalejas, de la Escuela Industrial de Artes y Oficios de Sabadell.

66 RODON FONT, Camil."El retrat aplicat al teixit". *Juventud*, pp. 171-172 y 176-177.

67 RODON AMIGÓ, Pau. *Tecnología de los tejidos a la jacquard*. Cataluña Textil, Badalona, 1945, p. 230.

68 "Notas sueltas". *Cataluña Textil*, vol. IX, marzo 1915, núm. 102. Badalona, p. 44.

69 Fecha del retrato de la reina Isabel II de Benet Malvehy y del de Ferran Casablancas de las Agrupacions Profesionals Narcís Giralt.

de entonces, Salvador Soley i Junoy, dirigida por Àngel Martínez en 2008 y hecha con poliéster.[70] A menudo los empresarios todavía quieren reconocer su valía a los clientes y trabajadores. Por ello la empresa egarense de jacquards Crevin, S.A., en su 25 aniversario, en 2010, obsequió a sus clientes y trabajadores con unos retratos conmemorativos de sus empresarios y de los propios trabajadores, hechos en poliéster, con jacquard automático.[71]

Etiquetas, calendarios, felicitaciones

El saber hacer de esta industria también se aplicó a las cinterías de moda para la indumentaria y complementos, y pronto llegó a los grandes almacenes de confección. Aunque no se consideraba parte de los llamados tejidos artísticos, esta tipología de piezas, también elaboradas en sistema jacquard, dejó un legado interesante y representativo de su producción en Cataluña.

Desde inicios del siglo XX ya era usual encontrar el nombre de la modista tejido en una etiqueta, a menudo con viñetas muy elaboradas y incorporación del color. Tenemos el ejemplo de la industria sedera barcelonesa Ferrer Bernades,[72] que trabajaba para todo el país, de la que ha quedado una representación de magníficas etiquetas hechas de 1933 a 1934 y los años 1970-80.

De Perramon i Badia, S.A.,[73] empresa manresana de cintería y etiquetas, fundada en 1926, se conservan calendarios con varios diseños. Otros casos reconocidos son la empresa de Terrassa Barata Hermanos, Suc., Compañía Ibérica de Etiquetas, S.A., y Textil Alavesa, S.A., que a lo largo del año 1960 y hasta 1980 regalaron calendarios con monumentos arquitectónicos relevantes a sus clientes,[74] así como felicitaciones de Navidad o de vacaciones de verano.[75]

El caso de Sabadell

En Sabadell, concretamente en la Escuela Industrial de Artes y Oficios, es donde se tejieron más retratos artísticos y conmemorativos de nuestro país, que son testimonio de la adaptación de la máquina llamada *a la jacquard*. La Escuela, fundada en 1902 bajo la dirección de Narcís Giralt i Sallarès (1846-1925)[76] y la subdirección del pintor Joan Vila Cinca (1856-1938), enseguida eligió una vertiente artística dentro de sus líneas de enseñanza textil. Promovida entre el Ayuntamiento de Sabadell, la Academia de Bellas Artes, el Gremio de Fabricantes de Sabadell y la Caja de Ahorros de Sabadell, era heredera de varias escuelas que se habían fundado desde mediados del siglo XIX frente a la necesidad por parte de la industria de formar obreros, especialmente textiles.[77]

La enseñanza de teoría y práctica de tejidos no era nueva en Sabadell ni en Cataluña.[78] Los antecedentes de las escuelas donde se impartieron estas enseñanzas debemos buscarlos en el Instituto Industrial (1863-1872), la Escuela Industrial y Mercantil (1873-1874), el Colegio San José (1876-1902) y el Ateneo de Sabadell (1880 a 1902).[79] Después de los variados obstáculos por los que pasaron dichas escuelas, por los tiempos políticos convulsos que atravesaron, en 1902 se inauguró la Escuela Industrial de Artes y Oficios, en principio en el local cedido por "la Caixa" en la calle de Sant Antoni, donde se hicieron las primeras clases. El primer director fue Narcís Giralt —principal impulsor de los retratos tejidos— que también dio clases de teoría y práctica de tejidos desde el inicio. En el primer curso, 1902-1903, ya hubo 163 alumnos matriculados, lo que provocó que pronto el recinto de la escuela se quedara pequeño. Los problemas de espacio se acabaron resolviendo con el encargo de un nuevo edificio-escuela a Jeroni Martorell i Terrats (1876-1951), que proyectó y ejecutó un edificio de arquitectura modernista entre 1908 y 1910, donde se hicieron las clases hasta finales de los años sesenta. Actualmente, es la sede del Espaci Cultura Fundació Sabadell 1859, en la calle de En Font número 2.

Desde un buen principio, en la Escuela Industrial, entre las asignaturas de la especialidad textil se incluyó la de dibujo, que se combinaba con la de teoría de tejidos y el arte del tisaje. Seguramente por influencia de la Academia de Bellas Artes, pero también por el momento que se estaba viviendo —el modernismo—, se consideró la necesidad de involucrar los conocimientos artísticos en el diseño de tejidos. Joan Vila Cinca y Joan Vilatobà Fígols (1878-1954) fueron los impulsores de esta línea artística, conjugada con la dirección de Narcís Giralt, que ya dominaba la teoría y la técnica desde hacía años. En esta línea, desde el primer reglamento de 1902, entre los oficios a impartir se incluyó también el de dibujante de tejidos.

Fue así como, bajo la confluencia de los artistas y de los teóricos de tejidos, se empezaron a tejer con el sistema jacquard los primeros retratos en seda de personajes relevantes del momento, en los que se manifestaba una clara unión entre el arte y el oficio, entre el artista y la técnica. Estos tejidos, llamados desde el principio *artístichs*, fueron ejecutados por los alumnos con el apoyo y la dirección de su maestro Narcís Giralt, algunos como trabajo de final de curso y otros como regalos conmemorativos. Cuando murió Giralt, lo sustituyó como profesor de teoría y práctica de tejidos el que había sido su discípulo, Lluís Mas i Gomis (1890-1971), profesor de teoría y dibujo aplicado a la cuadrícula. Y a Mas le tomó el relevo Jordi Marmiñà i Valls (1931), que había sido alumno de la escuela, y había participado también en el picado y tisaje de algunos retratos.

Estas obras artísticas tejidas en jacquard se iniciaron, como hemos visto, como demostración de la práctica de la enseñanza teórica y artística de la Escuela, pero también siguieron las líneas de la moda iniciada en Lyon a finales del siglo XIX, y continuaron después como tradición escolar propia. Realizadas mayoritariamente en seda, llegaron a un nivel de perfección excelente gracias al sistema jacquard. Exigían un alto grado de dificultad técnica, especialmente en la degradación de las sombras y en la expresión de los ojos, que buscaban el máximo realismo. Son unas obras más cercanas al grabado y a la fotografía[80] que a los tejidos industriales. En Sabadell, desde el inicio, los tejidos artísticos jacquard se basaron en retratos de políticos y en conmemoraciones y homenajes a personajes relevantes del sector textil, y también en imágenes religiosas. El hecho de estar firmados y producidos en ediciones limitadas les aportó un valor añadido que hizo que se consideraran casi como obras de arte, que se enmarcaban y colgaban como cuadros en despachos textiles y casas particulares, donde aún se conservan.

Tanto el Museu d'Història de Sabadell como el Gremi de Fabricants de Sabadell y las Agrupacios Profesionales Narcís Giralt, así como el Centre de Documentació y Museu Tèxtil de Terrassa y el Museu de Badalona, conservan varios ejemplares como testigos de un coleccionismo textil especializado, que llegaron de

70 Conservan un ejemplar el CDMT y el Museu d'Història de Sabadell.

71 CDMT Núm. reg. 23072 (1-3).

72 Véase piezas de Fabricante Ferrer Bernades en http://imatex.cdmt.cat.

73 Véase piezas de Fabricante Perramon i Badia, S.A. en http://imatex.cdmt.cat.

74 Véase piezas de Fabricante Barata Hnos., S.A. y de Compañía Ibérica de Etiquetas, S.A. CIESA en http://imatex.cdmt.cat. En el mNACTEC también se conservan varios tejidos jacquard con fachadas de monumentos históricos provenientes del legado de Calabuig, hechos en 1969 y finales de 1980.

75 Véase piezas de Textil Alavesa, S.A. http://imatex.cdmt.cat (cuatro ejemplares).

76 Narcís Giralt fue su director hasta 1925.

77 Sobre la historia de las escuelas, véase: POMÉS MARTORELL, Francesc. *Cien años de escuela: Escuela Industrial de Artes y Oficios de Sabadell 1902-2002*. Escuela Industrial de Artes y Oficios, Sabadell, 2003.

78 En Barcelona, por ejemplo, conocemos que en 1881 ya se daban clases de esta asignatura en el Instituto del Fomento del Trabajo Nacional, en la calle del Pi, 5 principal, con profesores como Francesc Duran i Brujas, que también impartió clases en el Ateneo de Sabadell.

79 Narcís Giralt impartió clases de teoría y práctica de tejidos en el Ateneo. En 1890 se introdujo la asignatura de tecnología de tejidos y en 1898, la de dibujo aplicado al tejido.

80 Su inicio coincide con los retratos fotográficos de Joan Vilatobà.

industriales, profesores y alumnos específicamente y amantes del textil en general.

La revista *Mercurio*, en 1915, se hacía eco de la industria sabadellense y dedicaba unas páginas a las escuelas de artes e industrias donde se muestran con orgullo algunos tejidos jacquard hechos en Sabadell.[81]

Podríamos separar estas obras artísticas sabadellenses en dos etapas: de 1908 a 1917, bajo la dirección de Narcís Giralt; y de 1929 a 1974, bajo la dirección de Lluís Mas primero y de Jordi Marmiñà Valls[82] y Josep Cusidó Muñoz[83] en los últimos años. Después de la última fecha, se tejieron algunos jacquards conmemorativos, pero en una cantidad más pequeña y por encargo de particulares, hasta el año 1986.

De entre los años 1908 y 1974 hemos recuperado casi una veintena de tejidos, en seda, diseñados y ejecutados en la Escuela en un telar con sistema jacquard de máquina Vincenzi que donó la casa Balsach[84] para el uso de los alumnos de último curso. Era un telar de 2.304 agujas[85] —dos máquinas de 1.152 agujas cada una—, que después de unos años en desuso se decidió conservar en el Museu d'Història de Sabadell como testimonio de una tipología de tejidos únicos en nuestro país.

Para empezar uno de estos tejidos artísticos se partía de una fotografía de la imagen a representar. Esta se ampliaba al tamaño del papel cuadriculado donde se tenía que hacer el picado, y entonces se hacía un boceto directamente sobre el papel donde se marcaban en detalle las sombras. Entonces, se marcaban los *pics* manualmente sobre la cuadrícula, que representaban la urdimbre (vertical) y la trama (horizontal).[86] Según Cusidó, para un tejido de un tamaño aproximado de 31 x 40 cm, la carta[87] medía unos 150 x 180 cm. En un caso como este, equivaldría a hacer unos dos millones de cuadritos que serían aproximadamente unas mil horas de trabajo.[88] Entonces, la carta llegaba al picador de cartones[89] que, según los cuadritos pintados, sabía cómo perforar los cartones que dirigían el movimiento de las agujas del telar y, por lo tanto, de la urdimbre. Cuando estos cartones estaban listos, se colocaban en el telar y se iniciaba el tisaje. Recordemos que cada cartón equivale a una pasada de trama, y en el caso de los jacquards de seda tejidos en Sabadell estamos hablando de más de seis mil cartones en muchos proyectos.

El primer tejido conocido que salió del telar de Balsach es el de la Virgen del Pilar, conmemorativo de la Exposición Hispano-Francesa de Zaragoza, llevada a cabo en 1908, en el que la industria textil sabadellense participó.[90] Esta obra, dirigida por Narcís Giralt, pretendía dar a conocer el nivel y la exigencia técnica y artística de la Escuela, en el ámbito nacional y europeo. En la firma del tejido solo consta "Escuela Industrial de Sabadell", pero si observamos la parte inferior, bajo el faldón de la virgen, encontramos dos iniciales, *G* y *B*,[91] que podrían coincidir con el nombre del dibujante y del tejedor. El picado de este tejido, que se conservaba en la Escuela, se quemó durante la Guerra Civil, pero afortunadamente quedan ejemplares tejidos como testimonio.[92]

Aprovechando el mismo montaje del telar, los años siguientes Narcís Giralt llevó a cabo la dirección técnica y artística de los retratos de Antonio Maura (1909), Ludwik Lejzer Zamenhof (1909), el papa Pío X (1910), José Canalejas (1911), el rey Alfonso XIII (1915), el conde de Romanones (1916/17) y la *Concepción* de Tiepolo (1917). Se tejieron todos en seda, con una o dos urdimbres —una blanca, o una blanca y una negra— y dos tramas —una blanca y una negra—, siguiendo la técnica del esfumado, que conseguía unos difuminados perfectos en las tonalidades de grises, entre el blanco y el negro.

De esta primera etapa, aunque desconocemos los alumnos que participaron y las horas de dedicación del picado y del tisaje, vemos que el telar se utilizó no solo como práctica de dibujo aplicado al tejido y de tisaje de la escuela, sino también para obsequiar a los retratados en ocasiones especiales. Este es el caso del retrato de Zamenhof, que se hizo con motivo del Congreso Esperantista celebrado en Barcelona en 1909, por encargo de un particular. En la inscripción se lee: "INDUSTRIA LERNEJO, ESCUELA INDUSTRIAL, SABADELL (ESPAÑA)."[93] Desconocemos, sin embargo, si llegó a manos del retratado. Lo que sí se entregó fue el retrato del papa Pío X,[94] que Josep Gorina i Pujol regaló al papa en un viaje a Roma.[95]

En todos los tejidos mencionados, se incluyó la firma del retrato y su procedencia: Escuela Industrial de Artes y Oficios de Sabadell. Pero no fue hasta el retrato de Canalejas, en 1911, cuando Narcís Giralt dejó constancia de su nombre. Así pues, los jacquards artísticos hechos entre esta fecha y 1917 que dirigió Giralt ya llevaban su firma[96], y concretamente en el retrato de Canalejas y de Alfonso XIII especificaba que era el director de la Escuela.

De todos, el que sin duda causó más sensación en la época fue el del rey Alfonso XIII. Camil Rodon[97] se deshacía en elogios ante el retrato: "debido al señor Giralt [...] sobrepuja en gran manera, tanto por la grandeza de la composición como por las adecuadas proporciones del dibujo y por la perfecta semejanza con el monarca, a otros tejidos realizados en nuestro país." Y

81 GIRALT SALLARÈS, N. "Las escuelas de artes e industrias", en: *Mercurio, Revista Comercial Iberoamericana*. Núm. 238. Barcelona, 30 de septiembre de 1915, pp. 337-340.

82 Jordi Marmiñà i Valls (Sabadell, 1931), teórico por la Escuela Industrial de Artes y Oficios de Sabadell. Exalumno de Lluís Mas.

83 José Cusidó i Muñoz (Sabadell, 1934), teórico textil por la Escuela Textil A. Forrellad, en Tatché y por la Escuela Industrial de Artes y Oficios de Sabadell. Licenciado en diseño por la Escuela de Diseño Textil de Barcelona, fundada por Josep Llorens y Ramon Folch, dirigida por este último. Exalumno de Lluís Mas.

84 Construido en Sabadell. Gusi, Balsach i Cia. empezaron a construir maquinaria textil y telares en 1897.

85 La capacidad de agujas del telar era de las más altas para un telar con sistema jacquard. Esto permitía alcanzar una alta densidad, como en el caso de algunos retratos que tienen 110-120 hilos por centímetro. En cuanto a los cartones, generalmente, se utilizaban de 3.000 a 6.000.

86 La gran mayoría de puestas en carta de principios de siglo XX que se han conservado eran sobre papel milimetrado de la casa J. Tarascó, de Barcelona.

87 En Sabadell se suele llamar carta o dibujo a la puesta en carta.

88 CUSIDÓ, Josep. "Un art poc conegut. Evocació personal en el centenari de l'Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell", en: *Sabadellencs. Quadern de les idees, les arts i les lletres*. Sabadell, febrer 2002. Núm. 134.

89 En Cataluña, Mas Lluch S.A. ha sido el gran referente en el picado de cartones, desde 1870. En Sabadell, muchos industriales también los hacían picar a la empresa Rodamilans.

90 Joan Vila Cinca fue el director artístico del Gremi, encargado de la decoración del espacio expositivo.

91 Giralt i B?

92 Museu d'Història de Sabadell n. 1727 y 10555, Museu de Badalona (libro *Teixits artístichs*, colección de Pau Rodon Amigó), y otros en colecciones particulares.

93 *Industria lernejo* significa 'escuela industrial' en esperanto.

94 Hecho con la técnica de esfumado, con una solo urdimbre de seda, blanca, y una densidad de 110-120 hilos; dos tramas también de seda, una blanca y una negra, y una densidad de 66 pasadas por centímetro.

95 POMÉS MARTORELL, Francesc. *Cent anys d'escola: Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell 1902-2002*. Escuela Industrial de Artes y Oficios, Sabadell, 2003.

96 Canalejas, Alfonso XIII, Conde de Romanones, *La Concepción* de Tiepolo.

97 Pau Rodon i Amigó fundó la Escuela Textil de Badalona en 1906, que siguió a su hijo, Camil Rodon i Font. A través de la revista de la escuela —*Cataluña Textil*— se publicaron varios artículos sobre la biografía de Jacquard i los jacquards artísticos, que ahora nos ayudan a conocer los tejidos producidos gracias a las fotografías que publicaron. A pesar de tener más de un telar para hacer las prácticas escolares en este sistema, no ha quedado constancia de que en Badalona se hicieran retratos o tejidos conmemorativos del nivel que se llevaron a cabo en Sabadell. Los alumnos copiaban otros jacquards —de la colección particular de tejidos de Pau Rodon— para hacer prácticas. Concretamente en 1915 hicieron una exposición de trabajos de alumnos donde presentaron los retratos de Beethoven, Schiller y otros.

añade: "a la pureza del dibujo, a una imaginación fecunda, nuestros artistas deben añadir el estudio profundizado de la parte técnica y, por decirlo así, material de su arte. [...] Consideramos muy sinceramente que tanto el señor Giralt como la Escuela Industrial de Sabadell pueden darse por muy satisfechos, [...] con haber producido con el retrato tejido de Alfonso XIII una de las más altas manifestaciones del dibujo aplicado al tejido en las artes industriales.[98] La revista Ars también se hacía eco de ello: "La Escuela Industrial y de Artes y Oficios de Sabadell ha ofrecido al rey de España uno de su persona ejecutado sobre tapiz y tejido en seda. Faltaríamos a nuestro deber si no constatáramos aquí el mérito que es de admirar en esta producción hecha por los alumnos de dicha Escuela. Ella nos demuestra los avances de este en el dominio de la técnica del tejido y es una halagadora esperanza de lo que nuestra Escuela puede hacer dentro del arte de la tapicería, que tan bellas obras ha producido. [...] Esta, opinamos nosotros, sería una obra de divulgación artística que haría honor a nuestra Escuela Industrial —que con tantos estimables recursos cuenta para hacerlo— y podría ser objeto de un museo de arte textil que maravillaría al visitante."[99]

Para llevar a cabo la puesta en carta del rey, se partió de un retrato fotográfico hecho por Kaulak,[100] donde el monarca vestía con el uniforme de los húsares de Pavía. Tejido por los alumnos[101] bajo la dirección de Narcís Giralt, es el primer jacquard sabadellense donde encontramos la técnica del cambio de dobles telas (dos telas a la plana superpuestas que se van ligando entre sí, donde trabajan doble aguja y doble cartón),[102] que implantaría después Lluís Mas en los jacquards dirigidos por él. Por la fecha que consta en el tejido, suponemos que el proyecto se inició en 1912. Pero no fue hasta el 14 de enero de 1915 cuando se hizo entrega del retrato a Rafael Andrade, gobernador civil de Barcelona, y al presidente de la Mancomunidad de Cataluña, Enric Prat de la Riba. De este tejido se conservan ejemplares en el Museu d'Història de Sabadell, en el Centre de Documentació i Museu Tèxtil de Terrassa, en el Museu de Badalona —procedentes de la colección de tejidos de Pau Rodon—, y el Palacio Real de Madrid, que conservan también la fotografía original de Kaulak.

No es hasta tres años después de la muerte de Narcís Giralt cuando volvemos a encontrar una imagen tejida con jacquard, firmada y fechada en Sabadell. Pero la mayoría de piezas no se hicieron como homenajes o regalos como las anteriores de seda, sino que se trataba de trabajos escolares tejidos en un telar jacquard manual de 200 agujas, más simple que el donado por la casa Balsach. Fueron trabajos dirigidos por Lluís Mas. En primer lugar, encontramos la imagen de Nuestra Sra. de Montserrat, hecha por Amadeu Cusidó en 1929, tejida en estambre. Podría ser de la misma época el retrato de una niña jugando, reproducción de la obra pictórica de Ludwig von Tumbusch, de la que no consta ni el autor ni la fecha. Está trabajado en seda y tiene unas características técnicas similares al anterior. El retrato de una gitana, donde solo existe la inscripción "Escuela Industrial de Sabadell", se hizo en seda y técnicamente es cercano a los dos anteriores. Para dibujar el retrato tejido de la gitana, se partió de una fotografía de Joan Vilatobà, que se conserva en el Museu d'Art de Sabadell (MAS).[103] En cuanto al mismo estilo y la misma técnica, encontramos una imagen de Cristo titulada *Crucifixus*, hecha en algodón, con fecha de 1955, y firmada con las iniciales E. I. / J. V., que corresponden a Escuela Industrial y Josep Vilardell. El retrato de Antoni Maria Claret,[104] patrón de la Escuela Industrial, tal como indica la inscripción del propio tejido, lo hicieron los alumnos de la Escuela, dirigidos por Mas en 1951. Se tejió en algodón con ocasión del acto conmemorativo de su canonización. El banderín del Club Natación Sabadell, tejido también en algodón y dirigido por Mas, se hizo en 1966 con motivo del 50 aniversario del Club.

En el mismo telar manual, pero en este caso tejidos en seda, en 1927 se realizaron una serie de pequeños escudos[105] de los promotores de la Escuela, hechos con motivo de su 25 aniversario: *Gremio de Fabricantes de Sabadell, Caja de Ahorros de Sabadell, Alcaldía Constitucional de Sabadell* y *Escuela Industrial de Artes y Oficios*. El Museu d'Història de Sabadell conserva uno de cada.

A partir de ese momento, como ya hemos dicho, Lluís Mas i Gomis (1890-1971) asumió la enseñanza de la teoría y práctica de tejidos y continuó la labor iniciada por su maestro. Pero en esta segunda etapa, los retratos de políticos y monarcas ya habían pasado de moda y los que se tejieron fueron generalmente por encargo o como homenaje y de menor cantidad. Entre los retratos jacquard tejidos en seda en el mismo telar Vinzenci de la época de Giralt y dirigidos por Mas, se conservan la *Virgen de la Salud* (1929),[106] hecho en algodón y encargado por Josep Gorina; *Alcalá Zamora*, en seda (1933), que le entregó una comisión de sabadellenses, y *Ferran Casablancas*, también en algodón (1953).

Como vemos, después de Giralt, el telar de Cal Balsach había seguido funcionando, sin embargo, no con el ritmo anterior. Por cuestiones de moda y sobre todo de gasto económico, la tradición de los retratos jacquard sabadellenses se había ido perdiendo, especialmente después de la guerra. Por ello Rafael Barbany i Duran (1914-1966), exalumno de la Escuela y coleccionista de jacquards artísticos, se decidió a escribir al alcalde a través de un artículo en el *Diario de Sabadell*[107] para recordarle la tradición escolar: "En la Escuela de Artes y Oficios, cuna de la mayoría de técnicos de nuestra industria textil y de los que se están formando, [...] había la tradición de que cada promoción de futuros técnicos realizara la 'puesta en carta' para reproducir con el telar 'Vincenzi' que existe en aquel centro, las figuras más salientes de la época. Esto daba actualidad artística a la población, y demostraba que los futuros técnicos no solo se preocupaban del aspecto industrial de su profesión, sino que también cooperaban con su aportación —modesta, si se quiere, pero digna de alabanza— dentro del conjunto artístico de la ciudad." Barbany solicitaba retomar el tejido de retratos en seda y proponía que la primera puesta en carta fuera la figura de Ferran Casablancas Planell, en homenaje a su reconocimiento internacional. Se ofrecía él mismo para colaborar: "Como antiguo alumno de la Escuela Industrial, estoy dispuesto a prestar mi humilde cooperación para lograr el resurgimiento de esta bella tradición de la técnica textil local." La sugerencia fue bien recibida. El alcalde, Josep Maria Marcet i Coll, planteó la propuesta al director de la Escuela Industrial, Josep Miquel Sanmiquel

98 RODON FONT, Camil."El retrato aplicado al tejido". *Cataluña Textil*, vol. IX, núm. 103, abril 1915. Badalona, pp. 52-54.

99 "Art tèxtil", revista *Ars*, núm. 5, Sabadell, 31 de octubre de 1914, p. 12.

100 Antonio Cánovas del Castillo y Vallejo (Madrid, 1862-1933), llamado Kaulak. Hizo varias fotografías del rey, una de las cuales se tomó como modelo para hacer el retrato en seda.

En 1904, el rey Alfonso XIII, a través de una exposición del Gremi de Fabricants de Sabadell, conoció la obra de Joan Vilatobà, a quien le encargó un retrato oficial, lo que le acreditó como proveedor de la casa real. De todos modos, la imagen del tejido jacquard fue tomada de la fotografía de Kaulak.

101 En cuanto a los alumnos, sabemos que Lluís Mas i Gomis participó en el retrato. No conocemos a los demás.

102 En este caso, se utilizaron dos urdimbres de seda (una blanca y una negra), en una densidad de 104-106 hilos/cm y dos tramas (una blanca y una negra) con una densidad de 50-52 pasadas/cm. Fueron necesarios unos 14.000 cartones.

103 MAS Núm. reg. 1526.

104 Antoni María Claret i Clarà (1807-1870), hijo de familia de tejedores, trabajó en una fábrica textil y estudió diseño textil en la escuela Llotja de Barcelona.

105 Miden 5,5 x 5,5 cm.

106 En el año 1929 la Escuela Industrial participó en la Exposición Universal de Barcelona, donde expuso algunos tejidos artísticos realizados por los alumnos de teoría de Lluís Mas. *La Virgen de la Salud* se hizo expresamente para este evento.

107 Sección "Diálogos con el Alcalde", *Diario de Sabadell*, 28 de marzo de 1953, p. 2.

i Planell, que la aceptó y se inició el proceso.

Fue así como, gracias a Rafael Barbany i Duran —teórico en Sixte Graneri— en 1953 se proyectó y se tejió el primer retrato de Ferran Casablancas,[108] sin que él estuviera al corriente, y se lo entregaron, con gran emoción, al año siguiente. Lo dirigió Lluís Mas —que condujo la parte artística y técnica— en colaboración con sus alumnos,[109] que fueron los encargados de ejecutarlo. Cada uno se ocupó de varias partes de la imagen. Concretamente, sabemos que a Josep Cusidó le tocó hacer la oreja, el cuello, el escudo, la firma, el fondo y el recuadro. Según consta en una carta escrita por el mismo Cusidó dirigida a Ferran Casablancas, lo hicieron con mucho entusiasmo y con evidente admiración hacia el personaje. Para preparar la cuadrícula, tal como se había hecho anteriormente, tomaron una fotografía de Casablancas y con un proyector la enfocaron sobre el papel, calculado según el tamaño y las agujas del telar. Encima pintaron los puntos con pintura al temple. Lo tejieron en algodón, siguiendo la misma técnica iniciada anteriormente por Giralt de la doble tela.

Los años siguientes, aunque en el mismo telar, se hicieron los últimos cinco retratos de Sixte Graneri (Graneri, Barbany, Cusidó, 1958), Lluís Mas (Josep Cusidó y exalumnos, 1961), Juan XXIII (Rafael Barbany, 1962), Francisco Franco (Jordi Marmiñà, 1963) y la reedición del de Ferran Casablancas (1974).

Vemos, pues, que al retrato de Casablancas le siguió el de Sixte Graneri,[110] encargado por su hijo Ricard, que al ver las cualidades de Barbany en el retrato de Casablancas le pidió dirigir el proyecto. El equipo técnico lo formaron, además de Ricard Graneri Fabregat y Rafael Barbany, Josep Cusidó (como teórico ayudante), Joan Majó Borguñó (como mayordomo de los telares), Jaume Vilardell Miró (como ayudante de teórico) y José Lladó Ventura (como aprendiz de teórico). Para ampliar la imagen, la casa Foto Club Barcelona les facilitó un proyector. El proyecto se empezó en casa de Barbany, donde se hizo el boceto en acuarela. En la empresa Graneri, sobre el boceto original dibujaron el ligamento. Iniciaron el dibujo de la carta a principios de 1957, y la previsión de entrega era el 28 de marzo del mismo año, el día de San Sixto, pero se tuvo que posponer debido a la incorporación de Josep Cusidó al servicio militar. Sin embargo, se le presentó una fase avanzada a inicios de marzo. A partir de aquí el trabajo se ralentizó, y la carta no se terminó hasta el 24 de enero de 1958. Y luego lo tejieron en seda en el telar de la Escuela, utilizando 2.304 agujas. Los mismos autores se sentían orgullosos del retrato, especialmente del sombreado de la oreja izquierda, que marcaría la pauta del resto. Las partes más complicadas fueron la corbata, seguida de la barbilla, el cuello, el ojo derecho, la frente y el pelo.[111]

Al jubilarse Lluís Mas, sus exalumnos junto con las Agrupaciones Profesionales Narcís Giralt,[112] a iniciativa de Josep Cusidó —que condujo la dirección artística— y con la inestimable colaboración de Jordi Marmiñà en la ejecución técnica, decidieron tejer su retrato en el mismo telar al cual había dedicado tantas horas. El diseño de la carta se hizo en un año,[113] entre 1958 y 1959, y le dedicaron unas mil horas de trabajo.[114] Lo empezaron doce colaboradores[115] y lo acabaron solo dos. Trabajaron en él incluso los fines de semana, en el domicilio particular de Cusidó.[116] La carta original llevaba la firma "J. Cusidó y exalumnos" y medía 150 x 180 cm.[117] Debido a que era necesaria una montura[118] nueva para el telar, el tisaje se retrasó. No fue, pues, hasta 1961 cuando se empezó a tejer, pero con una ligera modificación: se eliminó el nombre de Cusidó del dibujo. Técnicamente, la base del tejido está hecha con efectos de esfumado, conseguida por cambios totales en doble tela, a la plana y en seda. Para el tisaje, a cargo de Marmiñà i Coll, fueron necesarias 1.280 agujas para el retrato y 1.024 para la cenefa que la rodea, y un total de 6.304 cartones. El acto de entrega a Mas, en homenaje a su labor docente, se hizo el 20 de enero de 1961, en el Gremi de Fabricants.

En 1956 había empezado a tomar fuerza la idea de hacer el retrato del papa Juan XXIII, impulsada por Ricard Graneri. Una vez decidido, este confió de nuevo en Barbany y Jaume Vilardell, que a la vez solicitaron la colaboración de Cusidó como compositor artístico. Hicieron el tisaje en el telar de la Escuela Industrial en 1962. Muchas de las imágenes se vendieron a empresarios, teóricos y otros amantes del textil, que ya hacía tiempo que iban coleccionando retratos artísticos.

Como hemos dicho, Jordi Marmiñà tomó las clases de teoría y técnica textiles tras la jubilación de su maestro Lluís Mas. Ya había participado en la ejecución de varios retratos artísticos, por lo que no le iba a ser muy difícil proyectar nuevos retratos. Pero, tal como nos cuenta él mismo,[119] si el trabajo se hace con prisas, los resultados pueden no ser los esperados. Después de las inundaciones de 1962, el director de la Escuela Industrial, José Caldas i Nogué, le pidió que tejiera el retrato de Franco en seda. La fotografía en la que se basaban no era de una gran calidad, por lo que la puesta en carta no podía ser ningún éxito. Lo único que según Marmiñà había quedado bien era la Laureada de San Fernando, que le habían encargado al maestro de dibujo Manuel Rallo tras una visita a un especialista en uniformes y apliques militares barcelonés, donde la pudo dibujar directamente. Seis o siete alumnos de segundo dedicaban cada semana dos horas a hacer el dibujo. Pero aún no habían acabado de hacer los puntos cuando el presidente del Gremi, Josep Casas, les dio prisa porque Franco llegaba de visita oficial al cabo de una semana. La carta no estaba corregida y eran necesarias, según Marmiñà, más de 300 horas de trabajo. Hicieron todo lo que pudieron y, una vez en Mas Lluch, la perforaron en dos días. A pesar de que hicieron lo imposible, e incluso con la ayuda de Lluís Mas, el retrato no alcanzó la perfección de los anteriores. De todos modos, no llegó nunca a manos del retratado, fuera porque se había marchado antes de lo previsto o porque el presidente del Gremi no se atrevió a regalarlo.

Del mismo modo que Ricard Graneri, que hizo el retrato de su padre, de 1963 conocemos un retrato de Paco Montfort, hecho en seda por su hijo Josep Maria con la colaboración de Jordi Marmiñà.

El 20 de enero de 1963, con motivo del día de la festividad de San Sebastián,

108 Tejido en algodón, con 2.304 agujas y 6.072 cartones.

109 Vicenç Giner, Antoni Urroz, Joan Boix, Antoni Estrada, Jordi Marmiñà, Francesc Coll, Joan Sellés, Josep Cusidó i Tortajada?

110 Conocemos un ejemplar en la colección Josep Cusidó. Cusidó afirma que a Sixte Graneri le llamaban "el Poeta de los Paños".

111 Según Josep Cusidó (entrevista 2015).

112 Las Agrupaciones Profesionales Narcís Giralt se constituyeron en 1954 como asociación de exalumnos de la Escuela Industrial.

113 Tuvieron que trabajar a escondidas de Mas, en horas libres y días festivos, en las Agrupaciones Profesionales Narcís Giralt, en el despacho de la empresa Suc. de J. Tatché i Palau y en el domicilio particular de Josep Cusidó.

114 Sobre las horas de trabajo que había detrás de cada una de estas piezas nos habla José Cusidó en "Entrevista personal" i Cusidó, J. "Un art poc conegut. Evocació personal en el centenari de l'Escola Industrial d'Arts i Oficis de Sabadell", en: *Sabadellencs. Quadern de les idees, les arts i les lletres*. Sabadell, febrer 2002. Núm. 134, pp. 36-38.

115 Los otros colaboradores fueron: Joan Montserrat, Antoni Urroz, Joan Boix, Manuel Parera, Jaume Vilardell, Orsini Sotorra, Antoni Estrada, Rafael Alsina, Rafael Barbany i Ricard Graneri. Tejedores: Jordi Marmiñà, Francesc Coll y Joan Sellés.

116 Josep Cusidó conserva fotografías de todo el proceso: desde la fotografía de Mas (el original lo entregó al Arxiu Històric de Sabadell), los bocetos y la evolución de los *pics* (puntos) en la cuadrícula y fotografías de la carta terminada en octubre de 1959 con J. Cusidó, Antoni Puig i Vicenç Giner. Antoni Puig i Campanà entonces era estudiante de teoría de tejidos y ayudante de teórico. Vicenç Giner i Huguet era teórico textil para la Escuela Industrial de Sabadell y exalumno de Lluís Mas.

117 Picados por Mas Lluch, S.A., en Barcelona. La imagen resultante mide 20 x 27 cm.

118 En Sabadell, hacía las monturas Serraviñals.

119 Entrevista personal 2015.

patrón de la industria textil, se hizo una exposición con los tejidos artísticos hechos en la Escuela Industrial de Artes y Oficios de Sabadell en el local de las Agrupaciones Profesionales Narcís Giralt, junto con otros tejidos artísticos prestados por particulares. Se añadía la colección completa de Lluís Mas (con piezas también extranjeras). Se presentaron, entre otros, el retrato de Franco y los retratos de Mas y Casablancas. La crítica del diario las definía como "composiciones de elevado valor técnico-artístico de una calidad impresionante, siendo enormemente valiosa la matización y el sombreado".[120]

Años más tarde, en 1974, el Museu d'Història de Sabadell organizó una exposición similar, con los mismos tejidos enmarcados. Después de esta muestra, no se hizo ninguna más específica de los tejidos artísticos de la Escuela Industrial.

Pero aún en el año 1974, se hizo una reedición de 500 ejemplares del retrato de Ferran Casablancas[121] con motivo del centenario de su nacimiento, aprovechando que Vicenç Mas —hijo de Lluís— aún guardaba la carta de la primera edición. Para esta ocasión, eliminaron el escudo antiguo y le pusieron el de las Agrupaciones Profesionales Narcís Giralt. En ese momento la Escuela estaba cerrada porque se había vendido el edificio, pero Marmiñà aún consiguió hacer funcionar el viejo telar. El equipo técnico, encabezado por él mismo, lo formaron Pere Bigorra (jefe de sección textil de las Agrupacions Narcís Giralt), Celestí Canals (contramaestre), Feliu Sabés (presidente de las Agrupaciones) y Salvador Soley.[122]

El último intento de proyectar y tejer una pieza conmemorativa en el telar Vincenzi de la Escuela Industrial fue fallido, al parecer, ante la imposibilidad de su financiación económica. La falta de presupuesto dejó sin hacer el retrato de los reyes Juan Carlos y Sofía. En 1975 Peñalver, director de la Escuela, solicitó a Marmiñà que hiciera el retrato de los príncipes de España y, de hecho, Marmiñà llegó a hacer la carta, pero no se llevó a cabo el tisaje básicamente por falta de presupuesto. El propio Marmiñà explica que para la ocasión hicieron el *empiconado*[123] con rotuladores, lo que acabó muy mal porque las mujeres de la limpieza pasaron un paño húmedo por encima y lo dañaron, por lo que no se pudo aprovechar. Asimismo, el ordenador de Mas Lluch que tenía que leer la carta no reconocía bien los rotuladores sobre el nuevo papel cuadriculado de la casa Figuerola. De todos modos, Marmiñà apunta que ya de entrada partían de una fotografía en color en la que no estaban bien marcadas las sombras que necesitaban para hacer un buen dibujo. Volver a empezar de nuevo ya era demasiado costoso. Por lo tanto, se abandonó el proyecto.

A partir de aquí el telar funcionó tan solo para algunos encargos particulares,[124] hasta 1986, año en que dejó de trabajar para siempre.

El sistema jacquard y el género de punto

La representación de figuras en el tejido de punto industrial nunca había sido una prioridad, pero visto el éxito de los retratos en seda de los tejidos de calada, el sistema jacquard también se aplicó para hacer varias reproducciones en el género de punto, aunque se produjeron años más tarde.[125]

Según Camil Rodon,[126] el introductor fue la casa David Richter con el retrato del presidente de la República alemana Hindenburg y de otros, como Wagner o Liszt.

Entre los más singulares fabricados en Cataluña, que se conservan en el CDMT y el Museu del Gènere de Punt de Mataró (colección Vilaseca), encontramos varias felicitaciones de Navidad que la empresa Blasco y Rovira, S.A. enviaba a sus clientes: la Virgen de Taüll (1975), la majestad de Batlló (1974), el frontal de Sagàs (1979), el Cristo de Sant Climent de Taüll (1980) y un detalle de la decoración mural de Sant Quirze de Pedret (1980). Al igual que los tejidos de calada, en punto también tejieron retratos o imágenes religiosas, como el de Jaume Vilaseca (2002) o la Virgen de Montserrat.

En todo caso, los tejidos jacquard de punto merecen un estudio en profundidad, tanto de la técnica como de la introducción en nuestro país, aún pendiente de hacer. ■

120 "Agrupaciones Narciso Giralt. Inauguración de una exposición de tejidos artísticos". *Diari de Sabadell*, 22 de enero de 1963.

121 Financiado por el Centro Metalúrgico.

122 Salvador Soley i Junoy (Sabadell, 1941) estudió en la Escuela Industrial de Artes y Oficios de Sabadell. Coincidió en el último curso de Mas e inició el primero de Marmiñà.

123 Acción de hacer los *pics* (punteado): marcar en el papel cuadriculado los ligamentos representados.

124 Como el matrimonio Ballús i Antonio Beteré, encargados por Enbasa (acrónimo de Enric Ballús), empresa de Sant Boi de Lluçanès fundada en 1963 que hacía telas de colchón en jacquard y hizo el retrato de Antonio Beteré Salvador, fabricante de colchones, el actual grupo Flex. Marmiñà participó solo en el tejido, que hacían los sábados con Macià, contramaestre de Enbasa.

125 El sistema jacquard se aplicaba básicamente a los tejidos hechos en tricotosas, tanto para decoración (cortinas, tapetes, colchas, toallas, etc.) como para indumentaria femenina (vestidos, complementos y ropa interior).

126 RODON, Camil. "El retrato en tejido de punto," *Cataluña Textil*, vol. XXVII, núm. 324, septiembre, Badalona, 1933, p. 248.

Sílvia Saladrigas Cheng

Catalogación de piezas

Este catálogo se ha hecho a partir de las colecciones de tejidos artísticos hechos con la técnica jacquard que se conservan en diferentes colecciones catalanas, tanto públicas como privadas.[1] Incluye la mayoría de tejidos localizados, aunque se han excluido algunos porque son de una cronología tardía o porque se ha considerado que no tienen suficiente interés artístico o suficiente calidad técnica. En total se han estudiado y catalogado trescientas setenta piezas de las colecciones del Centre de Documentació i Museu Tèxtil, Museu d'Història de Sabadell, Museu de Badalona, Arxiu Històric de la Ciutat de Badalona, Museu del Disseny de Barcelona, Museu de l'Estampació de Premià de Mar, Museu de la Pell d'Igualada i Comarcal de l'Anoia, Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica, Museu del Gènere de Punt, Can Marfà, de Mataró, y de las colecciones particulares de Antoni y Montserrat Bargalló, Josep Cusidó, Olivella-Baldrich, Olivella-Cardona y Planas Cisternas.

La organización del catálogo sigue una estructura temática y no responde a la ubicación o la colección a la que pertenecen las piezas. Se ha querido seguir la línea de los catálogos comerciales de inicios del siglo XX, más visual y coherente a la hora de contextualizar las imágenes. De este modo, se ha dividido el catálogo en nueve apartados: Joseph Marie Jacquard, retratos, reproducciones de obras de arte, escenas religiosas, paisajes y arquitecturas, conmemorativos y publicitarios, bolsas de perfumes y menús, miscelánea y tejidos en género de punto. Asimismo, y dentro de cada grupo, se ha buscado también dar un cierto orden a la presentación: en el apartado de reproducciones artísticas, el criterio ha sido el del artista en que se ha basado el tejido jacquard; en las escenas religiosas, ha prevalecido el tipo de imagen, y en cuanto a los retratos, se ha optado por agrupar las piezas según los ámbitos sociales a los que pertenecía cada pieza presentada.

En todos los casos, y cuando se conoce, se indica el título de la obra, el lugar de procedencia, el fabricante, la materia, los tamaños y la colección o colecciones donde se encuentra cada ejemplar. Siempre que ha sido posible, se ha incorporado también el nombre del dibujante que hizo la puesta en carta así como el nombre del director técnico, del promotor o la escuela donde se tejió. Gracias a las inscripciones que incluyen los mismos fabricantes en algunos de los tejidos, ha sido posible documentarlos de una manera muy completa. En las piezas en las que no se indica la autoría, se ha recurrido a la bibliografía existente, como catálogos de subastas, catálogos de los mismos fabricantes, catálogos en línea de otros museos y webs de coleccionismo.

Trabajar con un corpus tan amplio de piezas ha permitido recopilar una gran cantidad de información no recogida hasta el momento y a la vez constatar, a partir de su diversidad, que, en la mayoría de ocasiones, estos tejidos estaban destinados a exhibirse enmarcados para decorar el hogar y escuelas y despachos. En otros casos, los tejidos sustituían el papel como una forma más elegante y refinada de transmitir una información o de perpetuar y conmemorar un hecho importante: se han recogido notificaciones de cambio de domicilio, menús de boda, paisajes, escenas pastorales, recuerdos de exposiciones, publicidad de empresas y postales patrióticas. Además, se ha constatado que los originales que inspiraban cada modelo provenían de varios referentes y no únicamente del arte entendido como pintura: una escultura de Guillermo Tell se convertía en un tejido, una canción patriótica era motivo suficiente para tejerla, la imagen venerada de una virgen se transformaba en una estampa en seda o del retrato fotográfico de un líder político resultaba un retrato en jacquard.

Para facilitar el uso del catálogo, se han elaborado cuatro índices a partir de los autores, fabricantes, títulos y museos y coleccionistas, que muestran y permiten valorar en conjunto los datos recogidos. Así, a partir de los índices se puede ver que, si bien todas las piezas localizadas pertenecen a colecciones catalanas, podemos afirmar que su representatividad es de carácter internacional, ya que, a pesar de no haber podido identificar todos los fabricantes, las piezas forman una amplia muestra de la producción de múltiples países: se han localizado diecisiete fabricantes catalanes, dos valencianos, uno sevillano, dieciséis franceses, tres suizos, uno alemán, siete británicos, cuatro italianos, uno griego, cuatro estadounidenses y tres chinos. Por la misma razón de representatividad, consideramos que la cronología que abarcan se corresponde de manera ajustada con el inicio de esta técnica y su momento de máxima expansión, período que podemos considerar que se encuentra entre mediados del siglo XIX y finales de la década de los años setenta del siglo XX. Los tejidos más antiguos del catálogo son de 1844 y el más actual de 2002.[2]

Es muy interesante cuando se encuentra junto al nombre del fabricante el nombre del autor de la obra artística[3] que ha servido de modelo y, a veces y de manera mucho más ocasional, el nombre del técnico dibujante que ha hecho la puesta en carta, paso imprescindible para poder transformar en tejido la obra original.[4] De entre todas las piezas catalogadas se han podido localizar ochenta y tres nombres propios de pintores (entre los que hay cuatro mujeres),[5] once dibujantes y seis fotógrafos relacionados con las piezas. Muchos son artistas de la segunda mitad del siglo XIX y principios del siglo XX, coetáneos a la producción de los tejidos, aunque en algún caso se han tomado como modelo obras de pintores anteriores (Diego Velázquez, Frans Hals, Guido Reni, Leonardo da Vinci, Rafael, Bartolomé Esteban Murillo y Giovanni Battista Tiepolo).

El catálogo se inicia con cinco de los jacquards artísticos más relevantes: se trata de las versiones tejidas del retrato del propio inventor del sistema **Joseph Marie Jacquard** a partir de la pintura hecha por Jean-Claude Bonnefond (1796-1860). La importancia del personaje en el desarrollo de esta técnica queda ampliamente recogida en el capítulo previo de este catálogo.

El grupo más numeroso en cuanto a piezas corresponde a las **reproducciones de obras de arte**, con ciento treinta y cinco tejidos. Se han organizado, como ya hemos dicho, según los artistas que inspiraron su diseño. Cada tejido jacquard tiene un título, que suele coincidir con el título de la obra que reproduce.[6] El hecho de darle un título singularizaba la pieza, facilitaba la comercialización y presentación en los catálogos comerciales del momento. El tipo de escenas representadas es

1 Desde el inicio del estudio de esta tipología de tejidos se han conocido nuevas colecciones particulares algunas de las cuales no se presentan en este catálogo por decisión del mismo propietario, que ha preferido quedar en el anonimato.

2 Número de catálogo 5 i 8, y 374.

3 Indicado como *d'après*.

4 Véase el artículo de introducción de la p. 196.

5 Diana Coomans, Elisabeth Sonrel, Marie Wunsch i Rosa Bonheur.

6 Se han traducido la mayoría de los títulos menos los casos en que la versión original era más adecuada. Cuando hemos indicado *sin título* es porque no se ha localizado el título de la pieza.

muy diverso pero llama la atención que un mismo tema o personaje se trató de muchas formas, y se creó lo que podemos denominar *series*: la dedicada a Juana de Arco, a Cristóbal Colón, la serie *patriótica*, las relacionadas con las Exposiciones Internacionales o la de figuras femeninas de estilo *art nouveau*, son las más numerosas.

Disponer de un grupo tan amplio de piezas, que además provienen de colecciones diversas, también ha permitido confrontar tejidos y ver como, a partir de la misma obra, cada fabricante hizo su versión. Un ejemplo es el jacquard titulado *El primer paso*, reproducción del cuadro del pintor francés Anatole Vély (1838-82). Lo tejieron las empresas Neyret Frères y Staron & Meyer, ambas de Saint-Étienne. Al compararlas podemos comprobar que las dos respetan de manera fiel el modelo original pero que se diferencian en el tratamiento que dan al fondo sobre el que se sitúan los dos personajes.

Todos los tejidos se hicieron con telares que trabajaban con mecánica jacquard, sin embargo podemos hablar de tres posibles técnicas: el grupo de tejidos jacquard clásico en el que solo interviene el juego de ligamentos y los dos colores blanco y negro de urdimbre y trama; los que, además, incorporan el trabajo de tramas espolinadas para añadir color, y el grupo de piezas tejidas a la manera clásica que, una vez terminadas, se han coloreado mediante anilinas.

Los tamaños de las piezas se han indicado a partir de los datos aportados por el propietario de cada pieza. Cuando no se mencionan es porque no ha sido posible obtenerlas. Sabemos que la empresa Neyret Frères ofrecía, para algunos de sus modelos, hasta tres tamaños diferentes, además de una versión que denominaban *carte postale* en que el diseño quedaba muy simplificado. Este aspecto ha quedado recogido en tres de los modelos estudiados: *La tormenta*, *El aguacero* y *El camino peligroso*.[7]

El grupo de **retratos** permite ver cuáles eran los personajes más populares de la época. Se han podido estudiar un total de ochenta y tres personalidades que provienen de diferentes ámbitos: miembros de la realeza, políticos, papas, escritores, músicos, empresarios locales, y otros que, de una manera u otra, eran socialmente relevantes en el momento en que se hizo su retrato tejido, generalmente hecho a partir de una fotografía o de algún retrato pintado. Destacan en este grupo dos de los primeros jacquards artísticos tejidos y conservados: el retrato de la reina Isabel II hecho por Nourry Frères (1844) y el hecho por la empresa catalana de Benet Malvehy i Piqué (1860 hasta 1862).[8]

Las **escenas religiosas** son el grupo que sigue en cuanto a número de tejidos, treinta y ocho en total. La mayoría son imágenes de devoción, muchas de culto local o representaciones a partir de la reproducción de pinturas. En este grupo destaca la serie dedicada a la Virgen de Montserrat, que recopila nueve versiones diferentes (una de las cuales en el apartado de género de punto), seguida por la de la Virgen del Pilar y la de la Virgen de los Desamparados.

En el apartado de tejidos **conmemorativos y publicitarios** observamos que cada país, asociación o empresa destaca y conmemora acontecimientos relevantes de su historia. La mayoría se refiere a las diferentes Exposiciones Universales y celebraciones públicas y privadas. En la sección de **paisajes y arquitecturas** se hace un pequeño recorrido por edificios y vistas de prácticamente todos los países representados, desde China hasta Suiza, pasando por Grecia, Francia, Italia y Gran Bretaña.[9]

Por cantidad y originalidad se ha dedicado un espacio propio que hemos denominado **bolsas de perfume y menús**. Imágenes etéreas y floridas de chicas modernistas servían para confeccionar pequeñas bolsitas en que se guardaban perfumes o pañuelos. Efigies femeninas o con personajes relacionados con la restauración encabezan también muchos de los menús de principios de siglo. Se trataba de modelos tipo plantilla que se repetían con diferentes contenidos. Destacamos uno inspirado en el ilustrador checo Alfons Mucha y otro de un banquete de bodas del que hemos localizado tres ejemplares, cada uno de los cuales hace referencia a la celebración de la boda de una pareja de novios diferente.[10]

El grupo **miscelánea** lo forman piezas de diferentes temáticas, muchas tejidas por la empresa inglesa de Thomas Stevens (Stevengraphs) situada en Coventry y competencia directa de las fábricas francesas. Un ejemplo de esta competencia industrial lo tenemos en la última pieza del grupo, en la que se hace una crítica irónica a la moda femenina de llevar plumas en los sombreros al modo del continente, en detrimento de la producción tradicional de la cintería inglesa. El tejido muestra, en el centro, una chica joven y bonita con un gran lazo en el sombrero rodeada de féminas, viejas y feas todas adornadas con grandes plumas.[11]

En el grupo final se recogen algunos ejemplos de tejidos jacquard en género de punto. Aunque en menor medida que en los tejidos de calada, en Cataluña, las empresas del subsector del **género de punto** también incorporaron el sistema jacquard para hacer varias reproducciones artísticas de obras catalanas relevantes como la Virgen de Taüll o la Majestad Batlló, elaboradas a menudo como felicitaciones navideñas que enviaban las empresas a sus clientes.

A lo largo de este estudio hemos constatado la gran popularidad y el entusiasmo que en su momento ha despertado, e incluso aún hoy en día despierta, el coleccionismo de estos tejidos llamados *artístichs* (artísticos), que han sido el reflejo de un tiempo y de una industria motor de nuestro país. ■

7 Números de catálogo: 90, 107 y 123.

8 Números de catálogo: 8 y 9.

9 Cabe afirmar que de esta categoría se tejieron muchos jacquards, pero como ya hemos dicho al principio, no los hemos considerado por cuestiones de tipo artístico y técnico. A modo de ejemplo, la empresa terrasense Barata Hnos publicó este tipo de tejidos como calendarios entre los años sesenta y finales de los setenta de edificios como la Sagrada Família, la Giralda, la catedral de Santiago de Compostela, la de Burgos, o las estatuas de Colón y la Cibeles, entre otras.

10 Números de catálogo 342 y 343.

11 Número de catálogo 361.

Acrónimos de museos y colecciones

Arxiu Històric de la Ciutat de Badalona (AHBDN)

Centreo de Documentació i Museu Tèxtil (CDMT)

Museu de Badalona (MB)

Museu d'Història de Sabadell (MHS)

Museu del Disseny de Barcelona

Museu de l'Estampació de Premià de Mar (MEPM)

Museu del Gènere de Punto, Can Marfà, de Mataró (MDM)

Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica (mNACTEC)

Museu de la Pell d'Igualada i Comarcal de l'Anoia (MPICA)

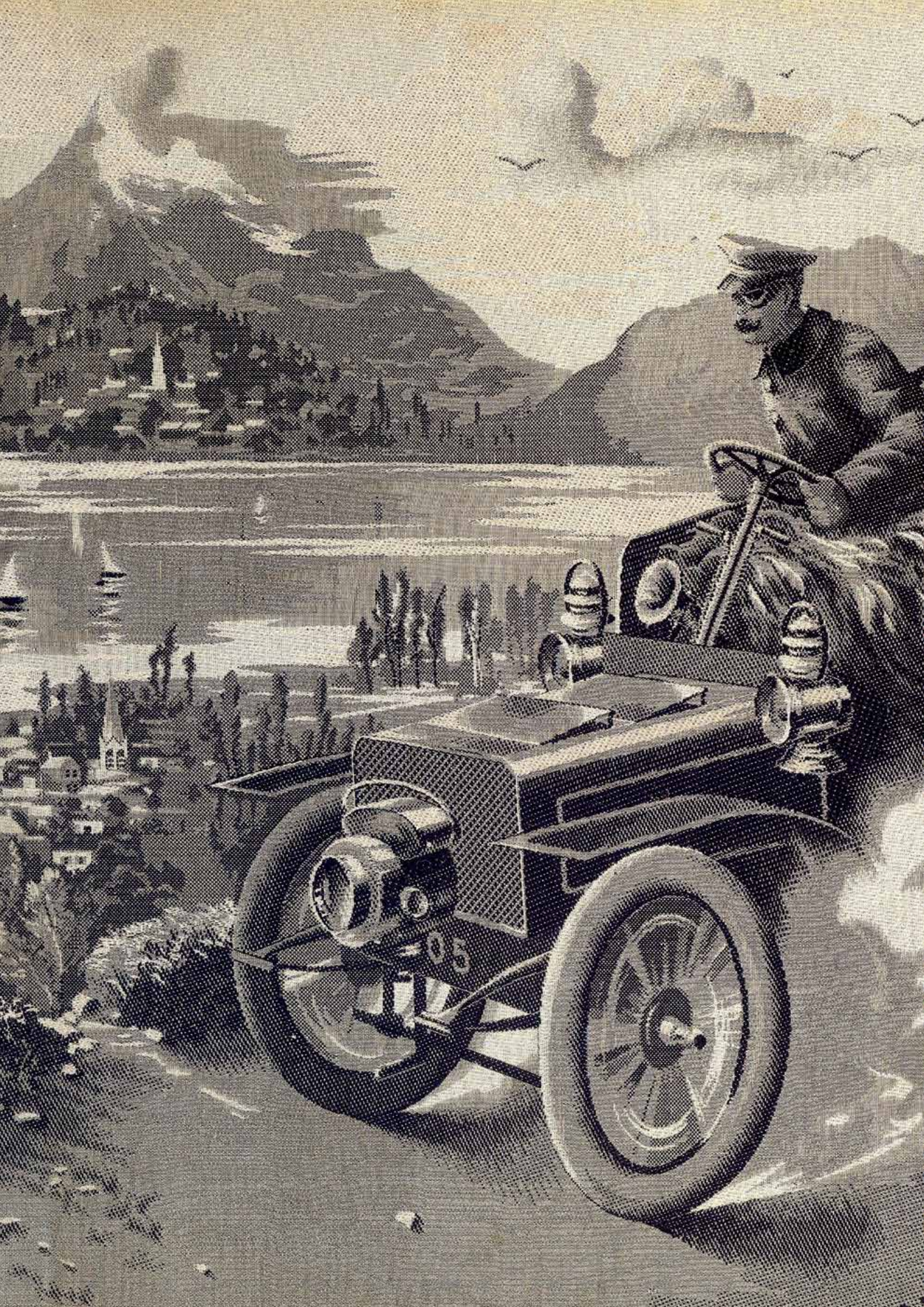

ISBN 978-84-937764-3-5

C D M TÈXTIL
Documentació Formació Museu

és un consorci de:
Ajuntament de Terrassa
Diputació Barcelona
#DibaOberta

Diputació Barcelona
#DibaOberta